

T.C
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MÜELLİFİ BELLİ OLMAYAN MENSUR BİR Mİ'RÂC-NÂME
(MARMARA ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
KÜTÜPHANESİ NO:105)

Yüksek Lisans Tezi

Çiğdem DEMİRTAŞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER

SAMSUN
2021

TEZ KABUL VE ONAYI

Çiğdem DEMİRTAŞ tarafından, **Dr.Öğr. Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER** danışmanlığında hazırlanan “**Müellifi Belli Olmayan Mensur Bir Mi‘râc-nâme (Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi No:105)**” başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından 17.06.2021 tarihinde yapılan sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı Adı Soyadı Üniversitesi Ana Bilim/Ana Sanat Dalı	İmza	Sonuç
Başkan	Prof. Dr. Yavuz BAYRAM Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye (Danışman)	Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Sefa ÇAKIR Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı		☒ Kabul ☐ Ret

Bu tez, Enstitü yönetim Kurulunca balirlenen ve yukarıdaki imzaların adı yazılı öğretim üyeleri tarafından uygun görülmüştür.

ONAY
... / ... / 2021
Prof. Dr. Ali BOLAT
Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım yüksek lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

02/08/2021

Çiğdem DEMİRTAŞ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı: Müellifi Belli Olmayan Mensur Bir Mi'râc-nâme
(Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi No:105)

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 18/05/2021 tarihinde intihal tespit programından alınmış özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 14

Tek kaynak oranı : % 2 çıkmıştır.

İmza

18/05/2021

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER

ÖZET

MÜELLİFİ BELLİ OLMAYAN MENSUR BİR Mİ'RÂC-NÂME (MARMARA
ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ KİTÜPHANESİ NO:105)

Çiğdem DEMİRTAŞ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans, Haziran/2021
Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER

Türklerin İslam dinini kabul etmesi ile beraber toplumun içinde bulunduğu değişime paralel olarak edebiyat da değişime uğramıştır. Birçok yazarın eserlerini yazış şekli değişmiş, pekçok tür Türk edebiyatına girmiştir. Halka İslamiyet'i öğretmek, belli bir dinî ahlak oluşturmak adına birçok müellif dinî-didaktik eserler yazmıştır. Bu dinî eserlerin başında elbette Hz. Muhammed'in hayatı, doğumu, hicreti, ona olan bağlılık gibi konuları işleyen eserler gelmektedir. Kitâb-ı Mi'râc-nâme de bu işlenen konulardan birini ele alır.

Mi'râc hâdisesinin işlendiği bir tür olan Mi'râc-nâme, 12.yüzyıldan itibaren Türk edebiyatında görülmeye başlanmıştır. Çağatay sahasında Hakim Ata'nın Mi'râc-nâmetü'l-Hazret isimli eseriyle beraber Türk şairleri müstakil olarak mi'râc-nâme yazmaya başlamışlardır. Daha sonra bu yazılan mi'râc-nâmelerin de mi'râc gecesi okunması bir gelenek haline gelmiştir. Bu yönden bakıldığında müstakil olarak yazılan ve müellifi belli olmayan Kitâb-ı Mi'râc-nâme adlı eserin toplumda yaygın kültürel dinî hassasiyetleri yansıtması, dönemin sosyal hayatı, dili, anlayışı gibi özelliklerini gözler önüne sermesi açısından önemli kabul edilmiştir.

Tezimize konu olan eser, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi 105 numarada kayıtlıdır. Eseri kaleme alan kişi net değildir kapak kısmında 'istehakkahü' ifadesi ile iki tane mülkiyet kaydı mevcuttur. Bunların birinde H.1140 tarihi ile Hüseyin Paşa ve diğerinde Muhammed Za'ib ismi yer almaktadır. Eserin sonunda da H.1140 tarihi vardır. Bu yüzden bu tarihin yazım tarihi olduğu düşünülmektedir. Eser mensur olarak yazılmıştır. Kitâb-ı Mi'râc-nâme, Kimyâ-yı Saadet ve Gayrı adıyla üç bölümden oluşmaktadır. Bu çalışmada birinci kısım incelenmiştir. Kitâb-ı Mi'râc-nâme'nin İslamî Türk edebiyatına katkısı olabileceği düşünüldüğü için üzerinde çalışılmaya değer bulunmuştur.

Transkripsiyonlu hali ile okunmasını, sözlük çalışması ile kolay anlaşılmasını sağlamak, motiflerle diğer mi'râc-nâmeler arasındaki yerini ortaya koymak, dönemin dinî değerlerine, ahlak anlayışına, dilin gelişme aşamasına bir örnek teşkil etmek ve Klasik Türk edebiyatına bir eser daha kazandırmak amacıyla bu tez hazırlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Mi'râc-nâme, Mensûr mi'râc-nâme, Mi'râciyye, Türk İslam Edebiyatı, Mi'râc

ABSTRACT

A PROSE OF UNKNOWN AUTHOR "MI'RAJ-NÂME" (LIBRARY OF
MARMARA UNIVERSITY/ FACULTY OF THEOLOGY, NO: 105)

Çiğdem DEMİRTAŞ

Ondokuz Mayıs University

Institute of Graduate Studies

Department of Turkish Language and Literature

Master, June/2021

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Halil İbrahim HAKSEVER

With the acceptance of Islam by the Turks, in parallel with the change in Turkish society, Turkish literature has also changed. The writing style of many authors has changed, many genres entered Turkish literature. Many authors revealed religious-didactic works in order to teach Islam to the public and to create a certain religious morality. One of the leading ones of these religious works is, of course, that deal with issues such as the life of the prophet Muhammed, his birth, his migration, and other topics related to him such as the Mi'raj-name book which deals with one of these issues.

Mi'raj-name, a genre in which the Miraj incident is depicted, has been seen in Turkish literature since the 12th century. In the field of Çağatay, Turks started to write mi'raj-name independently together with Hakim Ata's work named Mi'raj-nâmetü'l-Hazret. Later, it has become a tradition to read Mi'raj-name as Mi'raj night. From this point of view, the work named Mi'raj-nâme, which was written independently and whose author is not known, is considered important in terms of showing the religious sensitivities that have spread to the society, revealing the social life, language and understanding of that period.

The topic of the work related to our thesis is registered in the library of Marmara University/ Faculty of Theology under No. 105. The author who wrote the work is unknown; however, there are two property records with the statement "willingness" on the cover part; one of them has the name of Hüseyin Pasha with the date of 1140 AH; and the other one has the name of Muhammed Ra'ib. Moreover, the date 1140 AH exists at the end of the work in the section that we did not translate; therefore, this date is thought to be the date of writing. The work is written in prose. The Mi'raj-name book consists of three parts named Kimyâ-yı Saadet and Gayrı. The first part has been studied in our study. The Mi'raj-name book has been found worth studying since it is predicted that it can contribute to İslamic Turkish literature.

This thesis was conducted in order to make it read in its transcribed form, easy to understand with a dictionary study, to reveal its place between motifs and other Mi'raj-names, to serve as an example to the religious values of that period, to understand morality, to set an example for the development stage of the language and to bring another study to classical Turkish literature.

Key Words: Mirajnama, Prose Mirajnama, Mirajiyya, Turkish İslamic Literature, Miraj

ÖN SÖZ

Mi'râc-nâme, Hz.Muhammed'in en büyük mucizelerinden biri olan mi'râc hâdisesini anlatan mensur ve manzum eserlere verilen genel addır. Türk edebiyatında İslamiyet'in kabulü ile yazılmaya başlanan mi'râc-nâmeler, ilk olarak Arap edebiyatında mensur biçimleriyle ve daha ziyade bilgi vermek amacıyla oluşturulmuştur. Daha sonra İran edebiyatında ve Türk edebiyatında manzum halleri de görülmeye başlanmıştır. Türk edebiyatında birçok mensur örnekleri yazılmasına rağmen araştırmalara konu olan genellikle manzum biçimleri olmuştur. Bu çalışmada da daha az dikkat çeken mensur örneklerinden bir mi'râc-nâme üzerinde durulacaktır.

Çalışmamız giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde mi'râc ve İslam dininde mi'râc hâdisesinin nasıl işlendiği açıklanmış, mi'râc-nâmeler hakkında bilgi verilip tarihi seyri ele alınmış ve Türk edebiyatında mi'râc-nâmeler incelenmiştir. İkinci bölümde eserin şekil, içerik incelemesi yapılmış, dil ve imlâ özelliklerine genel hatlarıyla değinilmiş, mi'râc-nâmedeki motifler bulunmuş diğer mi'râc-nâmelerden farkı ortaya konmuştur. Üçüncü bölümde metni kurarken izlenilen yöntem, transkripsiyon alfabesi ve metnin transkripsiyonlu çevirisi yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise metnin daha kolay anlaşılması için seçme bir sözlük eklenmiştir.

Eserin başında ve sonunda H.1140 tarihi yazılıdır. Eserin bu tarihte yazıya geçirildiği tahmin edilmektedir. Ayrıca eserin Kitâb-ı mi'râc-nâme, Kimyâ-yı Saadet ve Gayrı adını taşıyan üç bölümden oluşması, bu bölümlerin farklı konularda ve başlıklarda olması, eseri yazıya geçirenin metinleri sonradan birleştirdiğini ve yazıya geçirdiğini göstermektedir. Eser, özellikle muhtelif yerlerde anlatımın içine serpiştirilen hikâyeler ve gündelik hayata yönelik kültürel öğelerle dikkat çekicidir.

Bu çalışmamızla bilinmeyen bir eseri gün ışığına çıkarmayı, Eski Türk edebiyatına ait yeni bir eser kazandırmayı umuyoruz. Bu süreçte bana değerli zamanımı ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle beni dinleyip ihtiyaç duyduğum her anda yol gösteren kıymetli danışmanım Dr.Öğretim Üyesi Halil İbrahim HAKSEVER'e, beni her konuda aydınlatan, engin bilgilerinden faydalanma fırsatı veren Prof.Dr. Yavuz Bayram'a, desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, her sıkıntıda yanımda olan anneme babama ve kardeşime teşekkürü borç bilirim.

Çiğdem DEMİRTAŞ

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI.....	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Problemi.....	1
2. Tezin Amacı ve Önemi.....	1
3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi.....	2
4. Araştırmanın Aşamaları.....	2
1. BİRİNCİ BÖLÜM Mİ'RÂC VE Mİ'RÂC-NÂMELER.....	3
1.1. Mi'râc ve İslam Kaynaklarında Mi'râc.....	3
1.2. Edebî Metin Olarak Mi'râc-nâme ve Mi'râciyye.....	6
1.3. Diğer Edebiyatlarda Mi'râc-nâmeler.....	8
1.4. Türk Kültür ve Edebiyatında Mi'râc ve Mi'râc-nâmeler.....	10
1.5. Mi'râc ve Mi'râc-nâmelerle İlgili Çalışmalar.....	13
2. İKİNCİ BÖLÜM KİTÂB-I Mİ'RÂC-NÂME.....	18
2.1. Eser Hakkında Bilgi ve Değerlendirme.....	18
2.1.1. Eserin Şekil Özellikleri.....	18
2.1.2. Eserin Dili ve Cümle Yapıları.....	19
2.1.3. Eserin İmlâ Husûsiyetleri.....	23
2.1.4. Eserin Türk Edebiyatındaki Diğer Örneklerle Mukayesesi.....	29
2.2. Eserin Muhteva Bakımından İncelenmesi.....	32
2.2.1. Eserde Yer Alan Şahıslar.....	32
2.2.1.1. Peygamberler	32
2.2.1.2. Sahâbiler.....	33
2.2.1.3. Tasavvufî ve Dînî Şahsiyetler.....	34

2.2.2. Eserde Yer Alan Mekânlar.....	34
2.2.3. Eserde Yer Alan Melekler.....	36
2.2.4. Eserde Zaman ve Zaman Algısı.....	38
2.2.5. Eserde Yer Alan Önemli Unsurlar ve Motifler.....	39
2.2.5.1. Mi'râcın Gerçekleşme Tarihi.....	40
2.2.5.2. Mi'râcın Başladığı Mekân.....	40
2.2.5.3. Mi'râca Davetin Gelmesi.....	40
2.2.5.4. Burak.....	41
2.2.5.5. Yolculuk Sırasında Duyulan Sesler.....	42
2.2.5.6. Hz.Muhammed'e İkrâm Edilen Süt, Hamr.....	42
2.2.5.7. Avrat, Yiğit, Kırgıl.....	43
2.2.5.8. Kokmuş Et Yiyenler.....	43
2.2.5.9. Odununu Düşüren Köle.....	44
2.2.5.10. Kuyudan Su Çıkaramayanlar.....	44
2.2.5.11. Beytü'l-Makdis.....	44
2.2.5.12. Gökler.....	45
2.2.5.13. Sidretü'l-Münteha.....	45
2.2.5.14. Deniz.....	45
2.2.5.15. Peygamberler.....	48
2.2.5.16. Melekler.....	53
2.2.5.17. Cehennem.....	57
2.2.5.18. Gayyâ Kuyusunun Kenarından Düşen Taş.....	58
2.2.5.19. Cennet ve Cennette Bulunanlar.....	59
2.2.5.20. Pınarlar.....	59
2.2.5.21. Hürîler.....	60
2.2.5.22. Vildânlar.....	61
2.2.5.23. Hz.Muhammed'in Yüzünü Örtmesi.....	61
2.2.5.24. Tacirlerden ve Kervandan Haber Vermesi.....	61
2.2.5.25. Dönüş.....	62
3. KİTÂB-I Mİ'RÂC-NÂME'NİN ÇEVİRİ YAZILI METNİ METNİ.....	64
3.1. Metnin Hazırlanmasında Dikkat Edilen Hususlar.....	64
3.2. Transkripsiyon Alfabesi.....	66
3.3. Çeviri Yazılı Metin.....	67
4. DÖRDÜNCÜ BÖLÜM KİTÂB-I Mİ'RÂC-NÂME'NİN SEÇME SÖZLÜĞÜ...138	

SONUÇ.....	153
KAYNAKLAR.....	154
EKLER.....	156
ÖZ GEÇMİŞ.....	170

KISALTMALAR

- Ar. : Arapça
çev. : çeviren
E.T. : eserin tarihi
Fars. : Farsça
haz. : hazırlayan
H. : hicrî
M. : miladî
s. : sayfa
ss. : sayfa sayısı
TDK : Türk Dil Kurumu
TTK : Türk Tarih Kurumu
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
V. : varak
vb. : ve benzeri/ ve bunun gibi
yay. : yayınları
yy. : yüzyıl

GİRİŞ

1.Araştırmanın Problemi

Bugün yüz yıl öncesine ait bir eseri okuyabilmemiz Latin asıllı Türk alfabesine geçmemiz nedeniyle oldukça güçleşmiştir. Köklü bir geçmişe sahip Türk edebiyatının eserleri sadece Eski Türk edebiyatı alanında çalışanlar ya da bu konuda uzmanlaşmış kişiler tarafından okunabilir duruma gelmiştir. Kütüphanelerin tozlu raflarında adı bilinmeyen ve okunmayı bekleyen yüzlerce eser vardır. Bu eserler, bu alanda araştırma yapanlar tarafından gün yüzüne çıkarılmayı beklemektedir.

Kitâb-ı Mi‘râc-nâme, Türklerin İslamiyet’i kabul etmesi ile beraber ortaya çıkan eserlerden biridir. Eserde kullanılan alfabe, Arap asıllı Türk alfabesidir. Yıllarca gerek halk gerekse saray eşrâfı tarafından özellikle mi‘râc gecelerinde okunan eserler arasında sayılabilmektedir. Bizi bu araştırmaya yönlendiren şey, Eski Türk edebiyatına ait bir eseri gün ışığına çıkarmak ve eseri merak edenlerin rahatlıkla okumasını sağlamaktır. Ayrıca çeviri yazılı metninin ortaya konulmuş olması, eser üzerinde ilmî araştırmalar yapmaya da imkân sağlamaktadır.

2.Tezin Amacı ve Önemi

Türklerin, İslamiyet’i kabul etmeleriyle beraber yalnızca dinî hayatlarında değişiklikler olmamış, toplumsal hayatları da İslam dinine göre şekillenmiş, toplumda köklü değişiklikler yaşanmıştır. Gerek el sanatlarından mimariye gerekse mûsikîden hüsnü hatta kadar İslam dini birçok alanda etkisini göstermiştir. Toplumsal yaşantıdan en fazla etkilenen alanlardan biri olan edebiyat da elbette bu etkiden nasibini almıştır. İslamiyet’ten sonra oluşturulan edebiyatımız içinde münâcât, mevlid, gazavât-nâme, na’t gibi türlerde de çeşitli amaçlarla dinî konular işlenmiştir. Dinî konuların en başında gelenlerden biri de Hz. Muhammed’e olan sevgi, bağlılık, aşktır. Mi‘râc-nâmeler de bu sevgi ve aşkı anlatan eserlerdir. Bu açıdan toplumda önemli bir yere sahip bu tür eserlerden birinin günümüz alfabesiyle okunup anlaşılmasını sağlamak temel amaçlardan biridir.

Hem manzum hem mensur mi‘râc-nâmelerin ve bu tür eserlerin; yazıldığı dönem ve toplumun İslam dinine olan yaklaşımını, ahlak anlayışını göstermesi, dönemin dili, imlâsı ve edebiyatını delillendirmesi önemlidir. Bu açıdan mensur örneklerinden bir mi‘râc-nâmeyi Klasik Türk edebiyatına katmak, transkripsiyonlu metniyle anlaşılmasını kolaylaştırmak, eserin tür içindeki yerini ortaya koymak ve motiflerini

bulmak, genel hatlarla dil-ımlâ hususiyetleriyle beraber vermek amaçlanmıştır.

3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Araştırmanın kapsamını Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde 105 nolu kayıta bulunan yazarı belli olmayan Kitâb-ı Mi'râc-nâme adlı eserin günümüz harflerine çevrilmesi ile beraber diğer mi'râc-namelerden farkı, yazılış özellikleri gibi konularla incelenmesi oluşturmaktadır. Bu eserde ilk olarak mi'râca ve İslam dininde mi'râc hâdisesine değinilecek, daha sonra bu türün Arap, İran, Türk edebiyatındaki etkileri, Türk kültür ve edebiyatında mi'râc ve mi'râc-nâmeler konusu anlatılacak, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde 105 nolu kayıta bulunan yazarı belli olmayan Kitâb-ı Mi'râc-nâme eserinin günümüz harflerine çevrilmesi ile beraber diğer mi'râc-namelerden farkı, motifleri gibi konularda incelenmesi yapılacaktır ve daha iyi anlaşılması için seçme bir sözlük verilecektir.

4. Araştırmanın Aşamaları

İlk olarak Arap asıllı Türk alfabesiyle yazılan eserin, transkripsiyonlu çevirisi yapılmış kolay anlaşılmasını sağlamak için seçme bir sözlük konulmuştur. Ardından eserin dil ve ımlâ özellikleri ana hatlarıyla incelenmiştir. Mi'râc hâdisesinin ne olduğu konusu ele alınarak açıklamalar yapılmış, edebî tür olarak mi'râc-nâmeler, diğer coğrafyalardaki mi'râc-nâmeler, Türk edebiyatında mi'râc-nâmeler anlatılmıştır. Daha sonra yazılan ve incelenen mi'râciyye ve mi'râc-nâmeler ile bizim ele aldığımız eser arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları ortaya koymak için motifler bulunmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

Mİ'RÂC VE Mİ'RÂC-NÂMELER

1.1. Mi'râc ve İslam Kaynaklarında Mi'râc

Arapça “basamak, merdiven, yükselme göğe çıkma” anlamına gelen ve “urûc” mastarından türemiş bir ism-i âlet olan “mi'râc” kelimesi Türkçe sözlükte yükselme, çıkma ve “Hz. Muhammed'in göğe yükselmesi” anlamlarına gelmektedir. Mi'râc ile kastedilen rastgele bir yükseliş olmayıp Hz. Peygamber'in göklere yükselişi ve onun en bilinen mucizesinin adıdır.

“İsrâ ve mi'râc olayı, başta Resûlullah'ın amcası Abbas İbn Abdumuttalib, Ali İbn Ebu Talib, Bilal İbn Ebu Rabah (Bilal-i Habeşi), Esmâ Ebu Bekr, Abdullah İbn Mes'ud, Osman İbn Affan, Hz. Aişe, Muaviye İbn Ebi Süfyan, Ümmü Hani binti Ebu Talib, Abdullah İbn Abbas, Ebu Said el-Hudri, Enes İbn Malik, Übey İbn Ka'b, Semure İbn Cündeb, Ümmü Seleme ve Üsâme İbn Zeyd olmak üzere, ashtapan kalabalık bir grup tarafından rivayet edilmiştir. İmam Kurtubî, İsrâ ve Miraç'la ilgili rivayetlerin bütün hadis kitaplarında yer aldığını, sahâbeden gelen rivayetlerin İslam dünyasının her tarafına yayıldığını, muhaddislere birçok tarikten ulaşıp bulunduğunu ve hadis mecmualarının hepsinde yer aldığını söylemektedir. Böylelikle yirmi kadar sahâbeden gelen bu rivayetler, artık tevatür derecesine ulaşmıştır.”¹

“İsrâ ve mi'râc olayının ne zaman meydana geldiği, kesin olarak hangi gün ve ayda vuku bulduğu hususunda çok net bir bilgi yoktur. İbn Şihab ez Zühri'den naklen, birbirinden farklı rivayetler gelmesine rağmen, siyer ve meğazi âlimi Musa İbn Ukbe'nin naklettiği rivayete göre hicretten bir yıl önce gerçekleştiği kaydedilmektedir.”²

Mi'râc olayının hicretten on altı ay önce meydana geldiği şeklinde başka yaklaşım bulunmakla birlikte, risaletin onuncu yılında olduğuna dair fikirler yoğun ve isabetli kabul edilir, en yaygın olarak kabul edilen tarih, hicretten bir yıl önce receb ayının yirmi yedinci gecesidir. Mi'râc ile ilgili yazılan eserlerde de genellikle bu tarih bulunmaktadır.

¹ Ağırakça Ahmet, “Kaynaklar Işığında İsrâ ve Miraç Olayı”, *Artuklu Akademi*, 2014, s.2.

² Salih Sabri Yavuz, “Mi'râc”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, s.133.

Hız.Muhammed'in hayatı boyunca kaç kez mi'râc hâdisesini yaşadığı konusunda kaynaklarda fikir birliğine ulaşılmamaktadır. Rivayetlerde ortaya çıkan tarih, tasvir ve bilgi farklılıkları farklı fikirleri meydana getirmiştir. Bazılarına göre hâdise isrâ ve mi'râcın biri uyanıkken diğeri de uyku halinde gerçekleştiği yönündedir. Diğer görüş ikisinin de uyanıkken bedenle gerçekleştiğidir. Bazı ilim adamlarına göre ise üç kez ya da daha fazla meydana gelmiştir. Bunlardan biri ruh ve bedenle uyanıkken, diğeri uyku hâlindedir. Ancak çoğunluğun görüşü, isrâ ve mi'râc hâdisesinin aynı gecede ve bir defada gerçekleştiği yönündedir.

Olay, Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya gidiş ve oradan da yükseklerle çıkış şeklinde açıklanır. Türkçede mi'râc kelimesiyle hem "isrâ hem de mi'râc" kastedilir. İslamî kaynaklarda genellikle ele alındığı şekliyle mi'râc hâdisesi iki safhada meydana gelmiştir. Resûl-i Ekrem'in bir gece Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya yaptığı yolculuğa isrâ, oradan göklere yükselmesine mi'râc denilmiştir. Literatürdeki bu fark her iki terimin zikredilmesinden ileri gelmektedir. Sery kökünden türeyen isrâ Kur'ân'da yer almış ve sûreye ad olmuştur.

"Mi'râc kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de geçmemekle birlikte çoğul şekli olan meâric "yükselme dereceleri" mânasında Allah'a nisbet edilmiştir. Ayrıca "merdiven" anlamında meâric bir âyette ve urûc kökünden türemiş fiiller çeşitli ayetlerde yer almaktadır."³

"Hadis kaynakları ile siyer kitaplarında isrâ ve mi'racla ilgili birçok rivayet mevcuttur. Buhârî ve Müslim'de yer alan rivayetlerin ortak noktalarına göre olay şu şekilde cereyan etmiştir: Bir gece Hz.Muhammed, Kâbe'de Hicr veya Hatîm denilen yerde iken bazı rivayetlerde uykuda bulunduğu sırada veya uyku ile uyanıklık arası bir halde iken Cebrâil geldi; göğsünü açtı, zemzemle yıkadıktan sonra içine iman ve hikmet doldurup kapattı. Burak adlı bineğe bindirip Beytül-Makdis'e götürdü. Resûl-i Ekrem Mescid-i Aksâ'da iki rekat namaz kılıp dışarı çıktığında Cebrâil biri süt, diğeri şarap dolu iki kap getirdi. Hz. Muhammed, süt dolu kabı seçince Cebrâil kendisine "fitratı seçtin" dedi, ardından onu alıp dünya semasına yükseltti. Semaların her birinde sırasıyla Âdem, İsâ, Yûsuf, İdrîs, Hârûn ve Mûsâ peygamberlerle görüştü; nihayet Beytülmamûr'un bulunduğu yedinci semada Hz. İbrâhim'le buluştu. Sidretül-müntehâ denilen yere vardıklarında yazıcı meleklerin kalem cızırtılarını duydu ve

³ Yavuz, "Mi'râc", DİA, C.30, s.133.

Allah'ın huzuruna çıktı. Burada Cenâb-ı Hak elli vakit namazı farz kıldı. Dönüşte Hz. Mûsâ, elli vakit namazın ümmetine ağır geleceğini söyleyip Allah'tan onu hafifletmesini istemesini tavsiye etti. Namaz beş vakte indirilinceye kadar Hz. Peygamber'in huzûr-i ilâhîye müracaatı ve Mûsâ ile diyalogu devam etti. Bir rivayete göre Resûl-i Ekrem'e mi'râcda Bakara sûresinin son ayetleri indirilmiş ve Allah'a ortak koşmayanların affedileceği müjdesi verilmiştir. Ancak bazı ayetlerin ayrı olarak nâzil olmasının Kur'ân'ın Cebrâil tarafından indirilmesi gerçeğine aykırı düşeceği ve bu tür rivayetlerin ayetlerin faziletine hamledilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu olaya dair çeşitli rivayetler olmakla birlikte şu anda tartışılan bir olay da mi'râc hâdisesinin bedenen mi ruhen mi gerçekleştiğidir. Günümüzde çağdaş birçok İslam alimi olayın ruhen gerçekleştiğini savunmaktadır.”⁴

Mi'râc hâdisesinden Kur'ân-ı Kerîm'in İsrâ ve Necm sûrelerinde bahsedilmektedir. 17.sûre olan İsrâ sûresinin birinci ve altmışıncı ayetlerinde hâdise şu şekilde buyurulmuştur;

“(1) Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir. ”

“(60) Hani sana, ‘Rabbin insanları çepeçevre kuşatmıştır’ demiştik. Sana gösterdiğimiz o rüyayı ve Kur'ân'da lânetlenen ağacı, sadece insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkutan uyarılarda bulunuruz, fakat bu onların taşkınlıklarını iyice arttırmaktan başka bir şey sağlamaz.”⁵

53. sûre olan Necm sûresinin 1-18. ayetleri arası hâdiseyi hem dolaylı hem de doğrudan anlatmaktadır.

“(1-2) Battığı sırada yıldızla andolsun ki bu arkadaşınız ne sapıtmış ne de eğri yola gitmiştir. (3) Kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır. (4) O, kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir. (5-7) Onu, çok güçlü, üstün niteliklerle donatılmış biri (Cebrâil) öğretti. O, ufkun en yüce noktasındayken asıl şekliyle görüldü. (8) Sonra yaklaştıkça yaklaştı. (9) Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu. (10) Böylece Allah, kuluna vahyini ilettili. (11) Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı. (12) Şimdi siz şüpheye düşüp gördükleri hakkında onunla tartışmaya mı

⁴ Bkz. Yavuz, “Mi'râc”, DİA, C.30, ss.132-135.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.: “İsrâ sûresi 1. ve 60. Ayet Tefsiri”, *Kur'an-ı Kerim* <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/%C4%B0sr%C3%A2-suresi/2030/1-ayet-tefsiri>, (06.09.2020).

kalkışıyorsunuz? (13-14) Andolsun ki onu (meleği) iniş esnasında en sondaki sidre ağacının yanında bir daha gördü. (15) Ki onun yanında huzur içinde kalınacak cennet vardır. (16) O an sidreyi bürüyen bürümüştü. (17) Göz ne kaydı ne de hedefinden şaştı. (18) Hiç kuşkusuz o, rabbinin âyetlerinden en büyüğünü görmüştü.’’⁶

İslam dini için son derece önemli düstur ve ilkeler içeren hususlar mi‘râc hâdisesinde hükme bağlanmıştır. Günde beş vakit namazın farz kılınması gibi önemli buyruklar, Allah’a şirk koştuktan uzak duranların cennete girecekleri gibi müjdeler, günlük hayata dair yapılması gerekenler mi‘râc hâdisesi içinde bildirilmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de de İsrâ sûresinin ilk ayetinde olay dile getirildikten sonra sûrenin ilerleyen ayetlerinde birçok hüküm, emir ve nehiy verilmiştir. Ayrıca birçok açıdan önemli olan bu hâdisi sonrasında Hz. Muhammed’in Mekke müşriklerinden gördüğü büyük eziyet ve sıkıntılara karşı manevi ruhî bir zenginlik, Hz. Muhammed’e inanmayanlara karşı bir güç olmuştur.

1.2. Edebî Metin Olarak Mi‘râc-nâme ve Mi‘râciyye

“Edebiyattaki anlamı Arapça “mirâc” kelimesi ile Farsça “yazılmış şey, mektup” anlamına gelen “nâme” kelimesiyle birlikte oluşturulan mirâcnâme veya mirâc kelimesine nispet yâ’sı getirilerek yapılan miraciyye: Hz. Peygamberin mirâc mucizesini konu alan, mirâc hâdisesini anlatan daha çok kasîde biçimindeki manzumelerdir.’’⁷

“İskender Pala’nın bu tanımının yanında Mi‘râciyye ve mi‘râc-nâmelerin tanımlanmasında Mustafa Uzun kasîdelerin mi‘râciyye; mesnevilerin ise mi‘râc-nâme adıyla anıldığını söylemektedir.’’⁸

Genel olarak bir türün içinde mi‘râc konusunu işleyen kasîdelere mi‘râciyye; sadece mi‘râc konusunu anlatmak için yazılan çoğu manzum ama mensur olanları da bulunan eserlere mi‘râc-nâme adı verilmektedir. Bu iki adlandırmanın kesin çizgilerle ayrıldığını ve her zaman bu belirttiğimiz şekliyle görüldüğünü söylemek mümkün değildir. Adlandırmaların birbiri yerine kullanıldığı eserleri, Hz. Muhammed’i öven ve saygı bildiren ifadelerin bulunduğu uzun başlıkları görmek bile mümkündür.

⁶Ayrıntılı bilgi için bkz.: “Necm Sûresi 1-18. Ayet Tefsiri”, *Kur’an-ı Kerim* <https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Necm-suresi/4789/5-18-ayet-tefsiri>, (06.09.2020).

⁷ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995, s.388.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Mustafa Uzun, “Mi‘râciyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss.135-140.

Genellikle siyer kitaplarında görülen bu hâdisenin 12. yüzyıldan sonra manzum ve mensur olarak birçok şekilde kaleme alındığı söylenebilir. İlk olarak kendini Arap edebiyatında gösteren bu tür Araplar arasında mensur bir edebî tür halinde yayılmıştır. Daha sonra İran edebiyatında ve Türk edebiyatında manzum şekilleri de görülmeye başlanmıştır. Türk edebiyatında birçok mensur ve manzum Mi'râc-nâme vardır ve Mi'râc-ı Nebî, Mi'râc-nâme, Mi'râciyye gibi isimlerle adlandırılır. Bunları şiir mecmualarında, mesnevilerde, divanlarda görebildiğimiz gibi sadece mi'râc hâdisesinin ele alındığı müstakil olarak yazılmış eserlerde de görebiliriz. Mi'râciyyelerde aruzun en çok “fâilâtün fâilâtün fâilün” ve “mefâilün mefâilün feûlün” kalıplarının kullanıldığı bilinmektedir. Mi'râciyyelerin kasîde formuyla yazılanlarında konu ortalama elli-altmış beyit içinde özetlenirken mesnevilerde 200'e yaklaşan beyit hacminin sağladığı imkânla çok detaylı olarak işlenmektedir.

Gerek mensur gerekse manzum olanlarında içerik olarak aynı konunun işlenmesi esas olmasına rağmen dil özellikleri, mi'râc hâdisesinde adı geçen peygamberler, öğütler vb. yazıldığı zamana ve toplum özelliklerine göre çeşitlilik arz etmektedir. Manzum mi'râc-nâmeler mensurlardan daha ağır bir üslupla yazılmakta, daha sanatlı bir dil kullanılmaktadır. Çoğu kasîde ve mesnevi nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

“Mensur olanlarda bilgi vermek daha esas amaçlardan biridir. Elbette bunların bir ilmihal kitabı gibi yazılması söz konusu değildir. Çünkü tamamen bilgi veren ve sade bir üslupla konunun ele alındığı ilmihallerden de olay örgüsü, motif, içinde geçen kültürel öğeler, edebî üslup vb. özellikleriyle ayrılır.”⁹

Mensur olanlarda manzumlardan ziyade daha tafsilatlı bir anlatım vardır. Olaylar sade ama daha uzun ele alınmaktadır. Söz sanatları mensur olanlardan daha az dikkat çekmektedir. Tasavvufi bir anlatım yer yer kendini gösterir. Namaz kılmanın önemi, oruç tutmanın gereği gibi İslam dininin yapılmasını emrettiği davranışlar mensur eserlerde olaylar içindeki nasihatlarla anlatılmaktadır.

“Ardından gecenin ve gökyüzünün tasvirine geçilir. Bazen de mi'râc öncesi yine gece gerçekleşmiş olan şakk-ı sadr mûcizesine temas edilir ve mi'râcın safha safha tasvirine girişilir. Ümmü Hânî'nin evinden başlayan bu yolculukta Cebrâil'in Burak'ı cennetten getirişi anlatılır. Burak'ın uzun uzadıya tasviri mi'râciyyelerin en önemli

⁹ Bkz. Hatice Kelpetin Arpağuş, “İlmihal”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.22, İstanbul 2000, ss.139-141.

konularındandır. Daha sonra Hz. Peygamber'in Mescid-i Aksâ'ya gidişi, orada diğer peygamberlere namaz kıldırması ve onlardan üstünlüğü vurgulanır. Kudüs'ten tekrar semaya yükselişi (urûc) sırasında sahenin Resûl-i Ekrem'in ardından harekete geçmesi ve "dur" ihtarıyla havada asılı kalması (hacer-i muallak) mûcizesi telmihler, tecâhül-i ârifler, hüsn-i ta'lillerle süslenerek nakledilir. Bunu gökyüzünde dolaşma, sema katlarında diğer peygamberlerle tanışma, cennet, tûbâ, hûriler, köşkler, ırmaklar ve cehennem hayatı tasvirleri takip eder. Resûlullah'ın "kâbe kavseyn" makamına ulaşması, Allah ile mülâkatı ve Rabbi katındaki değeri anlatılarak sanatkârın bakış açısına göre farklı yorumlarla şekillendirilir. Namazın mi'racda farz kılınması, Hz. Peygamber'in dönüşte hâdiseyi ashabına müjdelemesi, müminlerin kabulü ve müşriklerin inkârı gibi hususlar işlenir. Bu muhteva Ganîzâde Mehmed Nâdirî'nin mi'râciyyesinde en güzel ifadesini bulmuştur. Mesnevilerde ise tevhid, na't ve münâcâtın ardından yukarıdaki konuların her biri bir kasîde hacmine ulaşan bölümler halinde rivayetlerle anlatılır. Bu arada naat ve münâcâtlara, kasîde ve gazellere de yer verildiği, namaz ve diğer ibadetler hakkında bilgiler aktarıldığı dikkat çeker. Abdülvâsi Çelebi, Abdülbâki Ârif, İsmâil Hakkı Bursevî ve Ârif'in mi'râciyyeleri bu özellikleri ortaya koyan mesnevilerdir.''¹⁰

1.3. Diğer Edebiyatlarda Mi'râc ve Mi'râc-nâmeler

"Arap edebiyatında İmam Gazzâlî (öl. 1111) ile başlayan ve devam ettirilen mi'râc yazma geleneği vardır. Ancak bu gelenek çerçevesinde yazılan eserler mensurdur. Sadece Kâ'b İbni Züheyr'in Hz. Muhammed için yazmış olduğu Kasîde-i Bürde içerisinde mi'râcla ilgili on bir beyit bulunmaktadır. İran edebiyatında ise çok sayıda manzum mi'râciyye yazılmıştır. Nizamî (öl. 1203)'nin Hamse'sinde, Attar (öl. 1293)'in İlâhî-nâme ve Esrâr-nâme'sinde, Molla Camî (öl.1492)'nin Mirkâtü'l-Akaid'inde, Hüseyin Vâiz Kâşifî (öl 1505)'nin Lubb-i Lubâb-ı Mânevî'sinde Hacı Mansûr'un Nebî-nâme'sinde ve müellifi meçhul Medh-i Hazret-i Resûl isimli eserde miraciyyeler bulunmaktadır.''¹¹ Genel olarak ise Arap edebiyatında yazılan mi'râc-nâmeler edebî nitelikte olmaktan çok daha ziyade dinî ilimler açısından ele alınmış eserlerdir.

¹⁰ Uzun, "Mi'râciyye", DİA, C.30, ss.135-140.

¹¹ Hasan Ali Esir, "Anadolu Sahası Mesnevilerinde Mirac Mevzuu", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 39, 2009, s. 688.

Arap edebiyatındaki örneklerini bizdeki örneklerle karşılaştırdığımızda Eski Türk edebiyatı içerisinde oluşturulan mi‘râc-nâme örneklerinin Arap edebiyatına göre daha sanatlı olduğunu söylemek mümkündür. Arap edebiyatında daha çok bilgi vermek, nasihat etmek, insanlara doğru yolu göstermek ve belirli bir dinî hassasiyet oluşturmak esastır. Türk edebiyatında ise bunların daha sanat amacı güdülerek yapıldığını söyleyebiliriz. Klasik Türk edebiyatı içerisinde yazılan mi‘râc-nâmeler, daha ziyade manzum olarak yazılmakta yukarıda da belirtildiği gibi Arap edebiyatında bu daha çok mensur biçimde yazılmaktadır. Bizim tezimizde inceleyeceğimiz mi‘râc-nâme bu nazardan bakıldığında Arap edebiyatındaki örnekleriyle daha çok benzerlik göstermektedir. Nitekim eserimizde mi‘râc hâdisesi verilirken çok sanatlı bir dil kullanılmamıştır. Mirac hâdisesinin yanı sıra eserin içerisinde namaz kılmanın faziletleri, oruç tutmanın gereği, adaletli olmak, fakirlere sadaka vermek, ev içinde aileye hakkaniyetli davranmak gibi dinin gerekleri ve dinin toplumsal hayata dair olarak yapılmasını emrettiklerini görüyoruz. Bunlardan yola çıkarak eserde insanlara bu değerleri öğretmenin, toplumda dinî bir ahlak oluşturmanın amaçlandığını söyleyebiliriz.

“Arap edebiyatından sonra mi‘râc, Fars edebiyatında da ele alınan konulardan biridir. Farsça tespit edilen mensur mi‘râc-nâmeler arasından şunları sayabiliriz: Kâşânî'nin M'râcüs-Saâde'si, Nurbahş Muhammed'in Risâle-i Mi'râciyye'si Emir Hüseyinî'nin Mi'râc-ı Şeyh Bayezid'ı ve müellifleri ve isimleri bilinmeyen Süleymaniye Kütüphanesi'nde yer alan iki eser vardır. İbn Sinâ'nın da mi'râc-nâme yazdığı bilinmektedir. Risâle-i Mi'râciyye ya da Mi'râc-nâme ismiyle bilinen ve bir dostunun isteği ile yazmış olduğu bu eser Farsçadır. İbn Sinâ bu eserde Mi'râcın bedensel değil manevi ve ruhî olduğunu ispat etmeye çalışmıştır.”¹²

“Kütüphane araştırmaları sonucunda Metin Akar da tespit edebildiği Farsça yazar ve eserleri şöyle sıralar: 671 beyitlik en hacimli Mi'râc-nâme, Nizamî'nin Hamse'si, Attar'ın İlâhi-nâme ile Esrâr-nâme'si Molla Camî'nin Mirkadü'l Akâid'inde, Hüseyin Vaiz'in Lübb-ı Lûbâb-ı Mânevi'sinde, Hacı Mansur'un Nebî-nâmesinde görülen mi'râciyyeler. Türk edebiyatında başta mensur eserlerde yalnızca bir tema olarak karşımıza çıkan ve Fars edebiyatında da çoğunlukla manzum olan

¹² Zebîhullah Safa, *İran Edebiyatı Tarihi*, çev. Hasan. Almaz, Nüsha Yayınları, Ankara 2002, s.69.

mi'râciyyeler 15. yüzyılda Attar'ın mi'râciyyesi ile müstakil bir eser olarak karşımıza çıkmaya başlar.”¹³

Genel olarak Fars edebiyatında hem sanatlı hem de öğretici yönü ağır basan mi'râc-nâmelerin bulunduğunu söylemek mümkündür. Yukarıdaki örnekleri de göz önüne alındığında Arap edebiyatından farklı olarak Fars edebiyatındaki mi'râc-nâmelerin hem mensur örnekleri hem de manzum örneklerini görmekteyiz. Arap ve Fars edebiyatının haricinde mi'râc hâdisesinin etkilerini Batı edebiyatında da görmek mümkündür.

“İslam Medeniyetinde önemli bir yer teşkil eden hâdisenin tesîrleri, İslam kültür sahası ile sınırlı kalmamıştır. Batı edebiyatını da etkilemiştir. Dante'nin “İlahi Komediya” isimli eseri bu tesiri açıkça göstermektedir. Konu ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda, göğe yükselerek yaşanan kutsal yolculuk anlatılarının kadîm medeniyetlerden beri mevcut olduğu; fakat hiç birinin İslamî versiyonu kadar müttekâmil hale gelemediği ve kendine has bir edebiyat oluşturacak ölçüde genişlemediği dile getirilmiştir.”¹⁴

“Ayrıca 18. ve 19. yüzyılda Litvanya Tatarları arasında da sözlü ve yazılı mi'râc-nâme geleneğinin yaygınlığı görülür. Arap harfleriyle ve Beyaz Rus, Leh dillerinde yazılmış Galina Mişkiniene tarafından incelenen bir mi'râc-nâme de konusu ve etkileri bakımından dikkat çekicidir. Litvanya Tatarları arasında Evliya Kontey efsanesinin oluşmasına neden olan eser içerisinde İslam kültürünün izleri ile birlikte Hristiyan kültürünün izlerini diğer taraftan da Türk kültürünün izlerini barındırır.”¹⁵

1.4. Türk Kültür ve Edebiyatında Mi'râc ve Mi'râc-nâmeler

Anadolu sahasında ilk örneklerine manzum olarak rastladığımız mi'râc-nâmeler zaman içinde belirgin özellikler kazanmış ve 15.yüzyıldan sonra daha fazla rağbet görmüş manzum, mensur ya da karışık metinler halinde kaleme alınmıştır. Özellikle 17 ve 18. yüzyıllarda çoğu divan şairinin bir veya birkaç mi'râciyye yazdığı görülür. Bu gelenek 19. yüzyılda da devam etmiştir.

¹³Mehmet Aça, vd., *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul 1999 s.383.

¹⁴Palacios Miguel Asin, *Dante ve İslam*, Okuyan Us Yayınları, İstanbul 2010, ss. 118-119.

¹⁵Galina Mişkiniene, “Litvanya Tatarlarına Ait El Yazmalarında Bulunan Miracname”, *Hacattepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2011, C.14, ss.225-239.

“Bir motif olarak ilk defa Satuk Buğra Han Destanı’nda görülen daha sonra Çağatay sahasında Hakim Ata’nın yazdığı düşünülen 122 beyitlik Mi‘râc-nâmetü’l-hazret isimli eser, Türk Edebiyatının ilk mi‘râc-nâmesi sayılır. Anadolu sahasında ilk kez Ahmedî’nin yazmış olduğu Tahkîk-i Mi‘râc-ı Resul adlı eser bu türün ilk müstakil eseri olarak karşımıza çıkar. Yine XV. yüzyıl yazarlarından İbrahim Bey’in hazırlamış olduğu 275 beyitlik Mi‘râc-nâme, Anadolu sahasında yazılmış ilk manzum mi‘râc-nâmelerden biridir. Fakat Anadolu sahası içinde en eski manzum mi‘râc-nâme Hayati Develi tarafından tedkik edilmiş olan anonim bir mi‘râc-nâmedir.”¹⁶

“Anadolu sahasında yazdığı mesnevîde mi‘râc bölümüne yer veren ve daha çok mi‘râciyye diye anılan ilk esere sahip olarak anılan ilk isim 14. yüzyıl şairi Âşık Paşa’dır fakat biz bu eseri müstakil bir eser olmadığı için ilk eser kabul edemiyoruz. Buna biz mesnevinin içinde olduğu için mi‘râciyye ismini veriyoruz. Garib-nâme’ sinde iki ayrı yerde mi‘râcî işleyen Âşık Paşa, mi‘râcın birinde Kur’ân ayetlerini temel alması ikinci bölümde yalnızca hadisleri kaynak olarak metnini oluşturması diğer mesnevîlerden ayrılması yönünden de önem taşır. Mürettep divanlarda ise yapılan araştırmalar sonucundan bilhassa 16. yüzyıl itibarıyla mi‘râcların bölüm veya tema halinde ele alındığı görülür.”¹⁷

“Mi‘râc-nâmeler, mi‘râciyyeler XVI. yüzyıldan itibaren artmaya başlamıştır. XVII ve XVIII. yüzyıllarda ise hemen her şairin divanında bir veya birkaç Mi‘râciyyenin yer aldığı görülmektedir. “Divanlarında Mi‘râciyye bulunan şâirlerimiz arasında, XVI. asırda Lâmiî Çelebi, XVII.’nci asırda Ganî-zâde Nâdirî, Azmi-zâde Hâletî, Nevî-zâde Atâyî, Nâilî-i Kadîm, Neşâtî Ahmed Dede, Vâdî Muhammed Çelebi, Fasih Ahmed Dede, Riyâzî, Âsım-ı Bosnavî, Selâmî, Rüşdî, Senâyî Şeyh Ali Efendi, XVII. asırda Sâbit, Nazîm Yahyâ, Seyyid Vehbî, Dürrî Ahmed Efendi, Sâlim, Halimî Mustafa Paşa, Alî Nutkî Dede, Mâhir, Hâzık, Hakim Seyyid Muhammed Nûr, Vâsık, Birrî, XIX. asırda İzzet Molla, Fâik Ömer, Lebîb ve Âdile Sultan sayılabilir.”

18

“Kolağası Receb Vahyî’nin 542 beyitlik Minhâcü’l-mi‘râc adlı mesnevisi her biri farklı bir vezinle yazılmış sekiz ana başlık altında toplanmıştır. Eser, samimi ifadesi ve mi‘râc motiflerinin orijinal buluşlarla değerlendirilmesi bakımından

¹⁶ Esir, “Anadolu Sahası Mesnevîlerinde Mirac Mevzuu”, S. 39, s.688.

¹⁷ Uzun, “Mi‘râciyye”, DİA, C.30, s.137.

¹⁸ Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, s.205.

önemlidir. Son örnekler arasında Kerküklü Seyyid Abdüsettar'ın Mi'râciyye Divanı ve Şeyh Muslihuddin Vahyî'nin Mi'râcü'l-beyân'ı da anılmalıdır. Cemalettin Server Revnakoğlu, mi'râciyye yazdığı halde eserlerine henüz ulaşamayan şu isimleri de kaydetmektedir: Üsküdarlı Seyyid Mehmed Nûri Efendi, Emîr Buhârî şeyhi Simkeşzâde Feyzî, Erzurumlu Şeyh Osman Sirâceddin Efendi, Beylerbeyili Arap Sâlih Bey. Balıkesirli Fatma Kâmile Hanım'ı, mi'râciyyesi bir kadın tarafından kaleme alındığı bilinen tek eserdir. Kaynaklarda mi'râciyye şairi olarak gösterilen başka kişiler de vardır. Son devirde Mehmed Bahâeddin ile Mehmed Lutfi de mi'râciyye yazmıştır. Enver Tuncalp, Ali Genceli, Necip Fazıl Kısakürek ve Mustafa Âsım Köksal mi'râc konulu yeni tarz şiirler kaleme alan şairlerin başlıcalarıdır. Mi'râciyyeler na'tlar gibi derlenerek mi'râciyye veya na't-mi'râciyye mecmuaları düzenlenmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Mecmûa-i Nuût-ı Nebeviyye bu tür derlemelerin güzel bir örneğidir.”¹⁹

İslam inancında mi'râc çok önemli bir hâdise sayıldığı için sonraları Türkler de mi'râc geceleri yazılan mi'râc-nâmeleri bestelemiş ve okumuşlardır bu şiirleri okuyan kişilere mi'râcân demişlerdir.

“Mi'râc-nâme okuma geleneğinin ilk olarak 18. yüzyılda Nâyî Osman Dede'nin mi'râc-nâmesi ile başladığı kabul edilir. Kaynaklarda belirtildiğine göre bir kandil gecesinde Şeyh Mehmed Nasûhî Efendi, Üsküdar Doğancılar'daki tekkesinde Nâyî Osman Dede'den mevlid gibi okunmak üzere bir mi'râciyye yazıp bestelemesini istemiş, bunun üzerine Osman Dede kaleme aldığı eserini segâh, müstear, dügâh, nevâ, sabâ, hüseyinî, nîşâbur makamlarında yedi bölüm (hâne) halinde besteleyip ilk defa burada okumuştur. Mevlid eserinde olduğu gibi bahir aralarındaki güfteleri Mevlânâ ve Mehmed Nasûhî'ye ait olan tevşihleri de Osman Dede bestelemiştir ve yazıp bestelediği bu eser mi'râc gecelerinde okunmaya başlanmıştır. Ondan önce Yazıcızade Mehmed'in Muhammediyye'sinin çeşitli toplantılarda ve mi'râc gecesinde okunduğu bilinmektedir. Ama 18. yüzyıldaki bu okuma geleneğindeki fark Nâyî Osman Dede'nin bu eserini okunması amacıyla yazmasıdır.”²⁰

Mi'râc hâdisesinin dindeki yerinin yanı sıra mevlid gibi yazılıp meclislerde okunması, Türk kültürünün bir ögesi haline geldiğini ve kültüre sirayet eden bu

¹⁹ Uzun, “Mi'râciyye”, DİA, C.30, s.135.

²⁰ Uzun, “Mi'râciyye” DİA, C.30, s.138.

hâdisenin din mûsikisinde de yerini aldığını bize göstermektedir. Mûsiki ile beraber minyatür, hat gibi sanatlarda da mi'râc hâdisesi kullanılmıştır.

“İslam dininde resmin yasak olması dolayısıyla minyatürler içinde kendini gösteren mi'râc, ilk olarak 18. asırdan kalma Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan bir cönkte karşımıza çıkar. Bu türün en eskisi ve en güzeli olması bakımında ayrı bir hususiyete sahip olan eserde Hz. Muhammed'in karlı dağları aşarken bir tasviri ve melekler ile birinci gökte bulunan horozun da tasvirleri vardır. Ressamın Ahmed Musa olduğu düşünülmektedir.”²¹.

“Ayrıca mi'râc hâdisesinin, eserin muhtevası ile ilgili olmasa bile, Nizamî'nin Leyla vü Mecnun, Heft-Peyker ve İskender-nâmesi'nde Sadî'nin Bostan'ında yer alması ve diğer başka mesnevilerde de yer alması bu mevzunun sevilen ve kabul gören bir mevzu olduğunu gösterir. El yazması metinlerde 19. yüzyıla kadar varlığını devam ettiren mi'râca dair minyatürler birçok eserde yer almasına rağmen konusu mi'râc olan bazı metinlerde görülmemiştir. Bu bahsedilen eserlerde metin yazarının sufi gelenekten gelmemesi ya da nakkaşın mi'râc hâdisesini ihmal etmiş olması söz konusu olabilir.”²²

1.5. Mir'râc ve Mi'râc-nâmelerle İlgili Çalışmalar

Türk edebiyatında bir motif olarak Satuk Buğra Han Destanı'nda görülmeye başlanan mi'râc hâdisesi 15.yüzyılda ilk defa müstakil olarak Ahmedî tarafından yazılmıştır. Daha sonraki yüzyıllarda ise divanların içinde mi'râciyyeler artmaya başlamıştır. 17. ve 19. yüzyıllarda ise hemen her şairin divanında bir veya birkaç mi'râciyyenin yer aldığı görülmektedir. Bununla beraber müstakil yazılan mesnevi biçimindeki mi'râc-nâmeler ve mensur olarak kaleme alınan eserlerde de ciddi artışlar olmuştur. Elbette bu artışlarla birlikte bu alanda yapılan çalışmalar da artmıştır.

Mehmet Arslan'ın mi'râc-nâmeler üzerine yapmış olduğu Manzum Mi'râc-nâmeler ve Mi'râciyyeler adlı çalışma, bu alanda yapılmış çalışmaların başında gelmektedir. Burada da örnek teşkil etmesi için Mehmet Arslan'ın yapmış olduğu çalışmadan müstakil mi'râciyyeler ve mi'râc-nâmelere ve Emrah Gülüm'ün

²¹ Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, s.76.

²² Uzun, “Mi'râciyye”, *DİA*, C.30, s.139.

bibliyografya denemesinden yüksek lisans ve doktora tezlerine, kitaplar ve yazma eserlere yer verilecektir.²³

Müstakil Mi'râciyyeler ve Mi'râc-nâmeler

“Abdussettâr (Kerkükî Seyyid) Efendi; Ahmedî; Âkif (Mehmed); Ârif; Bahâ'eddîn Mehmed; Fâ'iz (Mehmed) Efendi; Fevzî (Mehmed) Efendi; Hâfız Ömer Yenişehirî; Hakîm Süleyman Ata; İsa (Aksaraylı); İsmâil Hakkî; İzzet Paşa; Mecîdî; Müellifi Bilinmeyen Mi'râciyye; Nâbî; Nahîfî; Nâyî Osman Dede; Remzi (Osman); Seyyidî; Şeyyad Hamza'ya atfedilen; Vahyî (Receb).

Bunlardan Abdussettâr (Kerkükî Seyyid) Efendi'nin “Mi'râciyye Dîvânı adlı eseri, Mehmed Bahâ'eddîn'in eseri ve Hâkim Süleyman Atâ'nın eseri kasîde nazım şekliyle, Receb Vahyî'nin eseri mesnevî, kasîde, müseddes nazım şekilleriyle; diğerleri ise mesnevî nazım şekliyle yazılmıştır. Bu müstakil mi'râc-nâmelerin en hacimlileri 1683 beyit ile Ârif'e ve 1159 beyit ile Nahîfî'ye aittir.”²⁴

Bitirme/ Yüksek Lisans/ Doktora Tezleri

Akbaş, Sıddıka (2006). *Süleyman Nahîfî'nin Mi'râciyyesi (Metin-Muhtevâ-Tahlil)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çimen, Sema (2010). *15. Yüzyıla Ait Anonim Bir Mi'râc-nâme (Transkripsiyonlu Metin)*,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Güzel Işık, Gülten Feşel (1996), *Şeyyad Hamza Mi'râc-nâme*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü,

Hacıhaliloğlu, Enver (2006). *Bir Eski Anadolu Metni (Mirac-ı Nebi) Üzerinde Gramer İncelemesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İz, Fahir (1938). *Mirac-nâme*, Yayımlanmamış Bitirme Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü.

Özdemir, Sema (1996). *Aksaraylı İsa'nın Miraciyesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

²³ Bkz. Emrah Gülüm, “Türk Edebiyatında Mi'râcnâmeler Üzerine Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bibliyografya Denemesi” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, 7/ 35, 2014, ss.105-111.

²⁴ Mehmet Arslan, *Manzum Mi'râc-nâmeler ve Mi'râciyyeler*, Sivas 2019, C.1, s.19.
Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s.107.

İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Sertkaya, Osman Fikri (1968). *Mi'râc-nâme: Metin-İndeks*, Yayınlanmamış Bitirme Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Tatlı, Bekir (2000). *Kütüb-i Sitte'de İsrâ ve Mi'râc Hadisleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ünal, Sadettin (b.t.). *Süleyman Nahifî, Miraciye*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Kitaplar ve Yazma Eserler

Acara, Tacettin (1948). *Mi'râcnâme*, Ankara: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi BT.

Akar, Metin (1987). *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Bahaeddin, Mehmed (h. 1341). *Mi'râciye*, Amasya: Matbaa-i Livâ.

Çıkman, Zeki (1977). *Mi'râc ve Hamidullah, İmanımızla Oynamayınız*, İstanbul: Murat Matbaası.

Fâiz, Seyyid Muhammed (h. 1307). *Mirâciye*, Süleymaniye Kütüphanesi.

Fevzî, Muhammed (b.t.). *Kudsiyü's-Sirâc Fî Nazmi'l-Mi'râc*, İstanbul: İstanbul Millet Kütüphanesi.

Geylânî, Abdülkâdir (1974). *Mi'râc Gecesinde Doğan Güneş*, Tercüme: İ. Hakkı Uca, Konya: M.N. Gücüyener Matbaası.

Gündüz, Şinasi vd. (1996). *Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Miraç*, Ankara: Vadi Yayınları.

Hatayî (b.t.). *Mi'râciye*, İstanbul: İstanbul Millet Kütüphanesi.

Kerkükî, Seyyid Abdüsettar (h. 1326). *Mi'râciye Divanı*, İstanbul: İbrahim Efendi Matbaası.

Kirman, Alâeddin (b.t.). *Süleyman Nahifî'nin Mi'râciye'si*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kitaplığı.

Köksal, M. Âsım (1954). *Mi'râc Gecesi*, Ankara: Diyanet İşleri Reisliği Yayınları.

Mahmud Efendi (b.t.). *Mi'râciye*, İstanbul: Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi.

Mal' Hatun Dostluk ve Kültür Derneği (1999). *Mi'rac Sempozyumu*, Mal' Hatun Dostluk ve

- Kültür Derneği Kitapları Dizisi 7, Eskişehir: Seha Yayınevi.
- Mecidî (b.t.). Mi'râciye, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi.
- Mollaİbrahimoğlu, Süleyman (1991). Mi'rac Gerçeği, İstanbul: (b.y.).
- Mollaoğlu, Mehmet (b.t.). Mirac ve Türkçe Divanlarda Miraciyeler, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi.
- Nahîfî, Süleyman (b.t.). Miracü'n-n-Nebî, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi.
- Naîm (b.t.). Mirâciye, İstanbul: İstanbul Millet Kütüphanesi.
- Nâmî (b.t.). Mi'râciye, Ankara: Milli Kütüphane.
- Nâyî, Osman Dede (h. 1310). Mi'râcü'n-Nebi, Neşreden: Eş-Şeyh Ali Galib, İstanbul: Şirket-i Mürettebiye Matbaası.
- Özdemir, Hikmet (1984). Mi'rac, İstanbul: Gonca Yayınevi.
- Poyraz, İrfan (2007). İsmail Hakkı Bursevî Mi'râciye, İstanbul: Sır Yayıncılık.
- Servet, Hasan (h. 1265). Tahmis-i Servet Ber-Mi'râciye-i Sâbit, İzmir: (b.y.).
- Seyidhan, Kenan (b.t.). Süleyman Nahîfî Mi'râciyesi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kitaplığı.
- Seyyidî (b.t.). Derbeyây-ı Kıssa-i Mi'râc, Ankara: Ankara Cebeci Halk Kütüphanesi.
- Sırrî, Abdülbaki Dede (1317). Manzume-i Mi'râc, Nâşiri: Tahirü'l-Mevlevî, İstanbul: Asır Matbaası.ŞEYHÜLİSLAM Dürrîzâde Mustafa Efendi (b.t.). Tercemetü's-Salât Mi'râcü'l-Ârifin, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi.
- Tatçı, Mustafa ve KURNAZ, Cemal (2013). Muslihüddin Vahyî / Mi'râcü'l-Beyân /Mi'râc'ın Tasavvufi Boyutu, İstanbul: Kırkambar Yayınları.
- Tatlı, Bekir (2008). Âyet ve Hadislerde İsrâ ve Miraç Olayı, Adana: (b.y.).
- Veysî (h. 1245). Dürretü't-Tâc Fî Sâhibü'l-Mi'râc, Mısır: Bulak Matbaası.
- Yenişehirî, Hâfız Ömer (b.t.). Mi'râciye, İstanbul: İstanbul Millet Kütüphanesi.
- Yıldız, Alim (2011). Lâmiî Çelebi'nin Mi'râciyeleri, Bursalı Lâmiî Çelebi ve Dönemi, Editör: Bilal Kemikli ve Süleyman Eroğlu, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Yıldız, Ramazan (1976). Peygamberimizin İsrâ ve Mi'râc Mucizesi, İstanbul: Fatih Matbaası.

-?- (b.t.). Kitâb-ı Mi'râc, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi.

-?- (b.t.). Mirâc Beyân İder, İstanbul: Beyazıt Genel Kütüphanesi.

-?- (b.t.). Mirâc Gicesi Olduğunun Hikmetin Beyan İder, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi.

-?- (b.t.). Mirâcnâme, İstanbul: Süleymaniye Kütüphanesi.

-?- (b.t.). Risâle Fî Medhi Mirâc, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi.

İKİNCİ BÖLÜM

KİTÂB-I Mİ'RÂC-NÂME

2.1.Eser Hakkında Bilgi ve Değerlendirmeler

2.1.1. Eserin Şekil Özellikleri

Eserimize Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde 105 nolu kayıta ulaştık. Elimize geçen kitap tam olarak üç bölümden oluşmaktadır. ‘‘Kitâb-ı Mi'râc-nâme Kimyâ-yı Sa'âdet ve Gayrı’’ eserin tam adıdır. Eserin müellifi bilinmemektedir fakat eserin iç kapağında ‘‘istehakkahü’’ ifadesi ile iki tane mülkiyet kaydı mevcuttur. Bunların birinde H.1140 tarihi ile Hüseyin Paşa ve diğesinde Muhammed Za'ib ismi yer almaktadır. Eserin tam olarak iç kapağında şunlar yer almaktadır:

‘‘Mi'râc-nâme Kimyâ-yı Sa'âdet ve Gayrı
Muhammed Za'ib afâ 'anhü
İstehakkahü Hüseyin Paşa 'afâ anhü fi 1140’’

İç kapak kısmında bir de mühür bulunmaktadır. Mührün süslü olmasından ötürü çözülememiştir. (Ek 1) Eserin sonunda da H.1140 tarihi vardır. Bu yüzden bu tarihin yazım tarihi olduğu düşünülmektedir. Eser iç kapaktan sonra hemen başlamaktadır.

Kitap tam olarak 140 varaktan oluşmaktadır, tamamı mensurdur. Nesih hattında kaleme alınmıştır. Eserin ilk kısmı Kitâb-ı mi'râc-nâme bölümüdür ve 74 varaktır. Her sayfa 15 satırdan oluşmaktadır. Bizim çalışmamızın konusu bu bölümdür. Bu bölüm mi'râc hâdisesi etrafında oluşturulmuştur.

Silik, karalama gibi eseri etkileyecek durumlar söz konusu değildir. Bazen satır üstüne cümleyi tamamlayacak kelimeler yazılmıştır. Bir yerde derkenar eklenmiştir. (Ek 8) Eserin ilk 26 varağında ve sonralarında da yer yer tahrir çekilmiştir ama tamamında yoktur.

Eserin diğeri iki kısmı ‘Kimyâ-yı Saadet ve Gayrı’ adlarıyla başlar. Genel olarak bakıldığında bu kısımlarda toplumsal yaşamla ilgili nasihatlar verilmektedir. Kitâb-ı Mi'râc-nâme kısmında görülen toplumda dinî bir ahlak oluşturma esası diğeri iki kısımda da geçerlidir.

Eserimizde Kur'ân-ı Kerîm'den ayetler, hadisler vardır. Bunun yanı sıra kudsî hadisler Arapça cümleler, ibareler de bulunur. Bu ifadeleri yazar yazdıktan sonra

açıklama yoluna gitmiştir. Bu sebeple Arapça ifadelerin Türkçe çevirileri dipnotta verilmemekle birlikte eserdeki hadislerin ve ayetlerin meâlleri dipnotta verilmiştir.

Sade bir Türkçe ile yazılan bu eserde yazıldığı döneme ait âdet ve görenekleri de bulmak mümkündür. Mi‘râc-nâmelerin yazıldıktan sonra mevlid gibi okunduğunu düşündüğümüzde yazarının bu amaçla daha kolay bir üslup seçtiği, toplumu eğitmeyi amaçladığı tahmin edilebilir.

2.1.2. Eserin Dili ve Cümle Yapıları

Metin; benzetmelerle, nasihatlarla kolay anlaşılır, akıcı bir dile sahiptir. Eserin içinde hadisler, ayetler, kudsî hadisler bulunmaktadır ve sonrasında bu ifadelerin açıklanması, nasihat verilmesi eserde önemli bir yere sahiptir. Halka yönelik yazılan eser, halkın anlayacağı dille ve cümle yapıları kullanılarak oluşturulmuştur.

Eser çok uzun cümlelerle ve karmaşık olarak oluşturulmamıştır. Kurallı cümle yapısı esas olmasına rağmen devrik cümlelere de yer verilmiştir. Bazı cümlelerde fiilden hemen önce özne getirilerek anlatımda özne vurgulanmaktadır.

“muḳarreb melekler âmîn diyeler durduḡuñ yer Beytü’l-makaddes ola daḡı gice mi‘râcuñ gicesi ola ol du‘âyı işiden ben göreyim” [7b]

Bazı cümlelerde de cümle başlarken öznenen hemen sonra fiil getirilmiştir. Bu eserde sıkça karşılaşılan bir durumdur. Özellikle şahıslar bu şekilde konuşulmuştur. Nasihat verilirken de en çok kullanılan cümle şekli budur.

“Mūsā peyḡamber eyitdi yā Resūlallāh ben anlardan bīzārem didi” [8a]

“su‘āl eydür ki yılduzuñ toḡduḡı vaḡt yegdür tolanduḡı vaḡtten ḡöd niçün tolanduḡı vaḡte ḡasem itdi cevāb şöyledür ki toḡacaḡ raḡbet içinde olur” [17b]

Arapça ifadenin verilişi ve sonrasında bunun ‘ya‘ni’ diyerek açıklaması yapılmaktadır.

“*eyyühe-l ḡāfilūn ḡümū min nevmikūm va‘būdū rabbekūm* ya‘ni uyangıl ey ḡāfiller Rabbünüze ‘ibadet eyleñ” [11a]

Eserde ‘bilesin, bilesin ki, bilgil ki, işitgil ki, bilmiş olgil ki’ gibi ifadelerle nasihat verilmiştir. Eserin tamamında büyük yer alan bu nasihatlarla topluma bilgi verilmeye çalışılmıştır.

“vire imdi bilgil ki şabāḡ namāzı iḡrām giymek gibidür” [32b]

“bilgil ki Hâk te‘âlâ ‘azze ve celle âdem oğlanında dürlü ‘azâblar vardur” [38b]

“bilgil ki kıbleye yönelmek ma‘nâsı budur ki yâ Rabbi niyyet itdüm eksüklüğümle yüzüm karasıyla za‘îfliğüme yöneldüm saña kulluğ etmege dimekdür” [44a]

“bilmiş olğıl ki namâzı dağı aşı ile kılmak gerek tâ ki hâzret-i Hâk kabül eyleye sevâblar bulasın” [49b]

“işitgil ki tâ ki o yaramaz şıfat sende varise cehd idüp terk edesin” [50a]

“bilesin ki namâzuñ mertebesi hınzîrdan dağı ednâdur *ne‘üzü billâhi min-zalîk* ve dağı bilgil ki her kime ki namâzı inkâr idüp terk iderse ittifâk kâfir olur” [52b]

“bilgil ki namâza hîç ‘özr bahâne yokdur” [53a]

“bilgil ki oruc tutmak kişi nefsinı kahr eylemekdür” [54a]

“bilgil ki cemî‘ mü‘minler benüm kullarumdur bunlaruñ mâlları cânları benümdür dir imdi bunlar[a] getürüñ mâluñuzdan ya ödünc virüñ diyicek bunlaruñ nefsleri şamudan azâd olmuş olur” [68b]

Eserin içinde bazen ‘latîfe, nükte’ diyerek konuya uygun hikâyelere geçilmektedir. Burada hikâyelerin tamamına yer verilmemekle birlikte başlangıçları örnek olarak verilecektir. Bu hikâyeler etrafında eser nasihatlar, tavsiyelerle oluşturulmuştur.

“laţîfe bir gün Cebrâ‘îl Nûha geldi eydür yâ Nûh Allah te‘âlâ saña selâm kıtur buyurd[1] ki Nûh şu bir karış miqdârınca ağaç budacuğını varsun falan yerde diksün kusun gitsün” [66b]

“nükte Allah te‘âlâ eydür ey mü‘min kulum bireğü bir avuc tohum yere şaçar ol yer benüm buyuruğumla ol tohum şaklar” [67b]

“laţîfe Mûsâ peygamber ‘aleyhi’s-selâm eydür Tevrâtda gördüm ki Hâk te‘âlâ eydür âhir zamânda bir peygamber gele” [68a]

“laṭīfe teṣrīf ümmet-i Muḥammed Allah te‘ālā ‘azze ve celle eydür yā Mūsā diler misin ki ben saña boynuñ tamarlarından daḥı yakın olam ve gözünüñ aқыyla қарasından yakın ve daḥı dilüñdeki sözüñden yakın olam” [69a]

Bu konu kesilerek verilen hikâyelerden sonra ise ‘biz konuya devam edelim’ anlamındaki sözlerle anlatıma devam edilmiştir.

“biz yine sözüñüz üzerine varalum Resül ḥazret ‘aleyhi’s-selām eydür andan gördüm iki kabuñ birisinde arı ta‘ām var birisinde murdār ta‘ām var biraz ādemler bunuñ karşıasına turlurlar” [7a]

Metnin içinde yazar, birçok benzetmeden yararlanmışır. Benzetmelerle eserde anlatılmak istenen daha açık bir biçimde verilmeye çalışılmışır. Hz.Muhammed’in güneşe benzetilmesi, sevabın dağa benzetilmesi, insanın Allah’a yakınlığının gözünün akla karasının yakınlığına benzetilmesi gibi benzetmeler eserde yer almaktadır. Bu benzetmeler, hikâyelerle birlikte metni edebî açıdan güçlendirmektedir. Eserde anlatımın kesilerek aralara hikâyeler serpiştirilmesi, benzetmelerden çokça yararlanması, mekânların tasviri, cümle yapılarının tekrarı gibi özellikler, eserin edebî değerine katkısı olan özelliklerdendir. Örnek olması için aşağıda bazı benzetmelere yer verilmiştir.

“bu kerre Cebrā’ıl benüm қatumda bir sivri siñekce oldı ben aña nisbet bir filce oldum bu ḥāl içinde ben ḥayrān oldum” [12b]

“Resül kendüye baқdı gördü güneş gibi olmuş andan yaradılmışlara baқdı görd[ü] ‘Arş Kürsi yerler gökler feriştelere tağlar deñizler cemī‘-i maḥluқāt Resülün ululuğı қatında şol gün içinde uçan zerreden daḥı edānı görüñdi” [12b]

‘ādet böyle ki bir kimesne seferden gelse selām vire mü’min daḥı mi‘rāc seferinden dünyāya geldi şağındağı şolundağı feriştelere selām vire [47b]

“meşelā bir günüñ bir қараñu evi üstine bir derece açsa ol ev rüşen olur ve eger iki derece açsa daḥı rüşen olur ve eger kişi ol evün taminuñ üzerine çıkarsa küllī güneş aydıñı ile münevver olur” [14b]

“meselâ şol dünyâda bir urumış sauñ zerine ki bir amla dşer daı tz geer bu daı anuñ gıbidr” [42b]

“ya‘ni te‘âlâ daı Resl azretine bilâ-teşebbh şol bir yay abzası birbirine yaın olduğı gibi keremiyle yaın oldu” [15b]

“âdemn iki aşı birbirine nice yaın ise yâd gznn ağı arasına nice yaın ise daı yaındur” [16b]

“senn mmetnnn zerine ramet fazln yağmur gibi yağdurdum” [20b]

“laf Tarı te‘âlâ ‘azze ve celle ‘inâyet yayn udret eline aldı ramet onn fazl kirişine genledi andan şefâ‘at yayn Resl eline virir isti‘ânet oıyla andan eyitdi ey benm abbm gel imdi ben ‘inâyet yayndan ramet onn sen şefâ‘at yayndan isti‘ânet onn mmetnnn seyyi‘ât âmâcına atalum” [16b]

“iltifât itdkleri perde gibi olmiş aun oğrı yolundan gayrı iltifât itmek şol alka yay gibi egilmekdr ve ol egilmege *âbe avseyn* dirler” [17a]

“ameli berâtn şağından vire drdnci bu ki şırâı yıldıırım gibi geere” [28a]

“anbârdan bir avuc âşndr ki işitdn var imdi” [49a]

“ki Msâ peyđamber bu iâb işidicek şol azân yaprağı gibi dir dir ditredi” [58b]

“dnyâ kesb eylese şol avcılar uzak urup daı canavarladığı gibi dnlerini uzak itmişlerdr” [63b]

“âzırken m‘minn zekât şevâbn ağlar gibi getreler” [67a]

“zekat m‘minn elinden ıkdğı vatn a te‘âlânuñ udret eline girr ikmet oldur ki an besler ođaldur ıyâmet gninde ađlar gibi eyler” [67b]

Metnin oğu yerinde “bir ma‘nâ” denilerek verilen hikâyelerin sonunda ıkarımlar yapılmış, nasihatlarla konu aıklanmış, rneklendirmeler yapılmıştır. Bu aıklamalarla, ıkarımlarla toplum din aıdan bilgilendirilmeye alışılmıştır. Sz

konusu açıklamaların bir kısmı yer aldıkları varak numaraları ile birlikte aşağıda verilmiştir.

“kişi cemā‘at olup namāz kılsalar anlaruñ şevābını Allah te‘ālādan ğayrı kimse bilmez bir ma‘nā dağı peygamber ğazreti buyurur ki imāmla bir tekbīr etmek şevābludur yigirmi biñ kerre nāfile ğac itmekden dağı yüz biñ altun fuğarāya taşadduğ itmekden dağı mü‘min ğul imāmla bir secde etmek şevābludur” [28b]

“bir ma‘nā dağı peygamber ‘aleyhi’s-selām buyurur ki Allah te‘ālā ‘arş altında bir şehir yaratmış büyüklüği on dünyā miğdārı ve anuñ içinde nūrdan biñ ağac yaratmışdur kaçan ki ğiyāmet ğünü olsa o şehruñ ğapuları açılır” [30a]

“bir ma‘nā dağı peygamber ğazreti şallallāhü ‘aleyhi ve sellem buyurur ki kaçan ki bir mü‘min namāzda *Allahü ekber* dise elin bağlasa Allah te‘ālā cemī‘ ğünāhların yarlığar kaçan ki *sübĥāneke allahümme* okusa bedeninde her bir kıllı başına bir yıl gice ğā‘im gündüz şā‘im olup ‘ibādet etmişce şevāb vire” [32a]

“bir ma‘nā dağı peygamber ğazreti şallallāhü ‘aleyhi ve sellem buyurur ki benüm mü‘min ümmetümüñ fağīrlerine bu beş vağt ğac itmek gibidür” [32b]

“şirāt köprüsin ğuralar üç biñ yıllık yolu yoğuşdur ve biñ yıllık yolu düzdür ve biñ yıllık yolu inişdür kıldan ince kılıçdan yatıdır ğarañulığı ğarañu dünden ğatıdır dağı mermerden şıyrıncığdur buzdan şıyrıncığdur” [36b]

“bir ma‘nā dağı peygamber ğazretine buyurur ki kaçan bir mü‘min āb-dest alurken dünyā kelāmın söylemeye dağı āb-destüñ yaşı ğurımadan iki yüzün sileriken üç kerre innā enzelnāhü sūresin üç kerre *ğul huvallahu aĥad* okusa üç kere şalavāt getürse Allah te‘ālā aña elli yıl gündüz şā‘im gice ğā‘im olmuşca şevāb vire” [44a]

2.1.3. Eserin İmlâ Hususiyetleri

Kitāb-ı mi‘râc-nâme adlı eserin, hem başında hem sonunda H.1140 senesi yer almaktadır. Bu tarih eserin yazıya geçirildiği tarih olarak düşünölmektedir. Dolayısıyla eser Eski Türkiye Türkçesi dönemine ait dil özelliklerine sahiptir. Burada tam olarak

bir dil çalışması olmamakla birlikte morfolojik, fonetik, söz varlığı, imlâ açısından ana hatlarıyla eserimize değinmeye çalışalım.

Metinde “ et-, de-, ver-” filleri verilirken (◌), (ی), (ي) hareke ve okutucuları kullanılmış bazen de hiçbir hareke ve okutucu olmadan yazıldığı olmuştur. Bu gibi durumlarda kelimeyi “e harfi” ile okuyacak bir imlâ olmadığı için hareke ve okutucu olmayan durumlarda kelimeler “vir-, di-, it” şeklinde okunmuştur.

didüm	[21a/12]	ددم
didüm	[7a/8]	دیدم
virdüm	[71b/9]	ویردم
virür	[31a/4]	وژر

Türkçe ve Arap-Fars dilinden alıntı kelimelerin imlâsında çok çeşitlilik mevcuttur. Çok çeşitliliğin sebebi yazı dilinin oturmamasının yanında müstensihinin imlâyâ tam olarak hakim olamayışı da olabilir. Çünkü eserin yazımındaki çok çeşitlilik sadece Türkçe kelimelerde değil eklerde, Arapça ve Farsça kelimelerde de görülmektedir.

74a sayfası içinde yazılan ‘azacuk’ kelimesi hem ötreli hem ötresiz yazılmıştır.

ازجق [74a/6]

ازجق [74a/10]

Yine 74a sayfasında ‘ömr’ kelimesi hem ötreli kullanılmış hem de ötresiz yazılmıştır.

عُمرلری [74a/8]

عُمرلری [74a/9]

Burada Arapça bir ifade olduğu için ötresiz hali dikkate alınmıştır. Buna benzer durumlarda Arapça ifadelerde kelimenin Arapça yazılış esasına göre hareket edilmiştir.

Bazı kelimelerin aynı sayfada bile farklı harflerle imlalarının olduğunu da görmekteyiz. Bu gibi durumlarda eserde yazıldığı şekli dikkate alınmıştır. Örneğin 56b sayfasındaki “odun” kelimesinin iki farklı şekilde yazımı mevcuttur.

oṭuna [56b/5] شُول قُوْرُ اُوْطَنْ

odunı [56b/6] اوْدُنِي نَجِه يَأْقَر

Eserde müstensihin bazı harfleri ve heceleri yazmadığı durumlar söz konusudur. Bu durumdaki ekler ve heceler köşeli parantez [] içine alınmıştır.

Taṅr[ı] te‘ālā [19b/2] تَكَر تَعَالَى

sefere [vir]sem gerekdür [62b/2] سَفْرَه سَم كَرَكْدُر

ḳullarında[n] rāzī [49a/7] قَوْلِلْرِنْدَه رَاضِي

Yazılmayan harflerin varlığının yanında aynı kelimenin, hecenin, harfin fazladan yazıldığı da görülür. Böyle durumlarda da bu fazladan yazımlar parantez () içine alınmıştır.

yolu(ñu)ñuz [45b/8] يُوْلُكْكَز

mālī (mālı) [66a/ 8] اُوْل سَوْدُكِي مَالِي مَالِي هَب بُوْنْدَه قُوْب كَدَر

Eserde bazen ‘raḳıyallāhü ‘anh, rahimehullāh, ‘aleyhi’s-selām’ kelimeleri kısaltılmış biçimde verilmiştir. Bu kelimeler kısaltılmış biçimiyle raḳıyallāhü ‘anh ‘‘r.a’’, rahimehullāh ‘‘r.h’’, ‘aleyhi’s-selām ‘‘a.s’’ kelimeleri ile gösterilmiştir.

‘Ömer Bin Ḥaṭṭāb r.a [21a/1] عَمْر حَطَّاب رَضِي

Mu‘āz Bin Cebel r.a [21a/10] مَعَاذ بِن جِبَل رَضِي

īsā r.h [19b/12] عِيْسَى رَحِم

‘Oṣman r.a [24b/3] عَثْمَان رَضِي

Resūl ḥāzret a.s [67b/1] رَسَل حَضْرَت عَم

ḥāzret a.s [18b/12] حَضْرَت عَم

Eserin bir yerinde sayfa yanına derkenar eklenmiştir. Manadan tahmin edilen, eser yazılırken bazı kelimelerin unutulduğu ve sonradan kenara eklendiğidir. Bu kelimelerin manayı bozmaması için anlam akışı içindeki satıra yerleştirilmiş dipnotta belirtilmiştir.

-murdārlık yok bunuñ- [64a/1] مَرْدَارْلُق يُوْق بُونَك

Eser içinde bazı kelimeler harf sırası değiştirilerek yazılmıştır. Bu yazılan kelimelerin, metnin yazıya geçirilişi esnasında gözden kaçmış olduğu tahmin edilebilir.

saraylar [49a/3] سيرلر

Metnimizde iç ve son ses durumundaki p'ler hem (پ) hem de be (ب) ile yazılmıştır. P sesinin be (ب) ve pe (پ) ile karşılanması bu sesin gerçek fonetik değerinin tespitini güçleştirmiştir.

hep [40b/6] هب

Bunun yanında Türkçe kelimelerde hece sonlarında p (پ) ile yazılması gereken ekler b ile (ب) karşılanmıştır. Özellikle -ıp, -ip; -up, -üp zarf-fiil eki için bu durum metnimizde karakteristik bir özellik olarak görünmektedir.

gelüp [7b/11] كلوب

terk idüp [9b/12] ترك ايذب

Müstensih hatasından olduğunu düşündüğümüz bazı kelimeler manaya uygun olacak en yakın anlamlarıyla düzeltilip esere yazılmıştır.

köle [4b/13] كؤى

Eserde bazen ad durum eklerin karşılanmasında günümüz Türkçesine uymayan yazımlar mevcuttur. Bu durumda ad durum ekleri cümleye uygun şekilde düzeltilip yazılmıştır.

bizi karşıladı [8b/13] بزه قرشولدى

Metnimizde 'bu sebeple' manasına gelebilecek birçok ifade kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesine ait 'çün', '(y)üçün', '(y)içün, ifadelerinin farklı şekillerde kullanımı mevcuttur. Metinde bazen yalnızca ötre (ؤ) ile bazen de vav (و) bazen ikisi ile bazen de hiçbiri kullanılmadan bu ek gösterilmiştir.

içün [66b/7] اچؤن

helâlçün [74b/6] حالايچؤن

hakkiçün [69a/9] حقيچؤن

Eski Oğuz Türkçesinden itibaren kullanılmaya başlayan gelecek zaman eklerinden biri de (y)IsAr ekidir. Bu ekin günümüzde kullanımı mevcut olmasa da Eski Anadolu Türkçesinde dolayısıyla metnimizde kullanımı mevcuttur.

viriserdüñ [67a/ 6] ویرسردك

olısardı [67a/7] اولسردی

idiserdi [69b-6] ایدسردی

Tamlayan eki eserde yuvarlak ve düz şekliyle mevcuttur. Okumada eserdeki yazım dikkate alınmıştır. Bir okutucu ve hareke almayan yerlerde çoğunluğa uyarak yuvarlak vokalle okunmuştur. Tamlanan ekleri ise yine çoğunluğa uyularak düz vokalle okunmuştur.

ādemüñ şağ şolı [9b/6] ادْمُك صاغ صولى

Burākuñ ayrı gāşiyesin [2b/4] براقك ایری غاشیسن

Görülen geçmiş zaman eki hem yuvarlak hem düz şekliyle görülebilmektedir. Hatta aynı cümle içerisinde bazı kelimelerde harekelerle (◌) , (◌) bazı kelimelerde vav ye ile, (و), (ی) bazı kelimelerde ise ne hareke ne vav ve ye kullanımı söz konusuysen bazılarında her ikisi de (و) , (ی) kullanılabilir. Bu durumda yuvarlaklaşmanın çoğunlukta olması dikkate alınarak hareke ve okutucu olmayan yerlerde yuvarlak vokalle okunmuş bir okutucu olan yerlerde metne bağlı kalınmıştır.

yaratmayaydum [69a/10] یرتمییدم

yaratmayaydum [69a/11] یرتمییدم

eylerdüm [67a/7] ایلردم

eyitdi [66b/7] ایتدی

düzdi [67a/2] دُزدی

eyitdi [2b/5] ایتدی

düşdi [1b/7] دشدی

Bu durum eklerde genel olarak mevcuttur. Bazen bir harfle ek gösterilmemiş bunun yerine hareke kullanılmıştır.

Eski Anadolu Türkçesinde 1. ve 2. teklik-çokluk iyelik, şahıs eklerinin hem yardımcı ünlüleri hem de ekin bünyesindeki ünlüler yuvarlak ünlüdür. Metnimizde bu duruma uymayan kullanımlar olsa da 1. ve 2. iyelik ve şahıs eklerinin çoğunluğu yuvarlak olarak verilmiştir ama düz şekli de mevcuttur. Bu sabit olmayış ses uyumu bozukluğunu meydana getirmiştir. Eserde harekelerin çoğunluğu dikkate alınarak hareke ve okutucu olmayan kısımlarda yuvarlak vokal okunmuştur. 3. Tekil şahıstan ve iyelikten sonra -ı, -i; ünlülerden sonra -sı, -si; -sı(n), -si(n) ekleri ile karşılaşmıştır bunların yuvarlak biçimi de mevcuttur ama genel olan düz şeklidir.

benüm ḥabībüm [1b/14] بنم حبيبم

benüm ʿizzetüm [3b/8] بنم عزتكم

ümmeṭüññ [21a/1] امتوكك

bizüm āyātlarımıza [15a/7] بزم اياتلرميزه

sizüñ günāhlarıñuzı [5b/3] سزك كناهلركزي.

sizün eliñüz [57b/13] سزك الکز.

Eserin terminolojisinde yaygın olarak kullanılan āḥiret, ‘arş, cehennem, cennet, hidāyet, kıyāmet, melek, mescid, mi‘rāc, muvahhid, mü’min, münācat, münāfık, Müslümān, resūl, sadaqa, secde, şefā‘at, tevbe gibi Arapça kelimelerle; ābdest, ferişte, günāh, günāhkār, hac, melāyik, namāz, oruç, peygamber gibi dinî terimlerin dışında, Arapça ve Farsça tamlamalara az rastlanır. Bunlar, genellikle İslamî itikatla ilgili olan yer isimlerinden oluşur: Beytü’l-muḥaddes, Cennetü’l-firdevs vb.

Eski Türkiye Türkçesinin dil özelliklerini yansıtan eklerin kullanımı ile ilgili olarak yaptığımız değerlendirmede, eserde eklerin çoğunlukla dönemin dil özelliklerini yansıttığını, genel olarak hem yuvarlak hem de düz şekillerinin eserde olduğunu, bunların bazen harekelerle bazen okutucu harflerle bazen ikisi kullanılarak bazen de ikisi kullanılmayarak yazıldığını görüyoruz. Ünlü ve ünsüzlerin imlâsında birçok düzensizlik ve farklılık tespit edilmiştir. Bu düzensizliklerin eserin yazıldığı dönemin Türkçesinde oturmuş bir imlânın olmamasıyla ilgili olabileceği düşünülebilir.

2.1.4. Eserin Türk Edebiyatındaki Diğer Örneklerle Mukayesesi

Türk edebiyatında mi‘râc-nâmeler, Arap edebiyatının aksine hem mensur olarak hem de manzum olarak kaleme alınmıştır. Genellikle kasîde ve mesnevi şeklinde yazılan mi‘râc-nâmelerde coşkulu bir söyleyiş, didaktik özellikler ve sanatlı bir üslup esastır. Bu tür yazılan eserlerde genellikle bilgi vermenin yanı sıra sanat kaygısı da göze çarpmaktadır. Ele alınan eser, bu anlamda değerlendirildiğinde Türk edebiyatında var olan ve manzum örnekleriyle karşılaştırıldığında daha az göze çarpan mensur örneklerden bir tanesidir. Sanatlı bir söyleyişin yer yer tespit edildiği eserde temel olarak verilmek istenen mesajlar göz önünde bulundurulmuş ve sade bir üslup seçilmiştir. Burada daha fazla insana hitap etmenin ve daha fazla bilgi vermenin amaçlandığı söylenebilir.

Türk edebiyatında yazılan mi‘râc-nâmelerin bir diğer özelliği, içerisinde mi‘râc hâdisesinin yanı sıra Hz.Muhammed kıssalarının da yer almasıdır. Hz.Mûsâ, Hz.Âdem, Hz. İsâ, Hz.Nûh, Hz. İbrahim, Hz. Dâvut, Hz.Yûsuf gibi peygamberlerin kıssaları da gerek göğe yükselirken çıkılan basamaklar esnasında gerekse de göğe yükseliş gerçekleşikten sonra verilmektedir. Bu bağlamda eserimiz dikkate alındığında Hz.Mûsâ, Hz.Âdem, Hz. İsâ, Hz.Nûh, Hz. İbrahim, Hz. Dâvut, Hz.Yûsuf kıssalarına dikkat çekilmiş olduğunu, göğe yükseliş esnasında bunlara değinildiğini görüyoruz. Bu peygamberlerin yanında Bayezîd-ı Bistâmî gibi bazı dinî büyükler, mutasavvıflar da verilen hikâyelerde bazen bir kahraman olarak bazen de ismen yer almaktadır.

‘Sultânü’l-‘Ârifîn Bâyezîd-ı Bişdâmî r.h şordılar aña ki şeyh kimdür mürîd kimdür eyitdi ki şeyh oldur ki mürîde ol şerî‘at aḥkâmını bildüre Ḥaḳ te‘âlâya ne vechile ḳulluḳ itmek gerek Resûline nice ümmet olmaḳ gerek bildire daḫı mürîd gönlini” [13a]

Eserde Kur’ân-ı Kerîm’den alınan hadislerin, ayetlerin yanı sıra tasavvuf öğretisine ait bilgilere de ulaşmak mümkündür. Nitekim Beyezîd-ı Bistâmî bir mutasavvıftır. Burda dikkat çeken hâdis, müellifin tasavvuf öğretilerine hakim olması ve bunların öğrenilmesi, öğretilmesi gerektiğini anlatmasıdır. Bu, bütün mi‘râc-nâmelerde karşılaştığımız bir durum değildir. Tasavvufî öğretiler, tasavvufî şahsiyetler farklı şekillerde yer almakta; bazen de açık olarak yer almamaktadır.

Mi'râc-nâmelerde Cebrâil, Azrâil, Mikâil, İsrâfil gibi dört büyük meleğin de adı geçer ve Hz.Muhammed'in mi'râca çıkarken yanında olan Cebrâil adlı melek onun yaveri olarak nitelendirilir. Bizim eserimizde de 'kardaşum, karındaşum' söylemleriyle Cebrâil'e hitap edilmiş ve onun yoldaşlığına sık sık başvurulmuştur. Hemen hemen bütün mi'râc-nâmelerde karşılaşılan bir durumdur bu. Cebrâil ile beraber Hz.Muhammed'e merdiven kurulması ve bu merdivenleri çıkması da mi'râc-nâmelerde karşılaşılan bir durumdur. Ayşe Nur Sır'ın yaptığı mi'râc-nâme çalışmasında olay bizimkine benzer şekilde şu şekilde geçmektedir.

“Andan bakdum gördüm benim için bir nerdübân getürmişler. Bir ayağı altundan ve bir ayağı gümüşden ve tahtaları ve mıhları kızıl yâkütndan ve altı üçün şahrâ taş üzere kodular ve üstü üçün göge dirediler. Andan sağ ayağım nerdibâna başdum, bir iki adım atdum.”²⁵

Cennet ve cehennem tasvirleri de mi'râc-nâmelerde önemli bir yer tutmaktadır. Musa b. Ahmet Antakî'nin mi'âc-nâmesi içinde cennet şu şekilde anlatılır:

“gördüm altun ve gümüşden sarâyalar yâkütler aħmerden aşfarden ve zebercedden kusûrlar ve altundan eşcârlar envâ' dürlü semârlar her birinüñ üzerinde illa'llâh Muħammedü'r- resûlu'llâh yazılmış”²⁶

Bizim eserimizde cennet tasviri çok verilmemekle beraber cehennem tasvirlerinin Gayya kuyusu gibi cehennemde bulunan kuyuların ve oradaki insanların hâllerinin anlatılması daha çok esas alınmıştır. Göge yükselişin yanında bu konuların yer alması, halka korkunun verilerek doğru yola iletiminin sağlanmasının amaçlandığını da düşündürebilmektedir.

Namazın Müslümanlara mi'râc gecesi hediye olarak farz kılınması konusu üzerinde eserde çokça durulmuştur. Buna karşın diğer mi'râc-nâmelerde namazın önce elli vakit olarak farz kılınması, mirac dönüşü Hz. Muhammed'in Hz. Mûsâ'ya

²⁵ Ayşe Nur Sır, “Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Mensur Bir Eser: Risâle-i Mi'râciyye”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/1, 2013, ss. 2257-2349.

²⁶ Kadriye Alkan, *Türk Edebiyatında Mensur Mi'râc-nâmeler ve Musa B.Ahmed Antakî'nin Mensur Mi'râc-nâmesi*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2015, s.193.

rastlaması ve onun telkinleri ile Hz. Peygamber'in Allah'a niyazda bulunarak namazı beş vakte düşürmesi mevzusu bu mi'râc-nâmede de geçer.

Gizem Uluscu'nun yaptığı mi'râc-nâc-nâme çalışmasında namaz hâdisesi şu şekilde geçmektedir:

“elli vakit namâz ve altı ay orûc, didi. Ansan hazret-i Resûl ‘aleyhi’s-selâm eytti: Yâ seyyidî ve mevlâyî, taḥfif eyle. Ümmetüm za‘îfdür. Pes Ḥaḳ ta‘âlâ beş vaḳit taḥfif eyledi. Yine pes hazret-i Rasûl ‘aleyhi’s-selâm eytti: Yâ seyyidî ve mevlâyî taḥfif eyle. Ümmetüm za‘îfdür. Muḥaṣṣal-ı kelâm recâ ide ide beş vaḳt namâz üç ay orûc didi. ,,27

Bizim eserimiz de bu örneğe ve diğerlerine benzemekle beraber bu konunun detaylı işlenmesi ve muhtelif yerlerde namazın öneminden sıkça bahsedilmesi diğerlerinden daha fazla dikkat çekmektedir. Hatta eserde namaz kılmanın gereği konusunda nasihatların diğer eserlere nazaran daha yoğun verildiği söylenebilir.

“ṭâ‘aten ḳabûl ḳıldum girü döndüm geldüm Mûsâ peygambere uğradum eyitdi yâ Resûlallâh senüñ ümmetüñ za‘îflerdür elli vaḳt namâza ṭâḳat getüremezler dön yine var ḥuzûra dilek eyle anlaruñ yüklerin yeyinlet” [23a]

Çoğu mi'râc-nâmede görülen Hz. Muhammed'in rehber edinilmesinin önemi, dört halife, ehl-i beyt ve evliyaların fazileti ve bunların yolundan gitmenin ehemmiyeti üzerinde durulmuştur. Ardından okuyuculara çeşitli nasihatlarla bulunulmuştur.

Eserde “‘Arabuñ ‘âdeti şuydı ki birbiriyle dostluk eylemek isteseler iki yayı götürürdi ḳabzasın ḳabzasına ḳoşarlardı daḳı çekerler” gibi ifadelerle toplumların dinî hassasiyetlerini görebilmenin yanında gündelik hayatla ilgili tutumlarını, davranışlarını, adetlerini de görebiliyoruz.

Bunların yanı sıra eserin, diğer mi'râc-nâmeler arasındaki yerini ortaya koymak ve değerlendirmesini yapmak için motifler başlığı altında daha detaylı incelenmesi yapılacaktır.

²⁷ Gizem Uluscu, *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Miraçname (Metin-Gramer- Dizin)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s.56.

2.2. Eserin Muhteva Bakımından İncelenmesi

2.2.1. Eserde Yer Alan Şahıslar

Kitâb-ı mi‘râc-nâme adlı eserin şahıs kadrosu aşağıda verilmiştir. Eserde yer alan peygamberler, sahâbîler ve tasavvufî şahsiyetlerin isimleri verilmiş kısaca eserde yer aldığı şekliyle tanıtımı yapılmıştır. Hz. Muhammed, Hz. Âdem, Hz. Dâvûd, Hz. Mûsâ, Hz.İbrâhîm, Hz.Îsâ, Hz.Nûh adı geçen peygamberlerdir. Hz. Ebû Bekir, Hz. Ebû Cehil, Mu‘âz Bin Cebel, Hz. Fâtıma, Hz. ‘Âişe, Hz. Ebû Hureyre, Hz. Osmân bin ‘Affân, Hz. ‘Âlî Murtazâ, Hz. Ebû Zer el-Gıfârî adı geçen sahâbîlerdir. Adı geçen tasavvufî şahsiyetler ise Sultânü’l-‘Ârifin Bâyezîd-i Bistâmi, Süfyân-ı Sevrî, İmâm-ı Fahr-i Razi’dir.

2.2.1.1. Peygamberler

Hz. Muhammed: Eserin baş kahramanıdır. Metin onun hakkındadır ve tezin muhtelif yerlerinde detaylıca anlatılmıştır. Bu yüzden tekrara düşmemek adına burada anlatımı yapılmayacaktır.

Hz. Âdem: İlk insan ve ilk peygamberdir. Eserde bu yönleriyle ele alınır. Ülü’l-azm (en yüksek derecedeki) peygamberlerdendir.

Hz. Dâvûd: Sesinin güzelliğiyle bilinen peygamberdir. Günümüzde bile güzel seslilere Dâvûdî sesli denmektedir. Allah ile konuşması geçen peygamberlerdendir.

Hz. Mûsâ: Hz. Muhammed’den sonra eserde en fazla adı geçen peygamberdir. Hz.Mûsâ namazın rekatını azaltma teklifini yapması, Allah ile ümmeti hakkında konuşmaları yönünden önemlidir. Motifler kısmında bu daha detaylı işlenmiştir.

Hz.İbrâhîm: “Halilullah” yani Allah’ın dostu olarak anılır. Hz. İbrahim’in diğer bir sıfatı da “Ebu’l-Enbiya” yani Peygamberler babası’dır. Metinde bir konuşma ya da hikâyede geçerse de diğer peygamberlerle birlikte adı sayılan bir peygamberdir

Hz.Îsâ: Îsâ aleyhisselâm, Yahyâ aleyhisselâm’ın doğumundan altı ay sonra Kudüs’te dünyâyı şerefleştirmiştir. Peygamberler içinde en yüksekleri olan ve kendilerine “ülü’l-azm” denilen beş peygamberin dördüncüsüdür. Eserde Allah’ın hitap ettiği peygamberlerden biridir.

Hz.Nûh: Kur’ân-ı Kerîm’de ve hadîs-i şerîflerde mühim bir yer işgâl eden ülü’l-azm peygamberlerdendir. Kendine iman etmeyen kavminin tufanla helak olması eserde işlenen konudur.

2.2.1.2. Sahâbîler

‘‘İbn Hacer el-Askalânî, sahâbîyi ‘‘Hz. Peygamber’e mûmin olarak erişen ve müslüman olarak ölen kimse’’ şeklinde tarif etmiştir. Daha sonra cumhurun görüşü olarak benimsenen bu tarif ışığında muhaddislerin sahâbe anlayışı şöylece özetlenebilir: Sahâbî olmak için Resûl-i Ekrem’i uyanık iken bir an bile görmek yeterlidir. Kendisiyle uzun zaman beraber olmak, yolculuk etmek veya gazâyâ gitmek ya da kendisinden hadis rivayet etmek şart değildir.’’²⁸

Hz. Ebû Bekir: Hz. Muhammed’in hayatı boyunca onun yanında olmuştur. İlk iman edenler arasındadır. Aynı zamanda ilk halifedir. Metinde de Allah, mi‘râc hâdisesine kimse iman etmeyecek olsa bile Ebû Bekir’in kendisinin iman edeceğini söyler.

Hz. Mu‘âz Bin Cebel: 18 yaşında Müslüman olan ve Resûl-i Ekrem’in yanında bulunmaya gayret eden sahâbîlerdendir. Hz. Muhammed onu severdi. Metinde de bir ayetin manasını Hz. Mahammed’e sorması yönüyle adı geçmektedir.

Hz. ‘Ömer Bin Hattâb: İkinci İslam halifesidir. Kureyş kabilesindedir. Metinde Hz.Muhammed’e sorular sorması ve kendisine götürebileceğinden fazla yük yüklenen bir cariye acıması ile başlayan kısa bir hikâye anlatılır.

Hz. Fâtıma: Hz. Muhammed’in en son çocuğudur. Cennet hanımlarının efendisi olarak bilinen Hz.Fâtma ilk iman eden kişiler arasındadır. Hz. Muhammed’e ayetin manasını sormasıyla metinde geçmektedir.

Hz. ‘Âişe: Hz.Muhammed’in üçüncü eşi. Hz. Muhammed’in en sevdikleri arasındadır. Metinde ayet manalarını Hz.Muhammed’e sorması yönüyle ve bir câriye ile olan münasebeti yönüyle ele alınır.

Hz. Ebû Hureyre: Yemen’de yaşayan Ezd kabilesine mensup olup ne zaman doğduğu belli değildir. Kedi yavrularına olan şefkatinden dolayı ona bu isim verilmiştir. Metinde ayet manasını Hz.Muhammed’e sorması sebebiyle adı anılmıştır.

Hz. Osmân bin ‘Affan: Dört büyük halifeden üçüncüsüdür. Hz.Muhammed’in cennetle müjdelediği sahâbîlerden birisidir.Eserde ayetin manasını Hz.Muhammed’e sorması yönüyle yer alır. Onun meclisinde bulunanlar arasındadır.

Hz. ‘Âlî Murtazâ: Hz. Muhammed’in damadı ve dördüncü halifesidir. Ashâb-ı kiramın büyüklerindedir. Metinde Hz.Muhammed’in meclisinde bulunup ona ayet

²⁸ Mehmet Efendioğlu, ‘Sahâbe’, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, s. 491.

anlamı sormasının yanında bir cariye'nin ona adıyla hitap ettiği için mutlu olmasına dair kısa bir olay anlatılmaktadır.

Hiz. Ebû Zer el-Gıfârî: Servet terâkümü konusundaki görüş ve mücadelesiyle tanınan sahâbîdir. İslâmı ilk kabul eden sahâbîlerden birisidir. Beni Gifar kabilesindedir. Hiz. Muhammed'e ayet manasını sorduktan sonra kefâret konusunda konuşmaları yer alır.

2.2.1.3. Tasavvufî ve Dinî Şahsiyetler

Bazen Kur'ân-ı Kerîm'den peygamber kıssalarını içeren ayetleri bulmanın mümkün olduğu eserimizde din büyükleri ve sahabe isimleri karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber Tasavvufî bazı şahsiyetleri de ismen ya da bir olayın içinde bulmak mümkündür. Bunlar hakkında aşağıda kısa bilgiler verilmiştir.

Sultânü'l 'Ârifin Bâyezîd-i Bistâmî: İlk büyük mutasavvıflardandır. Hayatına ait az bilgi bulunmasına rağmen tasavvufla ilgili çoğu metinde, edebî metinlerde adı geçmektedir. Eserde şeyhin, müridin nasıl olması gerektiği, tasavvufa dair temel tavsiyeler Bâyezîd-i Bistâmî'ye sorulur ve onun ağzından bu konuda açıklamalarda bulunulur.²⁹

Süfyân-ı Sevrî: Kendi adıyla anılan fıkıh mezhebinin imamı, müfessir ve zâhiddir. Eserde Allah'a hangi kullarının hürmetli, hangi kullarının hakir olduğunu sorması yönüyle eserde yer alır.³⁰

İmâm-ı Fahr-i Razî: Kelâm, felsefe, tefsir ve usûl-i fıkıh alanlarına dair çalışmalarıyla tanınan Eş'arî âlimidir. Tefsîr-i Kebîr'nde Hiz. Muhammed'in mi'râca çıktığı 25 ayaklı bir merdivenin olduğu Müslümanlar içinse merdivenin her ayağının bir değeri ifade ettiği anlatılır.³¹

2.2.2. Eserde Yer Alan Mekânlar

Mescid-i Harâm: Hiz. Muhammed'in mi'râcı, Mescid-i Hârâm'da başlar ve dönüşünde Mekke' ye giderek, Mekke kavmine mi'râc haberini verir. Bunun yanında eserde belli olmayan mekanlarla beraber adı geçenler burada verilecektir. Motifler kısmında her biri daha detaylı anlatıldığı için kısaca değinilecektir.

²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Süleyman Uludağ, "Bâyezîd-i Bistâmî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.5, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, ss. 238-241.

³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdurrezzak Tek, "Süfyân es-Servi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 38, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, s.28.

³¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Şevki Yavuzi "Fahredden er-Râzî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, ss. 89-95.

Mescid-i Aksa: Hz. Muhammed'e mi'râc haberi Mekke'de geldikten sonra Mescid-i Aksa'ya gider ve orada Burak adlı bineğe binerek mi'râcî gerçekleştirir. Yine Hz. Muhammed, mi'râcî bittikten sonra Mescid-i Aksa'ya uğrayıp Mekke'ye geçer.

Veyl Tamusu: Metinde cehennemlerin içindeki hışmı büyük olan cehennemdir. Onun hışmından korunmak için dua edilir. Zalim insanların gideceği bu yer metinde korku unsuru olarak kullanılmıştır.

“Cebrâîl eydür şamularda bir şamu vardur adına veyl dirler dünyâ odı günde yetmiş kerret eydür îlâhî beni odı ol şamu odından hışmından sen şakla dir” [6a]

Bi'rül-Gazab: Veyl Tamusu içinde olan kuyudur. Bu kuyu veyl tamusu içindeki hışmı en büyük kuyulardandır. Metinde yine ondan korunmak için Allah'a dua edilmesiyle geçmektedir.

“ve dahı veyl şamusu içinde bir kuyu vardur anuñ adı bi'rül-gazabdur veyl şamusu dahı günde yetmiş kerre îlâhî beni bi'rül-gazab hışmından sen şakla dir” [6a]

Gayya Kuyusu: Bi'rül- Gazap gibi cennette bulunan kuyulardan biridir ve yine hışmından korunmak için Allah'a sığınılır.

“ol kuyunuñ 'azâb[1] şunuñ gibi katıdur ki cehennem feryâd ider ki yâ Rab beni gayyâ kuyusunuñ hışmından sen şakla dir” [52b]

Sidretü'l-Müntehâ: Mahlûkların ulaşacağı son yerdir. Buradan sonra kimsenin gidemeyeceği vurgulanır. Cebrâil'in bile Hz. Muhammed'le geldiği takdirde kanatlarının yanacağından bahsedilir.

“Sidretü'l-müntehâ bir maşâmdur ki maşlûk 'ilmi ol araya varıncadur andan yukaru ne vardur kimse bilmez” [12a]

Nefs Âlemi- Ruh Âlemi: Eserde çokça karşılaştırma olarak verilir. Nasıl nefis âleminden ruh âlemine gidileceği hakkında nasihatlar verilmektedir. Nefs âleminde yirmi beş perde olduğu ve ruh âlemine gitmek için bunların yok edilmesi gerektiği anlatılmıştır.

“bilgil ki bir kimse ol yigirmi beş perdeyi maşvitmeyince nefis 'âleminden ruh 'âlemine erişemez” [9a]

Cennet- Cehennem: Bir korku unsuru olarak verilen cehennem ile bir mükafat olarak anlatılan cennet birçok konuda birçok yerde karşımıza çıkmaktadır.

“ben anlar için cennetde şol nesneler hâzır itmişemdür ki anları ne gözler görmüşdür ne kulaklar eşitmişdür” [63a]

“mi‘rāc gicesi cennet çemenlerinden bir nāzūk çemen gördüm ve ol çemende bir laṭīf bīnar gördüm ve ol bīnaruñ kenārında bir nūrdan ağac gördüm ve ol ağacuñ üzerinde bir melek gördüm” [41b]

“‘izzetüm ‘azametüm haḳḳıçün yarınḳi gün zālİmlere bir ‘azāb idem ki cehennemde cemī‘ ‘azāb ehli kendü ḥāline ‘azābına şükr ide” [6a]

“yā Ādem bunlar hep senüñ neslüñdür zürriyetüñdür bunlar senüñ neslüñden şüret ‘ālemine gelseler gerekdür kimisi cennete gitse gerekdür kimi cehenneme girse gerekdür didüm” [33b]

“dün namāzı kılduḳları cennetde derecātdur ya‘ni mertebelerin arturur” [23a]

Arasāt Meydanı: Kıyamet günü toplanılacak meydandır. Eserde kıyamet gününde yaşanılacaklar anlatılmış yine nasihatlar verilmiştir.

“ḳıyāmet günü ḥalāyık ḥaşr olup ‘arasāt meydanında cem‘ olup daḫı her kişi başı ḳayusı olup vā nefsi diyicek” [21a]

“yarın ḳıyāmetde ben daḫı size eyidem merḥabā merḥabā şafā geldüñüz ey benüm şıfatlarumla şıfatlanmış ḳullarum sizi şorusız ḥesabsız cennete ḳoyam ve dürlü ni‘metler vire” [65b]

Bunların yanında çoḅunlukla özel bir adı olmayan mekanlar vardır. Bunlarla alakalı aşıḅıda birkaç örnek verilecektir.

“bir ‘avrat ṭurur ilerü yürüdi selām virdi eyitdi ne ḥatun ḳışisin (3) bu ıssızlık yerde neylersin” [25b]

“nāçār ḳāyil oldı şehre geldiler bunu nikāḫ itdi” [25b]

“benüm ümmetümden elli kişi bir yerde cemā‘at olup namāz kılsalar Allah te‘ālā anlara sekiz yüz rek‘at namāz ḳılmışca şevāb vire” [28a]

“Nūḫ şu bir ḳarış miḳdārınca ağaç budacuḅını varsun falan yerde diksün ḳosun daḫı ben anlara dünyāda cennet baḅçelerinden bir baḅçe virem” [66b]

2.2.3. Eserde Yer Alan Melekler

Cebrāil: Dört büyük melekten Allah’ın emirlerini peygamberlere ulaştırmakla görevli olan melektir. Eserde Hz.Muhammed’e yaverlik yapan ve hep onun yanında olan melektir. Diḅer büyük melekler, eserde muhtelif yerlerde ḳarşımıza çıkar; ama en çok adı geçen Cebrāil’dır.

Mikâil: Dört büyük melekten kıyamet gününü bildirmekle görevli olan melektir. Hz.Muhammed'e mi'râc haberi gelirken onun yanına gelen meleklerdendir. Hz.Muhammed Burak'a bindiğinde sağında gitmektedir.

İsrâfil: Dört büyük melekten kulların rızkını takdim eden melektir. Mi'râc haberi gelirken Muhammed peygambere eşlik eden meleklerden birisidir. Bunun yanında metinde daha sonra Hz.Muhammed namaz kılarken selâ vermiştir.

Azrâil: Dört büyük melekten Allah'ın emriyle can almakla görevlendirilmiş ölüm meleğidir. Eserde de bu göreviyle yer alır.

Her Gökten Sorumlu Melekler: Göğün katlarında bulunan meleklerdir. Hz. Muhammed göğe yükselirken onu karşılayıp mi'râcını kutlarlar.

Mukarreb Melekler: Allah'ın huzurunda bulunan meleklerdir. Allah'ın Hz.Muhammed ile konuşmasına tanık olan ve onun dualarına amin diyen meleklerdir.

Rıdvân: Eserde cennet hazinedârı olarak geçen melektir. Hz.Muhammed'e mi'râc haberini verirken diğer meleklerle birlikte orda bulunduğu söylenir.

Ferişte: Allah'ın Hz. Muhammed'in emrine yarattığı meleklerle verilen addır. Hz.Muhammed'in mi'râca çıkarken muhtelif yerlerde yanına yardımına gelirler. Eserde birçok yerde adı geçmektedir.

Hûri: Allah'ın iman eden mümin kullarına verdiği nimetlerden biridir. Cennet kızları diye anılır. Eserde İslam dininin emirlerinin yapılması doğrultusunda verilecek mükâfatlardandır.

Vildân: Allah'ın cennettekilerle hizmet için nûrdan yarattığı hizmetçilerdir ve eserde yine mükâfat olarak geçmektedir.

Gılmân: Cennette yaşlanmayan gençler, hizmetkârlardır. Eserde cennete gireceklere verilecek bir mükâf olarak geçmektedir.

Şeytân: Meleklerin başı ve hocası olduğu halde isyan edip Allah'ın emirlerine karşı geldiği için huzurdan kovulan ve rahmetten uzak kalan âsî varlık, iblis. Eserde bir korku unsurudur.

Horoz: Horoz şeklinde tasvir edilen melektir. Yeryüzünde yaşayan horozlar tarafından sesinin duyulması ve onlara tesir etmesi bakımından arşın horozu olarak da geçmektedir.

2.2.4. Eserde Zaman ve Zaman Algısı

Aşağıdaki bölümden anlaşıldığı kadarıyla Hicret'ten bir yıl ya da 16 ay önce recep ayının 27. gecesinde mi'râcın gerçekleştiği tarih mi'râc hadisesini anlatan eserimizin zamanını oluşturmaktadır. Bu İslamî kaynaklarla da örtüşmektedir.

“rivāyet ider peygamber Һazretinden Һallallāhü ‘aleyhi vesellem buyurur ki receb ayınuñ yigirmi yedinci gicesi yatsu namāzın Һılduğumdan Һoñra kāfirlerüñ edebşüzlüklerün ve küstāhluğ itdükleri öñüme düşdi ben ol fikrdeyken Һarındaşum Cebrā’ıl Һıkağeldi yetmiş biñ feriştehiyle İsrāfıl geldi ve Mıkā’ıl geldi ve yetmiş biñ ferişteh dağı cennet Һazinedarı Rıdvān Һıkağeldi ve her bir feriştenüñ bir Һabak mercān elinde cemī’i bir kezden selām virdiler ve yetmiş Һulle bir nürdan tād getürdiler ve cennet bardaklarından bir bardak getürdiler yağutdan içi Һolu kevs er şuyı” [1b]

Eserin içindeki olaylarda zaman ise çoğu belirsiz ifadelerle verilmiştir. Net olarak hikâyelerde ya da anlatımda bir zaman ifadesi bulmak biraz güçtür. Genel olarak Hz. Muhammed'in ümmetinin yaşadığı zaman da ahir zaman olarak verilmiş ama detaylı bir açıklama yapılmamıştır. Burada bazı örneklere bakalım.

“bir kāfir pādīşāh vardı memleketinde bir nice vağt anuñ zūlminden Һağ teā’lā yağmur virmedi” [6b]

“ki yā Muğammed imdi vağtdür ki ‘āşī ümmetlerüñi bizden dilek idesin biz anları saña bağışlayavuz” [7b]

“nāçār Һāyil oldı şehre geldiler bunu nikāğ itdi aldı bir nice zamān bile oldılar” [25b]

“şüret ‘āleminde cemī’ ümmetden Һoñra getürsem gerekdür ve zamānuñ āħirinde getürem girü Һalan ümmetler gibi yer altında çok yatmasunlar diyü” [71a]

“yā Mūsā āħir zamānda benüm Һabībüm Muğammed Muştafānuñ ümmetine beş vağt namāz emr eyleyem Һaçan ki anlar ol beş vağt namāzı şıdğıla iğlāşıla Һılalar” [31a]

Bazı olayların olması için de özellikle yıl olarak verilen zaman ifadeleri vardır. Başangıç ve bitişi verilmese de bazen abartı unsuru olarak da kullanılan bu ifadeler anlatımı güçlendirmiştir.

Nüh peygamber vardı ağacı Allah te‘âlâ buyurduğu yerde dikdi gitdi bunuñ üzerine iki yüz yıl geçdi [7b]

“yâ Muhammed üç biñ yıllık yol sırâť köprüsini bir lahzada geçürmek bendendür” [37b]

“Allah te‘âlâya şükr eyledi iki rek‘at namâz kıldı dünyâ yıllarıyla yigirmi biñ yılda kıldı” [29b]

“Tañrı te‘âlânuñ kudretiyle altı yüz biñ yıllık yol ‘arşdan yukaru çıkdum” [22a]

“bir kimesne eger yüz yıl lâ ilâhe illallâh dirse ta Muhammedün Resûlullâh dimeyince kabûl kılmayam didi” [16a]

“hâzret ‘aleyhi’s-selâm eydür yetmiş biñ perde geçdüm nûrdan her birinüñ kalıñlığı yetmiş biñ yıllık yoldı” [13b]

“kişi kendü üzerini yüz yıl yalan zahmet içinde tutsa gerekdi yüz yıldan soñra kendü ta‘alluğundan bir kimesne bir kılıçla bunuñ boynını urmak gerekdi” [74a]

“Cebrâ’îl eydür yâ Resûllallâh yigirmi biñ yıldır ki Hâk te‘âlâ hâzretinden bir dilek dilerdüm bu gice kabûl oldı anuñçün şükr itdüm didi” [3a]

2.2.5. Eserde Yer Alan Önemli Unsurlar ve Motifler

Motifler, bir metinde anlatımı, kurguyu güçlendirmek için oluşturulan ögelerdir. Edebiyatımızda yazılan çoğu eserde belli bakış açılarından muhtelif motifler bulmak mümkündür. Verilmek istenen mesajların daha güçlü bir biçimde karşı tarafa aktarımını sağlayan motifler, mi‘râc-nâmelerde çoğu ortak özellik göstermesine rağmen bazen çeşitlilik de arz etmektedir. Burada mi‘râc-nâmeler üzerinde yapılan bazı çalışmalar³² göz önünde bulundurularak Kitab-ı Mi‘râc-nâme’deki motifler

³² Mi‘râc-nâmeler ile ilgili yararlanılan çalışmalar (alfabetik):

Alkan, *Türk Edebiyatında Mensur Mi‘râc-nâmeler ve Musa B.Ahmed Antakî’nin Mensur Mi‘râc-nâmesi*.

Ayşe Nur Sır, “Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Mensur Bir Eser: Risâle-i Mi‘râciyye”, 8/1, 2013, ss. 2257-2349.

Ertan Ürkmez, *Türk- İslam Mitolojisi Bağlamında Mi‘râç Motifi ve Türkiye Kültür Tarihine Yansımaları*, Hacattepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Gizem Uluscu, *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Miraçname (Metin-Gramer-Dizin)*.

Hasan Kaya, “Ömer Hâfız-ı Yenişehir-i Fenârî’nin Mi‘râciyesi”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/6, 2014, ss. 677-718.

Hasan Şener, “Türk Edebiyatında Mi‘râciyye Geleneği ve Harputlu Rahmî’nin Beyân-ı Mi‘râc Başlıklı Manzumesi”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26/2, ss.77-91.

Hayatî Develi , “Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Manzum Bir Mirracnâme”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.18,1998,ss.81-229.

Nebahat Gürsoy, *Miraç-name Vefat, İsimsiz Bir Mesnevi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993.

incelenmiştir. Esas olarak Kitâb-ı Mi‘râc-nâme gibi mensur olanlar ele alınmış; ama manzum olanlarına da genel kanaatler verebilmek adına dikkat edilmiştir.

2.2.5.1. Mi‘râcın Gerçekleşme Tarihi

Mi‘râcın tarihi, yazılan mi‘râc-nâmelerde genel olarak verilmiştir. Elbette hepsinde tamamen bir bütünlük olduğunu söylemek mümkün değildir. Genel olarak mi‘râc hâdisesinin Receb ayında olduğu kabul gören bir görüş olsa da bazı kaynaklarda bunun Şaban ayı olarak verildiği de görülmektedir. Eserimizde bu minvalde söylenen Receb ayınının 27.gecesidir

“rivâyet ider peygamber hâzretinden şallallâhü ‘aleyhi vesellem buyurur ki receb ayınıñ yigirmi yedinci gicesi yatsu namâzın kılduğumdan şoñra kâfirlerüñ edebşüzlüklerün ve küstâhluğ itdikleri öñüme düşdi” [1b]

2.2.5.2. Mi‘râcın Başladığı Mekân

Mi‘râcın başladığı mekân çoğu mi‘râc-nâmede Hz. Ali’nin kız kardeşi olarak bilinen Ümmühânî’nin evinde olmaktadır. Bununla birlikte Kitâb-ı mi‘râc-nâme eserinde böyle net bir yer ismi bulmak mümkün değildir; fakat manadan anlaşılacağı üzere mi‘râcın Hz.Muhammed’in Mekke’de bulunan evinde başladığı tahmin edilebilir.

“Allah te‘âlâ feriştelere emritdi ki cennet bezlerinden ki sündüs istebrağdur Mekkedden Mescid-i Aşkâya varınca Burâkıñ ayağı altına düşdiler” [2b]

2.2.5.3. Mi‘râca Davetin Gelmesi

Mi‘râcın davetini gerçekleştiren melek genellikle bütün kaynaklarda Cebrâil olarak geçmektedir. Eserde de yine bu doğrultuda davet Cebrâil tarafından gerçekleştirilir.

Manzum mi‘râc-nâmelerin bir kısmında bu davetin önce Allah tarafından Cebrâil’e bildirilmesi ve daha sonra Cebrâil’in vazifesini yerine getirmesi anlatılmakla birlikte³³ bu mi‘râc-nâmede Cebrâil’in Hz.Muhammed’e gelmesiyle eser başlamaktadır.

Sema Çimen, *15.Yüzyılda Ananın Bir Mi‘râc-nâme (Transkripsiyonlu Metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.

³³ Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, s.212.

“ķarındařum Cebrā’īl ķıkageldi yetmiş biñ feriştehiyle İsrāfīl geldi ve Mīkā’īl geldi ve yetmiş biñ ferişteh dağı cennet ĥazinedārı Rıdvān ķıkageldi ve her bir feriřtenüñ bir řabāk mercān elinde cemī’i bir kezden selām virdiler” [1b]

2.2.5.4. Burak

“Burak, "parıldamak, şimşek ķakmak" anlamına gelen Arapça berk kelimesinden türetilmiş olup renginin saf ve parlak oluşu veya ķok hızlı hareket edişi sebebiyle bu adı almıştır.”³⁴

“Mirac metinlerinde ve anlatılarında varyantlaşmanın yoğun olarak yaşandığı unsurlardan birisi de Burak’tır. Hz. Muhammed’in mi’rāc gecesinde isrā yolculuğunu Burak’ın üzerinde gerķekleřtirdiđine yōnelik gōrūř birliği bulunmakla birlikte yolculuğunun geri kalan kısmını onunla ya da o olmaksızın devam ettiğine yōnelik farklı rivāyetler bulunmaktadır. Burak’ın fiziki özellikleri konusunda da değişik ifadeler söz konusudur. Metinlerde farklı şekillerde tasvir edilen Burak, genel anlamda; lâ’l, zümrüt, inci, yakut, cevher, gümüş, altın, mercan, anber, misk vb. gibi değerli maden ve kokulardan oluşan; at, eřek, katır, deve, tavus vb. gibi ķeřitli hayvanlara benzetilen değerli renkteki farklı uzuvların bir araya gelmesi ile vücut bulmuş, iki kanatlı bir varlık olarak tanımlanabilir. Tasvirlerdeki ortak özellik, Burak’ın yüzünün insan sūretinde olmasıdır. Söz konusu tasvirlerin, rivāyet edildikleri ya da kaleme alındıkları dönemlerdeki güzellik ve değer anlayışını yansıttıkları da söylenebilir.”³⁵

Mi’rāc hādisesinde büyük oranda bahsedilen binit Burak’tır. Eserde de Hz.Muhammed’e binek olan hayvan Burak’tır. Eserde tam bir tasviri yapılmamakla birlikte genellikle bahsedilen Burak’ın ata benzer bir hayvan olduđu yönündedir. Burak ilk önce Hz.Muhammed’i üstüne bindirmek istemez. Ćünkü onu daha sonra terk edeceđinden ķekinir.

“evvel Burāđı öñüme getürdiler benüm ammā Burāķ cāmūřluk eyledi bindürmemek eyledi Cebrā’īl eydür yā Burāķ niķün ķekinürsin saña binmek isteyen server-i ka’ināt methar-i mevcūdāt Muhammed Mustafādur didi Burāķ eydür

³⁴ Mustafa Öz, “Burak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, s.417.

³⁵ Ertan Ürkmez, *Türk-İslam Mitolojisi Bağlamında Mi’rāç Motifi ve Türkiye Kültür Tarihine Yansımaları*, s. 193.

çekinirem ki şimdi benüm üzerime bine dağı birazdan terk ide ayruk baña iltifât eylemeye ben anuñ firāk oduna yanam” [2a]

H.z.Muhammed’in Burak’a mahşerde de onun üzerine bineceğine dair söz verince Burak razı olur.

“Resul eydür yā Burāk sen baña muti‘ ol şimdi yarın mahşerde senden gayrı Burāğa binmeyem didi andan Burāk muṭi‘ oldu İsrāfil üzengüsin tutdı resül hazret bindi Cebrā’ıl ğāşiyesin götürdi” [2a]

2.2.5.5. Yolculuk Sırasında Duyulan Sesler

Mensur mi‘râc-nâmede H.z.Muhammed Burak’a bindikten sonra bazı sesler duyar; fakat bunlara itibar etmez. Cevap vermez. Nitekim daha sonra cevap vermeyerek iyi yaptığına dair H.z.Muhammed’e bir hitap gelecektir. Bu sesler, yazılan mi‘râc-nâmelerin çoğunda bulunmaktadır.

“ardumdan bir āvâz geldi ya Muḥammed bu senüñ yoluñ değöldür aña dağı cevāb virmedim biraz dağı giderek gördim bir ‘avrat çıkageldi eydür yā Muḥammed bir benden yaña bađ saña şoracağım vardur bana cevāb vir gel didi Resül hazret eydür ne yüz ki bağdum ne hūd cevāb virdim kaçan ki bunlardan fāriğ oldım hātifden āvâz geldi yā Muḥammed bunlara bağmayup söylemedüğüñ ğayet eyü varduñ” [2b]

2.2.5.6. H.z.Muhammed’e İkrâm Edilen Süt, Hamr

H.z.Muhammed’e yolculuğu sırasında Cebrail iki kadeh sunar. Birinin içinde şarap birinin içinde süt vardır. Cebrail H.z.Muhammed’den bir tanesini seçmesini ister ve o süt dolu kadehi seçer. Bu olay yazılan mi‘râc-nâmelerin bazılarında Kudüs’te kılınan namazdan sonra yaşanmaktadır; fakat burada mi‘râc başladıktan kısa süre sonra gerçekleşen bir olaydır.

“Cebrā’ıl geldi nürdan iki kadeh getürdi birisi tolu hamrdı birisi tolu süd Cebrā’ıl eyitdi yā Muḥammed ikisinden birini ihtiyār eyle didi ben hamra bağmadım ol süd cāmını aldum içdüm derhāl hātifden āvâz geldi ki yā Muḥammed eyü itdüñ südi içdüñ eger hamrı içeydüñ senden şoñra [ü]mmetüñ hep azğun olup hamra meşğül olurdu çünkü süd cāmın ihtiyār itdüñ ĩmān nūryla ümmetüñ göñlini ol süd gibi ađ eyleyem dağı günāhların yarlığayam didi” [4a]

2.2.5.7. Avrat, Yiğit, Kırgıl

Bazı mi‘râc-nâmelerde sadece avrat ve yiğit vardır fakat bizim ele aldığımız mi‘râc-nâmede avrat, yiğit ve kırgılın üçü de bulunmaktadır. Kadehler gibi bunlar getirilmiş; Hz.Muhammed’den bir tanesini seçmesi istenmiştir. Hz.Muhammed, bunların içinden yiğidi seçmiştir ve ona hitap gelir. Yiğidi seçerek ümmetinin akıbetini hayır yaptığı, onlar için iyi bir seçim yaptığı söylenir. Kocanın devlet olduğu, kırgılın talih olduğu, yiğidin akıbet olduğu söylenmektedir. Yiğit motifi manzum eserlerde bulunmayan bir motif olması bakımından ayrıca önemlidir.

“baña üç kişi getürdiler bir kıoca bir kırkıl bir yigit andan Cebrâ’îl eydür resüllallâh iş bu kişileri Tañrı te‘âlâ saña gönderdi ki üçünden birin ihtiyâr idesin” [4b]

“Resül hazret eydür Tañrıya şıgındım yigidi kabül itdim hazretten hiṭâb geldi ki ey benüm ḥabîbüm eyü varduñ yigidi kabül itdüñ ol kıoca devletdür ve ol kırkıl ṭâli‘dür yüriyedi yigit ‘akıbetdür eger devlet[i] kabül itseñ ümmetüñ devleti yüridi soñ üç devletlerinden düşüp ḥarâb olalardı eger ṭâli‘ kabül itseñ ümmetüñ ol ṭâli‘lü olaydı ammâ soñları yaramaz olaydı ‘akıbet[i] kabül kılduñ ümmetüñüñ ‘akıbetleri ḥayr olısardı” [4b]

2.2.5.8. Kokmuş Et Yiyenler

Daha çok mensur mi‘râc-nâmelerde karşımıza çıkan bir motiftir. Hz.Muhammed, yolculuğu sırasında taze et olmasına rağmen kokmuş ve mundâr et yiyen bir topluluk görür, bunun sebebini Cebrâ’îl’e sorduğunda harama bulaşanların bu sona ulaştıkları cevabını alır.

“eydür andan gördüm iki kabuñ birisinde arı ṭa‘âm var birisinde murdâr ṭa‘âm var biraz adamlar bunuñ karşıısına ṭururlar bunlara sunuñ şoladur diyü destür verirler bunlar ellerin yudılar ol arı ta‘âmı ḳodılar daḥı ol murdârdan yemege meşğül oldılar ben eyitdim yâ aḥî Cebrâ’îl bunlar ne ḳavimidür didim eyittiler bunlar şunlardur ki ḥalal ‘avretleri ḳoyalar daḥı ḥarâm-u zinâ iderler” [7a]

2.2.5.9. Odununu Düşüren Köle

Metinde Hz.Muhammed yolculuğu sırasında bir köle görür. Bu köle yük taşımaya çalışır; ama bir türlü başaramaz, düşürür. Tekrar alır, taşımaya çalışır; yine başaramaz. Bunun üzerine Hz.Muhammed bu kişileri Cebrâil'e sorar. Cebrâil bunların her gün günah işlediğini ve günahlarına yenilerini kattıklarını söyler. Mi'râc-nâmelerde cehennemdeyken Hz.Muhammed'in gördüğü köleler bütün mi'râc-nâmelerde bulunmamaktadır.

“ bir köle gördüm odun düşürür yük eylerdi cehd iderdi ki götüre ammâ götüremezdi yine düşürürdi yükine katardı gine götüremezdi Cebrâîl şordı ki bu ne 'aqlsıız kimsedür ki bu olmaz işi işler Cebrâîl eydür yâ Muhammed bu seniñ ümmetüñde şol kimselerüñ sırrıdur kazandukları günâhları bunlaruñ belin bükmişdür her gün yine günâhlar kazanurlar ki bunuñ üzerine yıgarlar” [4b-5a]

2.2.5.10. Kuyudan Su Çıkaramayanlar

Hz.Muhammed, yolculuğu sırasında odununu düşüren köleden sonra kuyudan su çıkaramayan insanlara da rastlamaktadır. Bu insanların riya ile amel edenler oldukları ve amellerinin kendilerine faydası olmadığı belirtilmiştir. Bu iki motifin de hangi gök katmanında olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

“andan gördüm bir kişi bir kuyu üstine çürmüş bir koğa şarkıdur şudan hiç nesne çıkarmaz yine şarkıdur yine çıkarmaz eytdüm yâ Cebrâîl bu ne kişidür eydür bu seniñ ümmetüñde şol riyâyla 'amel idenlerdür ki irte gice duruşur 'amel ider ammâ kendüye fâyidesi yok” [5a]

2.2.5.11. Beytü'l-Makdis

“Üç büyük semâvî din nazarında da önemli bir yere sahip olan Kudüs şehri, Hz. Muhammed'in isrâ yolculuğunun sona erip semâvî yolculuğunun başladığı yer olması bakımından mi'râc anlatılarında ve metinlerinde yer alan önemli tarihî mekânlardan birisidir. En uzak mescid anlamına gelen Mescid-i Aksâ, Kudüs şehri içinde bulunmaktadır. Asıl adı Arapça Beytü'l-Makdis olup mukaddes ev anlamına gelmektedir. Şehir için Müslümanların benimsediği Kudüs adı da aynı kökten gelmekte ve aslında şehri değil mabedi ifade etmektedir. Mescid-i Aksâ'ya çevresi ile birlikte Hârem-i Şerîf denilmekte ve bu alan Kubbetu's-Sahra'yı da içine almaktadır.

Hız. Muhammed'in mi'rac yolculuğuna çıkmadan önce Müslümanların kıblesi olan Mescid-i Aksâ'ya getirilmesi olayı, İsrâ Süresi'nin ilk âyetinde dile getirilmektedir."³⁶

"Hemen hemen tüm mi'râc-nâmelerde karşımıza çıkan bu motif çok yaygındır. Bazı hadis kitaplarında apaçık belirtilmesi dolayısıyla sıklıkla işlenmiştir."³⁷

Hız.Muhammed, Burak ile Beytü'l-Makdis'e gelir. Mi'râc-nâmelerin bazılarında bu yolculuk sırasında bütün peygamberler ona eşlik eder ama bu eserde feriştelere Hız.Muhammed Beytü'l-Makdis'e ulaşır.

"Resül hâzret 'aleyhi's-selâm eydür Beytü'l-makdis'e geldüm nice bunun gibi feriştelere rikâbumca bile geldiler" [23b]

2.2.5.12. Gökler

Mi'râc-nâmelerde genel olarak gök ve göğün katları önemli bir yere sahiptir ve detaylı bir şekilde anlatılır. Kur'ân'da geçtiği üzere gök yedi kattan oluşmaktadır.³⁸

Göklerle alakalı detaylı bir anlatıma rastlamak mümkün değildir. Gök isimleri tek tek verilmemiş her kat tasvir edilmemiştir. Hız.Muhammed'in merdivenle ikinci kat göğ'e çıkışına kadar anlatılmıştır; fakat daha sonrasında sıra ile devam etmemiştir.

"ikinci kat göğ'e vardum ol gök adı kayduttur ol Resülün adı İsrâ'il'dür Cebrâ'îl kapu kağdı ün geldi ki kimdür Cebrâ'îl eyitdi Allah te'âlânun hâbibi Muhammed Muştafâdur" [11a]

"hîç deprenmez ve göklere diren didi deprenü hîç karar tutmaz cemî' yerler gökler emrindedür" [25a]

melekler gökler dağı melikdür nice kim bir buyruğuna mu'tî'dür gökler dağı mu'tî'dür [24b]

³⁶ Nebi Bozkurt, "Mescid-i Aksâ" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, s.268.

³⁷ Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, ss.234-235.

³⁸ İsa 17/44 'Yedi kat gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tesbih ederler.'

Talâk 12/ 65 'Allah, yedi göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır.'

Bakara 29/2 'O, yeryüzünde olanların hepsini sizin için yaratan, sonra göğ'e yönelip onları yedi gök halinde düzenleyendir. O, her şeyi hakkıyla bilendir.'

Müminün 86/23 'De ki: " Yedi kat göklerin Rabbi, büyük Arş'ın Rabbi kimdir?'

Nûh 14/ 71 'Görmediniz mi Allah yedi göğü tabaka tabaka nasıl yaratmıştır?'

2.2.5.13. Sidretü'l-Münteha

"Arabistan kirazı denilen hoş gölgeli nebk ağacı" anlamındaki sidre ile müntehâ kelimesinden oluşan Sidretü'l-Müntehâ terkibi, "son noktada bulunan sidre" anlamına gelmektedir ve mirac hâdisesini konu edinen metinlerde yer alan önemli motiflerden birisini oluşturmaktadır. Terim olarak Hz. Peygamber'in mirac gecesinde, yanında ilâhî sırlara mazhar olduğu ağaç veya makam olarak açıklanabilir."³⁹

Cebrâil'in mekânı olarak yansıtılan Sidretü'l-Müntehâ'nın tasvirleri esnasında "Bizim her birimizin mutlaka belli bir yeri (mekânı) vardır." meâlindeki 37/164 numaralı âyete de doğrudan atıfta bulunmaktadır.⁴⁰

Sidretü'l-Münteha'ya ulaştıktan sonra Hz.Muhammed'e Cebrâil eşlik edemez. Bundan sonra ne olduğu bilinmediği vurgulanır. Hz. Muhammed, Cebrâil'in onunla birlikte gelmesini ister; ama buna izin verilmez. Eğer devam ederse kanatlarının yanacağından bahsedilir.

"Sidretü'l-müntehâya irişdüm ve ol Sidretü'l-müntehâ bir maķâmdu ki maķlûķ 'ilm[i] ol araya varıncadur andan yukaru ne vardur kimse bilmez ve ol arada şol kadar feriştelere gördüm ki 'adedin yine Allah te'âlâ bilür daķı anlaruñ yüzleri ay güneş nûrı gibidür yok olur andan Cebrâ'îl eydür yâ Muḥammed yüri imdi ilerü şimden girü bize bundan ilerü yol yokdur didi Resûl ḥazret eydür yâ Cebrâ'îl beni bilmedüğüm yerde ğarîb ḳoma yoldaşlığı yerine yitür Cebrâ'îl eydür yâ Muḥammed seni beni ḳalķ iden Allah ḥaķķıçün ben bundan ilerü bir barmaķ miķdarı varacak olursam ḳabķara yanarum didi" [12a]

2.2.5.14. Deniz

"Mi'râc hâdisesini konu edinen metinlerde Hz. Muhammed'in yolculuğu esnasında birçok denize şahit olduğu belirtilmektedir. Farklı işlevleri ve özellikleri olan bu denizlerin gökyüzünün kaçınıcı katında olduğuna dair ibârelerde farklılık yaşanmaktadır. Peygamber, merdiven vasıtası ile yeryüzünden, birinci kat gökyüzüne

³⁹ Süleyman Uludağ "Sidretü'l-Müntehâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, s.151.

⁴⁰ Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, ss.412-414.

çıkarken suyu tatlı olan ve havada asılı duran bir deniz görmüş ve Cebrail vasıtasıyla bu denizden yeryüzüne yağmur yağdırıldığını öğrenmiştir.’⁴¹

“Mi‘râc-nâmeler, deniz ve deryalar konusunda farklılık arz etmektedir. Bazı mi‘râc-nâmelerde deryalar renklerine göre farklı özelliklere sahiptir ve aşamalı olarak Hz.Muhammed onlardan ilerler. Denizler; Ak Derya, Yeşil Derya, Sarı Derya, Siyah derya adıyla anılır.’⁴² Bunların haricinde bazı metinlerde yedi deniz olduğundan bahseder. Bizim ele aldığımız eserde genel olarak denizlerden söz edilmektedir; ama bu yedi denizin adlarının ne olduğu söylenmemiştir. Sadece Allah’a yakın olmanın yedi deniz olduğu vurgulanmaktadır.

“Tañrı te‘âlāya yakın olmağ yedi deñizdür yedisin dağı Hağ te‘ālā Muğammed Muştafāya virdi ve qalan peygamberlere ol deñizden bir bardağ Şu virdi ve girü qalan evliyāya ol bir bardağ Şudan bir ağız oldecek miğdārı Şu virdi” [13a]

Özel olarak bahsedilen denizler de vardır. Bunlardan biri ‘bağrū’l-berakāt’ diye geçmektedir. Bu denizin bütün denizlerden büyük olduğu, her zaman sabit kaldığı; ama Allah’ın ona âsî kulların günahlarını yıkamak için emir verdiği metinde anlatılmaktadır.

“Tañrı te‘ālānuñ rağmet deñizlerinden bir deñiz vardur aña bağrū’l-berakāt dirler ve ol deñizüñ Őol qadar ululuğı vardur ki aña ‘Arş Kürsi levğ u Qalemi ve yedi kat gökleri ve yerleri ol deñize birağsaldı ‘ummān deñiziyle bir qatrenüñ farğı bunca nesnelereñ dağı ol berekāt deñiziyle bu qadar farğı ola didi qaçan ki kıyāmet günü ola Tañrı te‘ālā ‘azze ve celle buyura ki ey berekāt deñizi ben seni yaradaldan berü her gün mevc urduğun yokdur imdi benüm ‘izzetüm ‘azametüm hağğıçün bu gün benüm emrümle hağkäte gele mevc ur cemī‘ ‘āŐı qullaruñ günāhı mağv olsun” [19b]

⁴¹ Gülten Feşel Güzelışık, *Şeyyād Hamza Mi‘râc-nâme*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul 1996, s.39

⁴² Alkan, “*Türk Edebiyatında Mensur Mi‘râc-nâmeler ve Musa B.Ahmed Antaki’nin Mensur Mi‘râc-nâmesi*”, ss. 66-67.

Adı özel olarak söylenen bir deniz de ‘ ‘ummān deñizi’ dir ve bu denizin suları dünyadaki denizlerin, ırmakların sularından oluşmaktadır. Bu denizin suyu cehennemden bacasından aşağı iner. Bu denizin suyunun cehennemi söndüremediği ama abdest suyunun cehennem azabını söndüreceği anlatılır.

“dünyāda ne kadar azdan çoktan ırmaklar varise hep deñize koyulur ve ne kadar deñiz varise hep ‘ummān deñizine koyulur ve ‘ummān deñizi cehennemün bacasından aşağı koyulur imdi gör hikmetullāhı ki bu kadar çokluk şu ki cehennemün içine girer meselā şol dünyāda bir kurumuş saçun üzerine ki bir tamlı düşer dağı tiz geçer bu dağı anuñ gibidür imdi āb-dest şuyunuñ ne miqdārı var ki cehennem odını söyündüre ammā Allah te‘ālānuñ mü’min kullarınıñ hakkında yine kendinuñ fāzil u ‘ināyet berekātudur ki habibinuñ başı şadaşası ve anuñ hürmetine mü’minlere ‘ināyet ider” [42b]

Hız.Muhammed, mi‘râc yolculuğuna başladığında bir merdivenle karşılaşır ve ondan yukarı doğru çıkmaya başlar. Bu basamakları çıkmaya başladığında ne kadar çıktığı kesin olarak söylenmez; ama metnin devamından birinci göğe gelmeden bir denizle karşılaşır. Hız. Muhammed Cebrâil’e bu denizin ne olduğunu sorar ve ‘bahrü’l-hazar’ adlı bir deniz olduğunu öğrenir.

“ayağum bir dayana kodum şöyle çıkdum ki niteligün añlamadum kaçan ki göğe yakın vardum bir ‘azim deñiz gördüm Cebrā’ile şordum ki bu ne deñizdür buña bahrü’l-hazar dirler Tañrı te‘ālā buyruğıla havada şöyle tutur andan geçdim evvelki göğe yetişdim” [8b]

2.2.5.15. Peygamberler

Peygamberlerin gerek mi‘râca çıkılırken gerekse bir olayın içinde birçok vesileyle adları geçmektedir. Burada adı geçen peygamberler eserde geçtiği biçimiyle ve diğer mi‘râc-nâmelerde bulunduğu şekliyle verilecektir. Hız. Âdem, Hız. Dâvûd, Hız. Mûsâ, Hız.İbrâhîm, Hız.İsâ, Hız.Nûh adı geçen peygamberlerdir.

Hız.Âdem

Mi‘râc-nâmelerde genellikle Hz. Muhammed, Hz.Âdem ile karşılaşır ve konuşurlar. Bu eserde böyle bir karşılaşma ve konuşmadan bahsedemiyoruz fakat eserin muhtelif yerlerinde Hz.Âdem peygamber karşıımıza ilk insan oluşu yönüyle çıkmaktadır. Bir yerde de büyük korkulardan bahsedilirken Allah, Hz.Âdem ile konuşmasını anlatmaktadır.

“yâ Muḥammed ḳatı ḳorḳu beşdür evvel ḳorḳu budur ki ol ḳatın ki Âdemi yaradtum daḫı cemî‘ ḫalkuñ cânların aña gösterdüm daḫı eyitdüm ki yâ Âdem bunlar hep senüñ neslüñdür zürriyetüñdür bunlar senüñ neslüñden şuret ‘âlemine gelseler gerekdür kimisi cennete gitse gerekdür kimi cehenneme girse gerekdür didüm” [33b]

Hız.Îsâ

Hız.Îsâ, babasız oluşu yönüyle metinlerde yer almaktadır. Bazı metinlerde Hız.Muhammed’le konuşmaları da mevcuttur. Eserde Hız.Muhammed, peygamberlere ümmetlerinden memnun olup olmadıklarını sorar. Îsâ bunun üzerine memnun olmadığını dile getirir. Bunun haricinde eserde bir konuşmaya rastlayamıyoruz.

“Îsâ peygambere eyitdim yâ ‘Îsâ Nařrânîler eydürler ki biz ‘Îsâ ümmetiyüz ve anuñ yolun ḫutaruz dirler ‘Îsâ eyitdi yâ Resûlallâh ben anlardan bîzârem didi” [8a]

Hız. Dâvûd

Mi‘râc-nâmelerde Hız. Dâvûd’la üçüncü gökte karşılaşılmakta, Hız.Muhammed’in ümmetine dua etmektedir. Bazen de Hız.Süleyman ile beraber biri yaşlı biri genç surette Hız.Muhammed’e görünmektedirler; fakat metinde böyle bir şey söz konusu değildir.

Allahu te‘âlâ, metinde peygamberlere ayrı ayrı konularda hitap eder. Hız Dâvûd’a da zulmün kötülüğü anlatılırken hitap etmiştir. Daha sonra bu konuyla alakalı “laḫîfe” diye başlanarak nasihatlar verilmiştir.

“Allah te‘âlâ Dâvûd peygambere ḫiḫâb eydür ki yâ Dâvûd eger dilerseñ ki pâdiřâhluęuñ muḳarrer ola ‘adl eyle ki pâdişâhlık şol ḳuru oḫuna beñzer ve zulm oda beñzer imdi od ḳurı odunu nice yaḳarsa zulm daḫı pâdişâhluğı şöyle yandurur” [56a]

Hz. Mûsâ

“Hz. Mûsâ, mirac hâdisesini konu edinen metinler içerisinde; önceki peygamberler bağlamında Hz. Âdem ve İbrahîm ile birlikte ismi en çok zikredilen peygamberlerden birisi olarak yerini almıştır. Beytü'l-Makdis'te Hz. Muhammed'in kıldırıldığı namazın ardından Allah tarafından kendisine verilen lütufları sıralayan peygamberlerden birisi de Mûsâ Peygamberdir. Allah ona doğrudan, aracısız olarak hitap ettiği için "Kelîm" sıfatını almıştır. Onun taştan su çıkartmasını sağlamış ve ümmetine gökten yiyecek indirmiştir. Denizi yarıp onu ve ümmetini selamete geçirdikten sonra Firavun ve askerlerini suya gömmüştür. Allah, ona Tevrat'ı göndermiştir.”⁴³

Metinde de ilk olarak Hz.Muhammed'in diğer peygamberlerle birlikte ona da ümmetinden memnun olup olmamasını sormasıyla adı geçer ve o da ümmetinden memnun olmadığı cevabını verir.

“Mûsâ peygambere eyitdim yâ Mûsâ cühûdlar dürlü dürlü kûlamaşlıklar eylerler dönerler eydürler ki biz Mûsâ peygamber ümmetiyiz anunçüñ onuñ yolına varuruz dirler Mûsâ peygamber eyitdi yâ Resûlallâh ben anlardan bîzârem didi” [8a]

Metnin ilerleyen kısımlarında mi'râc tamamlandığında Hz.Muhammed Mûsâ peygamberi ziyaret eder ve 50 vakit olan namaz haberini verir. Bu haberi alınca Hz.Mûsâ, 50 vaktin ümmetine ağır geleceğini ve onu hafifletmesini söyler. Bunun üzerine Hz.Muhammed Allah katına döner ve 50 vakit olan namazı azaltmak ister ve Allah bu isteğini kabul eder. Bu olay hemen hemen bütün mi'râc-nâmelerde karşımıza çıkmaktadır.

“girü döndüm geldüm Mûsâ peygambere uğradum eyitdi yâ Resûlallâh seniñ ümmetüñ za'îflerdür elli vaqt namâza tâkat getüremezler dön yine var huzûra dilek eyle anlaruñ yüklerin yeyinlet andan yine döndüm hâzrete vardum eyitdüm ki ey keremi çok pâdişâh benüm ümmetüm za'îfdür luţuf eyle bunlaruñ yüklerin yeyinlet” [23a]

Daha sonra Hz. Mûsâ Allah'ın Muhammed ümmetine verdiği ihsanların kendi ümmeti için de olmasını Allah'dan diler; fakat bunun sadece Muhammed ümmetine

⁴³ A. Fârûk Meyân, *Meâricü'n-Nübüvve Altıparmak Peygamberler Tarihi*, İstanbul 1976, s.396.

verildiği söylenir. Namaz ile verilen nimetlerin ve ihsanların ne olduğu, namazın nasıl olması gerektiği bu konuşmada Mûsâ peygambere anlatılır.

“yâ Rab anlara buyurduğunu benüm ümmetüme dağı buyur tâ ki benüm ümmetüm anlaruñ gibi ‘amel eylesünler andan Allah te‘âlâ kemâl-i kereminden ol kerâmet ki ben anlara ‘ağâ itdüm yüz biñ yigirmi dört biñ peygamberüñ ümmetlerine virmedüm saña dağı virmezem” [31a]

Yine metinde Allahu teâlâ birkaç yerde Mûsâ peygambere hitap etmektedir. Peygamberlere kitap verdiğini, insanların şükürlerini azalttığını, insanların onlara bahşedilen ihsânı bilmeyişini, Allah’a inanmayışını, kulluklarını unuttuklarını, Muhammed için kâinatı yarattığını, İsrâil ümmetine Muhammed’in geleceğinin haberin vermesi gerektiğini, kendisine verilene şükür etmesini, muhtelif yerlerde söylemektedir. Bununla birlikte metnin sonlarına doğru diğer mi‘râc-nâmelerde de karşımıza çıkan bir motif vardır. Hz. Mûsâ, Allahu teâlâyâ kendisini mi yoksa Muhammed peygamberi mi sevdiğini sorar ve bunun üzerine Hz.Muhammed cevabını alır.

“yâ Rab Muhammedi mi çok seversün yoğsa ya beni çok seversün Allah te‘âlâ eydür yâ Mûsâ sen benüm kelîmümsün Muhammed benüm habîbümdür imdi habîb kelîmden efzâldür yâ Mûsâ sen benümle sinâ şâğında münâcât idersün Muhammed benümle ‘arşdan yukarı *kâbe kavseynde* münâcât idiserdi” [69b]

Hz. İbrâhîm

Hz.İbrâhîm metinlerde adı geçen bir diğer peygamberdir. Bazı mi‘râc-nâmelerde göğün yedinci kısmında ak sakallı, nurlu bir şeyh olarak tasvir edilir. Bazılarında Hz.Muhammed ile aralarında uzun sohbetler geçer. Metinde ise diğer peygamberlerle beraber ona da ümmetinden memnun olup olmadığı Hz.Muhammed tarafından sorulur.

“yâ İbrâhîm Mecüsîler eydürler ki biz İbâhîm peygamber ümmetiyüz anuñ yolına varuruz dirler İbrâhîm peygamber eydür ben anlardan bîzârüm” [8a]

Bunun yanı sıra İbrâhîm peygamberin adı diğer peygamberlerle birlikte de geçmiştir. Allah peygamberi, kainatı yaratma sebebinin Hz.Muhammed olduğunu

söylerken Hz. İbrâhîm'i de saymıştır. Namazın sevaplarının anlatıldığı kısımda da öğlen namazının önemi anlatılırken Hz. İbrâhîm'den bahsedilmiştir.

“öyle namâzın imâmla cemâ'atla kılsa İbrâhîm peygamberle kırk kerre hac itmişce şevâb vire” [27b]

Hz. Nûh

Metnin çoğu kısmında 'laṭîfe' diyerek hikâyeler, kıssalar, peygamberler ile konuşmalar gibi bilgi verecek anlatımlar yer almaktadır. Hz.Nûh ile ilgili kısım da böyle başlamaktadır. Bu eserde bir motif olarak alabileceğimiz Nûh peygamber, her mi'râc-nâmede yer almamaktadır. Eserdeki anlatıda Nûh bir gün Allah'ın emriyle adı belli olmayan bir yere bir fidan diker. Aradan uzunca yıllar geçtikten sonra Nûh peygamber ümmetinden zulüm çekmeye başlar ve onlardan yüz çevirir. Bunun üzerine Allah ona hitap eder. Önceden diktiği ağacı kesmesini ve bir gemi yapmasını emreder. Hz. Nûh bir gemi yapar ve ona inananları o gemiye bindirir. Allah o zaman bir tufan verir. İnanmayan ve asi olan kullar o tufanda helak olmuştur.

“laṭîfe bir gün Cebrâ'îl Nûḥa geldi eydür yâ Nûḥ Allah te'âlâ saña selâm kıılır buyurdi ki Nûḥ şu bir qarış miqdârınca ağaç laṭîfe bir gün Cebrâ'îl Nûḥa geldi eydür yâ Nûḥ Allah te'âlâ saña selâm kıılır buyurdi ki Nûḥ şu bir qarış miqdârınca ağaç budacağını varsun falan yerde diksün qosun götüsün tâ benüm buyuruğum olmayınca ol ağacuñ qatına varmasun didi Nûḥ peygamber vardı ağacı Allah te'âlâ buyurduğı yerde dikdi gitdi bunuñ üzerine iki yüz yıl geçdi bir gün kâfirler Nûḥ peygamberüñ ellerin dağı ayağına bir ip taqdılar dağı yüz üstine çöplüklerde sürüdiler şöyle ki gökde melekler Nûḥ için zâru zâr ağlaşdılar Haq te'âlâ eyitdi ki yâ Nûḥ dilegüñ nedür benden qabül kılayın didi ki yâ Rab lâ tezerer alâ'l-arḍi mine-lkâfirîne deryârân ya'ni İlahî yeryüzinde kâfirler bir kâfir qoma hep helâk eyle didi andan Haq te'âlâ Nûḥuñ du'âsını qabül itdi Tañrı te'âlâ Cebrâ'îl Nûḥa varıp di ki yâ Nûḥ şur var ol falan yerde bir büyük ağac vardur var ol ağacı kes dağı bir gemi düz küllî dağı saña uyan mü'minleri ol gemiye qoyğıl ve dağı her cins cānavardan bir çift bile gemiye qoyğıl didi andan Nûḥ vardı ol ağacı kesdi gitdi bir gemi düzdi Tañrı

te‘ālā eydür yā Nūḥ bu ağac ne ağacdur bilü misin Nūḥ eydür ilāhī bilmezüm Allah
te‘ālā eydür yā Nūḥ bu şol bir qarışca ağacdur ki falan gün Cebrā’îl saña getürdi sen
anı falan yerde dikdün” [66a-66b-67a]

2.2.5.16. Melekler

Cebrâil

Cebrâil, metin boyunca Hz.Muhammed’in yanında olan melektir. Diğer meleklerle nazaran karşımıza en çok çıkmıştır. Mi‘râcî konu alan eserlerde de aynı durum söz konusudur. Bununla beraber metinde tam olarak bir tasvir yapılmamaktadır. Hz.Muhammed’i gördükten sonra ettiği şükür ve dua, onun Sidretü’l-Münteha’dan öteye gidemeyişi, önemli bir motif olarak hemen hemen bütün mi‘râc-nâmelerde karşımıza çıkmaktadır.

“Cebrā’îl eydür yā Resüllallāh yigirmi biñ yıldır ki Ḥaḳ te‘ālā ḥazretinden bir dilek dilerdim bu gece kabûl oldu anıñçün şükr itdim didi andan Peyğamber ḥazreti eydür yā Cebrā’îl ne dilekdür ol ki diledün Cebrā’îl eydür yā Resülallāh kaçan ki Ḥaḳ te‘ālā seni muḳarreb meleklerle medḥ itdi daḥı mi‘râcuñ ḥaberin virdi ol vaḳt ben daḥı eyitdim ki ilāhī dilerem ḥazretiñden ki ol dostuñı mi‘râcına d‘avet idicek anuñ gâşiyesi kullağañ tā ki sen naşîb eyle dimişdim yigirmi biñ yıldır ki umardım” [2b]

“Cebrā’îl eydür yā Muḥammed yûri imdi ilerü şimden girü bize bundan ilerü yol yoḳdur didi Resûl ḥazret eydür yā Cebrā’îl beni bilmedüğüm yerde ğarîb koma yoldaşlığı yerine yitür Cebrā’îl eydür yā Muḥammed seni beni ḥalk iden Allah ḥaḳkıçün ben bundan ilerü bir barmaḳ miḳdarı varacak olursam kabkara yanarum didi” [12a]

Mîkâil

“Mi‘rac konulu metinlerde ismi ilk olarak şakk-ı sadr hâdisesi içerisinde veya peygamberin isrâ yolculuğunda zikredilen Mikâil de İslam geleneğindeki dört büyük melekten birisidir. Metinlerde Hz. Muhammed’in yolculuğunun sonraki bölümlerinde de Mîkâil ile karşılaştığını belirten tasvirler mevcuttur. Bu tasvirlere göre Hz.Muhammed onu gökyüzünde yer alan bir ırmağın kenarında görmüştür. Bir elinde terazisi ve diğer elinde kilesi olan Mîkâil, ırmaktan aldığı suyu, ölçüp tarttıktan sonra

bulutlara pay itmektedir. Ayrıca yeryüzüne düşen yağmur tanelerini de Mikâil hesaplamaktadır.”⁴⁴

Dört büyük melekten biri olan Mikâil, yazılan mi‘râc-nâmelerde genel olarak karşımıza çıkan bir motiftir. Eserde çeşitli yerlerde karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak Cebrâil mi‘râc haberini verirken ferîştelere ve Mikâil onun yanında gelir. Hz.Muhammed Burak’a bindiğinde sağında gitmektedir.

“yetmiş biñ ferîştehiyle İsrâfîl geldi ve Mikâ’îl geldi ve yetmiş biñ ferîsteh dañı cennet hazinedârı Rıdvân çıkageldi” [1b]

“Burâka bine yetmiş hulle öñünde nürdan tâc başında Cebrâ’îl o gice önünce ğaşıyesin götürü Mik’âil yol sağ yanınca İsrâfîl sol yanınca giderler” [3a]

Mikâil, daha sonra Hz. Muhammed’in namaz kılışında da önemli bir yere sahip olmuştur. Cebrâil ezan okuduktan sonra Mikâil kâmet getirmiştir. Nitekim bundan sonra Hz. Muhammed ümmeti için dua edecektir.

“Cebrâ’îl ezân okudu İsrâfîl selâ eyitdi Mikâ’îl kâmet getürdi ervâh-ı enbiyâ cemâ‘at oldılar resûl hazreti imâmet itdi iki rek‘at namâz kıldılar”

Mikâil değişik mi‘râc-nâmelerde farklı şekillerde de karşımıza çıkmaktadır. Bazılarında Hz. Muhammed’in ondan kendisine bir arkadaş istemesi sonucu gelir, bazılarında aralarında konuşmalar geçmektedir. Eserde tam olarak söylenmesi de mi‘râc yolculuğunun bir kısmında Hz.Muhammed ile beraber geldiği ve Allah’ın hitaplarına şahit olduğu vurgulanan meleklerden biridir.

“sen Muhammed şanuğ ol cemî‘ enbiyâ şanuğ olsunlar ve dañı Cebrâ’îl ve İsrâfîl ve Mikâ’îl ve cemî‘ melâ’ike-i muşarrebîn şanuğ olsunlar ki ben seniñ ümmetüñe rahmet itdim” [8a]

İsrâfîl

Genel olarak mi‘râc-nâmelerde adı geçen meleklerden biridir. Çeşitli yerlerde diğer meleklerin yanında ismi geçmektedir. Allah Hz.Muhammed’e hitap ettikten sonra tanık olmaları için meleklerin ve varlıkların adını söylemektedir.

⁴⁴ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2013, s.161.

Bunun yanında Cebrâil, mi'râc haberini verdikten sonra İsrâfil, Mîkâil ile beraber Muhammed peygambere eşlik eden meleklerden birisidir. Aynı zamanda metinde daha sonra Hz.Muhammed namaz kılariken selâ vermiştir.

'İsrâfil üzengüsün tutdı resûl hazret bindi Cebrâ'îl gâşiyesin götürdi Burâkuñ'
[2a]

“Cebrâ'îl ezân okudu İsrâfil selâ eyitdi Mikâ'îl kâmet getürdi ervâh-ı enbiyâ cemâ'at oldılar” [7b]

Her Gökten Sorumlu Melekler

Göğün yedi kattan oluştuğu ve bu yedi katın her birinden sorumlu meleklerin bulunduğu anlatılır. Metinlerde bazen detaylı tasvir edilmekle birlikte bazen de sadece adları geçmektedir. Birinci kat gök meleği ‘dünyâ gögi meleği’ diye, bir yerde de adı İsmâ'îl diye anılmaktadır. Diğerleri içinde buldukları katlar ile ‘üçüncü kat meleği, dördüncü kat meleği vb.’ geçmektedir.

'evvelki göge yetişdim ki yeşil minâda yaradılmış kalınlığı beş yüz yıllık yoldur Cebrâ'îl gök kâpusın kağdı eyitdiler ki kimdür Cebrâ'îl eydür Muḥammed Muşṭâfadur Cebrâ'îl iledür derhâl kapu açıldı gökcek şüretlü melek çıkageldi ki adı İsmâ'îldür bizi qarşuladı şafâ geldüñ yâ Muhammed didi geldi benümle görüşdi ve cemî'c ferişteh mişâfir itdiler mi'râcuñ mübârek olsun didiler' [8b]

“bir mü'min kul beş vaqt namâzı kılsa oruc tutsa ve her yılda zekât virse dünyâ gögi melekleri aña cömerd dirler ikinci gök melekleri arasında aña kerîm dirler üçüncü gök melekleri aña mutî'c dirler dör[d]üncü gök melekleri aña mübârek dirler beşinci gök melekleri mü'min dirler altıncı gök melekleri aña velî dirler yedinci gök melekleri aña mağfûr dirler” [33a]

Hız.Muhammed yedi kat göge çıkarken her katta melekler görür ve bu melekler toplu olarak bakıldığında namaz kılar vaziyettedir.

“evvelki göge çıkıdum gördüm ki anuñ melekleri cemî'c el bağlayup kıyâma tırmışlar ... andan ikinci göge çıkıdum gördüm ki bunuñ melekleri iki kat olup rukû'a

varmışlar ... üçüncü göğe çıktum gördük anuñ melekleri yüzün düşüp secdeye varmışlar ... andan dördüncü göğe çıktum gördüm ki anuñ melekleri dizin çöküp taḥiyyāta oturmuşlar ... andan beşinci göğe çıktum gördüm anuñ melekleri tesbīḥ iderler ... andan altıncı göğe çıktum gör[d]üm ki melekler el du‘āya götü[r]mişler ḥācet dilerler ... andan yedinci göğe çıktum gördüm ki anuñ melekleri zıkr iderler eyitdüm ki yā Cebrā’īl bunlar nedür eyitdi ki yā Resūlallāh bunlaruñ ‘ibādetleri budur kıyāmete degin didi” [26a-26b-27a]

Horoz/ Dekyel

İkinci gökte Hz.Muhammed, horoz suretinde bir melek görür. Bu melek mi‘râc-nâmelerde en geniş tasviri yapılan meleklerden biridir. Horoz şeklindedir. Bazı metinlerde sesinin horozlar tarafından duyulması anlatılır. Eserde daha çok gösterişinden ve suretinden bahsedilmektedir.

“‘arş altında bir ferişte gördüm ḥorōs şüretinde bir kızıl yāḳūtdan ḳubbe üstinde ṭurur her yanında yedi yüz biñ ḳanadı var zümrütden her bir ḳanadı misk ü ‘anber ḳoḳusu ki ḳoḳar ol feriştenüñ aḳlıḡı ayuñ güneşüñ nūrından aydıdur daḡı beş vaḳt namāzuñ her vaḳtinden birbirine urur anuñ ḳanatlarinuñ misk ü ‘anber ḳoḳusından gökler mu‘aṭṭar olur” [11a]

Daha sonra Hz.Muhammed namaz kılan müminler için rahmet diler ve o zaman horoz şeklindeki melek, diğfer feriştelere beraber cûşa gelip bu duaya bir nevi amin demektedir.

“cemā‘atla namāz ḳılanlarına sen raḡmet eyle dirler daḡı bunlar[ı] dünyā mekrinden şeyṭān şerrinden sen emīn eyle daḡı bunları yüz aḳlıḡıyla bize sen ḳavuşdurḡıl ki tā ki biz bunlaruñla müşerref olavuz dirler andan ḥorōs şeklinde ki melek ḡarekāt ider ol ḳubbe daḡı ḡarekāt eyler ‘arş daḡı ḡarekāt eyler ‘arşdaki melekler daḡı ḡarekāt eyler Allah te‘ālā eydür yā ‘arş ve yā melekler sākin oluñ dir” [11b]

2.2.5.17. Cehennem

Cehennem, mi‘râc-nâmelerde çeşitli yerlerde, çeşitli şekillerde anlatılmaktadır. Genellikle göğün dördüncü katında karşımıza çıkar; fakat başka katlarda da olabilir. Bu mi‘râc-nâmede tam olarak bir katmanda tasvir edilmeyen cehennem daha çok bir korku unsuru olarak ele alınmıştır. Namaz kılarak, ibadet ederek ondan kurtulabileceği, abdest suyunun onu söndüreceği anlatılmıştır. Bunun yanında cehennem kuyusundan bahsedilmiş; ama özel bir anlatım yapılmamıştır. İmanı olmayan ve Allah’ın buyruklarını yerine getirmeyenlerin gideceği bir yer olarak adı sıklıkla geçmekte ve insanlara böylelikle bir nevi nasihat verilmektedir.

“kimesne şerri hayrından artuğ gelse ne‘üzü billâh cehennem melekleri mîzānuñ yanında hâzır tūrurlar ellerinde oddan tâclar ve kaçrandan cübbeler derhâl gelürler” [36a]

“beşinci korku şol vaçtdür ki kaçan ki kıyâmet günü olsa cehennemüñ üzerine şırâţ köprüsin kuralar üç biñ yıllık yolu yoğuşdur ve biñ yıllık yolu düzdür ve biñ yıllık yolu inişdür kıldan ince kılıçdan yatıdur karañulığı karañu dünden katıdur dañı mermerden şıyrıncıkdur buzdan şıyrıncıkdur” [36b]

“dünyâ karañulığında nefis zulumâtında kalurlar şeytân bunları azdururlar cehenneme gider imdi yâ Muhammed gel hem benüm sözüm şayğıl” [40a]

“şaça ol heybetlü od şöyle söyine ki bir köz od söyünür gibi bu âb-dest şuyınuñ berekâtında ahbârda gelüpdür ki dünyâda ne kadar azdan çokdan ırmaqlar varise hep deñize koyulur ve ne kadar deñiz varise hep ‘ummân deñizine koyulur ve ‘ummân deñizi cehennemüñ bacasından aşığa koyulur imdi gör hikmetullâhı ki bu kadar çokluk şu ki cehennemüñ içine girer” [42b]

“namâz ve Allah te‘âlâ mü’min kullarında[n] rāzî eyleyicidür namâz ve ol mü’minlere cehennemden kırtarup cennete ebedî eyleyicidür” [49a]

“her kim ki bir vaçt namâzı kaçıdla terk itse cehennemde anı hıçbe miçdârınca habs ideler” [51b]

Genellikle metinlerde yedi tane cehennem olduğu söylenir ve bunların detaylı tasvirleri de yapılır. Burada cehennemlerin tasviri yapılmamakla birlikte bir tanesi özel olarak belirtilmektedir. Adı söylenmese de hışmının büyük olacağı dile getirilir.

“Cebrā’īl eydür ʔamularda bir ʔamu vardur adına veyl dirler dünyā odı günde yetmiş kerret eydür İlāhī beni odı ol ʔamu odından hışmından sen ʔaqla dir ve dağı veyl ʔamusı içinde bir ʔuyu vardur anuñ adı bi’rū’l-ğazabdur veyl ʔamusı dağı günde yetmiş kerre İlāhī beni bi’rū’l-ğazab hışminden sen ʔaqla dir imdi bu ʔuyu ʔol zālim beglerçündür” [5b]

2.2.5.18. Gayyâ Kuyusunun Kenarından Düşen Taş

Hız.Muhammed, Allah’ın huzurunda dua ederken kulağına aniden bir ses gelir ve o sesteki aklı başından gider. Bir zaman sonra aklı başına geldiğinde bu sesin ne olduğunu sorar. Allahu teâlâ bu sesin bir kuyudan kopan taş olduğunu söyler. Evvelden beri inmeye devam eden taş, o vakit kuyunun dibine inmiştir. Gayyâ kuyusu diye adı geçen kuyu, o kadar heybetli ve azabı katıdır ki cehennemde bu kuyudan korktuğu anlatılır.

Mi’râc-nâmelerde farklı şekilde karşılaştığımız bir motiftir. Burada Hız.Muhammed, Allah’ın huzurundayken hâdiseler olur ve onunla konuşur; ama genellikle cehennemde karşılaşılan bir kuyudur.

“Hâq te’âlânuñ dergâhında el ʔavşurup nîyâz iderken nâgâh ʔulağuma bir heybetlü âvâz geldi ʔöyle ki ben benden gitmişem bir zaman ʔoñra Allah te’âlânuñ ‘inâyetiyle ‘aqlum başuma geldi ʔordum ki yâ Rab bu heybetlü âvâz neydi ki heybetinden ‘aqlum zâ’il oldu didüm Allah te’âlâ eydür yâ Muḥammed ḥazretümde bir ʔuyu vardur anuñ ʔırañıdan bir ʔaş ʔopdı aḥağı gitdi evvel vaḥtden berü giderdi işde bu gice ol ʔuyunuñ dibine indi heybetlü gümbüldünüñ âvâzıdır ki işitdük didi Resül ḥazret eydür yâ Rab ol ʔuyu kimlerüñ maḥâmıdır Allah te’âlâ eydür yâ Muḥammed ʔol senüñ ümmetüñden benüm günde beş kerre buyuruğum ʔayup dağı beş vaḥt namâzı ʔaşdla terk iden ‘âşilerüñ maḥâmdur didi” [53a-53b]

2.2.5.19. Cennet ve Cennette Bulunanlar

Metinde olay örgüsü düzenli olarak gitmediğinden Hz.Muhammed'in cennete girişi ve cennetteki nesnelere tasvir art arda yapılmamaktadır. Birçok yerde bahsedilen cennete Allah'ın emirlerinin yapılması, özellikle namaz kılınması halinde girileceği ve yapılmaması halinde cehenneme gidileceği söylenmiştir; fakat cennetin uzun bir tasvirini bulmak mümkün değildir. Orada olan nesnelere şimdiye kadar hiç kimsenin görmediğinden, kulakların hiç duymadığından, akıllardan bile geçmediğinden bahsedilir. Çok fazla detaylı olmasa da metnin muhtelif yerlerinde cennete ait bazı tanımlamaları bulmak mümkündür.

“benüm mü'min şādık şālih kullarum anlardır ben anlar için cennetde şol nesnelere hāzır itmişemdür ki anları ne gözler görmüştür ne kulaqlar eşitmişdür ve ne hātıralardan geçmişdür” [63a]

Cennetin sekiz kapısının olduğu söylenmektedir. Müminin namaz kılması koşuluyla istediği kapıdan geçebileceğinden bahsedilir.

“Allah te'ālā aña elli yıl gündüz şā'im gece kâ'im olmuşca şevāb vire ve dağı peygamberler şevābınca şevāb vire ve dağı cennetüñ sekiz kapısını açā hitāb ide ki yā mü'min gel berü cennetüñ kankı kapısından dilerseñ gir dağı ebedī rāhat ol diye” [44a]

“cennetüñ kapuların açup mü'minlere ol cennete girdüricidür namāz dağı cennetde mü'minlere köşkler saraylar tāclar hulleler bāğlar bāğçeler ırmaqlar bınarlar hūriler vildānlar gilmānlar burāqlar ve dürlü dürlü ni'metler virdüricidür” [49a]

Cennet Allah'ın cemalini göstereceği yer olarak da metinlerde geçmektedir. Metinde ibadet eden kulların Allah'ın cemalini cenette göreceği anlatılmaktadır.

“zirā ol tāt 'ibādet sebebdür mü'min cehenneme kırtarup cennete iletmek dağı cennete Hāq te'ālānuñ dīzārın göstermek” [62a]

2.2.5.20. Pınarlar

Mi'râc-nâmelerde genellikle cennette bulunan ırmaklar detaylı anlatılmaktadır. Bu ırmaklar Kevser, Selsebil, Zencil, Rahik olarak adlandırılır ve hepsi farklı maddelerden oluşur. Metinde detaylı bir tasvir bulunmamaktadır. Onun yerine

cennette bir pınarın olduğu ve bu pınarın adının ‘et-tehıyyāt’ olduğu söylenir ve namazın kılınması ile oluştuğu, namaz kılanların girebileceği vurgulanır.

“cennet çemenlerinden bir nāzūk çemen gördüm ve ol çemende bir laṭıf bıñar gördüm ve ol bıñaruñ kenārında bir nūrdan ağac gördüm ve ol ağacuñ üzerinde bir melek gördüm ta‘accüb idüp Cebrā’île şordum ki yā ıarındaşum Cebrā’ıl bu ne bınardur ve bu ne ‘aceb ağacdur ve bu ağacuñ üzerindeki melek ne melekdür Cebrā’ıl eyitdi yā ol ağacuñ adı et-tehıyyātdur ve bu bınaruñ adı eşşalavātdur” [41a]

2.2.5.21. Hûriler

Bazı mi‘râc-nâmelerde hûriler, detaylı bir şekilde tasvir edilmektedir. Genellikle cennet kızları olarak anlatılır ve insan şeklinde aktarılan varlıklardır. Müminlerin dünyadan iyi imanla ayrıldıktan sonra cennete vardıklarında cennetteki evlerinde hûrilerin müminleri bekledikleri anlatılır. Bu mi‘râc-nâmede “uçmak hûrileri” diye adları geçer. İkinci gökte köşklerde kaldıkları söylenir ve Hz.Muhammed oraya geldiğinde cemaatle namaz kılanlar için dua ederler.

“uçmak hûrileri işidürler daḡı köşklarınüñ şerefesine çıkarlar daḡı eydürler Allāhümmeerḡām men-şalle’ş-şālāte me‘a’l-cemā‘ati min ümmeti Muḡammed ya‘ni eydürler ki ey Çalabum ümmet-i Muḡammedün mü’minlerinüñ cemā‘atla namāz kılanlarına sen raḡmet eyle dirler daḡı bunlar[ı] dünyā mekrinden şeyṡān şerrinden sen emīn eyle daḡı bunları yüz aklıḡıyla bize sen ıavuşdurḡıl ki tā ki biz bunlaruñla müşerref olavuz dirler” [11b]

Hûriler, Allah’ın iman eden mümin kullarına verdiği nimetlerdendir. Metinde bu verilen nimetler çeşitli yerlerde art arda sayılmaktadır. Verilen bu nimetlerden beklenen, mümin kulların Allah’a iman etmesi ve ibadetlerini yapmasıdır.

“ṡā‘ati sevmezın kendinüñ ıulluḡı baña maḡşüşduḡını bildürür imdi benüm ‘izzetüm ḡaḡıçün anuñ ol ḡafletlü ṡā‘atin ıabūl ııldum tamām geçürdüm anuñ ecr[in] uçmak virdüm ve ol uçmaḡda ni‘metler hûriler ḡılmānlar köşklar saraylar virdüm dir” [45b]

“namāz dahı cennetde mü'minlere köşkler saraylar tāclar hülleler bāğlar bāğçeler ırmağlar bınarlar hūrīler vildānlar gılmānlar burāğlar ve dürlü dürlü ni'metler virdüricidür” [49a]

2.2.5.22. Vildānlar

Cennet oğlanları diye de anılan vildānlar, metinde cennet hizmetkârı diye geçmektedir. Cemaatle namaz kılmanın faziletleri anlatılırken cennet hizmetkârlarının cennette müminlere nurdan sofralar, türlü türlü yemekler vermekle görevli olduğu söylenmektedir. Bunun yanında hūriler ile beraber Allah'ın müminlere verdiği nimetlerle de adları anılmaktadır.

“oturalar ol cennet hizmetkârları vildānlar ki herbiri dürr-i meknūn gibidür nūrdan şofralar getüreler ol şofralaruñ içinde altundan çanağ ola ve ol çanağlarda dürlü dürlü ta'āmlar ola ki her birinüñ bir dürlü levn[i] ola dürlü lezzeti ola şöyle ki ne gözler görmüş ola ve ne kulaklar işitmiş ola ve ne hōd hātırlara gelmiş olandan bu hizmetkârlar eyideler ki ey dünyāda dāim cemā'atla namāz kılan mü'minler imdi yeñ içiñ” [30b]

2.2.5.23. Hz.Muhammed'in Yüzünü Örtmesi

Hz.Muhammed, cennete gittiğinde oraya bakmak istemez. Cenneti yaratana bakmak ister. O zaman örtü getirilir ve Hz.Muhammed'in yüzü örtülür. Sonra cennette Allah ile görüşürler. Bazı mi'râc-nâmelerde, Hz.Muhammed'in yüzünü örtmesi bir de mi'râc dönüşünde gerçekleşir. Bu mukaddes yolculuk sonrası yüzünün nurundan insanların etkilenmemesi için tekrar örtü örter.

“görmez misin ki Muḥammedüñ 'ālī himmetine ki uçmağa bağ didiler bağmadı uçmağı yaradana bağmağ istedi hiçāb getirildi yüz biñ nevāziş birle ḥabīb maḥbūba yetişdi” [15b]

2.2.5.24. Tacirler ve Kervandan Haber Vermesi

Bazı eselerde Hz. Muhammed'in tacirler ve kervan hakkında haber vermesi, Kudüs şehrinde olur. Bu metinde ise Kudüs'ten gece vakti Mekke'ye geçen Hz.Muhammed, sabah olduğunda Kureyş kavmini toplar, mi'râc haberini verir. Onlar

bu habere inanmazlar ve yola çıkan kervanlar hakkında bilgi isterler. Hz.Muhammed bu kervanda 780 insan, 1800'den 3 eksik deve, 60 adet at olduğu gibi birçok bilgi verir; ama müşrikler yine de Hz.Muhammed'e inanmazlar, yumuşamazlar, inkârlarında ısrarcı olurlar.

“Mekkeye irişdüm henüz geceydi andan şabaḥ oldu Ƙureyş cem‘ itdüm mi‘râc haberin virdüm Ƙureyş kavmine ḥōş gelmedi baña kaḫdılar şimdi ye degin yerde yalan söylerdüñ bu kere yalanuñ göklere çıḫdı imdi biz senüñ yalanuñ gerçeḡüñ andan bilevüz ki bize Ƙudüs-ü mübârekden ḥaber viresin daḫı bizüm kârbânumuz gitmişdür anlara yolda uğraduñ mı eyitdüm uğradum deve yitirmişlerdi şu virdiler içdüm daḫı iki kişi bir deveye binmişlerdi deve uruñdı düşdiler ol düşenüñ birisininüñ eli sındı eyitdiler kârbân ne vaḫtin gele Resül eyitdi altıncı gün gün tãñlayıcak kün toḡmadan gele öñünce gelen bir aḫ develü kişi ola eyitdiler kârbân kavm[i] ne kaḫardur şol sâ‘at Cebrâ‘îl geldi eyitdi Allah te‘âlânuñ emriyle perdeyi gözümüzden giderdi yâ Muḫammed baḫ imdi gör ol kârbân kavm[i] kaḫ kişidür bir bir ḥaber vir didi andan Ḥaḫ te‘âlâ kudretiyle Resül ḫazret kârbânı görđi şaydı eyitdi ol kârbân kavmi yedi yüz seksen âdemdür develeri biñ sekiz yüzden üç eksükdür atları yetmişdür” [23b-24a-24b]

2.2.5.25. Dönüş

Hz.Muhammed, Allah ile görüştükten sonra geri döner ve dönüş yolunda Hz.Mûsâ ile karşılaşır. Hz.Mûsâ, mi‘râcı kutlar ve ümmeti için ne armaḡan götürdüḡünü sorar. Bunun üzerine 50 vakit namaz cevabını alınca ümmetine bunun ağır geleceḡini söyler ve Hz.Muhammed namazı azaltmak için geri Allah'ın katına döner. Allah ile görüşmesinin ardından namazın vakti azalır ve Hz.Muhammed Burak ile tekrar yola çıkar, Beytü'l-Makdis'e gelir oradan da Mekke'ye geçerler.

Genel olarak bütün mi‘râc-nâmelerde dönüş böyle gerçekleşmektedir. Bazılarında Burak yerine Hz.Muhammed Refref'e binmektedir ve dönüş yolu daha ayrıntılı işlenmektedir. Metinde detaylı bir anlatımdan bahsetmek pek mümkün değildir. Eserin olay örgüsünde de deḡişiklikler vardır. Hz.Muhammed'in mi‘râcdan dönüşü 23. ve 24. varakta olmaktadır. Fakat daha sonralarında mi‘râc esnasında

gerçekleşen olaylar ve mi‘râcın detayları verilen hikâyeler, nasihatlar arasında anlatılmaktadır.

“ya Ahmed var imdi mi‘râc haberin Mekke kavmine bildür Resûl hazret eydür yâ Rab anlaruñ kursakları tardur inanmayalar Tañrı te‘âlâ eydür eger anlar inanmazsa Ebû Bekr inana anuñ inandığı dükelisünün inanmadığından yegdür didi andan Resûl hazret ‘aleyhi’s-selâm eydür Beytü’l-makdise geldüm nice bunuñ gibi ferishteler rikâbumca bile geldiler andan Burâğa bindüm muqarreb melekler bilece Allah te‘âlânuñ kudretiyle bir lahzada Mekkeye irişdüm henüz geceydi andan şabağ oldı Qureyş cem‘ itdüm mi‘râc haberin virdüm” [23b]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KİTÂB-I Mİ'RÂC-NÂME'NİN ÇEVİRİ YAZILI METNİ

3.1. Metnin Hazırlanmasında Dikkat Edilen Hususlar

1. Metin yazılırken Gentium Plus yazı tipindeki transkripsiyon harfleri kullanılmıştır.
2. Varak sayıları kalın punto ile köşeli parantez içinde [], satır numaraları () içinde gösterilmiştir.
3. Cümle başları ve özel isimler, büyük harflerle gösterilmiştir. Özel isimlere gelen ekler Osmanlı Türkçesi metinlerinde noktalama işareti olmamasından ötürü “ ’ ” şeklinde kesme işareti ile ayrılmamıştır.
4. Metinde geçen Arapça cümle ve cümlecikler, hadisler, ayetler, kudsî hadisler italik yazılmıştır.
5. Metinde sonradan eklenen ve yapılan tamirler [] köşeli parantez içine alınmıştır. Fazladan yazılan ekler ve harfler () parantez içinde gösterilmiştir.
6. Metin içinde “rağıyallâhü ‘anh, rahimehullâh, ‘aleyhi’s-selâm” kelimeleri bazen kısaltılmış biçimde verilmiştir. Bu kelimeler yine kısaltılmış biçimiyle rağıyallâhü ‘anh “r.a”, rahimehullâh “r.h”, ‘aleyhi’s-selâm “a.s” ile gösterilmiştir.
7. Transkribe edilen kelimelerde ayın ve hemzeler sırasıyla (‘) ve (’) işaretleriyle gösterilmiştir.
8. Kitâb-ı Mi'râc-nâme metninin içinde sayfa kenarına yazılan bir tane derkenar bulunmaktadır. Bu, metin yazılırken unutulmuş bir cümleden oluşmaktadır. Bu cümle manaya uygun olan yere eklenmiş ve dipnotta belirtilmiştir.
9. Metin içinde satırların üstünde bazen ekleri bazen kelimeleri bulmak mümkündür. Bunlar yine manaya uyan satıra eklenmiştir.
10. Türkçe kökenli sözcüklerin metindeki yazımları esas alınmakla beraber hareke ve okutucu eksikliğinde Türkçe esasına göre, Arapça kökenli sözlükler Arapça esasına göre yazılmıştır.
11. Metin içinde bulunan ayetlerin, hadislerin çevirisi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın <http://kuran.diyamet.gov.tr/> adresinden alınmıştır.

12. Kitâb-ı Mi'râc-nâme içinde okunamayan kelimeler ... ile gösterilip dipnotta eserde olduğu biçimiyle verilmiş; yine aynı şekilde eserde okunmasında tereddüte düşülen kelimeler de dipnotta metinden alınmış biçimiyle gösterilmiştir.

13. Metindeki ayet ve hadislerin meâlleri dipnotta verilmiş; fakat bazı kudsî hadisler ve Arapça cümleler müellif tarafından metin içinde açıklaması verildiği için tercümesi yapılmamıştır.

14. Metin içinde Arapça, Farsça ve Türkçe kelimelerden günümüzde kullanılmadığı ve anlaşılmasının zor olduğu düşünülenler metin bitiminde seçme bir sözlük yapılarak anlamlarıyla birlikte verilmiştir.

15. Metin içinde yazımı yanlış veya eksik olan kelimeler, düzeltilerek yazılmıştır.

16. Metnin transkripsiyonu yapılırken genelinde müellifin imlâsı esas alınıp yazıldığı gibi okunmuş, okutucu ve hareke eksikliğinde dönemin özelliklerine uyulmuştur.

3.2. Transkripsiyon Alfabeti

ء	e	ص	ş
آ	a, ā, e	ض	ɖ, ʒ
ب	b	ط	ɸ
پ	p	ظ	ʒ
ت	t	ع	ʕ
ث	ʂ	غ	g
ج	c	فا	f
چ	ç	ق	q
ح	ħ	ك	k, g, ñ
خ	ħ	ل	L, l
د	d	م	m
ذ	ʒ	ن	n
ر	r	و	v, ^v o, ö, u, ü
ز	z	ه	h, , a, , e
ژ	j	ي	y, i, i, ĭ
س	s		
ش	ş		

3.3. Çeviri Yazılı Metin

[1b] (1) Kitāb-ı mi'rāc-nāme-i Muḥammed Muştafā şallallāhü 'aleyhi ve sellem

(2) *Bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm* (3) *Sübḥānellezī esrā bi-'abdiḥi leylen mine'l-mescidi'l-ḥārāmi ile'l-mescidi'l-* (4) *aşşallezī bāreknā ḥavlehū* el-āyeh 'Abbās raḍiyallāhü 'anhü (5) rivāyet ider peygamber ḥazretinden şallallāhü 'aleyhi vesellem buyurur ki (6) receb ayınuñ yigirmi yedinci gecesi yatsu namāzın kılduğumdan şoñra (7) kāfirlerüñ edebsüzlüklerin ve küstāhlık itdükleri öñüme düşdi (9) ben ol fikrdeyken qarındaşum Cebrā'ıl çıkağeldi yetmiş biñ (9) feriştehiyle İsrāfīl geldi ve Mīkā'ıl geldi ve yetmiş biñ ferişteh daḥı cennet (10) ḥazinedārı Rıḍvān çıkağeldi ve her bir feriştenüñ bir tabaḳ mercān elinde (11) cemī'ci bir kezden selām virdiler ve yetmiş ḥulle bir nūrdan tāc getürdiler (12) ve cennet bardaḳlarından bir bardaḳ getürdiler yaḳutdan içi tolu kevs̄er şuyı (13) Cebrā'ıl eyitdi yā Resūlallāh Allah te'ālā saña selām kılar eydür ki (14) benüm ḥabībüm kāfirler elinden üşenüdi zāḫmet çekdi imdi bir mūnis ister ki [2a] (1) kendü derdinden ḥaber vire anuñla gele dertleşe gelsün imdi (2) 'arşdan altı yüz biñ yıllık yol yukaru çıksun benümle dertleşsün (3) ne derdi varise bize söylesün ve ne dilegise bizden dilesün (4) Resūl ḥazreti eydür kaçan ki bu sözleri işidicek cānum sevindi (5) andan ṭurdum evvel kevs̄er şuyından āb-dest aldum iki rek'at şükr namāz[1] (6) kıldum kaçan ki namāzdan fārıḡ oldum ol yetmiş ḥulleyi egnüme aldum geydürdiler (7) ve nūrdan ol tācı başuma geydürdiler ve ol dürr-i mercān tabaḳların (8) üzerüme şaçu şaçdılar ve evvel Burāḡı öñüme getürdiler benüm ammā Burāḳ cāmüşlük (9) eyledi bindürmemek eyledi Cebrā'ıl eydür yā Burāḳ niçün çekinürsin saña (10) binmek isteyen server-i ka'ināt mefḥar-ı mevcūdāt Muḥammed Muştafādur didi (11) Burāḳ eydür çekinürem ki şimdi benüm üzerime bine daḥı birazdan terk ide (12) ayruk baña iltifāt eylemeye ben anuñ firāḳ odına yanam Resūl eydür (14) yā Burāḳ sen baña muṭī' ol şimdi yarın maḥşerde senden ḡayrı (15) Burāḡa binmeyem didi andan Burāḳ muṭī' oldı İsrāfīl üzengüsün

(15) tıtdı resül hazret bindi Cebrā'ıl gāşiyesin götürdi Burākuñ [2b] (1) öñince yürüdi Allah te'ālā feriştelere emr itdi ki cennet bezlerinden ki (2) sündüs istebrağdur Mekkedden Mescid-i Akşāya varınca Burākuñ ayağı (3) altına düşdiler tā ki Burāk yere başmaya evvel cennet bezlerinüñ üzerine (4) başdı Mescid-i Akşāya gelince kaçan ki Cebrā'ıl Burākuñ ayrı gāşiyesin (5) götürdi dağı eyitdi ki *el-ğamdü lillāhi rabbi'l-ālemīn*⁴⁵ didi andan Resül (6) hazret eyitdi yā qarındaşum Cebrā'ıl ne gördüñ ki şükr idersin (7) Cebrā'ıl eydür yā Resüllallāh yigirmi biñ yıldır ki Hağ te'ālā hazretinden (8) bir dilek dilerdüm bu gice kabül oldu anuñçün şükr itdüm didi andan (9) Peyğamber hazreti eydür yā Cebrā'ıl ne dilekdür ol ki diledüñ Cebrā'ıl (10) eydür yā Resüllallāh kaçan ki Hağ te'ālā seni muğarreb meleklerle medğ itdi (11) dağı mi'rācuñ haberin viridi ol vağt ben dağı eyitdüm ki ilāhī dilerem (12) hazretüñden ki ol dostuñı mi'rācuña da'vet idicek anuñ gāşiyesi (13) kulluğın baña sen naşīb eyle dimişdüm yigirmi biñ yıldır ki umardum (14) bu gice baña naşīb oldu anuñçün şükr itdüm didi zihī Resül ki Cebrā'ıl (15) gibi melek anuñ gāşiyeye-dārlığın yigirmi biñ yıldan şoñra buldı imdi [3a] (1) bizüm elimüze anuñ gibi devleti rāyegān girmişdür zihī devlet-i sa'ādet (2) ol kimsenüñ ki anuñ sünnetin tuta anuñ gerçek ümmeti ola sözüme (3) varalum çün Resül hazret 'aleyhi's-selām Burāka bine yetmiş hulle (4) egninde nürdan tād başında Cebrā'ıl öñünce eyerinün gāşiyesin (5) götürü Mıkā'ıl yol sağ yanınca İsrāfıl sol yanınca giderler yetmiş (6) biñ feriştelere kerrübiler öñünce çağırurlar ki budur ol server-i kāyināt (7) ve mefhar-ı mevcüdāt serheng-i kıyāmet şefi'-i ümmet ve Allah te'ālānuñ (8) dostı Resüli habibi Muğammed Muştafā 'aleyhi's-selām andan yürür (9) yir giderek bir āvāz geldi kim yā Muğammed turgıl ki yolu yañıldıñ (10) ben aña cevāb virmedüm yine biraz yer gitdük şol yañadan bir āvāz (11) geldi ya Muğammed ivmegil ki yol yañıldıñ aña bağmadum cevāb virmedüm (12) biraz dağı varıcağ yine ardumdan bir āvāz geldi ya Muğammed bu

⁴⁵ Fātiha 1/7 ‘‘Hamd (övme ve övölme), ālemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.’’

senüñ (13) yoluñ degüldür aña dañı cevāb virmedüm biraz dañı giderek gördüm (14) bir ‘avrat çıkageldi eydür yā Muḥammed bir benden yaña baķ saña şoracağum (15) vardur baña cevāb virgil didi Resül ḥazret eydür ne yüzüñe baķdum [3b] (1) ne ḥöd cevāb virdüm kaçan ki bunlardan fāriğ oldum hātifden (2) āvāz geldi yā Muḥammed bunlara baķmayup söylemedüğüñ ğayet eyü varduñ (3) ‘ālī himmetlülük gösterdüñ eger sağıña baķsañ ümmetüñ senden şoñra (4) cühüd olıardı ve eger şoluna baķsañ ümmetüñ senden şoñra (5) Naşrānī olıardı eger arduña baķsañ ümmetüñ senden şoñra Mecūsī (6) olıardı eger öñündekiyle söyleşseñ ümmetüñ hep dünyāya taparlardı (7) eyitdi yā Muḥammed çün bunlara nażar it[me]mek ‘ālī himmet gösterdüñ (8) benüm ‘izzetüm ḥaķkıyçün ümmetüñ bu korķulardan emīn oldı imdi ey benüm (9) ḥabībüm her yere baķmaduğıñ içüñ ümmetüñe hidāyet bağışladum nitekim (10) buyurdu “ *ve innallāhe lehādillezīne āmenū ilā-sırāṭin müstaķīm.*”⁴⁶(11) ve şoluna baķmaduğıñçün saña ve senüñ ümmetüñe nuşret bağışladum (12) nitekim buyurdu “ *naşrun minallāhi ve fetḥun karīb beşşiri’l-mü’minīn*”⁴⁷ (13) dañı ardıñdan gelen āvāza baķmaduğıñ çün saña ve senüñ ümmetüñe (14) şebāt bağışladum tā ki dīnleri ve īmānları üzre şābit olalar dünyāda (15) ve āḥiretde nitekim kelām-ı ḳadīminde buyurur ki “ *yüsebbitullāhüllezīne āmenū’ [4a] (1) bi’l-ḳavliş-şabiti fi’l-ḥayāti’d-dünyā*”⁴⁸ ve öñdin gelene (2) iltifāt itmedüğüñ çün saña ve senüñ ümmetüñe yaķınlık bağışladum nitekim kelām-ı (3) ḳadīminde buyurur ki “ *fekāne ḳābe ḳavseyni ev ednā*”⁴⁹ andan Resül (4) ḥazreti eydür biraz dañı yürüdüm gördüm ki Cebrā’īl geldi nürdan iki (5) ḳadeḥ getürdi birisi ṭolu ḥamrdı birisi ṭolu süd Cebrā’īl eyitdi (6) yā Muḥammed ikisinden birini ihtiyār eyle didi ben ḥamra baķmadum ol süd (7) cāmını aldum içdüm derhāl hātifden āvāz geldi ki yā Muḥammed eyü itdüñ

⁴⁶ Hac 22/54 ‘Muhakkak ki Allah iman edenleri dosdoğru bir yola iletir.’

⁴⁷Saff 61/13 ‘Hoşunuza gidecek bir şey daha var: Allah’ın yardımını ve yakın bir fetih! Haydi müminleri müjdele.’

⁴⁸İbrahim 14/27 ‘Allah sağlam söze iman edenleri hem dünya hayatında hem de âhirette sağlam tutar.’

⁴⁹ Necm 53/9 ‘Öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu.’

(8) südi içdüñ eger hamrı içeydüñ senden şöra [ü]mmetüñ hep azgun (9) olup hamra meşgöl olurdu çünkü süd cāmın ihtiyār itdüñ ĩmān (10) nūriyla ümmetüñ gönlini ol süd gibi aķ eyleyem daħı günāhların yarlıgayam didi (11) nitekim Qur’ānda buyurur ki “*yusliħ leküm a‘māleküm veyagfir leküm zünûbeküm*”⁵⁰ (12) andan Resül ħazret eydür biraz daħı gitdük öñüme iki ķadeħ daħı (13) getürdiler birisi tolu řu birisi tolu bal ikisinden daħı tāt dum (14) yine hātifden āvāz geldi kim ey benüm ħabībüm nice ki bal tāt ludur senüñ (15) ümmetüñün gönline İslam dī[ni]ni de eyle tāt lu eyleyem ve nice kim řu řāfīdür [4b] (1) ümmetüñün gönlini daħı řāfī kılam nifāķdan kibrden riyādan bunları (2) ırağ eyleyem Resül ħazret eydür andan baña üç kiři getürdiler bir ķoca (3) bir kırķıl bir yigit andan Cebrā’ıl eydür yā Resüllallāh iş bu kişileri Tañrı (4) te‘ālā saña gönderdi ki üçünden birin ihtiyār idesin Resül ħazret (5) eydür Tañrıya şığındum yigidi ķabül itdüm ħazretten ħiķāb geldi ki (6) ey benüm ħabībüm eyü varduñ yigidi ķabül itdüñ ol ķoca devletdür (7) ve ol kırķıl tālī‘dür yüriyedi yigit ‘āķıbetdür eger devlet[i] ķabül (8) itseñ ümmetüñ devleti yüriyedi şöñ üçü devletlerinden (9) düşüp ħarāb olalardı eger tālī‘ ķabül itseñ ümmetüñ (10) ol tālī‘lü olaydı ammā şöñları yaramaz olaydı⁵¹ (11) ‘āķıbet ķabül kılduñ ümmetüñün ‘āķıbetleri ħayr olıardı imdi (12) ey benüm ħabībüm ‘āķıbet ‘azīz olduğı kamu nesneden yegdür andan (13) bir ķöle gördüm odun devşirür yük eylerdi cehd iderdi ki (14) götüre ammā götüremezdi yine devşürürdi yükine ķataradı gine (15) götüremezdi Cebrā’île şordı ki bu ne ‘aķsız kimsedür ki [5a] (1) bu olmaz işi işler Cebrā’ıl eydür yā Muhammed bu senüñ ümmetüñde (2) řol kimselerüñ sırrıdır ķazandukları günāhlar bunlaruñ belin bükmişdür (3) her gün yine günāhlar ķazanurlar ki bunuñ üzerine yığarlar andan (4) gördüm bir kiři bir ķuyu üstine tırmiş bir ķoğa řarķıdır şudan (5) ħiķ nesne çıkarmaz yine řarķıdır yine çıkarmaz eyitdüm yā Cebrā’ıl (6) bu ne kişidür eydür bu senüñ ümmetüñde řol riyāyla ‘amel

⁵⁰ Ahzāb süresi 33/71 “Allah sizin işlerinizi düzeltsin, günahlarınızı bağışlasın.”

⁵¹ كج şeklinde yazılan kelime anlamlı bir şekilde okunmadığından metne alınmamıştır.

idenlerdür ki (7) irte gice duruşur ‘amel ider ammā kendüye fāyidesi yok (8) andan bir çara kelb gördüm biraz hınzırlar anı emerler ben eyitdüm (9) yā Cebrā’ıl bu ne kimsedür eyitdi yā Muḥammed bu şol zālīm begler sırrıdır ki (10) it gibi yoḥsulları talarlar mälların zulumle alurlar incidür (11) gözleri yaşın aqıdır ve ol mālī ‘avanlara ve çalıcılara ve maşharalara (12) üleşdürür Cebrā’ıl eydür yā Muḥammed ol Tañrı ḥaqqıçün ki señi maḥbüb (13) idinmişdür ol zālīmler ki mazlūmları incidür aqçesin alur (14) ‘avānlara maşharalar[a] muzırlara virür Ḥaḳ te‘ālā aña yarınğı gün (15) raḥmet nazarıla bakmaya ve anı raḥmetinden maḥrūm eyleye ve aña çatı ‘azāb [5b] (1) eyleye ve daḥı kıyāmet güninde Ḥaḳ te‘ālā ol cürümladuğı (2) mazlūmları getüre eyide ey mazlūm ḳullarum ol zālīmler ki (3) sizi incitdiydi bugünkü gün sizün günāhlaruñuzı ol zālīmlerün (4) boynına urdım anı ḥorlıqla ḥaḳırlıqla tāmuya viribeyem (5) ve sizleri şādī ḥurrem uçmağa viribeyem diye Cebrā’ıl eydür tāmularda (6) bir tāmı vardır adına veyl dirler dünyā odı günde yetmiş kerret (7) eydür İlāhī beni odı ol tāmı odından ḥışmından sen şaḳla dir (8) ve daḥı veyl tāmı içinde bir ḳuyu vardır anuñ adı bi’rū’l-ğazabdur (9) veyl tāmı daḥı günde yetmiş kerre İlāhī beni bi’rū’l-ğazab ḥışmından (10) sen şaḳla dir imdi bu ḳuyı şol zālīm beglerçündür ki anlara (11) anda ‘azāb itseler gerekdür imām-ı a‘zam raḥmetullāhi ‘aleyh bu ḥadīsı (12) göricek Tañrı te‘ālāyla münācāt itdi eydür İlāhī ne çatı ḥışm (13) itmişsin bu bī-çāre zālīme buñlara şol sā‘at nidā geldi ki (14) yā imām şol kimesneyi ki iki çatıre murdār şudan bir avuc (15) topraḳdan ḥelāḳ idem şüret virem ‘aḳl virem cān virem [6a] (1) daḥı anı girü ḳalan ḥaḳkuñ üzerine tafḍıl idem bekleyem (2) ve mazlūm ḳullarum aña ışmarlayam bunları gör gözle kimse kimseye (3) zulm cevr itmesün diyem kendüye bunca māl ni‘met virem ve ḥük-m-i ḥukūmet (4) virem ve gönüllerde anı heybetlü eyleyem imdi ben aña bunca iyilikleri (5) itdügümden soñra baña ‘aşı olsa buyruğum tıtmasa benüm faḳır ḳullarum (6) ve mazlūm ḳullarum zulumle incitse imdi yā imām ben daḥı aña ne ḳadar (7) çatı ‘azāb itsem müsteḥaḳ degül

midür andan imām-ı a‘zam eydür yā Rab (8) biñ ol kadar erzānīdür zālamlere dir Süfyān-ı Sevri r.h eydür bir gice (9) şavma‘ada Hāḡ te‘ālā ḡazretle münācāt itdüm eyitdüm ki yā Rab ḡullaruñdan (10) ḡanḡı ḡuluñ senüñ ḡazretüñe ‘azīzdür ve ḡanḡı ḡuluñ ḡaḡīrdür didüm (11) sırruma nidā geldi ki yā Süfyān benüm ḡazretüme mazlūmdan ḡürmetlü ‘izzetlü (12) ḡulum yoḡdur daḡı zālımdan ḡor ḡaḡīr ḡulum yoḡdur imdi ‘izzetüm (13) ‘azametüm ḡaḡḡıçün yarınḡı gün zālamlere bir ‘azāb idem ki cehennemde (14) cemī‘ ‘azāb ehli kendü ḡāline ‘azābına şükr ide kim yā Rab çoḡ (15) şükr ide kim yā Rab çoḡ şükr olsun saña ki dünyāda beni zālımlardan **[6b]** (1) eylememişsin diyeler aḡbār gelibdür kim meḡer bir kāfir pādişāḡ (2) vardı memleketinde bir nice vaḡt[i] anuñ zūlminden Hāḡ te‘ālā yaḡmur (3) virmedi ol memleket ḡāyet ḡaḡt oldu meḡer ol vilāyetde bir nebī (4) vardı ve ol pādişāḡ ol nebīnün ḡapusına geldi eydür yā kişi yūri (5) var Tañrıña eyitgil ki bu ḡaḡḡa yaḡmur virsün yoḡsa şöyle incidem kendüyi ki (6) ol vechile ḡiç kimse kimisi incitmemiş ola ḡaçan ki bu nebī bu ḡaberi işitdi (7) Hāḡ te‘ālānuñ heybetinden endāmına lerze düşdi bī-hūş oldu (8) yine şavma‘asına girdi Bārī ta‘ālāya münācāt itdi eyitdi yā Rabbi (9) sen padi[şā]ḡlar pādişāḡına bu zālımün bu murdār ḡaberini nice i‘lām idem (10) diyü tazarru‘ eyledi derhāl sırrına nidā geldi ki yā nebī ol zālım ḡulum ne didi (11) saña ben pādişāḡuñ ḡazretine ‘arz eyle eyitdi yā Rab benüm ne dilim (12) vardur ki senüñ ‘ālī ḡazretüñe ol zālımün ḡubḡ kelāmını ‘arz idebilem (13) ammā yā Rab sen ‘ālim ü dānāsın cemī‘ sözler senüñ ḡazretüñe ma‘lūmdur (14) ol senüñ ‘aşı ḡuluñ eydür var eyit Tanrıña bu ḡaḡḡa yaḡmur virsün (15) yoḡsa kendüyi incidürem didi imdi yā Rabbi sen muḡaddem pādişāḡ **[7a]** (1) ḡöd incinmekden münezzehsin Hāḡ te‘ālā eydür belī eyledür ammā (2) ḡaçan ki benüm mazlūm ḡullarımı bir zālım incitse hemān beni incitmiş (3) gibidür dir biz yine sözüümüz üzerine varalum Resūl ḡazret ‘aleyhi’s-selām (4) eydür andan gördüm iki kabuñ birisinde arı ta‘ām var birisinde (5) murdār ta‘ām var biraz ādemler bunuñ ḡarşusına ḡururlar bunlara (6) sonuñ

şālādur diyü destür verirler bunlar ellerin yudılar (7) ol arı ta‘āmı qodılar dağı ol
 murdārdan yemege meşgūl oldılar (8) ben eyitdüm yā aḥī Cebrā’īl bunlar ne
 kavmidür didüm eyittiler bunlar (9) şunlardur ki ḥalāl ‘avretleri qoyalar dağı ḥarām
 u zinā iderler (10) didi andan Beytü’l-muḳaddese irişdim yüz biñ yigirmi dört biñ (11)
 peygamberler ervāh[1] cemī‘ baña qarşu geldiler benümle musāfaḥa itdiler (12)
 benüm üstüme saçular saçdılar ve ol öñümce yürüdiler Cebrā’īl eyitdi (13) yā
 Muḥammed Allah te‘ālā senüñle gör ne ‘ināyet işledi yüz biñ yigirmi (14) dört biñ
 peygamberleri saña qarşu virdi kim dükeli saña ĩmān getürdiler (15) laṭīf āvāzla
 eyitdi *eşhedü enlā ilāhe illallāh ve eşhedü enne* [7b] (1) Muḥammeden ‘abdühū ve
 Resūlühū andan Cebrā’īl ezān okudu İsrāfīl (2) salā eyitdi Mīkā’īl kāmēt getürdi
 ervāḥ-ı enbiyā cemā‘at oldılar (3) Resūl ḥazreti imāmet itdi iki rek‘at namāz kıldılar
 andan ol keremi (4) çok pādişāh kereminden ḥiṭāb ider eyitdi ki yā Muḥammed imdi
 vaḳtdür ki (5) ‘āşī ümmetlerüñi bizden dilek idesin biz anları saña bağışlayavuz (6)
 didi andan Resūl ḥazret ‘aleyhi’s-selām mübārek elini qaldurup (7) du‘ā eyledi İlähī
 bu bir āvuc günāhkār ümmetümi keremüñle luṭfuñla sen yarlıga (8) bunlar
 za‘īflerdür ‘acizlerdür eksüklüldür sen kerĩmsiñ raḥĩmsiñ (9) cömerdsiñ didi resūl
 ḥazret du‘ā diledikçe cemī‘ enbiyā ervāḥ[1] (10) āmĩn didiler dağı muḳarreb melekler
 āmĩn didiler derḥāl deryā-yı (11) raḥmet cūşa gelüp ḥazret-i ‘izzetden ḥiṭāb geldi ey
 benüm ḥabībüm (12) ne şanarsın qaçan ki bu kavmüñ şeff‘i sen olasın anlar için du‘ā
 (13) idesin yüz biñ yigirmi dört biñ peygamberler canları dağı muḳarreb (14)
 melekler āmĩn diyeler durduğıñ yer Beytü’l-muḳaddes ola dağı gice (15) mi‘rācuñ
 gicesi ola ol du‘ā’ı işiden ben göreyim pādişāh [8a] (1) olam dağı senüñ ol bir avuc
 günāhkār ümmetüñ raḥmet bulup yarlıgayam (2) dirsün ‘izzetüm ‘azametüm
 ḥaḳıçün sen Muḥammed ṭanūḳ ol cemī‘ enbiyā (3) ṭanūḳ olsunlar ve dağı Cebrā’īl
 ve İsrāfīl ve Mīkā’īl ve cemī‘ (4) melā’ike-i muḳarrebĩn ṭanūḳ olsunlar ki ben senüñ
 ümmetüñe raḥmet itdüm (5) anları yarlıgadum didi andan Resūl ḥazreti eydür

arkamı mihrāba (6) virdüm ve daḥı İbrāhīm peygambere su'āl itdüm eyitdüm ki yā
 İbrāhīm (7) Mecūsīler eydürler ki biz İbrāhīm peygamber ümmetiyüz anuñ yolına
 varuruz (8) dirler İbrāhīm peygamber eydür ben anlardan bīzārum didi andan Mūsā
 (9) peygambere eyitdüm yā Mūsā cühūdlar dürlü dürlü ḳulmaşlıklar eylerler (10)
 dönerler eydürler ki biz Mūsā peygamber ümmetiyüz anuñçuñ onuñ yolına varuruz
 (11) dirler Mūsā peygamber eyitdi yā Resūlallāh ben anlardan bīzārem didi andan
 (12) 'İsā peygambere eyitdüm yā 'İsā Naşrānīler eydürler ki biz 'İsā ümmetiyüz (13)
 ve anuñ yolın tutaruz dirler 'İsā eyitdi yā Resūlallāh ben anlardan (14) bīzārem didi
 andan cemī' enbiyā ervāḥ[1] eyitdiler yā Allah te'ālānuñ (15) ḥabībi Muḥammed
 bizimçün daḥı du'ā eyle ki Allah te'ālā bizi daḥı senüñ **[8b]** (1) yüzüñ şuyına
 bağışlaya didiler andan Cebrā'īl baña işāret (2) itdi uruṭur yā Muḥammed didi ben
 uruṭurdum gördüm nūrdan (3) nerdübān ḳurulmuş yigirmi beş ayağı var ve her bir
 ayağında nice biñ (4) feriştelere var ve ol nerdübānuñ başı gökde ayağı şaḥranuñ (5)
 üstinde Cebrā'īl eyitdi yā Muḥammed ayağın başgıl göge çıkalum andan (6)
 Bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm didüm ayağum nerdübāna ḳodum şöyle (7) çıkdum ki
 niteligin anlamadum kaçan ki göge yakın vardum bir 'azīm (8) deñiz gördüm
 Cebrā'īle şordum ki bu ne deñizdür buña bahrü'l-ḥazar (9) dirler Tañrı te'ālā
 buyruğıla havada şöyle tutur andan geçdüm (10) evvelki göge yetişdüm ki yeşil
 mināda yaradılmış ḳalılığı beş yüz (11) yıllık yoldur Cebrā'īl gök ḳapusun ḳaḳdı
 eyitdiler ki kimdür Cebrā'īl (12) eydür Muḥammed Muşṭāfadur Cebrā'īldür derhāl
 ḳapu açıldı gökcek (13) şüretlü melek çıḳageldi ki adı İsmā'īldür bizi ḳarşuladı (14)
 şafā geldüñ yā Muḥammed didi geldi benümle görüşdi ve cemī' ferişteh (15) mişāfir
 itdiler mi'rācuñ mübārek olsun didiler imdi bilgil ki **[9a]** (1) mi'rāc ol nerdübāna
 dirler ki yigirmi beş ayaḳdı ammā meşāyih (2) bu nerdübānun temşīlini te'vīl
 itmişler ve her bir ayağı bir nesneye teşbīh (3) itmişler diñle imdi ki ne şekerler
 yemişler imdi bilgil ki Ḥaḳ te'ālā (4) Ādemi 'ālem-i ulvīden aḥsen şüretde ḥalk itdi

dağı ‘ālem-i (5) süflīye red itdi nitekim kelām-ı kādīmde buyurur ki *“leḳad ḫaleḳne’ (6) -l insāne fī-aḫseni taḳvim ṣūmme redednāhū esfele sāfilin”*⁵² (7) imdi bilgil ‘ālem-i rūḫ var ‘ālem-i nefis var ‘ālem-i ruḫa ‘ulvī (8) dirler ‘ālem-i nefse süflī dirler insān ol vaḳt kāmīl olur ki (9) ‘ālem-i süflīden ‘ālem-i ‘ulvīye ‘urūc ide imdi yigirmi beş (10) perde vardur ki ādemoḡlı ne belāya uğrasa ol yigirmi beş (11) perde ile uğrar bilgil ki bir kimse ol yigirmi beş perdeyi maḫv itmeyince (12) nefis ‘āleminden ruḫ ‘ālemine erişemez imdi ol beş perdeyi maḫv (13) itmek ol yigirmi beş ayak nerdübān çıḳmaḳ gibidür ve ol nefis (14) ‘āleminden ḳurtulup rūḫ ‘ālemine varmaḳ yerden göge çıḳmaḳ (15) gibidür ādemoḡlı dünyāda ne belāya uğrarsa ol yigirmi beş **[9b]** (1) perdesiyle uğrar ol yigirmi beşüñ beşi ḫavāss-ı ḫamse-i (2) zāhiredür ya‘ni göz[d]e görmek ḳulaḳda işitmek aḡızda ṭatmaḳ (3) burunda ḳoḳulamak elde ṭutmaḳ ayakda yürimek beşi dağı ḫavāss-ı (4) ḫamse-i bāṭinedür ādemüñ içinde olan ḳuvvetlerdür ki ḳuvvet-i ḫayāliyyedür (5) ve ḳuvvet-i vehmiyye ve ḳuvvet-i ḫafıza ve ḳuvvet-i mutaṣarrıfa ve hiss-i müşterek (6) ve dağı cihāt-ı sitte ādemüñ sağ solı öñi ardı altı (7) üstidür doḳuz dağı nefsüñ şıfatlarıdur birisi kibrdür ikincisi (8) ‘ucbdur üçüncisi buhdür dördüncisi ḫıḳḳdur beşincisi ḫaşeddür (9) altıncısı kızbdür yedincisi ḫıyānetdür sekizinci ḫırşdur toḡuzuncusu (10) hevādur imdi bilgil ki bu yigirmi beş nesne ki vardur ādemüñ zāhirinde (11) bāṭınındadır ol yigirmi beş ayak nerdübān gibidür imdi bu sıfatları (12) terk idüp nūr ‘ālemine çıḳmaḳ ol nerdübāna başup mi‘rāca (13) çıḳmaḳ gibidür ḳaçan ki mü‘min ol ‘aḳabe’i geḳmeḡe başlayıcak Ḥaḳ te‘ālā (14) mü‘mine rūḫānī ḳuvvetler bağışlar melā’ik didiḡi İmām-ı Fahr-i Razī r.h (15) Tefsir-i Kebīrinde şöyle buyurur ki peygamberüm ol yigirmi beş ayak **[10a]** (1) nerdübān ki anuñla mi‘rāca çıḳdı mü‘minüñ dağı mi‘rāc[ı] (2) var ki aña ṭā‘at dirler mü‘min ḳadem anuñ ayaklarına urıcak (3) nūr ‘ālemine ve müşāhede ‘ālemine irüşür bu mi‘rācuñ ayaklarınıñ (4) birisi ṭahāretdür ikincisi namāzdur üçüncüsü orucdur

⁵² Tin sûresi 95/4 ‘ Biz insanı en güzel biçimde yaratmışızdır.’

dördüncüsü (5) zekâtdur beşincisi şadağadur altıncısı hac yedincisi emr-i m'arûf (6) sekizincisi nehy-i münkerdür toközuncu Qur'ân okumak onuncu kavmine (7) ve hışmına ulaşmak on birinci huluklu ve şefkatli olmağdur (8) on ikinci miskînleri ve yetimleri sevmekdür on üçüncü (9) Müslümânlar ile toğrı dirilmekdür on dördüncü Tañrı te'âlāya (10) tevekkül itmekdür on beşinci dünyā zahmetlerine şabr itmekdür (11) on altıncı Tañrı te'âlānuñ virdiği nî'metlere şükr itmekdür (12) on yedinci Tañrı te'âlānuñ virdiği az nesneye kanā'at itmekdür (13) on sekizinci Tañrı te'âlānuñ kazalarına razı olmağdur on toközuncü (14) Tañrı te'âlānuñ rahmetlerine ümîd idüp sevinmekdür yigirminci Allah te'âlānuñ (15) hışmını fark idüp korkmağdur yigirmi birinci ziyāde şağınmağdur **[10b]** (1) yigirmi ikinci ahlākğdur yigirmi üçüncü harāmdan perhîz (2) itmekdür yigirmi dördüncü Tañrı te'âlāyı sevmekdür yigirmi beşinci (3) Tañrı te'âlā yolına cānın başın mālın onuñ 'aşqına bedel itmekdür (4) kaçan ki mü'min bu nerdübānı çıksa Hağ te'ālā 'ināyetiyle (5) uçmağa irişüp dîdār görse 'aceb degüldür latîf (6) mi'rāc beş harfdür evvel harf mimdür *māre'r-rasūl inde'l-meliki'l-* (7) *a'lā*ya'ni mim işāretdür ol 'acāyibler ki Resūl mi'rācda (8) gördi ikinci harfi 'ayındur 'ayın işāretdür Resūl hağretinüñ (9) Hağ te'ālā katında hürmetine rādur rif'atidür Resūl hağretinüñ (10) Hağ te'ālā katında mertebesi yüceliğine ve yakınlığına dördüncü (11) harfi cîmdür cîm işāretdür Resūlüñ cömerdliğine 'ağāsına (12) şefkatine elif işāretdür Resūlüñ dünyāya ve uçmağa bağmadığına (13) andan ikinci kat göge vardum ol gök adı Kaydudtur ulusunuñ (14) adı İsrā'ildür Cebrā'îl kapu kağdı üñ geldi ki kimdür Cebrā'îl (15) eyitdi Allah te'âlānuñ habîbi Muğammed Muşafādur 'aleyhi's-selām **[11a]** (1) tîz kapu açdı baña karşı geldi elim öpdü ziyāret (2) eyledi eyitdi mübārek olsun mi'rācuñ hışabsuz (3) sa'adetleri senüñdür didi andan her göge ki çığdum bu vechile (4) her birinüñ kapusu açıldı kapucuları geldi elüm öpdü (5) ziyāret kıldı mi'rācumı kutladı andan 'arş altında (6) bir ferişte gördüm horōs şüretinde bir kızıl yāğütandan (7) kübbe üstinde turur her

yanında yedi yüz biñ kanadı (8) var zümrütten her bir kanadı misk ü ‘anber koğusu ki (9) koğar ol feriştenüñ aqlığı ayuñ güneşüñ nūrından aydıundur (10) dağı beş vaqt namāzuñ her vaqtinden birbirine urur anuñ (11) kanatlarınıñ misk ü ‘anber koğusından gökler mu‘aṭṭar olur (12) dağı gülbank gidüp çağırur ki *eyyühe-l ġāfilün k̄umū* (13) *min-nevmiküm va‘büdü rabbeküm* ya‘ni uyangıl ey ġāfiller Rabbünüze (14) ‘ibadet eyleñ dir dağı eydür ki ne bahtlu şol mü‘minler ki beş (15) vaqt namāzı cemā‘atla kıllurlar dir andan bu melegüñ āvāzını [11b] (1) uçmağ hūrīleri işidürler dağı köşkleriniñ şerefesine çıkarlar (2) dağı eydürler *Allāhümmerḥam men-şalle-ş-şālāte ma‘a’l-cemā‘ati min-* (3) *ümmeṭi Muḥammed* ya‘ni eydürler ki ey Çalabum ümmeṭ-i Muḥammedüñ mü‘minleriniñ (4) cemā‘atla namāz kılanlarına sen raḥmet eyle dirler dağı bunlar[1] dünyā (5) mekrinden şeyṭān şerrinden sen emīn eyle dağı bunları yüz (6) aqlığıyla bize sen kavuşdurğıl ki tā ki biz bunlaruñla müşerref (7) olavuz dirler andan ḥorōs şeklinde ki melek ḥarekāt ider (8) ol ḳubbe dağı ḥarekāt eyler ‘arş dağı ḥarekāt eyler ‘arşdaki (9) melekler dağı ḥarekāt eyler Allah te‘ālā eydür yā ‘arş ve yā melekler (10) sākin oluñ dir andan ‘arş dağı melekler eydür ki yā Rab (11) senüñ ‘izzetüñ ḥaḳḳıçün biz sākin olmazuz tā ki sen ümmeṭ-i Muḥammedüñ (12) cemā‘atla namāz kılan mü‘minlerin yarlıgamayınca dirler andan (13) deryā-yı raḥmet çüşa gelüp ḥazret-i ‘İzzetden ḥiṭāb (14) gelür ki yā meleklerüm siz ṭanuğ oluñ ve yā ‘arş sen ṭanuğ (15) olğıl ben anlara raḥmet itdüm günāhların bāğışladum diye andan [12a] (1) Resül ḥazret eydür Sidretü’l-müntehāya irişdüm ve ol (2) Sidretü’l-müntehā bir maḳāmdur ki maḳlūğ ‘ilmi ol araya varıncadır (3) andan yukāru ne vardur kimse bilmez ve ol arada şol kadar (4) feriştelere gördüm ki ‘adedin yine Allah te‘ālā bilür dağı anlaruñ (5) yüzleri ay güneş nūrı gibidür yok olur andan Cebrā’īl eydür (6) yā Muḥammed yüri imdi ilerü şimden girü bize bundan ilerü yol (7) yokdur didi Resül ḥazret eydür yā Cebrā’īl beni bu bilmedüğüm (8) yerde ġarīb ḳoma yoldaşlığı yerine yitür Cebrā’īl eydür yā Muḥammed (9) seni beni ḥalğ iden Allah

ھاڭڭيچون بن بندان ilerü bir barmaq (10) miqdari varacaq olursam kabkara
 yanaram didi andan hazret-i (11) 'izzetden Resüle hitab geldi ki ey benim habibüm
 nice bir (12) Cebrā'ile bakarsın ben seni dā'vet idem yuri ilerü Resül (13) hazret
 eydür İlahî yoldaşuma dağı destür vir ol dağı (14) benimle mi'raca kadar bile gelsün
 Haq te'ālā destür virdi (15) benim şefā'atümle biraz kadem bile geldi Resül hazret
[12b] (1) eydür Sidretü'l-müntehāya varınca kendözüme bakardum dağı (2) Cebrā'ile
 bakardum ben anuñ katında bir za'ifce serçeye beñzerdüm (3) ol baña nazır bir şahin
 balabana beñzerdi andan ki yukarı (4) yöneldüm bu kerre Cebrā'il benim katumda
 bir sivri siñekce oldı ben aña (5) nisbet bir filce oldum bu hāl içinde ben hayrān
 oldum (6) hazret-i 'izzetden hitab geldi ki ey benim habibüm şimdi yedegin (7) o
 seni götürürsin şimdi sen anı götüresin ve şimdi yedegin (8) sen(e) de ol taşarruf
 kılurdu şimden girü anuñ taşarrufı kaldı saña biz (9) taşarruf ederüz ol maḥlūkdur biz
 ḥālīkuz Haq te'ālā Resüle (10) hitab kıldı ki yā Muhammed bir kendözüne bak andan
 yaradılmışlara bak (11) Resül kendüye bakdı gördü güneş gibi olmuş andan
 yaradılmışlara (12) bakdı görür 'Arş u Kürsi yerler gökler feriştelere tağlar deñizler
 (13) cemī'e-i maḥlūkāt Resülün ululuğı katında şol gün içinde (14) uçan zerreden dağı
 edānı göründi Şeyh Şiblī r.a eyitdi (15) ol Tañrı haqıçün Muhammed Muştafāya ol
 'azametiñi 'atā itdi **[13a]** (1) evliyā ve enbiyāda hiçbir kimseye virmedi eyitdi (2)
 Tañrı te'ālāya yakın olmaq yedi deñizdür yedisin dağı (3) Haq te'ālā Muhammed
 Muştafāya virdi ve kalan peygamberlere ol (4) deñizden bir bardak şu virdi ve girü
 kalan evliyāya (5) ol bir bardak şudan bir ağız oldecek miqdarı şu virdi (6) Sultānū'l-
 'Arifin Bāyezīd-ı Bişdāmī r.h şordılar aña ki (7) şeyh kimdür mürīd kimdür eyitdi ki
 şeyh oldur ki mürīde ol (8) şerī'at aḥkāmını bildüre Haq te'ālāya ne vechile kulluq (9)
 itmek gerek Resüline nice ümmet olmaq gerek bildüre dağı mürīd göñlini (10)
 dünyādan şovida ve āhiret [1]şındura ḥelāl ḥarām bildüre o emre (11) imtişāl itdüre
 dağı nevāhīden ictināb itdüre şerī'at tamām (12) bildüre ve aña eger mürīdüñ zatında

kâbiliyet var ise t̄arīkat (13) ‘ilmini daḥı öğrede ve anı daḥı bilüp kâmil olduḡdan
 soñra (14) yine ḥaḳīkat ‘ilmin daḥı öğrede ve anı daḥı bilüp kâmil olduḡdan (15) soñra
 yine ḥaḳīkat ‘ilmin daḥı t‘alīm ide tā ki insān-ı kâmil ola [13b] (1) hem kendüye
 fāyidesi dege ve hem ġayrıya fāyidesi dege andan (2) Resūl ḥazret ‘aleyhi’s-selām
 eydür yetmiş biñ perde geçdüm nūrdan her birinüñ (3) ḳalıñlıġı yetmiş biñ yıllıḳ
 yoldı ve ol perdeleri geçincek dehşet (4) şöyle ġālib oldu ki kendözümdeñ gitdüm
 añsuzdan getürdiler (5) beni nūrdan kürsi üzerine ḳodılar illā götürenler kimdügin
 bilemedüm (6) ḳaçan ki kürsi üzerine çıḳdum kendözümdeñ geldüm bir ḳatre
 ḡudaġuma (7) ḡamladı ḳardan şovuk ve yaġdan yumuşak ve bāldan ḡatluyidi (8)
 andan soñra bir nidā işitdüm ki anuñ nuḡkıñdan ḥayrān oldum (9) eyitdi ki yā
 Muḥammed ol ḳatre saña nice göründi ben eyitdüm ilāhī ḳardan (10) şovugidi eyitdi
 ki ‘izzetüm ‘azametüm ḥaḳḳıçün küfri senüñ ümmetüñ (11) göñline ḳardan daḥı
 şovuk ḳılam küfürden bunları şovudam didi (12) yine ḥiḡāb geldi kim daḥı nice idi
 eyitdüm ilāhī bāldan ḡatluyidi (13) yine eyitdi ‘izzetüm ‘azametüm ḥaḳḳıçün ĩmānı
 ümmetüñ göñline bāldan daḥı (14) ḡatlu eyleyem nitekim kelām-ı ḳadīmide
 buyurur ki ḳavlühü te‘ālā “*velākinallāhe* (15) *ḥabbebe ileykümü’l-ĩmāne ve*
zeyyenehū ff-ḳulūbiküm ve kerrahe ileykümü’l-küfra ve’l-fūsūḳa [14a] (1) *ve’l-*
‘iṣyān”⁵³ ḥiḡāb geldi ki daḥı niceydi ben eyitdüm ilāhī (2) yaġdan yumuşakıdı ḥiḡāb
 geldi ki benüm ‘izzetüm ḥaḳḳıçün ümmetüñ (3) göñlini yaġdan yumuşak ḳılam
 nitekim Ḳur’ān içinde ḳavlühü te‘ālā “*ṡümme telīnū* (4) *cülūdühüm ve ḳulūbühüm*
ilā-zikrillāhi”⁵⁴ ol gice Resūlün üzerine (5) üç ḳatre ḡamdı biri göġsine ḡamdı biri
 boġazına ḡamdı ve biri (6) diline ḡamdı göġsine ḡamlayan ḳatreden düşmānlar gözine
 heybetlü (7) vire dümlü aldı diline ḡamlayan ḳatre faḡīḥ oldu boġazına (8) ḡamlayan
 ḳatreden Tañrı te‘ālā ḥazretine maḥcūb oldu boġazına anuñçün (9) ḡamladı ki ‘aḳl

⁵³Hucurāt 49/7 ‘Allah size imanı sevdirdi ve onu gönlünüze sindirdi; inkārcılıġı, yoldan çıkmayı ve emre aykırı davranmayı da size çirkin gösterdi.’

⁵⁴ Zümer 39/23 ‘Sonra yine Allah’ı anmaya yönelerek bedenleri ve kalpleri huzura kavuşur.’

ziyāde ola diline anuñçün tıamdı ki Tañrı te‘ālā birle size gele (10) andan hıṭāb geldi
 ki yā Aḥmed bize yakın gel her bir kadem başduğumca (11) bu hācetüm devā kılurdu
 yüz biñ edeble ḥazrete yakın vardum (12) imdi bu yakın olmağ nice yakın olmağdur
 ehlüllāha sormışlar ki (13) ādem her nice ki vücūd-ı imkānīden ve cihetden müberrrā
 ve mu‘arrā (14) olsa Ḥaḳ te‘ālānuñ raḥmet ü ‘ināyet[i] aña yakın olumağı ol (15) bi-
 nihayet raḥmet yegrek añlar ve ol raḥmetden artıgrağ aṣşılsuz [14b] (1) meşelā
 bireğünüñ bir karanu evi üstine bir derece açsa ol (2) ev rüşen olur ve eger iki derece
 açsa daḥı rüşen olur (3) ve eger kişi ol evüñ taminuñ üzerine çıkarsa küllī güneş (4)
 aydıñı ile münevver olur imdi ādemī nice ki dünyāda karanu nefis (5) evindedür
 hemīn ki imān getürdi şöyledür kim nūr ‘āleminden (6) bir derīce açılır ol karanu
 nefis evi nūrlanur rüşen olur (7) namāz kılıcağ bir derīse daḥı açılır zekāt viricek bir
 derīse (8) daḥı açılır oruc tutıcağ bir derīce daḥı açılır illā ol (9) envārdan soñra nūr
 ‘āleminden naşīblü olmağ nefsinüñ (10) cemī‘ zaḥmetinden kurtulmağ ve nefsi Ḥaḳ
 te‘ālā yolına fedā kılmağ (11) anuñ maḳşūdın aña virmek ve anı şerī‘at ḥükümleriyle
 zebūn (12) kılmağ ol karanu taminuñ üstine çıkmağdur andan girü Ḥaḳ te‘ālā (13)
 nūriyla müstağrağ olmağdur ve aña yakın olmağdur Tañr[ı] te‘ālā (14) eydür ben
 Tañrı Aḥmede kendözümnden yakınrı idem Aḥmedi (15) dilerdi ki bize yakın olaydı
 biz ḥōd keremümüzle ‘ināyetümüzle [15a] (1) aña yakın olduḳ Aḥmed dilerdi ki bizi
 aña biz anı añduḳ Ḳur‘ān (2) içinde ḥaber virürüz ḳavluḥü te‘ālā “*āmene’r-rasūlü
 bimā-ünzile ileyhi* (3) *min-rabbihī ve’l-mü’minūn, küllün āmene billāhi ve
 melā’iketihī ve kütübihī ve rusūlihī*”⁵⁵ (4) ol yakın olmağ istedi biz daḥı anı yakın
 kılduḳ ol diledi (5) biz daḥı bağışladuḳ ve ol istedi biz daḥı aña istedükçe hezārān (6)
 ol ḳadar virdük ol şefā‘at kıldı biz ‘ināyet (7) gösterdük ol bizüm āyātlarımıza nazār
 ider biz anuñ (8) edeblerine nazār iderdük ol bizüm nūrımuza nazār iderdi (9) biz
 anuñ i’tikādına nazār iderdük ol bizüm luḫfumuza nazār (10) iderdi biz anuñ

⁵⁵Bakara 2/285 ‘Allah’ın elçisi ve müminler, rabbinden ona indirilene iman ettiler. Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandılar.’

şefkatine nazar iderdük ol bizüm faẓlumuz (11) nazar iderdi biz anuñ faziletine nazar iderdük ol ikrāmumuz (12) nazar iderdi biz anuñ sevgüsine nazar iderdük ol (13) bizüm nāzumuz nazar iderdi biz anuñ nisyānına nazar iderdük (14) ol bizüm rāyegān rahmetümüzə baqardı biz anuñ ümmetini ƣatı (15) sevdiğine baqarduk ol bizüm ğafurluğumuzə baqardı biz anuñ [15b] (1) zāhidliğine baqarduk ol bizüm settārluğumuzə baqar biz anuñ (2) şābırlığına baqarduk biz anı ind[ir]dük luṭfla ikrāmı ol daḡı (3) geldi edeble tevāzu‘la maḥlūklara maşnū‘lara meşğul (4) eyleyü gördük baş endürmedi iltifāt eylemedi nice himmetlülük eyledi (5) ƣuş ƣanadıyla uçar er himmetle uçar biz ‘ālīyüz ‘ālī himmetlülük (6) severüz görmez misin ki Muḡammedüñ ‘ālī himmetine ki uçmağā baq didiler (7) baqmadı uçmağı yaradana baqmaq istedi hicāb getürildi yüz biñ nevāziş (8) birle ḡabībi maḡbūba yetişdi ƣavlühü te‘ālā *fekāne ƣābe ƣavseyni ev ednā* (9) ‘Arabuñ ‘ādeti şuydı ki birbiriyle dostluq eylemek isteseler (10) iki yayı getürürdi ƣabzasın ƣabzasına ƣoşarlardı daḡı çekerler (11) daḡı eydürler dostluq ara yerümüzde perkişün diyü seni kim severse (12) beni sevdi ve her kim ki seni sevmez beni sevmedi ya‘ni Tañr[ı] te‘ālā daḡı (13) Resül ḡazretine bilā-teşebbüh şol bir yay ƣabzası birbirine yakın oldığı (14) gibi keremiyle yakın oldı daḡı eyitdi ki ey benüm ḡabībüm her kim ki (15) seni severse beni sevdi kim seni sevmezse benüm ‘izzetüm ḡakkıçün [16a] (1) bir kimesne eger yüz yıl *lā ilāhe illallāh* dirse ta Muḡammedün Resülullāh (2) dimeyince ƣabul ƣılmayam didi imdi ey ḡabībüm her kim ki saña ‘izzet (3) eyledi baña ‘izzet eylemiş gibidür netekim buyurur ƣavlühü te‘ālā *“felillāhi’l- (4) izzetü ve li-resūlihi”*⁵⁶ her kim ki saña muṭī‘ olsa baña muṭī‘ olmuş (5) gibidür *“vemen yuṭi‘illāhe ve’r-resūle”*⁵⁷ ve her kim saña ‘āşī olursa (6) baña ‘āşī olmuş gibidür *“ve men ya‘şillāhe verasūlehū”*⁵⁸ her kim ki senüñ (7) bī‘at idüp ƣavl iderse benümle itmiş gibidür *“innellezīne yubā*

⁵⁶ Münafıkün 63/8 ‘Halbuki asıl güç ve izzet Allah’ındır, resulünündür, müminlerindir.’

⁵⁷ Nisa 4/69 ‘Kim Allah’a ve peygambere itaat ederse...’

⁵⁸ Nisa 4/14 ‘Kim de Allah’a ve peygamberine itaatsizlik eder ve sınırlarını aşarsa...’

yi'üneke (8) *innemā yubāyi'ünallāh yedüllāhī fevka eydīhim*”⁵⁹ her kim saña yardım itse (9) baña yardım itmiş gibidür ve her kim seni incitse beni incitmiş gibidür “*innel* (10) *lezine yü'zünallāhe ve rasūlehū*”⁶⁰ imdi her kim ki Allah te‘ālā hazretini (11) severem dirise hazret-i Muḥamedi sevsin imdi ‘ākil olana bu kadar kifāyet (12) yeter ba‘zılar dimiş ki *kābe kavseyn* ādemüñ iki kaşıdur ba‘zıları dirler ki (13) gözün ağla karasıdur ya‘ni Haḫ te‘ālānuñ rahmeti hazret-i Resūle şöyle (14) yakın oldu kim gözün ağla karası gibi ba‘zılar eydür *kābe kavseyn* diyü (15) elegüm sağmanuñ kızılıyla yaşılına dirler ya‘ni Tañrı te‘ālānuñ sevgüsü [16b] (1) ve ‘ināyeti Resül hazretine şol kadar yakın olur ki ādemüñ iki (2) kaşı birbirine nice yakın ise yāhūd gözinüñ ağı karasına nice yakın ise (3) daḫı yakındur laṭīf Tañrı te‘ālā ‘azze ve celle ‘ināyet yayını kudret (4) eline aldı rahmet okını faḫl kirişine genledi andan şefā‘at (5) yayını Resül eline vire isti‘ānet okıyla andan eyitdi ey benüm (6) ḫabībüm gel imdi ben ‘ināyet yayından rahmet okunu sen şefā‘at (7) yayından isti‘ānet okunu ümmetüñüñ seyyi‘āt āmācına atalum benüm okum (8) seyyi‘āti döksün senüñ okun icābet döksün tā ki ümmetüñüñ günāhları (9) maḫv-ı mütelāşī olsun cemī‘ ümmetüñ merḫūm ve maḡfūr olsunlar (10) didi yüz biñ cān fedā olsun bu laṭīfeye andan hazret-i (11) Muşṭafā ‘aleyhi’s-selām Tañrı te‘ālā hazretine yakın oldu ḫaḫāyık (12) ma‘nāsına muṭṭali‘ oldu Haḫ te‘ālā anuñ elin tutdı ve gönül gözin (13) açdı andan hazret-i Resül gönül göziyle naḫar itdi görd[i] ki Tañr[ı] (14) te‘ālā mü‘min ḫullarına igen yakın ola dünyāyla āḫirete iltifāt (15) itdükleri perde gibi olmuş Haḫḫun ṭoḫrı yolından ḡayrı iltifāt itmek [17a] (1) şol ḫalka yay gibi egilmekdür ve ol egilmege *kābe kavseyn* dirler (2) ev ednā eger cemī‘ dünyāya iltifāti yoḫsa daḫı eger birazcuḫ (3) nesneye iltifāt olurise daḫı meşelā bir ḫırḫa gibiye bir cerb (4) loḫma gibiye kisve gibi ol daḫı ḫabīb eydür andan Haḫ te‘ālādan (5) diledi ki ta‘allūḫ-ı meyle sebep varsa ortadan gide Haḫ te‘ālā Resülüñ (6) du‘āsın müstecāb kıldı cemī‘ murādın virdi laṭīf Allah te‘ālā (7)

⁵⁹ Fetih 48/10 ‘Sana yeminle baḫlılık sözü verenler gerçekte bu sözü Allah’a vermiş oluyorlar.’

⁶⁰ Azḫāb 33/57 ‘Allah’ı ve resulünü incitenleri Allah...’

‘azze ve celle Muḥammed Muṣṭafāya ta‘zīm idüp mi‘rācından indi gine Qur‘ān içinde (8) ḳasem yād itdi buyurur *ki “ve’n-necmi izā hevā”*⁶¹ ya‘ni ven necm Muḥammed ḥaḳḳıçün (9) *izā hevā* daḥı Muḥammedüñ mi‘rācından itdigi ḥaḳḳıçün ba‘zılar eydür (10) *ve’n-necmi* Qur‘ān āyetleri ḥaḳḳıçün *izā hevā* Cebrā‘il indürdigidür (11) ba‘zılar eydür *ve’n-necmi* Ḥaḳ te‘ālānuñ Resūli ḥazretine ḳılduğı (12) tecellilerdür *izā hevā* ol tecelliler peygamberi nūrlandurdığıdur ba‘zılar (13) eydür *ve’n-necmi* Muḥammedüñ mü‘min ümmetleridür *izā hevā* Allah te‘ālā (14) mü‘minlerüñ ĩmānıyla göñüllerin yumuṣatduğıdur ba‘zıları eydür *ve’n-necmi* (15) yılduzlardur *izā hevā* ol yılduzlar ṭolanduğı vaḳtdür sā‘il [17b] (1) su‘āl eydür ki yılduzuñ ṭoğduğı vaḳt yegdür ṭolanduğı (2) vaḳtden ḥōd niçün ṭolanduğı vaḳte ḳasem itdi cevāb ṣöyledür ki (3) ṭoğacaḳ rağbet içinde olur her kiṣi aña baḳa ṭururlar ṭolanduğı (4) vaḳtin rağbeti gider imdi Ḥaḳ te‘ālā ḳatında rağbetsüz nesne ḳadirlüdür (5) ‘aybluları ‘aybıyla ḳabül ḳılır pādiṣāhdur zīrā ṣerī‘atde (6) bir mes‘ele vardur eger bir kimesne bir ḳabīḥ ḳul alsa cümlesi bir bahāya olsa (7) bir müṣṭerī olan kimesne bu ḳullaruñ bir ḳaçın ‘ayblu bilse andan eyitse ki (8) ṣatan kiṣiye ki bu ‘aybsız ḳulları aldum ammā ol ‘ayblu ḳulları (9) ḳabül ḳılmazam dise dürüst degüldür ya ‘aybluyı ḳabül ḳılmaḳ (10) gerek ya ‘aybsızları da girü virmek gerek imdi Allāh te‘ālā mü‘min (11) ḳullarınunñ nefsin ṣatun aldı uçmağı bahā virdi netekim kelām-ı ḳadīmde (12) buyurur ki ḳavlüḥü te‘ālā *“innallāheṣṣterā mine’l-mü‘minīne enfüseḥüm ve emvāleḥüm* (13) *bi-enne lehümü’l-cenneh”*⁶² imdi bu bey‘[ü] ṣirāda enbiyā ve evliyā ṣāliḥler ‘āṣīler cümle (14) biledür imdi ‘āṣīler daḥı mü‘minlerdür eger enbiyāyı evliyāyı ṣuleḥāyı (15) ḳabül ḳılup daḥı ‘āṣī ḳulları red iderse ḥilāf-ı sūnnet-i ilāhī [18a] (1) lāzım gelür Ḥaḳ te‘ālā ḥōd ḥilāfdan münezzeh Tañrıdur pes imdi (2) eyüleri ḳabül ḳılacaḳ ‘āṣīleri daḥı ḳabül ḳılrsa gerek eyülere (3) eylükleriyle raḥmet ḳılacaḳ ‘āṣīleri

⁶¹ Necm 53/1 ‘Battığı sırada yıldıza andolsun ki...’

⁶² Tevbe 9/111 ‘Allah, kendi yolunda çarpışırken öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını, karşılığında cennet vermek üzere satın almıştır.’

laṭīf keremiyle raḥmet kıla (4) bir kul daḥı *ve'n-necmi* şol yiryüzindeki çayır çimendür ki yiryüzinde (5) insānuñ ḥayvānuñ ayağı altına döşenmişdür tevāzu' gösterürler (6) pes bu tevāzu' eclinden Ḥaḫ te'ālā bunlara 'izzet idüp (7) bunlaruñ ḥaḫḫında ḫasem yād itdi ve ol yüce yüce ağacları zıkr itmedi (8) anuñçün ki yükseklik tekebbürlük 'alāmetidür Ḥaḫ te'ālā daḥı tekebbürlük iden (9) ḫullarını sevmez ammā miskīn ü tevāzu' ḫulların sever mi'rāc gicesi (10) Tañrı te'ālā peygamber ḫazretinuñ cemī' ṭā'atinden 'ibādetinden nesne (11) zıkr itmedi illā ĩmānından azaylık getürdi bu laṭīfe mü'minlere (12) zihī ki beşāret var Tañrı te'ālā buyurur ki eger ben Tañrı Resūlüñ (13) dürlü ṭā'atin 'ibādetin kerāmetin zıkr itsem mü'minlerin Tañrınuñ raḥmetinden (14) ümīdlerin üzeleridi 'āşīler eyidelerdi ki kerāmet olan (15) kişiler raḥmet bulurmuş imdi bizüm kerāmetümüz yok biz Ḥaḫ te'ālānuñ **[18b]** (1) raḥmetinden maḥrūm olurmuşuz diyüp ümīdlerün kesmesünler (2) diyü Resūlüñ ĩmānından azaylık ḫıldum ki 'āşī ḫullarum daḥı (3) ümīd içinde olalar ki Resūl ḫazreti ĩmān berekātında mi'rāca (4) dizāra lāyık oldı eger biz daḥı ĩmānumuz sebebiyle raḥmete uçmağa (5) lāyık olursavuz 'aceb degüldür laṭīf Tañr[1] tebārek ve te'ālā mi'rāc (6) gicesi iki dürlü kerāmet virdi biri ḫicāb götürmek kerāmeti ikinci (7) selām virmek kerāmeti bu iki kerāmet Resūle deñicek eyitdi (8) İlähī eger bu 'aṭaları baña siñsün dirseñ ümmetüme daḥı (9) bundan naşīb vir Tañrı te'ālā eyitdi ey benüm ḫabībüm benüm 'izzetüm (10) ḫaḫḫıçün netekim kim benümle senüñ arañda ḫicāb[1] giderdüm ümmetüñle (11) benüm aramdan daḥı ḫicābı giderem nitekim selām ḫıldum ölüm vaḫtinde (12) perdemi götürdüm bunlara daḥı güle güle selām virem didi Resūl ḫazreti a.s (13) ḫaçan ki vuşlat maḫāmına irdi hemīn sā'at ḫayrān oldı (14) şöyle oldı ki ne kendisinden ḫaberi var ne zamīr sırrından (15) ḫaberi vardı eger Ḥaḫ te'ālā her bir endāmına yetmiş biñ dürlü luṭf **[19a]** (1) göstermeseydi endām geyünüp maḥv olurdu pes imdi Ḥaḫ te'ālā (2) tenini ḫurbet lezzetiyle cānını müşāhede zevḫiyle gönlini muḫabbet (3) şafāsıyla sırrın münāsebet luṭfiyla zamīrin ittihād luṭfiyla (4)

oḥşadı bunca luḥflar içinde şaḳladı tā ki dīzār issiligi (5) vücūdın yakmadı andan ‘aql-ı nefse baḳdı muḥabbet gördi sırı (6) baḳdı Tañrı te‘ālāyla mūnislik gördi ḥāle baḳdı leṭāfet (7) gördi Tañrıya baḳdı ‘izz-i rubūbiyyet gördi bu sebebden müteḥayyir (8) oldu dehşet görünmez oldu icābet içinde ‘ibādet dükendi (9) dil söylemez oldu andan Ḥaḳ te‘ālā şöyle oḥşadı Resüle (10) eyitdi ey benüm ḥabībüm senden çok ezeyüm vardur dükeli ḥalāyık (11) taşı ağacı altını gümüşi baña ortak eylediği vaḳt sen yapayaluñuz (12) dükeline karşı olurduñ benüm birliğüme ṭanukluk virdüñ didi (13) Resül ḥazreti bu nidāyı işidicek ‘aql başına geldi daḥı eyitdi (14) *ve'l-mü'minüne küllün āmene billāhī et-tahiyyātü lillāhi ve's-salavātü ve't-tayyibāt* (15) didi Resül ḥazreti yine dehşet[e] vardı Resül ḥazretinüñ dehşeti [19b] (1) gitsün diyü Allah te‘ālā Resüle selām virdi eyitdi ki (2) *es-selāmü ‘aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullāhi ve berekātühu* Tañr[1] te‘ālā (3) Resüle üç şenā kıldı üç ‘aṭā bağışladı birisi selām ikinci (4) raḥmet üçüncü berekāt eyitdi ki ey benüm ḥabībüm selām ḳabül ḳıl (5) kāfirler mekrinden emīn ol raḥmet ḳabül ḳıl ümmetüñ göñlin raḥimlü (6) ḳılayum berekāt ḳabül ḳıl eşüğüñ azacuk ‘amelleri çoğalsun bir ḳul (7) daḥı oldur ki *es-selāmü ‘aleyke* Muḥammed selāmetidür dünyā sevgüsinden (8) *ve rahmetullāh* Muḥammed raḥmeten li'l-‘ālemin olduğıdur *ve berekātühü* şefā‘at (9) ḳılmağa üşenmedügidür bir ḳul daḥı oldur ki *es-selāmü ‘aleyke* işāretdür (10) Resül ḥazretinüñ ol īmāna gelen aşḥābına raḥmete şaḥābī (11) görüp anlara tābi‘ olanlara berekāt girü ḳalan ümmetlere ḳıyāmete (12) degin rivāyet ider Şeyḫ īsā r.h emīrül-mü'minīn ‘Alī ḥazretinden (13) raḳıyallāhü ‘anh eydür Tañrı te‘ālānuñ raḥmet deñizlerinden bir deñiz (14) vardur aña baḥrū'l-berekāt dirler ve ol deñizüñ şol ḳadar ululuğı (15) vardur ki aña ‘Arş Kürsi Levḥ u Ḳalemi ve yedi ḳat gökleri [20a] (1) ve yerleri ol deñize bıraḳsaldı ‘ummān deñiziyle bir ḳaṭrenüñ (2) farkı bunca nesnelereñ daḥı ol berekāt deñiziyle bu ḳadar farkı (3) ola didi ḳaçan ki ḳıyāmet günü ola Tañrı te‘ālā ‘azze ve celle buyura ki (4) ey berekāt deñizi ben seni yaradalıdan

berü her gün mevc urduğuñ (5) yokdur imdi benüm ‘izzetüm ‘azametüm haqqıçün bu gün benüm emrümle (6) harekâte gele mevc ur cemīc ‘āşī kullaruñ günāhı maḥv olsun (7) raḥmet bulup cennet-i dīzāra lāyık olsunlar diye (8) *fevḥā ilā-‘abdiḥī mā-evḥā* Ebū Bekr-i Şiddīk raḍıyallāhü ‘anh (9) eydür Resül ḥazretinden şordum ki yā Resülallāh “*fevḥā(10) ilā-‘abdiḥī*”⁶³ ‘ayeti ma‘nāsı nedür didüm Resül ḥazreti eydür Tañr[1] te‘ālā (11) baña eyitdi yā Muḥammed senüñ ümmetüñi sevdüğümden anlaruñla söyleşmek (12) baña ḥōş gelür anıñçün bunlara şor ḥesāb iderem daḥı (13) bunları qorqudup daḥı andan emīn itmek baña ḥōş gelür (14) anıñçün bunları ḥesāblarum Fāṭıma daḥı raḍıyallāhü ‘anhā eydür (15) Resül ḥazretinden şordum ki *fevḥā ilā ‘abdiḥī mā evḥā [20b]* (1) ma‘nāsı nedür didüm eyitdi Tañr[1] te‘ālā baña eyitdi ki benüm ḥabībüm (2) bir sehelce bahāne isterem ki ümmetüñe raḥmet eyleyem didi ‘Āyişe ana (3) raḍıyallāhü ‘anhā eydür Resül ḥazretine şordum ki *fevḥā ilā- (4) ‘abdiḥi* ma‘nāsı nedür eyitdi ya ‘Āyişe Tañrum baña eyitdi ki (5) benüm ḥabībüm senüñ ümmetüñ dört dürlü iş işleyem ki hiçbir ümmetle (6) anı işlemeyem ilerüki ümmetlerüñ kimin odıla helāk itdüm kimin (7) şuyla helāk itdüm kimine taş yağıdurdum senüñ ümmetüñle (8) od arasında perde eyleyem ki qalıñlığı beş yüz yıllık yol ola (9) hergiz cehennem odın görmeyeler ilerikü ümmetlerüñ buncasını yedi (10) qat yerden aşığa geçürdüm netekim Qur‘ān içinde ḥaberdür(r) (11) *feḥasefnā biḥī ve bidāriḥi’l-arḍ*⁶⁴ ammā senüñ ümmetüñ biz qulların (12) ‘aybların yerden aşığa eyledüm ki kimse anı görüp seni ta‘yīb (13) itmeyeler eger ki ilerüki ümmelerüñ bir niceleri üzerine taş yağıdurdum senüñ (14) ümmetüñüñ üzerine raḥmet fazlın yağmur gibi yağıdurdum daḥı (15) ilerüki ümmetlerüñ bir nicesinüñ şüretin değıştirdüm senüñ [21a] (1) ümmetüñüñ günāhların şevāba değışürem didi ‘Ömer Bin Ḥaṭṭāb r.a (2) eydür Resül ḥazretinden *fevḥā ilā ‘abdiḥī mā evḥā* ma‘nāsın (3) şordum Resül eyitdi yā ‘Ömer Allah te‘ālā baña didi ki ey benüm (4) ḥabībüm

⁶³Necm sūresi 53/10 ‘Böylece Allah, kuluna vahyini ilette.’

⁶⁴Kasas 28/81 ‘Sonunda biz onu ve evini barkını yerin dibine geçirdik.’

yürü girü dünyāya var ben eyitdüm ki İlähî ʿizzet maḳāmından ḥorluk (5) maḳāmına nitesi varayım Ḥaḳ teʿālā eyitdi ey benüm ḥabībüm bu ʿizzet maḳāmında (6) yāranlardan ayrılup yaluñuz ṭurmaḳdan ol yegdür varasın bunlar gele (7) birkaç gün bile olasın anlara benüm birliğümi varlığını bildüresin daḫı (8) İslam dīnin bunlara tāʿlīm idesin daḫı anları bizüm ḥazretümüze (9) senüñle bile alup gelesin daḫı andan soñra ümmetüñ daḫı dibelik (10) benüm müşāhedemde muḳābilümde olasız didi Muʿāz Bin Cebel r.a (11) eydür Resül ḥazretinden şordum *fevḥā ilā-ʿabdiḥī* maʿnāsı (12) nedür didüm eyitdi Tañr[1] teʿālā baña eyitdi ey benüm ḥabībüm dostum (13) Muḥammed dile benden ne dilersen didi eyitdüm İlähî dilerem ḥazretüñden ki (14) kıyāmet güninde ümmetümden ḥesābı ben şoram Tañr[1] teʿālā eydür (15) ey benüm ḥabībüm bu dilegi bizden neden ötüri dilersen eyitdüm İlähî [21b] (1) anuñçün dilerem ki bunlar ʿaybın benden özge kimse görmeye andan (2) Tañr[1] teʿālā eyitdi eger bunlar senüñ ümmetüñse benüm daḫı ḳullarumdur (3) daḫı benüm birliğüme şahādete daḫı ṭanuḳlarumdur imdi sen dilersen ki (4) senden özge ki kimse bunlaruñ ʿaybların bilmeye ʿizzetüm ʿazametüm ḥaḳḳıçün (5) ben dilerem ki bunlaruñ ʿaybların sen daḫı bilmeyesin bunları sen (6) eyü kişiler şanup şefāʿat ḳılasın ben keremümle raḥmetümle ʿināyet ḳılam (7) cemīʿ ümmetüñ uçmaḳa lāyık olalar Ebū Hureyre raḍıyallāhü anh eydür (8) *fevḥā ilā ʿabdiḥī mā evḥā* maʿnāsı nedür didüm eyitdi Tañrı teʿālā ḥazretine (9) eyitdüm ki yā Rab ümmetümi şimdi baña baḳışla Ḥaḳ teʿālā eyitdi ey benüm (10) ḥabībüm şimdi eger ümmetüñi saña baḳışlarsam senüñ ḳadrüñ kıymetüñ (11) ve ululuḳuñ ol ḳadar belürmez imdi şabr eylegil ki kıyāmet günü (12) ḥalāyık ḥaşr olup ʿarasāt meydanında cemʿ olup daḫı her kişi (13) başı ḳayusı olup vā nefsi diyicek sen bunları benüm ḥazretümden (14) dileyesin ben senüñ keremüñle cemīʿsin baḳışlayam tā cemīʿ ʿālem bileler ki (15) benüm ḥazretümden senden muḳarreb ve senden sevgilü kimse yokdur ʿOsmān [22a] (1) İbn ʿAffan raḍıyallāhü ʿanh eydür şol ḥazretinden ʿaleyhi's- [selā]m (2) *fevḥā ilā ʿabdiḥī*

mā evḥā manāsın şordum şol ḥazret (3) eyitdi yā ‘Osmān mi‘rāc gicesi Tañrı te‘ālānuñ kudretiyle altı (4) yüz biñ yıllık yol ‘arşdan yukaru çıkdum daḥı elüm şol (5) elüm üzerine kodum daḥı ḥazrete karşı turdum andan Ḥaḳ te‘ālā (6) baña eyitdi ey benüm ḥabībüm benüm ḥazretümnden ne dilersiñ kabül kılayum (7) didi eyitdi ki “*rabbenā lā- tü’āḥiznā in nesīnā ev aḥṭa’nā*”⁶⁵ *rabbenā*(8) ya‘ni ey bizüm Rabbümüz eger senüñ yoluñda unudursavuz yañılırsavuz söz (9) bize anı daḳ tutmağıl Ḥaḳ te‘ālā Resülün du‘āsın müstecāb kıldı (10) andan Resül ḥazret eydür *rabbenā ve lā-taḥmil* ‘*aleynā iṣran kemā ḥameltehü* (11) ‘*alellezīne min-ḳablinā*”⁶⁶ ilāhī ol çok günāhlar ki bizden ilerikiler işlediler (12) bizi anuñ gibi işlerden sen şaḳla Tañrı te‘ālā du‘āsın müstecāb (13) kıldı anuñ gibi günāhlardan bunları şaḳladı andan Resül ḥazret (14) eyitdi *rabbenā ve lā-tüḥammilnā mā lā-tāḳate lenā bihī* ya‘ni ilāhī baña ve benüm (15) ümmetüme götüremedigümüz yüki yüklemegil Tañrı te‘ālā du‘āsın kabül [22b] (1) kıldı andan Resül ḥazreti eyitdi *va‘fu ‘annā vaḡfir lenā* (2) *verḥamnā* ya‘ni ilāhī bizi ‘af eylegil Tañrı te‘ālā du‘āsın müstecāb (3) kıldı daḥı ilāhī benüm ümmetümi sen yarlıḡa Tañrı te‘ālā Resülün du‘āsın (4) müstecāb kıldı yarlıḡadı ümmetini *ente mevlānā fenşurnā ‘ale’* (5) *l-ḳavmi’l-ḳāfirīn* ya‘ni ey bizüm pādişāhumuz bize nuşret vir kāfirler (6) üzerine ya‘ni ḳahr eylemekle daḥı kāfirleri ḳahr eylemeklikle Tañrı te‘ālā (7) Resülün du‘āsın müstecāb kıldı şeyṭān ḳahr eyledi ḳāfirleri (8) maḡlūb eyledi Ebū Zer Ġifārī raḍıyallāhü anh eydür Resül ḥazretinden (9) *fe-evḥā ilā-‘abdiḥī māevḥā* ma‘nasın şordum Resül ḥazret eyitdi (10) yā Ebū Zer Tañrum baña eyitdi ki ya Muḥammed hīç bilür misin ki muḳarreb melekler ne baḡş (11) iderler birbiriyle eydürler ki kefāret nedür derecāt nedür dirler ya‘ni (12) ne nesne mü‘minüñ günāhına kefāret olur ne nesne cennetde derecesini (13) yüceldür diyü çekişürler imdi ey benüm ḥabībüm bilgil ki senüñ ümmetüñüñ (14) şol āb-dest

⁶⁵Bakara 2/286 ‘Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi cezalandırma!’

⁶⁶Bakara 2/286 ‘Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme! Üstesinden gelemeyeceğimiz şeyleri boynumuza borç kılma’

alup daħı varup cemā'atla namāz kılup yine (15) bir namāza daħı hāzır oldukları günāhlarına kafāretdür daħı kafirleri **[23a]** (1) ta'amlandırup daħı dün namāzı kılduğları cennetde (2) derecātdur ya'ni mertebelerin arturur andan Resül hāzret (3) ile Tañrı te'ālā baña eyitdi ki ey benüm ħabībüm ümmetüñe daħı bu mi'rācdur (4) nevāle vireyüm iletgil eyitdüm ilāhī buyurgıl iledeyim eyitdi (5) yā Muħammed ümmetüñe bir geñez mi'rāc vireyüm ki her dem ol mi'rācda (6) müşerref olsunlar imdi yā Muħammed elli vaqt namāz üzerlerine olsun (7) kaçan ki ol namāzı kılalar mi'rācda benümle münācāt idüp (8) söyleşmişce şevāb bulalar Resül hāzret eydür ilāhī sem'an (9) ve tātaten kabül kıldum girü döndüm geldüm Mūsā peygambere uğradum (10) eyitdi yā Resülallāh senüñ ümmetüñ za'iflerdür elli vaqt (11) namāza tākāt getüremezler dön yine var ħuzūra dilek eyle anlaruñ (12) yüklerin yeyinlet andan yine döndüm hāzrete vardum eyitdüm ki (13) ey keremi çok pādişāh benüm ümmetüm za'ifdür luṭf eyle bunlaruñ (14) yüklerin yeyinlet şol kadar tazarru' itdüm ki Ĥaḫ te'ālā eydür yā Aħmed (15) ümmetüñ ne kadar günāh kazanursa beş hissile kazanur imdi namāzı **[23b]** (1) daħı beş vaqt kılsunlar günāhları maħv olsun 'izzetüm 'azametüm (2) ħaḫkıçün her bir vaqtini on vaqt şayayum tamām elli vaqt (3) olsun andan Tañrı te'ālā eydür ey ħabībüm vaqt ola ki (4) ümmetüñ seferde olalar dördi iki kılsunlar didi Resülün (5) ħātırına şöyle geldi ki seferde olan mü'minün 'adedi eksüldi (6) 'acaba şevābı daħı eksülür mi ola Tañrı te'ālādan ħiṭāb geldi ki ey (7) benüm ħabībüm 'adedin eksidüm şevābın eksimedüm didi imdi ya Aħmed (8) var imdi mi'rāc ħaberin Mekke kavmine bildür Resül hāzret (9) eydür yā Rab anlaruñ kırsakları tırdur inanmayalar Tañrı te'ālā (10) eydür eger anlar inanmazsa Ebū Bekir inana anuñ inandığı dükelisünün (11) inanmaduğından yegdür didi andan Resül hāzret 'aleyhi's-selām (12) eydür Beytü'l-makdise geldüm nice bunuñ gibi ferişter rikābumca bile (13) geldiler andan Burāğa bindüm muḫarreb melekler bilece Allah te'ālānuñ (14) kudretiyle bir laħzada Mekkeye irişdüm henüz gece idi andan şabaħ

(15) oldı ureyş cem' itdüm mi'râc haberin virdüm ureyş [24a] (1) avmine hōş gelmedi baña adılar Şimdiye degin yerde (2) yalan sōylerdüñ bu kere yalanuñ göklere ıkdı imdi biz (3) senüñ yalanuñ gerçegüñ andan bilevüz ki bize udüs-i mübârekden (4) haber viresin dağı bizüm kârbânumuz gitmişdür anlara yolda uğraduñ mı (5) eyitdüm uğradum deve yitirmişlerdi Şu virdiler içdüm dağı (6) iki kişi bir deveye binmişlerdi deve uruñdı düşdiler ol (7) düşenüñ birisininüñ eli sındı eyitdiler kârbân ne vaqtin (8) gele Resül eyitdi altıncı gün tãñlayıcađ kün toğmadan gele (9) öñünce gelen bir aç develü kişi ola eyitdiler kârbân avm[i] (10) ne adardur Şol sâ'at Cebrâ'îl geldi eyitdi Allah te'âlânuñ (11) emriyle perdeyi gözümüzden giderdi yâ Muhammed bağ imdi gör ol (12) kârbân avm[i] aç kişidür bir bir haber vir didi andan Hâđ (13) te'âlâ udretiyle Resül hâzret kârbânı gördi Şaydı (14) eyitdi ol kârbân avmi yedi yüz seksen âdemdür develeri (15) biñ sekiz yüzdenden üç eksükdür atluları yetmişdür [24b] (1) andan altıncı gün gözciler ıkdılar gözedürler Ebü Cehil (2) eydür her kim ki kârbândan ilerürek güneş toğduğın (3) baña haber virürse biñ Mışır kıızılı muştuluk vireyüm didi 'Osman r.a (4) her kim güneşile kârbân haberin baña ořa virürse biñ kıızıl (5) aña muştuluk olsun didi Cebrâ'îl ol Tañrı hađđıçün ki (6) Muhammedüñ canı anuñ udret elindedür kârbân yağın geldi didi (7) güneş toğması dağı ırağdı Resül hâzretinüñ sōzi girü almasun (8) diyü Allah te'âlânuñ emriyle muğarrebler güneşi üç biñ yıllık yoldan (9) çekdiler maşrığ ufđına getürdiler Ebü Cehil etbâ'ıla hacîl (10) oldılar Müslümânlar řâd oldılar 'Osman biñ Mışır kıızılın muştucıya (11) virdi dört yüz mu'abbir kişiler bu mu'cizâtı görüp Müslümân oldılar (12) andan Ebü Cehil eyitdi zihî üstâd-ı câzû kim külli sōzleri toğrı gelür (13) kârbân dağı Resülüñ didigince idi her kim Tañrı te'âlâ udretine inanursa (14) mi'râca inanur zîrâ kim hakîm melikdür gökler dağı melikdür nice kim (15) bir buyruğına muđî'dür gökler dağı muđî'dür yire şur didi [25a] (1) hiç deprenmez ve göklere depren didi deprenür hiç arâr şutmaz (2) cemî' yerler gökler emrindedür ol Tañrı

ki şunuñ gibi laţif (3) cānları ol nūr ‘āleminden bu küdüret⁶⁷ ‘ālemine kudretiyle indürür (4) nice zamān anı ol ten qaraluğına üñler şöyle eger bu keşāfet (5) ‘āleminüñ keşif cismın ol laţif ‘āleme çıkarırsa dağı ‘aceb degüldür (6) aĥbārda gelüpdür ki meger bir ‘aziz minberde va‘z iderken münāsebetle (7) ĥalka mi‘rāc ĥaberinden ĥikāyet iderdi ittifaĥ bir saĥā (8) dağı bu cāmi‘ada cemā‘ate şı üleşdürdi mi‘rāc ĥaberin (9) işidicek ta‘accüb itdi göñline şübeh geldi şuyın üleşdürdi (10) yine çeşmeye vardı kırbasını lūleye tutdı şı toldura (11) derĥāl buña ĥālet geldi hemān-dem kendü kendüyi bir deñizüñ kenārında (12) gördi bu deñizüñ şuyı göñline ĥoş geldi eyitdi gireyüm şunda (13) bir ĥusul ideyüm didi şoyındı girdi ĥusul itdi yine çıĥdı (14) baĥdı gördi kendüyi bir ‘avrat olmış tezcek giyecegin geydi (15) güyegü olur ‘āciz ser-gerdān ĥıldı nereye gidecegin bilmez [25b] (1) bu ĥālde iken bir kişi çıĥageldi baĥdı gördi ki bir ‘avrat (2) tırur ilerü yürüdi selām virdi eyitdi ne ĥatun kişisin (3) bu ıssızlık yerde neylersin bu yerlü misin yoĥsa ĥarib misin (4) eyitdi ĥaribem kimesne bilmezem bu kişi eydür benüm de ‘avratum ölmüşdür gel (5) imdi seni şehre iledeyüm saña nikāĥ ideyüm Tañr[ı] buyuruğıla benüm ĥelālüm (6) ol didi bu nāĥār ĥāyil oldı şehre geldiler bunu nikāĥ itdi (7) aldı bir nice zamān bile oldılar bu kişiden ‘avratuñ iki oğlıyla (8) bir kıızı oldı bu oğlancıklar büyüdiler yürirce oldılar bir gün (9) babası bu oğlancıkları analarına ol deñiz kenārına teferrüce (10) vardılar bunda yediler içdiler andan şoñra bu deñizüñ şuyına (11) girdiler biraz yundılar ve bu ĥatun kişi dağı bu deñizüñ kenārında (12) bir tenhāca yirde bu dağı şoyındı şuya girdi ki ĥusul eyleye (13) bunuñ meger ki çeşme kırbası tolmüş yanında bir kimesne ne dağı şuya (14) gelmiş nevbete girmiş ki ĥabun toldura bu saĥāya dürtüdi (15) kırbāñ toldı ĥalk yukaru diyü saĥa gözin açdı gördi ki yine [26a] (1) çeşmede kırbası dolmuş hemān-dem kırbasın getürdi tizcek cāmi‘e (2) geldi eydür yā imām gerçek söylersin sözlerüñ ĥaĥdur (3) gerçektür andan imām eydür yā kişi iki ođluñla bir kızuñ (4)

⁶⁷ Kelime كزودت. şeklinde yazılmıştır.

olmayınca inanmaduñ ne fā'ide didi imdi bilgil mü'min kişi (5) şöyle gerekdür ki Hâk te'âlâ hazretinüñ hikmetlerinüñ kudretlerinüñ (6) haberin işide cān kulağıyla diñlemek gerek tā ki işidicek (7) hemān gelüp dağı ĩmānına zarar itmeye *ķale'n-nebiyyü şallallāhü 'aleyhi ve sellem* (8) *eş-şālātü 'imādü'd-dīn femen-enķāmeḥā feķād aķāme'd-dīn vemem-terekehā* (9) *feķad hedeme'd-dīn* ya'ni Resül hazret buyurur ki namāz dīnün diregidür (10) her kim ki namāz kıldı anuñ dīni tamāmdur ve her kim ki namāz terk itdi (11) anuñ dīni yıkılmışdur andan aşḥāblar eyitdiler yā Resülallāh (12) bize şevāblarından namāzuñ haber vir ki bundan netice ne ḥāşıl olur (13) bilevüz dağı buña ḥarīş olup gice gündüz mülāzemet iderüz didiler (14) andan Resül hazreti eydür ya aşḥāb mi'rāc gicesi evvelki (15) göge çıkdum gördüm ki anuñ melekleri cemī' el bağlayup kıyāma ṭurmuşlar [26b] (1) Resül hazret eydür Cebrā'īle şordum ki yā kardaşum (2) Cebrā'īl bunlar niçün böyle iderler Cebrā'īl eydür ya Resülallāh (3) bunlaruñ Hâk te'âlâ hazretine 'ibādetleri budur tā kıyāmete degin (4) bunlar böyle ṭururlar andan ikinci göge çıkdum gördüm ki (5) bunuñ melekleri iki kat olup rukū'a varmışlar Cebrā'īle (6) şordum ki bunlar niçün böyledür Cebrā'īl eydür yā Resülallāh (7) bunlaruñ Hâk te'âlâ hazretine ṭā'atleri budur tā kıyāmete dek (8) böyle ṭurısarlardur andan üçüncü göge çıkdum gördük (9) anuñ melekleri yüzün düşüp secdeye varmışlar eyitdüm ki (10) yā Cebrā'īl bunlar niçün böyle iderler Cebrā'īl eydür yā Resülallāh (11) bunlaruñ 'ibādetleri budur ta kıyāmete degin andan dördüncü (12) göge çıkdum gördüm ki anuñ melekleri dizin çöküp taḥiyyāta (13) oturmuşlar eyitdüm ki yā Cebrā'īl bunlar nedür eyitdi bunlaruñ (14) dağı 'ibādetleri budur tā kıyāmete degin andan beşinci göge (15) çıkdum gördüm anuñ melekleri tesbīḥ iderler eyitdüm ki [27a] (1) yā Cebrā'īl bunlar nedür Cebrā'īl eyitdi tesbīḥ budur ta kıyāmete dek (2) andan altıncı göge çıkdum gör[d]üm ki melekler el du'āya götü[r]mişler (3) ḥācet dilerler eyitdüm ki yā Cebrā'īl bunlar nedür Cebrā'īl eydür (4) bunlaruñ 'ibādet[i] budur ta kıyāmete degin andan yedinci göge (5) çıkdum gördüm

ki anuñ melekleri zıkr iderler eyitdüm ki yā Cebrā'īl (6) bunlar nedür eyitdi ki yā Resūlallāh bunlaruñ 'ibādetleri budur (7) kıyāmete degin didi andan kaçan ki Hāḳ te'ālā ḫāzretinüñ ḫuzurına (8) vardum didüm ki bu yedi ḳat gökler meleklerinüñ ṭā'atin 'ibādetin (9) gördüm baña ḫōş geldi andan Allah te'ālā eyitdi ya Muḫammed çünki (10) senüñ mübārek ḫāṭıruñ anlaruñ 'ibādetin ḫōş geldi 'izzetüm (11) 'aḫametüm ḫāḳḳıçün bu yedi ḳat gök ehlinüñ ṭā'atini 'ibādetini (12) ve yedi ḳat yer ehlinüñ ṭā'atin 'ibādetin bir yere cem' ideyüm (13) adını namāz ḳoyam senüñ ümmetüne ben ḡanī pādişāhdan armağan (14) ilet günde beş vaḳt ḳılsunlar her bār ki yedi ḳat göklerden (15) ve yedi kat gökleriñ ehlinden ve yedi ḳat yerlerden ve yedi [27b] (1) ḳat yerleriñ ehlinden ne ḳadar ṭā'at 'ibādet şevābı (2) gelürse benüm ḫaz[re]tüm her vaḳt senüñ ümmetüñüñ ḳılduḡı namāzdan (3) daḡı ol ḳadar şevāb gele didi bir ma'nāsı daḡı peyḡamber 'aleyhi's-selām (4) eydür her aşḫābı kaçan sizden biriñüzüñ ḳapısı öñünde bir ırmaḳ (5) aḳar olsa ve ol ırmaḡa her gün günde beş kerre girseñüz yunsañuz (6) arınsañuz ḫiç gövdeñüzde kir ḳalur mı didi aşḫāb eyitdi (7) ḳalmaz yā Resūlallāh didiler Resūl ḫāzret eyitdi imdi (8) bilüñ ki bu namāz daḡı Hāḳ te'ālanuñ raḫmet ırmaḡıdur her mü'min ki (9) şıdḳıla 'itikādile günde beş kerre cemā'atla ḳıla ḫiç nefsinde (10) günāh ḳalmaya gide didi bir ma'nā daḡı peyḡamber ḫāzreti 'aleyhi's-selām (11) buyurur ki kaçan ki bir mü'min ṭāñ namāzın cemā'atla ḳılsa Ādem (12) peyḡamber ile yigirmi kerre ḫac itmişçe şevāb vire Allah te'āla ve kaçan ki (13) öyle namāzın imāmla cemā'atla ḳılsa İbrāḫīm peyḡamberle ḳırḳ (14) kerre ḫac itmişçe şevāb vire ve kaçan ki ikinci namāzını imāmla (15) cemā'atla ḳılsa Mūsā peyḡamberle altmış kerre ḫac itmişçe şevāb vire [28a] (1) ve kaçan aḡşām namāzını imāmla cemā'atla ḳılsa 'İsā (2) peyḡamberle seksen kerre ḫac itmişçe şevāb vire ve kaçan yatsu (3) namāzını imāmla cemā'atla ḳılsa Muḫammed Muṣṭafāyla yüz kerre (4) ḫac itmişçe şevāb vire bir ma'nā daḡı peyḡamber ḫāzreti 'aleyhi's-selām (5) buyurur ki benüm ümmetümüñ er kişilerinden ve ḫātun

kişilerinden (6) her kimesne beş vaqt namāzı şıdķıla şafāyla kılsa Allah (7) te‘ālā aña beş kerāmet vire evvel ĥalāl rızıkla rızıklandura (8) ikinci bu ki ķabr ‘azābın görmeye üçüncü bu ‘ameli berātın şağından (9) vire dördüncü bu ki şırātı yıldırım gibi geçüre beşinci bu ki ĥesābsız (10) ve ‘azābsız cennete ilede bir ma‘nā daķı peygamber ĥazret ‘aleyhi’s-selām (11) buyurur ki kaçan ki benüm ümmetümden elli kişi bir yerde cemā‘at (12) olup namāz kılsalar Allah te‘ālā anlara sekiz yüz rek‘at namāz (13) kılmışca şevāb vire ve eger yedi kişi bir arada cemā‘at olup (14) namāz kılsalar Allah te‘ālā anlara tokuz biñ altı yüz rek‘at (15) namāz kılmışca şevāb vire ve eger sekiz kişi bir arada cemā‘at [28b] (1) olup namāz kılsalar Allah te‘ālā anlara kırķ iki biñ (2) dört yüz rek‘at namāz şevābınca şevāb vire ve eger on (3) kişi cemā‘at olup namāz kılsalar anlaruñ şevābını Allah te‘ālādan (4) ġayrı kimse bilmez bir ma‘nā daķı peygamber ĥazreti buyurur ki imāmla (5) bir tekbīr itmek şevābludur yigirmi biñ kerre nāfile ĥac itmekden (6) daķı yüz biñ altun fuķarāya taşadduķ itmekden daķı mü’min (7) ķul imāmla bir secde itmek şevābludur biñ yıl nāfile ‘ibādet (8) itmekden daķı yüz biñ altun fuķarāya taşadduķ itmekden (9) ve daķı bir vaqt namāzı cemā‘atla kılmak şevābludur kırķ yıl (10) evinde yaluñuz kılmakdan dir meger bir gün imāma geldüm ehlī (11) dirlerdi bir kimesne vardı ağlayup peygambere geldi eydür (12) niçün ağlarsun yā kişi ol eydür yā Resūlallāh niye ağlamayam ki (13) kırķ ķulla sefere yüz deve yüki ķumaş göndermişdüm şimdi (14) baña ĥaber geldi ki ĥarāmīler çıķmış kırķ ķulumı kırmışlar ve yüz (15) deve yüki mālī devesiyle almışlar mağbūn olmuşam ben nice [29a] (1) ağlamayayum didi andan Resūl ĥazret eydür yā Ebū imām (2) ben daķı seni imāmla evvelki tekbīre irişmedüm diyü ağlar şanurdum (3) didi andan ol kişi eyitdi yā Resūlallāh imāmla evvelki (4) tekbīre irişmegüñ şevābı çokdur didi peygamber ĥazret eydür (5) yā kişi ol Allah ĥaķķıçün ki benüm cānum anuñ ķudret elindedür (6) eger ol yüz deveyi yükiyle fuķarāya taşadduķ itseñ (7) ve ol kırķ ķulu Allah yolına āzād itseñ ol imāmla (8) evvelki tekbīre irişdüğüñ şevābın bulmayasın

didi ve bir ma'nā (9) daḥı peygamber ḥazret 'aleyhi's-selām buyurur ki kaçan ki bir mü'min (10) ḳul ṭañ namāzını cemā'atla ḳılsa biñ peygamberi kāfir elinden (11) alup āzād itmişce Allah te'ālā aña şevāb vire ve öyle (12) namāzı cemā'atla ḳılsa Tañrı te'ālā on iki biñ yıl gice (13) gündüz 'ibādet itmişce şevāb vire ve ikindi namāzını (14) cemā'atla ḳılsa ol mü'min ḳul kendü ağırınca altun (15) Allah te'ālā yolına şadaḳa itmişce şevāb vire ve aḥşam namāzını [29b] (1) ḳıldıḡıçün gökden inen cemi' kitābları oḳumışca (2) şevāb vire ve yatsu namāzını cemā'atla ḳılsa biñ atı (3) Allah yolına ḡazāya göndermişce şevāb vire aḥbārda gelüpdür ki (4) kaçan ki Allah te'ālā 'azze ve celle Cebrā'īli yaratdı Cebrā'īl kendüye (5) bir naḡar itdi gördi ki bir ḡāyet gökcek şüretde ḥalk itmiş (6) Ḥaḳ te'ālā kendüyi Allah te'ālāya şükr eyledi iki rek'at namāz (7) ḳıldı dünyā yıllarıyla yigirmi biñ yılda ḳıldı andan Cebrā'īl (8) eyitdi yā Rab senüñ ḥazretüñe ḳullaruñdan hiç bir kimesne (9) bu vechle namāz ḳıldıḡı var mıdur didi Allah te'ālā eyitdi (10) yā Cebrā'īl kimesne ḳılmadı ammā benüm ḥabībüm Muḥammed Muştafānuñ (11) ümmetlerinden bir za'īfce mü'min sehivle noḡşān ile ḥaṭāyile özr ile (12) iki rek'at namāz ḳılalar benüm 'izzetüm 'azametüm ḥaḳḳıçün anlaruñ şol iki (13) rek'at ḥaṭāluca namāzınuñ şevābı artuḡdur benüm ḥazretümde senüñ bu (14) yigirmi biñ yılda ḳıldıḡuñ namāzuñdan didi imdi bizüm gibi eksiklü (15) za'īflerüñ ne namāzı ola ki Cebrā'īl ḥazretinüñ namāzına müşābih [30a] (1) ola ammā keremi çok pādişāh ḥabībi Muḥammedi sevdügiyçün (2) biz za'īfleri daḥı anuñ başı şadaḳası sevüp bu eksüklü (3) 'ibādetümüz ḥazretine ḥōş gelür bir gün Cebrā'īl 'aleyhi's-selām (4) geldi eydür yā Muḥammed eger yedi ḳat gökleri ve yedi ḳat yerleri (5) mīzānuñ bir kefesine ḳosalar senüñ ümmetüñüñ mü'minlerinüñ iki (6) rek'at namāzını bir kefesine ḳosalar senüñ mü'min ümmetleriñüñ (7) şevābı artuḡ gele yerlerden göklerden didi ve bir ma'nā (8) daḥı peygamber 'aleyhi's-selām buyurur ki Allah te'ālā 'arş altında (9) bir şehir yaratmış büyüklügi on dünyā miḡdārı ve anuñ içinde (10) nürdan biñ ağac yaratmışdur kaçan ki ḳıyāmet günü olsa (11) o

şehriñ kapuları açılır dağı bir münādī nidā idüp (12) çağıra ki ey dünyāda cemā'atla
 namāz kılan mü'minler gelüñ bu gün (13) siz bu şehre girüñ hālāyık kıyāmet
 ıssılarından şor hesāb (14) virince siz bu ağaçlarıñ gölgesinde diñlenüñ diyeler
 andan gele (15) bu mü'minler ol şehre gireler ve ol ağaçlarıñ gölgesinde **[30b]** (1)
 oturalar ol cennet hizmetkārları vildānlar ki her biri (2) dürr-i meknün gibidür
 nürdan şofralar getüreler ol şofralarıñ (3) içinde altundan çanaqlar ola ve ol
 çanaqlarda dürlü (4) dürlü ta'āmlar ola ki her birinüñ bir dürlü levn[i] ola (5) dürlü
 lezzeti ola şöyle ki ne gözler görmüş ola ve ne (6) kulaqlar işitmiş ola ve ne hūd
 hāırlara gelmiş ola andan (7) bu hizmetkārlar eyideler ki ey dünyāda dā'im
 cemā'atla namāz (8) kılan mü'minler imdi yeñ için netekim eliteler zağmetde
 meşakkatde (9) nitekim anlar dünyāda nefsleri ārzūları olup Allah te'ālā (10) kulluğın
 koyup yemede içmede olup siz tātde 'ibādetde (11) olduğunuz gibi diyeler andan
 ol 'araşāt halkı bunları (12) bakalar göreler ağaçlar gölgesinde ırmaqlar kenārında
 yemede içmede (13) 'işretde kendüler kıyāmetüñ ıssılarında mihnetde zağmetde
 şiddetde (14) andan eyideler ki vāy bize ki dünyāda nefsumuze uyduğ Allah te'ālā
 (15) kulluğın itmedük eger biz dağı anlarıñ gibi tāt 'ibādet idey[d]ük **[31a]** (1)
 anlarla ol mağāmda bile olayduğ diyeler illā soñ (2) peşimānlık işi itmeye ve bir
 ma'nā dağı işite ki cānuñ şafālar (3) bula Allah te'ālā 'azze ve celle Mūsā peygambere
 beşāret idüp (4) haber virdi ki yā Mūsā āhir zamānda benüm habībüm Muhammed
 Muştafānuñ (5) ümmetine beş vaqt namāz emr eyleyem kaçan ki anlar ol beş vaqt (6)
 namāzı şıdkıla ihlāşıla kıllalar ben kerim pādişāh her bir (7) vaqt namāzı on kıta
 şayam senüñ ümmetüñüñ elli vaqt namāzlarından (8) ne kıadar şevāb hāşıl olursa
 anlarıñ ol beş vaqt namāzlarından (9) dağı ol kıadar ola didi andan Mūsā eyitdi yā
 Rab anlara (10) buyurduğünü benüm ümmetüme dağı buyur tā ki benüm ümmetüm
 anlarıñ gibi (11) 'amel eylesünler andan Allah te'ālā kemāl-i kereminden ol (12)
 kerāmet ki ben anlara 'atā itdüm yüz biñ yigirmi dört biñ peygamberüñ (13)

ümmetlerine virmedüm saña daħı virmezem ammā var sen daħı kendü (14) ħalkıña
 şākır ol didi andan Allah te‘ālā eyitdi yā Mūsā ümmet-i (15) Muħammed[e] iki rek‘at
 namāz emr itdüm ki şabāħ vaħtinde kıllalar ben anuñ [31b] (1) her rek‘atına ħadir
 gicesi ihyā itmişçe şevāb virem yā Mūsā ben (2) anlara dört rek‘at namāz buyurdum
 öyle vaħtinde kıllalar evvelki (3) rek‘atiçün ben anları yarlıgayam ikinci rek‘atiçün
 anlardan rāzı (4) olam üçünci rek‘atiçün kıyāmetde ħayrları mizānun ağır kılam (5)
 dördünci rek‘atiçün cennetde hūr-ı ‘īnile çiflendürem yā Mūsā (6) dört rek‘at namāz
 emr idem ikindi vaħtinde kıllalar her bir rek‘atına (7) bir yıl tamām oruc tıtmışça
 şevāb virem daħı göklerdeki melekler (8) anlar için istiğfār ideler benden anlaruñ
 yarlıganmasın (9) isteyeler ben anları yarlıgayam raħmet eyleyem yā Mūsā ben
 anlara (10) üç rek‘at namāz emr eyleyem gün başup aħşam olıcaħ kıllalar (11) ben
 anlaruñ üzerine altmış raħmet şaçam ve her bir rek‘atına (12) biñ günāhların
 bağışlayam ve biñ şevāb virem yā Mūsā ben anlara (13) buyuram dört rek‘at namāz
 daħı şafaħ ħayb olıcaħ yatsu (14) vaħtinde kıllalar ben anlara Mescid-i Harāmda elli
 yıl gündüz şā‘im (15) gice ħā‘im olup hiçbir sā‘at baña ‘āşī olmayup ‘ibādet [32a] (1)
 itmişçe şevāb virem daħı gönülllerini raħmetle tılduram (2) ve ħabrlerin nūrla
 tılduram daħı kıyāmetde mizānların (3) nūrla tılduram daħı anlara rızāmı yaħın ve
 ħazabımı ırāħ (4) eyleyem didi ve bir ma‘nā daħı peygamber ħazreti şallallāhü
 ‘aleyhi ve sellem (5) buyurur ki kaçan ki bir mü‘min namāzda *Allahü ekber* dise elin
 bağlasa (6) Allah te‘ālā cemī‘ günāhların yarlıgar kaçan ki *sübħāneke allahümme* (7)
 oħusa bedeninde her bir kılı başına bir yıl gice ħā‘im gündüz şā‘im (8) olup ‘ibādet
 itmişçe şevāb vire kaçan ki *e‘üzü billāhi* (9) *mine’ş-şeytāni’r-racīm* dise Allah te‘ālā
 dört biñ şevāb (10) vire ve cennetde dört biñ derecesin yücelde ve kaçan ki ħur‘ān
 (11) oħusa biñ nāfile ħac itmişçe şevāb vire ve kaçan ki mü‘min ħul (12) rukū‘ itse
 bir dağ miğdarınca altını Allah te‘ālā yolına fuħarāya (13) taşadduħ itmişçe şevāb
 vire kaçan ki rukū‘da *sübħāne rabbiye’l-‘azīm* (14) dise gökden inen kitāblaruñ

cümlesin okumuşca şevāb vire ve kaçan ki (15) rukū'dan başın kaldursa dağı *semi'allāhü limen ħamideh* dise [32b] (1) Allah te'ālā aña raĥmet nazarıyla nazar ide kaçan ki secdeye (2) varsa Qur'an-ı Kerīm tamām ĥatm itmişce şevāb vire ve kaçan ki (3) secdede üç kerre *sübhāne rabbiye'l-a'lā* dise cemī' (4) insanuñ cānıñ 'adedince Allah te'ālā aña şevāb vire ve kaçan ki (5) otursa dağı *taĥiyyāt* okusa evliyālar ve enbiyālar şevābın vire (6) ve kaçan ki namāzın tamām idüp dağı selām virse Allah te'ālā (7) 'azze ve celle cennetüñ kapuların açā dağı eyide ki yā mü'min gel imdi (8) cennetüñ kankı kapusından dilerseñ gir diyü şadaĥa Resülullāh (9) ve bir ma'nā dağı peygamber ĥazreti şallallāhü 'aleyhi ve sellem buyurur ki (10) benüm mü'min ümmetümüñ faĥırlerine bu beş vaĥt ĥac itmek gibidür (11) şevābda kaçan ki mü'minler bu beş vaĥt namāzı şıdĥla şafāyile (12) kılsalar her günde bir ĥac itmişce Allah te'ālā şevāb vire imdi (13) bilgil ki şabāĥ namāzı iĥrām giymek gibidür öyle namāzı 'umre (14) itmek yerinedür ve ikindi namāzı 'arafātda vaĥfeye tırmaĥ (15) yerinedür aĥşām namāzı baş yolıdup dağı şeytānı taşlamak [33a] (1) yerinedür yatsu namāzı tavāf ziyāret yerinedür imdi (2) zihī kirām-ı mü'min faĥırlerüñ ki bu beş vaĥt namāzı kıllalar dağı (3) bunca şevābları Ĥaĥ te'ālā ĥazretinden ĥāşıl eyleyeler ĥanīler nice nice (4) zaĥmetler çekerler māllar ĥarc iderler bulurlar ĥac şevābını ammā (5) faĥırler her günde bulur ve bir ma'nā dağı peygamber şallallāhü 'aleyhi ve sellem (6) buyurur ki kaçan ki bir mü'min ĥul beş vaĥt namāzı kılsa oruc (7) tıtsa ve her yılda zekāt virse dünyā gögi melekleri aña (8) cömerd dirler ikinci gök melekleri arasında aña kerīm dirler (9) üçünci gök melekleri aña muṭī' dirler dör[d]ünci gök melekleri (10) aña mübārek dirler beşinci gök melekleri mü'min dirler altıncı (11) gök melekleri aña velī dirler yedinci gök melekleri aña (12) maĥfūr dirler ve her kaçan ki bir mü'min ĥul şıdĥıla şafāyla (13) cān-ı gönülden yā Rab dise Ĥaĥ te'ālā aña kemāl-i kereminden (14) *lebbeyk yā mü'min ĥulum lebbeyk ve sa'deyk* dir bir ma'nā dağı (15) peygamber ĥazreti şallallāhü 'aleyhi ve sellem buyurur bir gün Allah te'ālā [33b]

(1) Һazretine Һordum ki yā Rab benüm za‘īf ümmetümüñ yolında (2) kaç Һatı ҺorҺu vardur buyurğıl ki anuñ tedārikin daҺı (3) bize ögredesin biz daҺı gücümüz yetdügince anuñ üzerine olavuz (4) didi andan Allah te‘ālā ‘azze ve celle eyitdi yā MuҺammed Һatı ҺorҺu (5) beşdür evvel ҺorҺu budur ki ol Һatın ki Āдеми yaradtum daҺı (6) cemī‘ Һalkuñ cānların aña gösterdüm daҺı eyitdüm ki yā Ādem (7) bunlar hep senüñ neslüñdür zürriyetüñdür bunlar senüñ neslüñden (8) şüret ‘ālemine gelseler gerekdür kimisi cennete gitse gerekdür (9) kimi cehenneme girse gerekdür didüm imdi bu ‘ālemde her kişi ҺorҺudadır (10) ‘aceb ol vaҺt benüm cānum cennetlik yolıñda mı yoҺsa (11) cehennem ehl[i] yolıñından mı ola diyü ikinci ҺorҺu budur (12) kaçan ki başı ölüm yaşdıgına Һoyup ya‘ni dırnaҺlarından (13) cān sökülüp göz göge dikilicek ten gözi yumulup daҺı (14) cān gözi açıla daҺı baҺa göre ki başı ucunda ‘Azrāīl (15) durup cān Һaşdına ayağı ucuna baҺa göre şeytān Һurur

[34a] (1) ĩmān Һaşdına dört yanına baҺa göre ki varisler Һurur (2) mirās Һaşdına dil ҺudaҺ el ayak göz Һulak Һarekātдан (3) Һalmış cān acısından Һeker biryān olmış ‘aҺl Һayrān olmış (4) kimse meded daҺı yoҺ bī-çāre Һalmış ol miskīn Һāl diliyle (5) eyide ki ilāhī bu ben miskīn bī-çāre ğarīb ne ‘aceb ğurbetde (6) Һaldum ne bilmedüğüm Һavm arasında Һaldum dilüm söylemez ki kimseden (7) meded isteyem elüm Һutmaz ki mālumdan virem Һurtulam ayağum (8) yürümez ki Һuram kaçam diye ilāhī ben ğarīb bī-çāreyi sen (9) esirge diyü Һazrete yüz Һuta üçünci ҺorҺu Һol vaҺt (10) ola ki kaçan ki cān bedenden ayrıla māl ve mülk taҺarrufı (11) elinden gide oğuldan Һızdan Һavmden Һışımdan eşden (12) dostdan yārdan yoldaşdan ayrıla ve avratdan döşekden (13) ayrıla daҺı ileteler bir Һarañu Һukura Һoyalar ol sevdügi (14) kimseler ol miskīnler üstüne taşlar ҺopraҺlar örteler daҺı (15) bir sā‘aticik daҺı Һatında eglenmeyeler Һoyalar gideler andan miskīn **[34b]** (1) ol Һarañu Һukurda taş ҺopraҺ arasında Һalmış örtü (2) yoҺ döşek yoҺ yoldaş yoҺ yiyecek giyecek yoҺ ҺaҺ te‘ālā (3) bir Һudret vire ki ol miskīn başın Һaldura ki Һurayın diyü (4) başını ol rāҺat taşına

yuğana bile ki kendü kudretiyle kalkamaz (5) feryād ide ki yā benüm atam yā benüm oğlum kızum yā benüm kavmüm kardaşum (6) yā benüm eşüm yoldaşum kaldum yaluñuz bu karañu çukurda baña (7) meded idüñ beni bundan çıkaruñ diyü feryād u fiğān eyleyü göre (8) başarmaya kim var buña meded eyleye ol meded istediği kimesneler (9) geldiler yine bayağılayın yemelerinde içmelerinde hīç bundan kimse (10) ‘ibret almadı kimisi mālın aldı kimisi mülkin aldı kimisi ‘avratın (11) aldı kimisi kızın aldı kimisi atın tonın aldı kimesne degmedi nesne (12) sinine ‘avradına söğdi imdi ol kişi cem‘ itdügi nesneleri dökdi (13) gitdi elleriñi ovaladı eger ol miskīn bu nesneleri halālinden kazandıysa (14) kendü hisābın vire eller yiye içe şafā süre ve eger harāmdan kazandıysa (15) ol miskīn ‘azābında kala ve eger ol varīsler anuñ koyup gitdiği **[35a]** (1) mālını yaramaz yerlere harc itseler günāhlar hāsıl itseler her günāhda (2) bir hişşe dağı ol miskīnün üzerine koyalar ‘azāb üzerine ‘azāb ola (3) nitekim Allah te‘ālā ‘azze ve celle kelām-ı kadīminde buyurur ki kavluñu te‘ālā (4) *“azāben fevka’l-‘azābi bimā kānū yüfsidüne”*⁶⁸ bu miskīn (5) bu ‘azāblarla hasret içinde kaldılar gör ki kimdür kendüye meded (6) yok andan eyide yā Rab bu hālleri dünyāda ‘ulemādan (7) işitdüm illā nefsum beni mağrūr eyledi oğlum kızum baña māni‘ oldı (8) bu kerre yā Rab diyü gafletle ‘ömrüm geçdi ammā işde şimdi (9) bildüm ki hāl nedür imdi kerem eyle beni bundan çıkar varayum dünyāda (10) hayrlu ‘ameller eyleyem ve saña yahşı kulluklar eyleyem ve hīç dünyā şuğline (11) olmayam diye nitekim Allah te‘ālā kelām-ı kadīminde buyurur ki kavluñu te‘ālā (12) *“ferci’nā na‘mel şālihan innā mūkinüne”*⁶⁹ andan Hağ te‘ālā tarafından (13) bir āvāz gele ki yā ‘āşī anda saña ‘alimlerle haber gönderdüm (14) sen tutmaduñ şimden girü bundan çıkmak mümkün degüldür diye (15) ve ol miskīn bī-çāreyi āmiz-i hasretle firqatle pişmānlıkla **[35b]** (1) nāgāh kulağına bir heybetlü gürüldi āvāz geldi gökler (2) gürler gibi ve yıldırımlar şakır gibi derhāl kabır yarıla şol sāt (3) iki ‘ifrit kara zengī her

⁶⁸ Nahl sūresi 16 /88 ‘Bozgunculuklarına karşılık onlara azap üstüne azap vereceğiz’

⁶⁹ Secde sūresi 32 /12 ‘Bizi geri gönder de rızana uygun işler yapalım, artık kesin olarak inandık!’

birisi bir mināreye beñzer ellerinde odun (4) ‘amūdlar var ve sözleri gök gürleri gibi ve gözleri ıldırım (5) şakır gibi şakır bes ol bī-çāre bunları göricek ḥālī nice ola (6) andan eyideler ki yā kişi *men-Rabbūke ve men-nebiyyūke ve mā-dīnūke (7) ve mā-kitābūke* ya‘ni Tañruñ kimdür peygamberūñ kimdür dīnūñ ne dīndür (8) kitābuñ ne kitābdur diyeler eger ol miskīn Allah te‘ālānuñ buyuruğın (9) tutup Resūlinūñ sūnnetin tutup şālih mü‘minlerle āşinā olup (10) ve anlaruñ gibi ‘amel işleyüp īmānla tevbeyle tevfiķle gitdiyse (11) Allah te‘ālā diline āsān eyleye bunlaruñ su‘āline cevāb vire (12) ve eger bundan Allah te‘ālāyı bilmeyüp ve anuñ mü‘min kullarıyla (13) āşinā olmayup ‘amel-i şālih itmeyüp daḥı ‘ömrini nefis ārzūsına (14) ve dünyā yolına çürüdüp daḥı āḥirete tevbesiz gitmiş olursa (15) ol heybetlü kara zengī şūretinde melekleri göricek ‘aql şaşa [36a] (1) korkusundan bunlara eyede Tañrum siz siz diye ve ol ellerindeki (2) oddan ‘amūd ile şöyle uralar ki eyegüleri birbirine (3) geçe andan başı ucundan cennetden yaña bir kapu açıla cenneti (4) göstereler tizine örteler ayağı ucundan bir derece açalar (5) cehennemi göstereler eyideler ki senūñ maķāmuñ budur aña kıyāmete degin (6) anuñ ışıcağı irişe dördüncü korku şol vaḫtdür ki kaçan ki (7) kıyāmet kopa mīzān kurla ḥalāyık getüreler ḥayrın şerrin (8) tartalar ve ol mīzānuñ sağ yanında rahmet feriştelere ellerinde (9) cennet tācları ve ḥulleleri tutup ḥāzır tururlar gözedürler ki (10) kanķı mü‘minūñ ḥayrı şerrinden artuķ gelse rahmet feriştelere (11) anı ol ḥullelerle tāclarile donadalar ve bir Burāğa bindürürler (12) daḥı alurlar cennete gider ve kaçan ki bir kimesne şerri ḥayrından (13) artuķ gelse ne‘üzü billāh cehennem melekleri mīzānuñ (14) yanında ḥāzır tururlar ellerinde oddan tāclar ve kaḫrandan (15) cübbeler derḥāl gelürler ol ‘āşinūñ başına ol oddan [36b] (1) tācı ururlar ve ol kaḫrandan libāsı giydürürler (2) daḥı yüzi üstüne sürüyü alurlar ḫamuya birağurlar (3) beşinci korku şol vaḫtdür ki kaçan ki kıyāmet günü olsa (4) cehennemūñ üzerine şirāḫ köprüsin kuralar üç biñ (5) yıllık yolu yoķuşdur ve biñ yıllık yolu düzdür ve biñ (6) yıllık yolu inişdür kıldan ince kılıçdan yatıdur karañulığı

(7) araņu dünden atıdur dağı mermerden Őıyrıncıdur buzdan (8) Őıyrıncıdur ve bu mecmu halāyık gelu imdi kpruden (9) geu diyu surseler gerekdur andan bu halk bu heybetlu kpruyi (10) goricek odları Őınup orudan an ađlaŐup (11) diseler gerekdur ki biz bunu gibi kpruden nice geelum diyu (12) feryād itseler gerekdur pes ‘azāb melekleri bunları Cebrāile (13) sorup bua anları uğratsa gerekdur azret-i Muammed MuŐtaa (14) ‘aleyhi’s-selām bu aberleri iŐidicek zār u zār ağladı (15) dağı secdeye vardı andan ol keremi ok pādīŐāh [37a] (1) kerem lufindan itāb idüp eyitdi ki niun byle (2) zārılık idüp ağlarsın yā Muammed eydur yā Rab nice ağlamayam ki ummetumu (3) boynında Őunu gibi ‘aqabeler varalar varmıŐ unki ben bu (4) aberleri iŐitdum ayruk benum gozum yaŐumi doker yā ben ramet (5) oluram nolaydı beni atam tođurmamıŐ olaydı duyāya gelmemiŐ (6) olaydum tā ki ummetum aında bu aberleri iŐitmeyeydum didi andan (7) ol kerim raim akim pādīŐāh eydur yā Muammed ben akimem (8) abibem ne adar zametlu dertluler varise benum atuma her derdu (9) dermānı dağı vardur imdi senu baŐu Őadaası yā benum (10) abibum ben bu beŐ orunu beŐ dermānı dağı virem (11) tā ki senu ummetu bu beŐ dulu orudan urtulup (12) alāŐ bulalar dek senu aıru oŐ olsun imdi (13) yā Muammed a namāzın ılmaq senu ummetunden ol ‘ālem-i ervāda (14) anlaru cānını cennetlik eylemek benden ve oyle namāzın ılmaq (15) senu ummetunden olum vatinde cān nez zametin goŐtermeyem [37b] (1) imānını Őeyān Őerrinden urtarup duyādan āirete (2) imānla godermek benden ve ikinci namāzın ılmaq senu (3) ummetunden munker nekire cevāb virmegi beyān idüp anlaru (4) ıŐmından urtarmaq benden ve aŐām namāzın ılmaq senu (5) ummetunden yā Muammed yarın iyāmetde mizānda artılmaq gūnāhları (6) kefesinden Őevābla kefesin artu getirmek bendendur dağı (7) yatsu namāzın ılmaq senu ummetunden yā Muammed u bi yıllık (8) yol Őırā kprusini bir lazada geurmek bendendur unki (9) bunları iŐitdi Resul azreti

‘aleyhi’s-selām sevindi mübārek (10) hātırı şād oldı ümmet hakkında korqulardan
 fāriğ oldı (11) neden ol in‘ām ihsānı çok rahmeti [bi]-nihayet pādişāh eydür (12) ne
 fāriğ olduñ turursın yā Muḥammed Resül ‘aleyhi’s-selām eydür (13) yā Rab
 buyurursın Tañrı te‘ālā eydür ümmetüni mīzāndan şırātdan (14) cehennemden
 kurtarduñ daḥı şöyle şalı mı virdüñ qanıya (15) cennet qanı senüñ konuşluğüñ qanıya
 benüm dizārum görmek [38a] (1) luḥf çünki Resülullāh ḥazreti bunı işitdi derḥāl (2)
 secdeye vardı andan Tañrı te‘ālā eydür ey benüm ḥabībüm (3) qaldur başuñı ‘izzetüm
 ḥaḫḫiçün ümmetüñ yatsu namāzınuñ ardınca (4) üç rek‘at daḥı namāz qılsunlar vitir
 namāzı diyü bir rek‘atiçün (5) cenneti anlara ‘atā edeyüm ikinci rek‘atiçün cennetde
 senüñle (6) qonşu olsunlar üçüncü rek‘atiçün cennetde anlara cemālümü daḥı (7)
 göstereyüm didi *Allahümmerrzuqnā biḥazā* ve bir ma‘nā daḥı (8) budur ki namāz beş
 vaḫt olduğuna ḥikmet budur ki mü‘minler (9) Tañrı te‘ālānuñ ni‘metleri beş ḥāle
 gördi evvel tıfillik ‘āleminde (10) gördi ikinci oğlanlık ḥālinde gördi üçüncü yigitlik
 ḥālinde (11) gördi dördüncü kırğıllık ḥālinde gördi beşinci pīrlık ḥālinde (12) gördi
 Tañrı te‘ālā ‘azze ve celle buyurur ki ey benüm mü‘min muvaḥḥid qullarum (13) qalk
 şabaḥ namāzını tıfillikda yedüğüñüz ni‘met şükri yerine (14) gelsün qıluñ öyle
 namāzını oğlanlıkda yedigüñüz ni‘met (15) şükri yerine gelsün qıluñ ikindi namāzını
 yigitlikde yedüğüñ [38b] (1) ni‘met şükri yerine gelsün qıluñ aḥşām namāzını
 kırğıllıkda (2) yedigüñüz ni‘met şükri yerine gelsün qıluñ yatsu namāzını pīrlıkde (3)
 yedigüñüz ni‘met şükri yerine gelsün zihī Ḥaḫ te‘ālānuñ ‘ināyeti ki (4) bu beş vaḫt
 namāz berekātında qullarına irişür ve bir ma‘nā daḥı (5) budur ki namāz bir tã‘atdır
 ki cemī‘ tã‘at ‘ibādet bunüñ içindedür (6) namāzda tevḥīd var tekbīr var tehlīl var
 tesbīḥ var temcīd var (7) kıyām var kırā‘at var rukū‘ var secde var ḥuḫū‘ var (8) ḥuzū‘
 var muḥabbet var urūc var zekāt var ğazā var (9) ḥac var imdi *Allahü ekber* dimek
 Allah te‘ālāyı cemī‘ ‘aybdan noḫşāndan (10) münezzeḥ bilmekdür daḥı Allah te‘ālā
 vardur birdür diyü ḫanuḫluḫ (11) virmekdür daḥı Allahdan ğayrı Allah yoḫdur

dimekdür daḥı (12) namāzda zekāt var didük imdi bilgil ki Ḥaḫ te‘ālā ‘azze ve celle (13) ādem oḡlanında dürlü ‘azālar vardur ki birbirinden yegrek (14) her biriniñ ma‘nide bir zekātı vardur imdi göñülüñ zekātı (15) Allah te‘ālānuñ birliğine inanmaḫdur diliñ zekātı birliğin varlığına [39a] (1) iḫrār itmekdür daḥı zıkr itmekdür daḥı Ḳur‘ān oḡumaḫdur daḥı (2) Allahuñ Resūline şalavāt getürmekdür daḥı Allahuñ ḫullarına (3) ḫayr naşihāt itmekdür ḫudret yetdügince yüzüñ zekāt[1] āb-dest (4) şuyıyla arıdup daḥı ḫibleye yöneldüp secdede yere ḫomaḫdur (5) ḫulaḫ zekāt[1] imām aḡzından Ḳur‘ān diñlemekdür el zekāt[1] (6) namāzda el baḡlamaḫdur ḫazrete ḫarşu muḫt̄i olup ḫurmaḫdur (7) ayak zekāt[1] namāzda gövdeyi götürüp ḫazrete ḫarşu ḫurmaḫdur (8) ten zekāt[1] namāz içinde kendüyi vaḫf itmekdür imdi bunca (9) ḫidmetler ki namāz içinde mü’minden gele Ḥaḫ te‘ālā kereminden (10) mü’münüñ ḫā‘atini ḫabül eyler bunuñ ecri mü’münüñ her ‘uzvuna (11) bir ḫil‘at baḡışlar başına nürdan tād egnine ḫulleler ve ḫulaḡına (12) kendinüñ nidāsın ve gözlerine dīdārın[a] ve boyunına oddan (13) zincirler ḫaḫmaḫdan ve gövdesine ḫaḫranī ḫonlardan ḫalāş (14) olmaḫ ve aḡzına cennet ni‘metlerin ve ayaḡına yürüyüp uḫmaḡa (15) girmek ve göñline vuşlat şükrin ve bunca ‘aḫāları virür mü’min [39b] (1) ḫullarına bir namāz berekātında inşā‘allāhü teālā ve bundan şoñra (2) namāzuñ sırrından beyān eydür bi[[l]gil ki peygamber ḫazreti ‘aleyhi’s-selām (3) mi‘rāc gicesi dīzār görücek evvel kelāmiñ mübārek lafzından (4) geldi eyitdi “*et-teḫiyyātü lillāhi ve’ş-şelavātü ve’t-tāyyibāt*” didi (5) daḥı mübārek ḫāḫırına bir ḫavf geldi andan Allah te‘ālā (6) kereminden Resülün dehşeti ḫorḫusı gitsün diyü Resüle (7) selām virdi eyitdi ki *esselāmü ‘aleyke eyyühe’n-nebīyyü ve raḫmetullāhi (8) ve bereḫātüh* didi Resül ḫazreti ‘aleyhi’s-selām daḥı Tañrı te‘ālānuñ (9) selāmın alup didi ki *esselāmü ‘aleynā ve ‘alā-‘ibādillāhi’ş-şāliḫīn* (10) didi andan Cebrā‘īl eyitdi ki *eşhedü en lā ilāhe illallāhü vaḫdehü (11) lā-şerīke leh* ve yedinci gök melekleri eyitdiler *ki ve eşhedü enne (12) Muḫammeden ‘abdühü ve rasülüh* didiler ḫünkü Resül ḫazreti bu zevḫe irişdi (13)

bu şafāyı buldı hemīn sā‘at dünyā gözinden gönünden çıktı (14) mübārek hātırında böyle niyet itdi ki ayruķ bir daķı dünyāya inmeye (15) andan Tañrı te‘ālā Cebrā’īle eydür eger Muḥammed eydür söz ki yaramadı [40a] (1) şimden girü yine dünyāya var diyecek olursuz (2) biz andan dīzārumuz ḥil‘atın dirīg itmiş gibi oluruz ve eger (3) biz dimedin ol dirse ki şimden girü baña destūr vir yine (4) dünyāya ineyim dirse bizüm dīzārumuz ni‘metinden yüz döndürmiş (5) olur imdi eger Muḥammed şimden girü bunda ḳalursa ol bir avuc (6) günahkār ümmet bu beş vaķt namāzı şevābından maḥrūm olurlar (7) Cebrā’īl eydür yā Rab buyurgıl ki bunuñ dermānı nedür Tañr[ı] (8) te‘ālā eydür yā Cebrā’īl sen senden söyler gibi eyit ki yā Muḥammed (9) ol bir avuc bī-çāre dünyā zulumātında nefsleri şomlığıyla (10) ḥayrān u sergerdān olup senüñ da‘vetüñe ve irşāduña (11) muntazır olmuşlardır eger sen şimden girü bunda ḳalursañ (12) ol bir avuc bī-çāre ümmetüñ senüñ irşāduñdan maḥrūm olurlar (13) dünyā ḳarañulığında nefis zulumātında ḳalurlar şeytān bunları (14) azdururlar cehenneme gider imdi yā Muḥammed gel hem benüm sözüüm şaygıl (15) hem ümmetüñ maşlahatıçün birkaç gün var bunlara şerī‘at yolın [40b] (1) göster ve İslam tarīķın ta‘līm eyle andan şoñra gel (2) yine pādīşāh senüñ sen pādīşāhuñ diñle imdi böyle diyicek (3) ḥabībümüñ gön[l]i ümmetine meyl ider yine dünyāya varur çünki (4) bu vechle ola ne biz andan dīzār esirgemiş oluruz ne ol (5) bizüm dīzārumuz ni‘metinden yüz döndürmiş olur imdi bu nesnelere (6) hep ümmet sevgisidür yüz biñ cān bu dürr-i cevāhir sözlere (7) fedā olsun ki hulāşa-i kelāmdur andan Cebrā’īl Ḥaķ (8) te‘ālānuñ buyuruğın yerine getirüp Resūl ḥazretine bu ḥaber didi (9) Resūl ḥazreti daķı Allah te‘ālā destūriyla bu beş vaķt (10) namāzı armağan getürdi bī-çāre ümmetlerine tā ki günde beş (11) vaķtde ḳıla her borcdan ḳurtulalar hem günāhları yarlıgana (12) hem bir nice şevāb daķı taḥsīl ideler hem yine āḥiretde Allah (13) te‘ālānuñ raḥmetine ve Resūlinüñ şefā‘atine lāyık olalar (14) inşā‘allahü te‘ālā ve bir ma’nā daķı işit ki cānuñ şafālar bula (15) peygamber ḥazreti ‘aleyhi’s-selām buyurup

eydür ki mi'râc gicesi [41a] (1) cennet çemenlerinden bir nâzûk çemen gördüm ve ol çemende (2) bir laţîf bînar gördüm ve ol bînaruñ kenârında bir nûrdan (3) ağac gördüm ve ol ağacuñ üzerinde bir melek gördüm ta'accüb (4) idüp Cebrâ'île şordum ki yâ qarındaşum Cebrâ'îl bu ne (5) bînardur ve bu ne 'aceb ağacdur ve bu ağacuñ üzerindeki (6) melek ne melekdür Cebrâ'îl eyitdi yâ ol ağacuñ (7) adı et-tehiyyâtdur ve bu bînaruñ adı eş-şalavâtdur ve ol (8) kuşuñ adı eţ-ţayyibâtdur kaçan ki seniñ mü'min ümmetleriñden (9) bir kimesne namâzda et-tehiyyâtu lillâhi okusa Allah te'âlânuñ buyuruğıyla (10) ol melek ol ağacdın iner ve ol bînara gider andan yine (11) çıkar ol nûrdan ağacuñ başında kanatların birbiri üzre (12) silkinür ve bunuñ silkindüğinden nice biñ biñ kaçre (13) tamar ol kaçrenüñ her birinden Allah te'âlâ 'azze ve celle bir melek (14) halk ider ve ol melekler emr ider ki yâ melekler imdi ol benüm (15) habibümüñ mü'min muvaħhid ümmetleri ki namâzlarında taħiyât okurlar [41b] (1) anlar için siz daħı tesbîħ ve tehlîl idüñ daħı şevâbını (2) anlara bağışlañ dir andan ol melekler Allah te'âlânuñ (3) emriyle tesbîħ ve tehlîl iderler şevâbını seniñ ümmetüñüñ mü'minlerine (4) virürler kıyâmete degin şırr-ı vuzû peygamber ħazretine şordılar ki (5) bu âb-dest sırrı ħikmet[i] nedür didiler eydür ey benüm ümmetlerüm (6) âdem oğlanı dünyâ işlerine yüziyle yönelür kulağla dünyâ kelâmın (7) işidür ve eliyle dünyâ işlerinden işler ve kolın dünyâ (8) işlerine uzadur ve burnıyla dünyâ koķuların koķular ve diliyle (9) dünyâ kelâmın söyler ve ağıyla dünyâ ta'âmın yer ve ayağıyla (10) dünyâ işlerine yürür andan Ĥak te'âlâ ħıţâb idüp (11) buyurur ki yâ kullarum yüz göz ile dünyâ işine yöneldüñüz (12) yuñ yüziñüzi benüm dergâhuma yönelüp kulluk itmege lâyıķ (13) olasız yuñ kollarıñuzu ki benüm dergâhumda el bağılayup (14) turmağa lâyıķ olasız dimekdür başuña mesh itgil dünyâ(y) (15) hevesiyle şeytân başıñı şıgamiş anuñ şıgaduğı [42a] (1) şümlüğü gitsin yu ayaklarıñı ki dünyâya işlerine yürüdüğü (2) bağışlayam âb-dest berekâtında saña raħmet ideyüm ey mü'min (3) dünyâ çarkına bulaşduñ yu a'zâlarıñı ki benüm

Һазретүме ләйық (4) оласын ve ey гөнүл дүнья һевесleriyle sevdalarıyla maḵnūn (5)
 olduñ tevbe şuyıyla yunğıl ki benüm Һазретүме teveccüh itmegi (6) ләйық оласын
 аһбәрда менқүлдуr kim қыяметде җаму чағура (7) даһи мү’минлер қаршу gele ol
 вақтде Allah te‘ālā Cebrā’īle (8) emr ide ki yā Cebrā’īl yūri var benüm мү’min
 қуллерумуñ сағ (9) eline āb-dest şuyın vir şol eline teyemmüm җоprağın (10) vir ol
 heybetlü җамунуñ үзерине шаҗsunlar tā ki (11) kendülere ziyān itmeye andan Cebrā’īl
 Allah te‘ālānuñ (12) buyruğıyla gele мү’minüñ bir eline āb-dest şuyın vire (13) ve bir
 eline teyemmüm җоprağın vire eyide ki мү’min bu şuyı (14) bu җоprağı шаҗ bu oduñ
 үзерине Таһри te‘ālānuñ һикметин (15) қудретин göresin diye ol мү’min eline ol şuyı
 җоprağı **[42b]** (1) шаҗа ol heybetlü od şöyle söyine ki bir köz od söyünür (2) gibi bu
 āb-dest şuyınuñ berekātında аһбәрда gelüpdür ki (3) дүньяда ne қадар azdan çoқдан
 ırмақlar varise hep (4) deñize қoyulur ve ne қадар deñiz varise hep ‘ummān deñizine
 (5) қoyulur ve ‘ummān deñizi cehennemüñ bacasından ашаға қoyulur (6) imdi gör
 һикметullāһi ki bu қадар çoқлуқ şu ki cehennemüñ (7) içine girer meselā şol дүньяда
 bir қurumuş шаҗуñ үзерине ki (8) bir җамла düşer даһи tiz geҗer bu даһи anuñ gibidür
 imdi (9) āb-dest şuyınuñ ne miқdārı var ki ceһennem odını söyündüre (10) ammā
 Allah te‘ālānuñ мү’min қуллерумуñ һаққında yine kendinüñ (11) fāzl u ‘ināyet
 berekātdu r ki һабибинüñ başı şadaқası ve anuñ (12) һürmetine мү’minlere ‘ināyet
 ider ve bir ma‘nā даһи āb-destde (13) el yumaқ дүньядан el yumaға işāretdür aғıza
 şu virmek (14) sırrı ya‘ni һarām ile дүнья sözleriyle ve gıybetile aғzum (15) mekrüh
 oldı bir kerre yuyayın һarām eşeri gitsün iki kere **[43a]** (1) yuyayın gıybet eşeri
 gitsün üç kerre yuyayın дүнья (2) kelām eşeri gitsün dimekdür burnına şu virmek
 sırrı (3) budur ki burnum[a] һarām қоқular girdi даһи дүнья қоқuları (4) girdi даһи
 nefс ārzūsı қоқuları girdi bir kez şu vireyin (5) һarām nesne қоқusı gitsin iki kerre
 şu vireyin дүнья қоқuları (6) gitsin üç kez şu vireyin nefс ārzūsı қоқuları gitsün (7)
 dimekdür yüz yumaқ sırrı budur ki ya‘ni дүньяа yüz getürdüm (8) şeytāna yüz

getürdüm hevāya yüz getürdüm bir kerre yuyayın (9) dünyā hevāsı tozı gitsin iki kerre yuyayın nefis hevāsı (10) tozı gitsin üç kerre yuyayın şeytān nekes tozı gitsin (11) yüzüm arınsun dergāha teveccüh itmege lāyık ol demek olur (12) kol yumağ sırrı budur ki ya'ni kolümü ḥalāle uzatdum ḥarāma (13) uzatdum şübhelü nesnelere uzatdum bir kez yuyayın ḥalāl (14) eṣeri gitsün iki kez yuyayın ḥarām eṣeri gitsün üç kez yuyayın (15) şübhelü nesnelere eṣeri gitsün tā ki kollarum rukū^c sücüd itmege [43b] (1) lāyık olam demek olur başına mesh itmek sırrı budur ki (2) ya'ni şeytān başümü şığa dise başuma mesh ideyin şeytānuñ (3) şığaduğı eṣeri gitsün kim raḥmān kulluğına lāyık olam demek (4) olur kulağa şu virmek sırrı budur ki kulağıma şu virin (5) anuñçün yatlu yaramaz sözler işitdüm kulağıum arınsun Qur'ān (6) onun işitmege lāyık olsun demek olur boynuma mesh (7) ideyin dünyā hevesi zencirleri boyunumdan gitsün ḥazrete (8) 'ibādet itmege muṭī^c ol demek olur daḥı ayağıum yuyayın (9) tā ki dünyānuñ ḥalāl ḥarām maşlahatlarına yüridüğü şü mel'anetden (10) arına ḥazrete kulluğına ṭurmağına lāyık ola demek olur (11) imdi her mü'min ki bu niyyetle bu şafāyile āb-dest alsa daḥı (12) namāz kılsa Allah te'ālā anı keremiyle kabül eyleye inşā'allāhü (13) te'ālā ve bir ma'nā daḥı peygamber ḥazretine buyurur ki kaçan bir mü'min (14) āb-dest alırken dünyā kelāmın söylemeye daḥı āb-destüñ yaşı (15) kırimadan iki yüzün sileriken üç kerre *innā enzelnāhü* süresin [44a] üç kerre *kul hüvallahü eḥad* okusa üç kere şalavāt getürse (2) Allah te'ālā aña elli yıl gündüz şā'im gice kā'im olmışca şevāb (3) vire ve daḥı peygamberler şevābınca şevāb vire ve daḥı cennetüñ sekiz (4) kapusını açā ḥiṭāb ide ki yā mü'min gel berü cennetüñ kankı (5) kapusından dilerseñ gir daḥı ebedī rāḥat ol diye (6) *Allahummerzuknā hazihi'd-dereāti bi-fadlike ve keremike* (7) ba'dehu namāz sırrın beyān ider bilgil ki kıbleye yönelmek ma'nāsı (8) budur ki yā Rabbi niyyet itdüm eksüklüğüme yüzüm kırasıyla (9) za'ifliğüme yöneldüm saña kulluğ itmege dimekdür andan Allah (10) te'ālā eydür ki yā kulum ben bir pādişāhum ki benüm şeriküm yok nazirüm (11)

vezīrüm yokdur imdi benüm için olan kullukda dağı ortaklık (12) perākendelik gerekmez ardunda öñüñde şağında şolında feriştelere (13) var ve ayaklarıñ altında feriştelere kanatları var üstüñde benüm (14) nürüm var her tarafından seni beklerler sen namāza turıcağ feriştelere (15) o kabrde öñüñde turmağa ol hālde seni benüm nürüm bekler ve namāzdan [44b] (1) taşra olıcağ semā feriştelere bekler şeytāndandur namāzda (2) el yukaru kaldurup *Allahü ekber* demek ya'ni ilāhī seniñ 'azametüñ (3) benüm göñlüme şol kadar karar tutdı ki 'Arş Kürsi Levh u Kalem yerler (4) gökler mecmū'asınıñ ululuğı şol güneşde zerrece yokdur ben dağı (5) senden ğayrı nesneden ala götürdüm seniñ 'ālī dergāhuña (6) geldüm dimekdür kaçan ki kul böyle dise kamu hicābları bir kezden (7) götürüldi dosta koşdı anuñçün ki kul Mevlāyı görür ki (8) hitāb eyler eydür ki "*sübḥānekallāhümme ve bi-ḥamdik*" dersen (9) bu hālde Ḥađ te'ālā 'azze ve celle mü'min kula tecellī ider dimişti (10) korquyı def ider *e'üzü billāhi mine'ş-şeytāni'r-racīm* (11) diyicek andan mü'min el bağlayup turduğı edebe muṭī'lik (12) nişāndur Tañrı te'ālā eydür ki yā kulum kandan gelürsin kul eydür (13) ilāhī dünyādan gelürem Allah te'ālā eydür benüm ḥazretüme armağan (14) ne getürdüñ kul eydür ilāhī dünyā ḥađirdür dünyādan gelen dağı (15) ḥađirdür seniñ ḥazretüñe lāyık armağan yine seniñ kelāmuñ getürdüm [45a] (1) Tañrı te'ālā eydür kulum armağan yine seniñ kul eydür ki (2) *Bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm* Tañrı te'ālā eydür ey kulum dağı benüm (3) ne raḥmetüm gördüñ 'izzetüm 'azametüm ḥađkıçün raḥmetüm deñizlerin gösterem (4) saña ki dilüñile didüđiñi gözüñile göresin andan kul eydür ki (5) *el-ḥāmdü lillāhi rabbi'l-'ālemīn* Tañrı te'ālā eydür ya kulum dağı benüm ni'metüm gördüñ ki (6) şükr idersin benüm 'azametüm ḥađkıçün bir ni'met virem saña ki hīç (7) anuñ dükitmesi olmaya kul eydür *er-raḥmān'ir-raḥīm* Tañrı te'ālā eydür ey (8) feriştelere görüñ kulumu beni öđer ben anı görürem ol beni gö[re]mez (9) imdi ben dağı yarın hicābı götürüm anı oḥşayam aña cemālümü (10) gösterem ol dağı beni göre kul eydür *māliki yevmi'd-dīn* (11) Tañrı

te‘ālā eydür görüñ kulumı kıyāmete eyitdi ol benden aşşı (12) idecegin bildi benüm ‘azametüm haqqıçün her kişi kendü başı kıyusında (13) olacaq kıyāmet güninde ben saña nürdan taht üstinde ‘arş (14) gölgesinde maqām virem rāhat olasin dir kul eydür *ıyyāke nā‘büdü* (15) *ve ıyyāke nesta‘ın* Tañrı te‘ālā eydür ey benüm meleklerüm kulum bildi ki ortaklık [45b] (1) tã‘ati sevmezın kendinüñ kulluğı baña maşşuğuğını bildürür (2) imdi benüm ‘izzetüm haqqıçün anuñ ol ğafletlü tã‘atin kabül kıldum (3) tamām geçürdüm anuñ ecr[in] uçmak virdüm ve ol uçmaqda ni‘metler (4) hüriler ğılmānlar köşkler saraylar virdüm dir *ıhdine’s-şırāte-l* (5) *müstaķım şırātellezīne en‘amte ‘aleyhim* Tañr[ı] te‘ālā eydür ey (6) ferıstelerüm kulum şerī‘at yolu şarpduğın bildi dağı benüm kendüye (7) kulavuz olup yol gösterecegüm bildi ister ki kulavuz (8) ben olıcağ yolu(ñu)ñuza başarayı kılam seniñ elin benüm kudret (9) elüme virgil şerī‘at yolın saña āsān ideyin üç (10) biñ yıllık şırātı saña āsān ideyin bir göz açup (11) yumunca seni tezcek geçüreyüm seni firdevs-i a‘lāya irgüreyin (12) kaçan ki kul fātıhaya bir şüre dağı koşsa Tañrı te‘ālā (13) eydür ey ferıstelerüm kulum baña ‘aşıkdur cemālümü görmez adumı (14) okumağla ve şıfatum istemekle gönülcüklerin eglerler benüm ‘izzetüm (15) haqqıçün ey mü‘min kulum nice ki bugün adumile seni hōş [46a] (1) ol maqāmāta lāyıķ ğördüm yarın cemālümü görmeklige dağı lāyıķ (2) kılam dir kul rukū‘a varıcağ Tañrı te‘ālā eydür kulum uru (3) tırup bize ŗenā kıldı adumuz okudı dergāh[a] geldüğin (4) bildürdi ve bilindi kapu açıldı kulum nürum ğördi dağı (5) iki büküldi selām virdi tıpu kıldı kendü zā‘ıflığın (6) bizüm ‘azımlığümde bilüp tanıķlık ve ikrār eyledi eyitdi (7) *sübħane rabbiye’l-azım* didi bireğü bir pādişāh dergāhına (8) varsa ayağın tırup geldüğin bildürür andan destür (9) olıcağ ğirüp pādişāh yüzın ğöricek iki bükülür tıpu kıılır (10) dağı pādişāha duā‘ eyles namāza tırup okumağ dergāh[a] geldüğin (11) bildürmekdür rukū‘a varmak iğerü ğirüp iki bükülse (12) pādişāha tıpu kıılmak ğibidür *sübħane rabbiye’l-azım* demek (13) dua‘ itmekdür kaçan ki rukū‘dan kıalkar

Tańrı te‘ālā eydür ey ulum (14) dũnyā beglerine ılduđuđ ta‘zĩmi mi ılırsın bańa şol adem (15) yũzin ayraa oyup secde idũp eydür ey ādemĩler [46b] (1) ta‘zĩmde mũnezzeħ Tańr[1] ā[d]emĩler bir avuc opraqdan sensin mũnezzeħ (2) yũce Tańrı *sũbhane rabbiye’l-‘alā* dir ul eydür ilāhĩ tenũnden (3) u dũrlũ tevāzu‘ gelũr ui dađı sańa fedā olsun (4) azretũne uruurdum iki bũkũldũm ve dizin okdũm yũz (5) opraqa sũrdũm ilāhĩ dađı ayrusı iř elũnden gelũrise (6) ańı dađı senũn ta‘zĩmiĩde iřleyedũm Tańrı te‘ālā kereminden (7) buyurur ki ey benũm ulum kimsenũn emegi bizũm azretũmũzde (8) zāyi‘ olmaz eger bizũm azretũmũzde ayađın urduńsa (9) amu alāyık iyāmetde ayađı ũzerine urduđı vađtin (10) seni nũrdan tahta bindũrem fāriđ otur sen eger bizũm azretimũze (11) iki bũkũlũp rukũ‘a varduńsa şol gũnāħlar ki belũni bũkmiřdũr (12) arkańdan giderevũz cem‘isini ũevāba deđiřũrũz eger bizũm (13) azretũmũzde yũzũn opraq opraqa urup secde itdũn (14) biz dađı yarın sańa buyuravuz ayađuđı firdevs umađına (15) bařasın bir vech dađı oldur ki rukũ‘ ılmaq manāsi ya‘ni [47a] (1) ħāl diliyle ul eydür ki ilāhĩ edebsizliđi ok itdũm (2) uř senũn azretũnde inřāfa geldũm ilāhĩ tařřirliđimũ (3) sen bađıřlađıl ilāhĩ olmayacak iřlerde ok ayak bařdum (4) uř ayađum ‘ozriũn bařum opraqa odum ol ayak (5) kũstāħlıđını bu bař tevāzu‘ına sen bađıřlađıl dimekdũr (6) Tańrı te‘ālā eydür imdi ey benũm mũ‘min ulum ũn sen (7) bizũm azretũmũze ittiřāfa urduńsa biz dađı abũl ıldıđ (8) gũnāħlarıńı bađıřladıđ dir bir vech dađı oldur ki Tańr[1] te‘ālā (9) eydür ey ulum benũm buyuruđum getũrmek ađır yũkdũr getũremezsın dir (10) ul eydür ilāhĩ rađbetle getũreyũm senũn ‘āzametũn ħađıũn (11) eger sũrũp yũzin dũřersem dađı Allah te‘ālā eydür yā ulum ol (12) bu buyuruđum řoye ađır yũkdũr ki ‘Arř Kũrsi Levĥ u alem yerler (13) gokler anı getũrmedi sen abũl itdũn benũm ‘izzetũm ‘āzametũm (14) ħađıũn ũnki bu za‘ifliđile gũtũrmeđi iĥtiyār itdũn (15) edāda dek senũn bir adũn olsun getũren yine [47b] (1) benũm udretũm olsun ũnki sen za‘ifliđile bizũm (2) buyuruđumuzdan yũz

döndürmeñ biz kerîmliğümüzle saña yardım (3) itmeyüz mi dirsın selām viresin namāzdan fāriğ olıcağ (4) buña işāretdür ki kaçan ki mü'min kul tekbîr getürüp namāza girse (5) dünyāda sefer idüp mi'rāca çıkmāğ gibidür ve kaçan ki (6) namāzdan fāriğ ola yine dünyāya gelmiş gibidür imdi (7) 'ādet böyle ki bir kimesne seferden gelse selām vire (8) mü'min dağı mi'rāc seferinden dünyāya geldi şağındağı şolundağı (9) feriştelere selām vire *es-selāmü āleyküm ve raḥmetullāh* dimekte (10) ḥikmet buymış ki mü'min mi'rāc seferinden Allah te'ālānuñ raḥmetle (11) selāmın taḥşîl itmiş gelmiş ve bir manā dağı Tañrı te'ālā Mūsā (12) peygāmbere ḥaber virür Tevrātta eydür yā Mūsā dünyāya yüz biñ (13) yigirmi dört biñ peygāmbere viripdüm ve her peygāmbere bir vaşiyet (14) nāme viripdüm ki ne kılmāğ gerek bu ḥalk baña nicesi koğözlemek (15) gerek bildürdüm kırk şuḥuf viripdüm yedi elvāḥ viripdüm [48a] (1) ve beş esfār viripdüm ve dört peygāmbere dört kitāb viripdüm (2) imdi bu yüz biñ yigirmi dört biñ vaşiyet-nāme ve ke'ennehü varsa (3) kırk şuḥuf[a]dur ve nekim ol kırk şuḥufda varise (4) ol yedi elvāḥdadur ve ne kim yedi elvāḥdadur (5) ve küllisi beş esfārdadur ol beş esfārdadur (6) ol dört kitābda vardur ve nekim dört kitābdadur (7) cemī' furkāndadur ve nekim furkāndadur cemī' fātiḥa (8) sūresindedür imdi her kim ki namāzda iḥlāşla (9) i'tikādla fātiḥa sūresin oḳısa bu cemī' kitāblarla (10) 'amel idenlerüñ şevābınca şevāb vire Allah te'ālā ve bir ma'nā (11) dağı namāzı cemī' ṭā'atüñ 'ibādetüñ başıdur Allah te'ālānuñ (12) rızāsıdur cemī' peygāmbereleñ sünnetidür dağı cemī' meleklerüñ (13) sevdügidür dağı mü'minlerüñ göñli nūrıdur dağı İmānuñ (14) aşıdur dağı dīninüñ diregidür dağı İslamıñ nişānidur (15) dağı cemī' 'amellerüñ kabūllıgidür dağı du'ānuñ icābetidür [48b] (1) dağı rızkuñ berekātıdur dağı bedenüñ rāḥatıdur dağı (2) cānuñ ḥayātıdur dağı 'ömrüñ 'imāretidür dağı nefsüñ (3) zīnetidür dağı şeyṭān leşkerine zafer bulmağa silāhdur (4) ve dağı şeyṭān incidicidür dağı raḥmānı şāz eyleyicidür (5) dağı sekerātü'l-mevtde 'Azrāil heybetinden şeffī' (6) olucıdur ve dağı ol ḥinde İmānı

şeytândan (7) şaklayıcıdır namâz ve dağı müñker nekîre kabrde cevâb (8) viricidir
 namâz ve dağı kabrde karañuluğına çerâk olup (9) nûr viricidir namâz dağı kabrde
 altına döşek (10) olucudur ve ol yaluñuzluğda mûnis olucudur dağı kıyâmet (11)
 ıssılarında üzerine gölge olucudur namâz ve ol kıyâmetde (12) halâyık ‘uryân olıcağ
 şahibinüñ başına tâc bedenine (13) hulle olıcudur namâz dağı mîzânda hayr kefesin
 artuğ (14) eyleyicidir dağı ‘ameli berâtını yanından virdüricidir (15) dağı şırâţ
 köprüsi karañulığına nûr olup öñince [49a] (1) delîl olup bir lahzada anı geçiricidir
 dağı cennetüñ (2) kapuların açup mü’minlere ol cennete girdüricidir namâz dağı (3)
 cennetde mü’minlere köşkler saraylar tâclar hulleler bâğlar bâğçeler (4) ırmağlar
 bıñarlar hūrîler vildânlar ğılmânlar burâğlar ve dürlü dürlü (5) ni‘metler
 virdüricidir namâz ve dağı Allah te‘âlâ hazretinüñ (6) niteliksüz cemâlini
 mü’minlere göstericidir namâz ve Allah te‘âlâ (7) mü’min kullarında[n] râzî
 eyleyicidir namâz ve ol mü’minlere (8) cehennemden kırtarup cennete ebedî
 eyleyicidir namâz ey (9) mü’minler Müslümânlar bilmiş olasız ki eger namâzuñ
 sevâbın (10) şerhini beyânını yazmalu olaydı deñizlerde kaçresinden (11) ve
 güneşde zerresinden kitâblara şığmayaydı ammâ anbârdan (12) bir avuc çâşnîdür ki
 işitdüñ var imdi eyle beş vağt (13) namâzı dünyâda olduğına gice gündüz elden
 komağıl ki (14) hem dünyâda hem âhiretde Allah te‘âlânüñ rahmetine ve Resûl-i
 (15) ekremüñ şefâ‘atine lâyığ olasın inşâ‘allâhü te‘âlâ [49b] (1) ammâ bunu dağı
 bilmiş olğıl ki namâzı dağı aşlı ile (2) kılmak gerek tâ ki hazret-i Hağ kabûl eyleye
 sevâblar bulasın (3) imdi eyle gerekdür ki namâzuñ şartları vâciblerin rûkûnlerin (4)
 sünnetlerin ve edeblerin yerlü yerince ri‘âyet idesin ivmeyesin (5) te’enniyle kılasın
 ihlâşla itikâdile zevğ u şafâyla (6) kılasıñ ve rukû‘uñ secdeñ kıyâmuñ kırâ’atuñ
 ri‘âyet üzre (7) idesiñ ve gözüñ dört yaña bakmaya ve gönlüñe dünyâ (8) endîşesi
 gelmeye ve eger zarûrî gelürse dağı cehd idesin (9) gönlüñden anı şavasın def‘
 eylesin zirâ kişinüñ (10) kudret[i] yeter ki cemî‘ a‘zâsını murâdından men‘ eyleye

(11) ammā göñile hīç kimsenüñ güci yetmez ki anı bir nesnede men^c (12) idebilesin hele elden geldükçe göñlü dört (13) yaña tağıtmamak gerek Allah te^cālā hazretine şığınduk (14) göñül perākendeliginden ve dünyā heveslerinden ve nefis (15) hevālarından ve şeytān şerrinden bekleye ve dünyā āhıret [50a] (1) yüz [a]lıklığı vire cemī^c mü'nin mü'mināt ve müslimin (2) müslimāt karındaşları āmīn yā rabbe'l-^cālemīn faşl (3) gel imdi mü'min karındaş işde bildüñ namāz ne ni^cmetmiş (4) ve anı isti^cmāl iden mü'minler ne ālī devlet ve ne ebedī (5) sa^cādete irişmişdür imdi bu devletden ve bu sa^cādetden (6) maħrūm olur nefsleri hevāsına dünyānuñ ol fānī (7) lezzetlerine aldanup daħı āb-desti namāzı terk idüp dünyā (8) işlerine meşğül olup daħı kendüñde zūlm idüp (9) zālimlerüñ daħı ol yaramaz şıfatlarından ki dünyāda anuñla (10) muttaşif olmuşlardır ve ol āhıretde başlarına gelecek hāllerden ki (11) ne dürlü dürlü ^cazāblara uğrasalar gerekdür nice biñ dürlü (12) bunuñ gibi hāller var ammā ba^czılardan işitgil ki tā ki (13) o yaramaz şıfat sende varise ceħd idüp terk idesin (14) eyü şıfatlarla muttaşif olasın daħı ol yaramaz şıfatla (15) muttaşif olanlardan ictināb idesin tā ki anlarıñ [50b] (1) yaramazlıklar(ğ)ı senüñ eylügeni daħı yutmaya peygamber (2) hazreti ^caleyhi's-selām hadīsinde buyurur ki yā benüm ehl-i (3) sünnet ümmetüm Yahūdīlere Naşrānīlere selām virüñ illā (4) benüm ümmetümüñ Yahūdīlerine selām virmeñ aşhāb eyitdiler (5) yā resūlallāh senüñ ümmetüñüñ Yahūdīleri kimlerdür buyurgıl ki (6) biz anlardan ictināb idüp anlara selām virmeyüz (7) didiler eydür benüm ümmetümüñ Yahūdīleri beş vaqt namāzı (8) kaşdıle terk idüp Allah te^cālānuñ her günde beş kerre buyuruğın (9) şıyanlardır didi *ne^cüzü billāhi min-zālik* aħbārda gelüpdür ki (10) bir kimesne şeytāna la^cnet itdi derhāl şeytān ādem (11) şüretinde çıkağeldi eydür bir kişi kimse la^cnet idersin (12) bu kişi eydür şeytān[a] la^cnet iderin dir şeytān eydür şeytānuñ (13) suçı nedür ki la^cnet idersin bu kişi eydür Allah te^cālānuñ (14) buy[ru]ğın tıtmaduğičün la^cnet iderem didi şeytān eydür (15) imdi eger Allah te^cālānuñ buyruğın tıtmayan kimesne

la‘nete lāyık [51a] (1) olıcağ ol la‘neti baña eyleme var sen saña eyle ki sen (2) benden dağı mel‘ünsin didi zırā ki Allah te‘ālānuñ (3) buyuruğın bir kerre tutmadum sen günde beş kerre tutmazsın namāz (4) kılmazsın didi çün bu kişi nükteyi işitdi eyle tut ki (5) şeytān bunu bir okıle yüregine urdı hemīn andan (6) haykırdı düşdi uşşı gitdi bir laħzadan soñra ‘aql başına (7) geldi tiz turdı ağlayurağ geldi bir azizüñ elinden (8) tevbe eyledi tā ölünce irāk namāzı terk itmedi peygamber ħazret (9) bir hadiṣde dağı buyurur ki benüm ümmetlerümüñ erkeğinden dişisinden (10) her kim şabāh namāzını kaşdıle terk itse imān andan (11) bızār olur her kim öyle namāzın kaşdıle terk itse cemīc (12) peygamberler bızār olur ve her kim ikinci namāzını kaşdıle (13) terk itse cemīc melekler andan bızār olur ve her kim aḥşām (14) namāzını kaşdıle terk eylese Ķur‘ān andan bızār olur ve her kim (15) yatsu namāzını terk itse Allah te‘ālā ‘azze ve celle ‘itāb ider [51b] (1) eydür ki yā ‘aşı veyā zālīm benüm dürlü ni‘metlerümi yersin (2) ve benüm dürlü dürlü eyelüklerümi görürsin yine benüm buyuruğımı tutmayup (3) baña ‘aşı olursın imdi benüm göğüm altında turma ve yirim (4) yüzinden çık git var benden ğayrı bir Tañrı taleb eyle bu ħālile (5) benüm dergāhuma gelicek ben dağı saña neyledüğümi görürsin *ne‘üzü billāhi min-zalik* (6) ve bir hadiṣde dağı buyurur ki her kim ki bir vaqt namāzı kaşdıle (7) terk itse cehennemde anı ħuḳbe miḳdārınca ħabs ideler aşḫāb (8) eyitdiler yā Resūlallāh ħuḳbe miḳdārı ne ḳadardur eyitdi (9) seksen yıldur ve bir hadiṣde dağı her kim ki beş vaqt namāzı (10) kaşdıle terk itse ve zekāt vacīb olsa virmese (11) dünyā gögi melekleri aña bencil dirler ikinci gök melekleri (12) aña fāsıḳ dirler üçünci gök melekleri aña ħayin dirler (13) dördünci gök melekleri aña aşı dirler beşinci gök melekleri (14) aña zālīm dirler altıncı gök melekleri aña münāfıḳ dirler yedinci (15) gök melekleri aña yetim dirler ya‘ni ḥasīs dirler ve herbār [52a] (1) ol kimesne yā Rab dise Allah te‘ālā aña eydür ki yā ‘aşı (2) ħōr ol ħaḳīr ol baña söyleme yā zālīm yā mü‘nāfıḳ ben (3) senden bızāram sen benden irāḳsın benüm raḫmetümden (4) cennetümden dağı irāḳsın ve

cehenneme yakınsın dir bir hadiṣde (5) daḥı buyurur ki bir gūn Cebrāʿīl ‘aleyhi’s-selām geldi eydür (6) yā Resūlallāh ıṣmarlaḡıl ūmmetüñe zinhār beṣ vaḡt namāzı ḡaṣdile (7) terk itmesünler zīrā eger Allah te‘ālā ḡaber virür eydür yā Cebrāʿīl (8) Yahūdīler baña ṣūkr idüp eydürler ki yā Rab ḡoḡ ṣūkr olsun ki (9) senüñ ḡazretüñe bizi Yahūdī yaratduñ Naṣrānī yaratmaduñ dirler (10) daḥı Naṣrānīler baña ṣūkr idüp eydürler ki yā Rab ṣūkr saña ki (11) bizi Naṣrānī yaratduñ Mecūsī yaratmaduñ dirler Mecūsīler baña ṣūkr (12) idüp eydürler ki yā Rab ṣūkr olsun saña ki bizi Mecūsī yaratduñ (13) putperest yaratmaduñ dirler Putperestler eydür ki yā Rab bizi (14) putperest yaratduñ kelb yaratmaduñ dirler kelb daḥı ṣūkr iderler ki (15) bizi kelb yaratduñ ḡinzīr yaratmaduñ dirler ḡinzīrlar ṣūkr idüp **[52b]** (1) ḡoḡ ṣūkr olsun yā Rab ki bizi ḡinzīr yaratduñ (2) bī-namāz yaratmaduñ dirler imdi bilesin ki namāzuñ mertebesi (3) ḡinzīrdan daḥı ednādur *ne‘ūzü billāhi min-zalik* ve daḥı bilḡil ki (4) her kim ki namāzı inkār idüp terk iderse ittifaḡ kāfir olur (5) dōrt mezhebde ve eger inkār itmeyene nefesine uyup dūnyā lezzetlerine (6) aldanup terk iderse aña naṣīḡat ideler ve ūḡ gūndeñ (7) mūhlet vireler eger tevbe idüp namāza meṣḡūl olup ve illā (8) tevbe itmeyüp evvelki ḡālinden dönmezse İmām-ı Ṣaffī mezhebinde (9) kāfir olur ḡılıḡla depelemek gerek ammā bu depelemek aña ḡaddiçüñdür (10) cezāsı āḡiretdedür netekim yüz aḡac urmaḡ zenānuñ ḡaddiydi (11) boynın urmaḡ daḥı bī-namāzuñ ḡaddidür ve daḥı öldükden ṣoñra (12) yuyalar ve ve kefenleyeler namāzın ḡılalar Müslümānlar ḡabrine ḡoyalar (13) ammā İmām-ı Mālik mezhebinde İmām-ı Ḥanbel mezhebinde ḡılıḡla (14) depeleyeler küfrinüñ cezāsıçün öldükden ṣoñra yumayalar kefene ṣarmayalar (15) namāzın ḡılmayalar Müslümānlar ḡabrine ḡomayalar kāfirler ḡabrine ḡoyalar **[53a]** (1) zīrā kāfir oldı ammā İmām-ı Ebū Ḥanīfe mezhebinde kāfir (2) olmaz öldürmeyeler ammā ḡad uralar tā arḡasından ḡan ḡıḡınca (3) andan ṣoñra ḡabs ideler tā tevbe itmeyince ḡoyıvmeyeler imdi (4) işde mezheblerüñ āsānı budur gel imdi āḡiret cezasında ḡör ki (5) başına ne ḡāller geliserdür peyḡamber ḡazreti

şallallāhü ‘aleyhi ve sellem (6) buyurur ki mi‘rāc gecesi yedi kat göklerden yukarı çıkdum (7) Hāḡ te‘ālānuñ dergāhında el kavşurup nīyāz iderken nāgāh (8) kulağuma bir heybetlü āvāz geldi şöyle ki ben benden gitmişem bir zamān (9) soñra Allah te‘ālānuñ ‘ināyetiyle ‘aqlum başuma geldi şordum ki (10) yā Rab bu heybetlü āvāz neydi ki heybetinden ‘aqlum zā’il oldu didüm (11) Allah te‘ālā eydür yā Muḡammed ḡazretümde bir kıyu vardur anuñ kırañından (12) bir taş kıpdi aşığa gitdi olvaḡtten berü giderdi (13) işde bu gice ol kıyunuñ dibine indi heybetlü gümbüldünüñ (14) āvāzıdır ki işitdük didi Resül ḡazreti eydür yā Rab ol (15) kıyu kimlerüñ maḡāmıdır Allah te‘ālā eydür yā Muḡammed şol senüñ [53b] (1) ümmetüñden benüm günde beş kerre buyuruğum şayup daḡı beş (2) vaḡt namāzı kışdile terk iden ‘aşılerüñ maḡāmıdır didi (3) pes ol kışdile namāz terk idenlere benüm buyuruğum ile (4) ol kıyunuñ içine bıraksalar gerek daḡı ol terk itdügi namāzuñ (5) her bir vaḡtiçün seksen yıl ‘azāb itseler gerek imdi yā Muḡammed (6) ol kıyunuñ ‘azāb[ı] şunuñ gibi kıatıdır ki cehennem feryād ider ki (7) yā Rab beni ḡayyā kıyusunuñ ḡışmından sen şakla dir netekim Kıur’ānda (8) ḡaber virdi ki kıavlühü te‘ālālā *“feḡalefe min-ba‘dihim ḡalfün ezā‘ū’ş-şalāte* (9) *vettebe‘u’ş-şehvāti fesevfe yelkıavne ḡayyā”*⁷⁰ *ne‘üzü bi’llāhi min-zālik* (10) imdi ey mü’mınler Müslümānlar bu kışşalardan ḡişse aluñ daḡı (11) kıorķuñ Allah te‘ālādan kıorķuñ Resül ḡazretinden utanuñ (12) namazı kışdile terk itmeñ tā ki bu ‘azāblardan kıurtulasız (13) imdi bilgil ki namāza ḡiç ‘özr bahāne yoḡdur güci yeten uru (14) šururken kıılmaḡ gerek šurmağa güci yetmeyen otururken kıılmaḡ (15) gerek oturmağa daḡı yetmeyen yatarken ĩmānile kıılmaḡ gerek mādem ki [54a] (1) ‘aḡl başındadır namāzuñ terkine ruḡşat yoḡdur cerāḡat (2) olan ve südigi ya yeli ya burun kıanı šurmayanlar her vaḡtinde (3) bir āb-dest alup daḡı tā evvel vaḡt çıkıup bir vaḡt çıkıup bir vaḡt (4) olunca farzda sünnette ne diler kıılmaḡ gerek ol vaḡt içinde (5) evvel kııkan nesne šurmayup kııķarsa daḡı namāzı dürüstdür fetvā (6) bunuñ

⁷⁰ Meryem 19/59 ‘Sonra bunların ardından artık namazı kılmayan ve nefsanî arzulara uyan bir nesil geldi. Bunlar elbette azgınlıklarının cezasını bulacaklardır.’

üzerinedür daħı bir kişi şu bulmasa ‘özri yokdur (7) ya taşdan toprağdan ya kurutma
 tozdan ya yer cinsinden ne gerekse (8) olsun teyemmüm itmek gerek daħı zarūretde
 giydügi nesnenüñ (9) tozından teyemmüm idüp kılmak gerek bir kişi zindānda olsa
 bağlu (10) olsa taşa toprağa güci yetmese giyecegi tozından teyemmüm eyleye (11)
 daħı namāzın kıla buña göre kıyās eyleye sırr-ı şavm bundan (12) oruc sırrından
 haber virür bilgil ki oruc tutmak kişi (13) nefsinı kahr eylemekdür zirā nefş Hāk te‘ālā
 hāzretinüñ düşmanıdır (14) şeytān anuñ vezīridür ve ne kadar yaramaz şınuğlar
 varise anuñ (15) leşkeridür imdi bu nefsi yitse eşdükce semirir kuvvetlenür **[54b]** (1)
 leşkerin arturur pes bu eclden Hāk te‘ālā kullarına (2) otuz gün oruc buyurdu tā ki bu
 mü’min kullar ol (3) otuz gün orucu tutalar ve ol orucuñ berekātında nefşün (4)
 leşkeri kırıla helāk ola meşela mü’min kul bir gün (5) oruc tutmak ġafleti mü’minden
 giderür ikinci gün hevā (6) def^c olur üçüncü gün hırş gider dördüncü gün buħl (7) gider
 beşinci gün hağd gider altıncı gün hāsed gider yedinci (8) gün kibr gider sekizinci
 gün ārzü gider toğuzuncu gün (9) ‘ucb gider onuncu gün heves gider her günde tā
 otuza (10) varıncaya nefşüñ bir yaramaz şıfatı mü’minden def^c olur gider (11) şeytān
 daħı nefşüñ bir kethüdāsıdır görür ki leşkeri (12) kırıldı helāk oldu kend[ü] daħı za‘īf
 olur kaçır (13) gider çünkü nefş leşkersüz zebün kalur pes ol cān nefsi (14) tutar
 řerī‘at zencīriyle çeker muħkem bend ider ve eger bu řerī‘at (15) zencīri olmasa
 nefşler cihānı harābe vir[ür]lerdi ve çünkü cān **[55a]** (1) nefşüñ mülkini aldı kendi
 mālİK oldu ol yaramaz leşkerlerüñ (2) yerine eyü leşkerler kodi ġaflet yerine zıkr kodi
 hevā (3) yerine muħabbet kodi ġill yerine hilm kodi hırş yerine tevekkül (4) kodi buħl
 yerine kerem kodi hıyānet yerine emİnlik kodi (5) nifāk yerine rızā kodi kizb yerine
 ihlāş kodi temerrüd (6) yerine teslīm kodi kibr yerine tev[ā]zu‘ kodi buğz yerine (7)
 re’fet kodi ‘unf yerine luş kodi heybet yerine kodi (8) edesüzlük yerine hayā kodi
 inkār yerine itikād kodi (9) çünkü bu yaramaz şıfatlar mü’minden gitdi yerine eyü
 şıfatlar (10) geldi cān bu eyü şıfatları leşker edindi şeytān hükmi (11) mağlüb oldu

rahmān hükmi gālib oldu kaçan ki mü'min (12) bu mertebeyi buldı Allah te'ālānuñ rahmetine ve Resül hazretinüñ (13) şefā'atine lāyık oldu laṭīf Tañrı te'ālā 'azze ve celle buyurur ki (14) zihī kul ki Muḥammedür zihī ümmet ki anuñ ümmetidür bir za'ifinden (15) şol kadar 'amel gelesidür ki cemī' feriştelere ol kadar 'amel [55b] (1) gelesi degüldür pes bu kelām işidicek muḥarreb feriştelere (2) eyitdiler Hudāvende biz kullarunñ her birimiz yemeksiz yata varmaqsız (3) senünñ hazretüne tesbīḥ tehlīl [te]mecīd idevüz bunca biñ yıllardur (4) ādem oğlanları yemekle içmekle yabana varmaqla ne kadar 'amel kıllalar ki (5) senünñ 'ālī dergāhuña lāyık ola andan Haḫ te'ālā eydür yā benüm (6) melā'ike kullarum sizlere yemek içmek şehvet iştiḥāsın terkīb (7) itmedüm siz daḫı yemedüğüñüz andandur yemek içmek bize yok diyü (8) öğüñmeñ ben Muḥammed ümmetine yemek içmek iştiḥāsın virdüm eger (9) bunlar bu iştahā içinde yine baña kulluk idecek olurlarsa (10) göricek ḫayu olıcaḫ kulluk anlaruñdur didi Tañrı te'ālā 'azze ve celle (11) Muḥammed ümmetini dünyāya vireydi buyurdu ki birḫaç gün oruc (12) tütḡil feriştelere görsünler ki 'ibādete resmin geḫen nesnelere (13) sizden 'ibādete geḫürem mü'min daḫı 'aşḫla kıldı nefsinı (14) ṭā'atle tesbīḫle tehlīlle namāzla terāvuḫla yazdı feriştelere (15) cemī'si ta'accüb kıldılar Haḫ te'ālā buyurur ki ey feriştelere [56a] (1) siz ṭanuḫ oluñ ki Muḥammed ümmetinüñ her bir gün oruc tütduḫları (2) biñ yıllık ṭā'ate geḫürdüm ḫabül itdüm didi laṭīf Tañrı te'ālā (3) eydür ey mü'min kullarum eger namāz kılursañuz cemā'at görür zekāt (4) virürseñüz faḫırlere görür eger ḫacca varursañuz ḫacılar görür (5) imdi bir ṭā'at eyleñ ki anı benden ḡayrı kimse görmesin mü'min (6) kullar eydür ilāhī buyur ṭotalum Tañrı te'ālā eydür ey mü'min kullarum (7) imdi ramāzan ayın oruc tütüñ ki anuñ ḫaḫıḫatin ben bilürem (8) ancak Tañrı te'ālā eydür “eş-şavmu lī velenā ecernā bihi”⁷¹ ya'ni oruc benümçündür (9) anuñ ecri benümdür imdi zihī oruc ki yarın her kişinüñ ḫuşamāsı (10) gelee kimi namāzımızdan alaa kimi zekātımızdan alaa

⁷¹ Hadis-i kudsī 'Oruc benim içindir.Onun ecrini ancak ben veririm.'

kimisi haccımızdan ala (11) biregü dağı gele orucumuz dīne kaçd eyleye andan Tañrı te‘ālā (12) eyide oruc benümdür borcu varise anuñ var benüm yok diye (13) haşmın def eyleye dağı oruc sebebiyle aña cennet dīzār (14) rüzī kıla kerem-i luṭfile inşā‘allāhü te‘ālā luṭf bundan (15) şoñra ‘adl beyān ider ‘adl ma‘nāsı iki nesne[y]i birbirine [56b] (1) berāber eylemekdür imdi yarın Tañrı te‘ālā ‘azze ve celle ‘adl (2) terāzūsın ḳosa gerekdür ḫalk[1] ol terāzūda berāberleşdürse (3) gerekdür Allah te‘ālā Dāvūd peygambere ḫiṭāb eydür ki yā Dāvūd eger (4) dilersen ki pādişāhluğūñ muḳarrer ola ‘adl eyle ki pādişāhlık (5) şol ḳuru oṭuna beñzer ve zūlm oda beñzer imdi od ḳurı (6) odunu nice yaḳarsa zūlm dağı pādişāhlığı şöyle yandurur (7) laṭife imdi bilmek gerek ki ‘adl dört dürlüdür evvel ‘adl (8) ādemīye farzdur ki kendi nefsinde ‘adl eyleye imdi ādem oğlını (9) nazār idüp görmek gerek ki kendinüñ evveli nedür zāhiri nedür (10) bāṭını nedür Tañrı te‘ālā kendüyi neden niye getirünce ḫalk (11) eyledi evveli iki ḳatre murdār şudur ki iki bevl yolından (12) geḳer bir ḳatresi menīden bir ḳatresi ḫayızdān ikisi zihī şöyle (13) murdārdur ki eger ādemīnün ṭonında ya tenindedür hem mikdārından (14) ziyāde necāset olsa namāzı cā’iz degüldür ammā āhiri (15) dağı bir avuc ṭopraḳdur ṭaş ṭopraḳ arasından belürsüz olur [57a] (1) insānuñ ayağı altında belürsüz olur gider imdi ol (2) imdi ol iki ḳatre şuyı ananuñ raḫm[i] içinde ḳarañuda (3) iken ḳudret eliyle şüretin naḳş ider şunuñ gibi ki ḳamu (4) naḳḳāşlar anuñ ‘acāyibinde ḫayrān ḳalurlar ḳamu naḳḳāşlar naḳşların (5) oddan şu(r)dan yelden ṭopraḳdan şaḳınurlar ḫarāb (6) olmasun diyü imdi zihī naḳḳaş ki şunuñ gibi ṭaracuk (7) ḳarañulıḳ yerde naḳḳāşlar naḳş şaḳunduğı nesnelerüñ dördin (8) dağı bir yere götü[r]di dağı şunuñ gibi naḳş eyledi eyitdi ki (9) ḳavlühü te‘ālā “*fetebārakellāhü aḫsenü’l-ḫāliḳin*”⁷² imdi mü’min (10) ḳul dağı kendü nefsinde ‘adl itmek gerekdür ol ‘adl (11) oldur ki cemī‘ a‘zāsını Allah te‘ālādan emānet bile ve bu (12) a‘zāyı Tañrı te‘ālā niçün yaratdıysa aña şarf eyleye ve ne şey

⁷² Müminün 23/14 ‘Yapıp yaratımların en güzeli olan Allah çok yücedir.’

ki (13) emritdi anı işleye ve şol nesne(n) ki nehy itdi andan ...⁷³ (14) ve eger bu vecihle dirlik itse yarın Hâk te‘ālānuñ raḥmetine (15) cennetine lāyık ola bunuñ ‘aksin itse Hâk te‘ālānuñ emānetine [57b] (1) ḥıyānet itmiş olur yarın Tañrı te‘ālā dise gerek ki yā ‘aşı (2) niçün benüm emānetüme ḥıyānet itdün benüm emānetümi buyurduğum (3) işlere şarf itmedün daḥı buyurmadüğüm işlere ḥarc itdün (4) diyicek ‘aceb bu bî-çāre āşīlerün ḥālī nice ola ilāhī sen (5) dermān eyle bu biz āşī kullaruña sen meded eyle bizüm yüzümüz (6) raḥmetün şuyıla sen yuğıl ḥabībün Muştafānuñ başı şadaqası (7) bizüm şuçlarımız[1] sen bağışlagıl biz za‘īfleri sen kerem[i] çok (8) pādişāhuñ raḥmetinden ve ol dermāndelere dest-gīri (9) āşīler şeff‘[i] ḥabībün Muḥammed Muştafānuñ şefā‘atinden maḥrūm (10) eyleme āmīn yā rabbe’l-ālemin laṭīf Tañrı te‘ālā buyurur ki (11) ey benüm mü’min kullarum eger āḥiretde benden faẓl raḥmet (12) umarsañuz siz daḥı dünyāda ‘adl eyleñ kendü nefsüñüze (13) ve daḥı şol sizün eliñüz altındağı kimselere tā ki ben [da]ḥı (14) yarın size faẓl u raḥmet eyleyem cennetüme cemālüme lāyık olasız dir (15) ve eger kendi nefsüñüze zūlm idüp eliñüz altındağıları [58a] (1) zūlm idecek olursañuz siz daḥı benden cennet raḥmet (2) ummañ andan Cebrā’īl eydür bu ādem oğlanları kendi nefsinde (3) nice ‘adl eylesün Hâk te‘ālā eydür yā Cebrā’īl kendi nefslerini (4) dişi tırnağındañ benden emānet bilsünler ve benüm emānetüme (5) ḥıyānet itmesinler ben ḥāyini sevmezim netekim buyuruğum *“innallāhe (6) lā yuḥıbbü’l-ḥā’inīn”*⁷⁴ imdi yā Cebrā’īl benüm emānetümi ben buyurmadüğüm (7) nesnelere şarf itmesinler benüm dostlarumla dost olsunlar (8) düşmānlarumla düşmān olsunlar ve illā bunuñ ‘aksin işleseler (9) baña zūlm itmiş olurlar imdi her kim ki baña zūlm eyleye ben daḥı (10) aña cehenneme ‘adl eyleyem gerekdür laṭīf Tañrı te‘ālā ‘azze ve celle (11) Mūsā peygambere ḥıṭāb idüp eydür ki yā Mūsā ādem oğlanları (12) baña şükrlerini incidürler beni tekzīb iderler yalansın dirler (13) imdi revā mıdur ki ben pādişāhlar

⁷³ Kelime نعیانی şeklinde yazılmıştır.

⁷⁴ Enfal 8/58 ‘Allah ahdini bozanları asla sevmez.’

pādişāhı bunları (14) yokdan var eyleyem daħı bunlar[a] nice ʿaṭālar keremler iḥsānlar (15) eyleyem bunlar benüm bunca iḥsānumı bilmeyeler kaçan ki Mūsā peygamber [58b] (1) bu ḥiṭābı işidicek şol ḥazān yaprağı gibi dir dir (2) ditredi eydür ilāhī sen şikāyetden münezzehsin bunlar (3) bir avuc ṭopraqdan kendülerini yāv kılmışlar sen pādişāhlar (4) pādişāhına bunlaruñ sögdükleri nedür Ḥaḳ teʿālā eydür ben bunlara (5) eydürem ki yā ḳullarum ben sizi benümçün yaratdum ki baña ḳulluḳ (6) idesiz benüm buyuruğumda olasız bunlar eydür biz kend[ü] dilegümüzde (7) oluruz senüñ buyruğunda olmazuz kendü nefsumüze ḳulluḳ (8) iderüz dirler daħı ʿavratumuz oğlanumuz mālumuz[a] ḳulluḳ iderüz (9) dirler ben bunlara eydürem ki yā ḳullarum şeyṭān sizüñ (10) düşmenüñüzdür ʿavratuñuza oğlanuñuza nefsuñuza mālunuza (11) size düşmendür siz anlaruñ mekrinden şaḳınuñ didüm (12) bunlar baña inanmazlar daħı bedter olurlar ben bunlara eydürem ki (13) hāy ben sizi bir ḳaṭre şudan bir avuc ṭopraqdan ḥaḳ (14) itdüm yine sizi öldürüp ol ṭopraqa ḳosam gerek yine (15) ol ṭopraqdan sizi çıkarup sizden suʿal itsem gerekdür ki [59a] (1) benüm emānetlerümi nire şarf itdüñüz disem gerek bunlar (2) inanmazlar yā Mūsā ben bunları yokdan var eyledüm yine (3) ḳādir degül miyem ki vardan var eyleyem ölmüşleri girü diri ḳılam dir (4) Mūsā eydür yā Rab sen ḳādirsin ...⁷⁵ bunlar[1] ḳahr (5) eyleseñüz didi Tañrı teʿālā eydür yā Mūsā ben şābir pādişāhem (6) ivmezem ivmeklik baña yaraşmaz ben ḳullaruma ivmeñ diyü (7) buyurdum ḳullaruma lāyık görmedüğüm işi nite işleyiserin (8) yā Mūsā anlar ḳulluğın unutdılar ben Tañrılığum unutmazam (9) ümiddür ki bir gün ḳulluḳların fikr ideler tevbe eyleyeler (10) bizden yaña döneler bize ḳulluḳ eyleyeler geleler bizüm raḥmetümüze (11) dīzārumuza lāyık olalar ve illā böyle itmezlerse (12) taḥḳīḳ ʿazāb[1] ḳatı pādişāhum ben bunlara bildiğüm işleyem dir (13) laṭīfe bilgil ki ʿadlūñ birisi daħı ḳişi kendi evinde ʿadl (14) eylemekdür bu bir ağır yükdür ki ejderhālar zebün olur (15) evinde

⁷⁵ Kelime قايلرسن şeklinde yazılmıştır.

‘adl eylemek oldur ki ‘avratına ve oğlancıklarına [59b] (1) güci yetdügünce nafağasın kisvesin eyleye bulardan di[r]iğ itmeye (2) dağı anlarla mudārā eyleye yumuşak söyleye dağı namāz (3) kıldura ve eger kılmazsa döşegine girmeye ve te’dīb eyleye (4) kimseye göstermeye ve oğlancıklarına kızcağızlarına Qur’ān (5) ögrede ve namāz erkānın ögrede ve bunları şan‘ata viricek (6) bir İslāma k̄ā’il şan‘ata vire ki dīnine noğşān olmaya (7) ve dağı eger ‘avratı iki olursa her mālda berāber tuta (8) ‘adl eyleye birin alçağ birin yüksek tutmaya eger birin (9) eyü görüp birin yatlu görse kıyāmet güninde hazretüme (10) yarım nīme vara eger ‘avratuñ birisi qaravaş olursa (11) hişşede iki hatuna bir qaravaşa gerek her hālde ve eger (13) başkülük işlerse ögütleye ve eger haddin geçseler döge (12) illā sögmeye ve dağı hidmetkār kul qaravaşa şefkatle bakmaq (14) gerek bunlar dağı ümmīler güçleri yetdügi kullığı buyurmaq gerek (15) yalın yalıncağ tutmamak gerek ve aç komamak gerek ve suçların [60a] (1) sevāk tutmaq gerek zirā resūlallāhuñ şallallāhü ‘aleyhi ve sellem (2) qaravaş öñüne ta‘ām kodı ‘Āyişe ana anası evinden (3) geldi gördi ki qaravaş ta‘ām komış getürdi çanağı (4) qaravaşuñ başına urdı Rasulullāh kakmadı (5) geldi eyitdi yā ‘Āyişe gön[lü]ñ mi qarladı didi ve dağı (6) emīrū’l-mü’minīn ‘Ālī Murtażā rađıyallāhü bir cāriye (7) ‘Ālī hazretine adın didiğün Fazl qaravaşa kağıdı (8) niçün efendiñüñ adın eydür didi neden Ālī hazreti eyitdi (9) yā Fazl niçün ol cariyeye kakarsın ol Tañr[1] hağğıçün ki (10) beni bir kağre şudan yaratdı cemī‘ ‘ömrüm içinde hiçbir nesneye (11) böyle sevinmedüm ki ol qaravaş adum didüğinden ötürü sevindüm (12) didi andan Fazl eyitdi yā şīr-ı Hudā bunca sevinmek bundan (13) ötürü midür didi ‘Ālī hazret eyitdi yā Fazl eger ol benden (14) emīn degülse baña adumile kağırmayaydı imdi ol cāriye (15) dünyāda benden emīn oldu emīndür ki ben dağı kıyāmetde [60b] (1) çalabum hişşmindan emīn olam didi emīrū’l-mü’minīn İmām (2) Ömer rađıyallāhü anh bir gün gördügi bir cāriye bir şeki şu toldurmuşdur (3) şiregi arğasına ala götüremez ağlar gözinden yaşlar döker girü kağd (4) itdi ki götüremedi

gözinden yaşlar dökdi ağladı ‘Ömer Һazreti (5) anı göricek esirgedi eydürdi inşāfsız kimse ki şol bī-çāreye (6) güci yetmedügi işi buyurmuş didi ol sā‘at Һatıfden āvāz (7) geldi ki yā ‘Ömer ol Һaravaş daҺı senüñdür çünki ‘Ömer Һazret (8) bu āvāzı işitdi hemīn sā‘at düşdi uşşı gitdi bir zamān (9) yatdı yine uşşı başına gelicek ağlayu uruturdi eydür (10) eli altındağını getüremedügi yükden ‘Ömerüñ pādişāh[1] daҺı ‘Ömere (11) Һatlanmadügi ‘azābı kılursa ‘Ömerüñ Һali ne ola didi tīz (12) ol Һaravaşı azād eyledi ve hergāh ‘Ömer Һazreti (13) ol araya ugrardı ditrerdi eydürdi ki bu ol yerdür ki (14) ‘Ömer bu arada kendü zulmin gördi günāh-ı kebāyir Resül Һazretine (15) şordılar ki yā resülallāh günāhlaruñ ulusu Һangı günāhdur **[61a]** (1) eyitdi ki mü‘min kimse dünyāda on yedi dürlü günāhdan (2) şaқınmaқ gerekdür ki Allah te‘ālānuñ raҺmet[i] aña yaқın ola imdi (3) anuñ evveli küfürdür ikinci Müslümānlara ziyān itmekdür üçünci (4) Tañrı te‘ālādan Һorkmamaқdur dördünci Tañrı te‘ālānuñ raҺmetinden (5) ümīdin kesmekdür beşinci yalan Һanuқluk virmekdür (6) altıncı kendünüñ eli altındağı kimselere şefkat itmemekdür (7) yedinci siҺr itmekden ve cāzūluk itmekden ve itdürmekden (8) şaқın[ma]maқdur Һokuzuncı süci içmekden şaқın[ma]maқdur onuncı (9) Müslümānlara fuҺuş söylemekden on birinci riyādur on ikinci (10) yetim māln yemekdür on üçünci zinā itmekdür on dördünci (11) nā-Һāқ Һan itmekdür on beşinci uğurluқ itmekdür on altıncı (12) Һazāda kāfirden Һaçmaқdur on yedinci ata ana‘ı incitmekdür (13) imdi bu kebā‘ir günāhlardan her mü‘min bu günāhlardan şaқınsa (14) Allah te‘ālānuñ raҺmetine Resül Һazretiniñ şefā‘atine lāyık (15) ola inşā‘allāhü te‘ālā sırr-ı zekāt sırrın bildürelüm Tañrı te‘ālā buyurur ki **[61b]** (1) Һulum ol vaқt şadıқlardan olur ki kend[i] cānından beni (2) yeg sever anuñçün kim cān bağışlayan benem cān benüm emānetümdür (3) size emānet virmişemdür diledigüm vaқt yine aluram imdi (4) bir nesne kim emānet ola kişiniñ kendü mülki olmaya birҺaç (5) günlük emānete göñül bağılamaya zirā anuñ ıssı iste[yi]cek elbetde alur (6) pes imdi ‘āқil olan kimesne aña göñül işındurmaya göñlini

(7) ol emāneti virene bağlaya dünyāya daḥı dünyādaki olan nesnelere (8) iltifāt eylemeye Ḥaḳka irişmekiçün bunlara meşgöl olmaya (9) kifāf miḳdārınca ala daḥı şüreti dünyāda ola ma'nāsı (10) Mevlāda ola ve bir sevgilü nesne daḥı nefsdür buyuruḳ (11) şöyledür ki anı daḥı Allah hazretiçün seve ya'ni Allah te'ālāya (12) ḳulluḳ itmekiçün seve ve eger bundan ğayrı nesne içün sevse (13) ol külli şeyṭāndur Allah te'ālānuñ gerçek mü'min ḳulları (14) anlardur ki ne cānı seve ne teni seve bile ki bunları yaradanı (15) bunları ol ḥāliḳa irişmekiçün seve meselā bāzergānlar **[62a]**

(1) seferi severler aşşıdan ötri yoksa seferi zaḥmetdür ki (2) vaşfa gelmez zırā menḳüldür ki *es-seferu ḳıṭ'atün mine'n-nār* (3) ya'ni sefer oddan bir pāredür ya'ni açlık řusuzluḳdur (4) ve uyḳusuzluḳdur ıssı řovuḳ zaḥmeti ḥarām ḳorḳusı (5) ve ta'alluḳāt firāḳı ve nice bunuñ gibi nesnelere bu seferde (6) vardur cemī' iḥtiyār ider ol bāzergāndañ baña aşşı (7) olsun dir imdi mü'min daḥı nefsinde ṭā'at 'ibādet (8) itmekiçün zırā ol ṭā'at 'ibādet sebebdür mü'min cehenneme (9) ḳurtarup cennete iletmek daḥı cennete Ḥaḳ te'ālānuñ dīzārın (10) göstermek ve bir sevgili nesne daḥı dünyā dünyāda altun ğümüşdür (11) ṭavardur ekin bağ bōstāndur Tañr[1] te'ālā 'azze ve celle buyurur ki (12) ey benüm mü'minlik Müslümānlık da'vāsın iden ḳullarum ol (13) 'ālem-i ervāḥda bensiz "*elestü bi-rabbiküm*"⁷⁶ ḥiṭābın edicek ya'ni (14) ben sizüñ ḥāliḳuñuzam rāziḳuñuzam daḥı sizüñ pādiřāhuñuzam (15) siz benüm ḳullarumsız diyicek siz anda cemī'uñuz belā didüñüz **[62b]** (1) benüm muḥabbetüm da'vāsın itdüñüz ben siz[e] didüm ki yā ḳullarum ben (2) sizi bu ḳurbet 'āleminden ḳurbet ālemine sefere [vir]sem (3) gerekdür imdi ol ālemde siz varup birḳaç ğün benüm buyuruğum (4) neyse anı ṭutup daḥı anuñ bağına bostānına mālına (5) ṭavarına aldanmayup ğöñül ışındurmayup daḥı ol fānīden (6) bu bāḳī eve gelüp daḥı bunda rāḥat olsañuz gerek ammā (7) ey ḳullarum eger varup ol ḳurbet 'āleminde fānī 'ālemde benüm (8) muḥabbetümi unudup buyuruğum ṭutmayup daḥı ol fānī

⁷⁶ Araf 7/172 'Ben sizin rabbiniz değil miyim?'

‘ālemiñ (9) mālına rızķına yaşılna kızılına aldanup dağı benüm cemālüm müşāhedesini (10) zevķini unutup dağı siz sizi ol degüllige urup dağı (11) alacak olursañuz ben ĥod sizi anda ovıcağ degülem bunı (12) yağın bilürsüz ki ben sizi diler dilemez anda omayup yine bunda (13) getürem imdi bilesiz ki eger bu veciĥle olursa ĥālũñüz hem ol fānı (14) ‘ālemden hem bākı ‘ālemden ve hem benüm cemālüm dı̄zārüm müşāhedesinden (15) maĥrüm olup dağı varup ceĥennemde mu‘azzeb olup alsañuz gerekdür [63a] (1) didi niceler bu fānı dũnyānuñ yalancı zınetine aldanup Tañrı te‘ālā (2) sevgüsin göñüllerinden ıĥardılar dağı dũnyā muĥabbetin iĥtiyār itdiler (3) dağı dũnyāya mismil geldiler murdār gitdiler dũnyā dağı kendilere (4) almadı āĥiretde dağı maĥrüm olurlar ne‘üzü billāh netekim Allah (5) te‘ālā buyurur “*ĥasire’d-dũnyā ve’l-āĥirah zālike ĥüve’l-ĥusrānü’l-mübın*”⁷⁷ (6) ammā Şunlar ki bizümle olan ‘ahdi beklediler dũnyāya aldanmadılar (7) ne adar ki dũnyā bunları aldamağa ceĥd itdi bunlar aldanmadılar (8) bizüm sevgümüz unutmadılar buyuruğumuz tıtdılar dũnyāya iltifāt (9) itmediler kifāf miğdarınca aldılar dağı ‘ömleri ne adar bizüm (10) ulluđumuza Şarf itdiler benüm mü’mın Őādıđ Őālıĥ ullarım anlardur (11) ben anlar iın cennetde Şol nesnelere ĥāzır itmişemdür ki anları (12) ne gözler görmıŐdür ne ulaqlar eşitmişdür ve ne ĥātıralardan (13) gemiŐdür netekim ĥadı̄s-i udsı̄de buyurur ki *a’dedtü li-‘ibādiye’Ő- (14) Őālıĥın mālā-‘aynün ra’et velā-üzñün semı‘at velā-ĥaĥara ‘alā-albi beŐer*” (15) imdi Allah te‘ālānuñ mü’mın Őādıđ ulları bunlardur yoĥsa [63b] (1) Şunlar ki dınını dũnyā tızağına bırađmıŐdur āĥiret ‘ameliyle dũnyā (2) kesb eylese Şol avcılar tızağ urup dağı canavar aldığı (3) gibi dınlerini tızağ itmiŐlerdür dũnyā Şayd iderler anlaruñ (4) ücretini dũnyāda vireler āĥirete varıcağ anlara diseler gerekdür ki (5) yürüñ añaruz sizüñ ecrüñüz dũnyāda virildi āĥiret ni‘metinden (6) size naŐı̄b yoğdur diyeler *ne‘üzü billāhi min-zālik* netekim Allah te‘ālā (7) buyurur ki “*vemen kāne yürı̄dü*

⁷⁷ Hac 22/11 ‘Böyleleri dũnyasını da āĥiretini de yitirmiŐtir ve apaçık ĥüsrān işte budur.’

ħars'e'd-dünyā nü'tihi minhā vemā-lehü(8) *ff'l-āħireti min-naşīb*''⁷⁸ ammā şunlar ki bu dünyāya geldiler Allah te'ālā (9) sevgüsin unutmadılar ammā dünyāya daħı meşgöl oldılar anuñ metā'ın (10) cem' itdiler Allah te'ālā 'azze ve celle ħabīb[i] Muħammed Muşţāfayı bunlara (11) gönderdi buyurdı ki ey benüm ħabībüm Muħammed var anlara eyitgil ki (12) kani ol ezel 'āleminde pādişāhuñuzla 'ahd idüp senüñ (13) kulluĝuña kulluĝuñdan ĝayrı nesneye meşgöl olmayuz diyü kavl itdüñüz (14) şimdi niçün bu fānī dünyāñun yalancı zīnetine aldanduñuz daħı bunuñ (15) ol murdār altunun gümüşün elüñüze aldıñuz digil Resül ħazreti [64a] (1) eydür yā Rab bu altunuñ gümüşüñ zāhiren hiç -murdārlık yok bunuñ-⁷⁹ mur[dā]rlıĝına ħikmeti (2) nedür Tañrı te'ālā eydür benüm ħabībüm ol altun gümüş şeytān (3) elinde mülevves olmuşidi anlar aña meyl idüp ellerine alalar almasalar (4) gerekdi imdi ben kerīm Tañrıyı 'izzetüm 'azametüm ħaĝķıçün ol ellerine (5) aldıkları şuçı baĝışladum ammā ol mālī yusunlar Resül ħazreti eydür (6) ilāhī anuñ yuması nicedür Tañrı te'ālā eydür ey benüm ħabībüm ol mālūñ (7) yuması budur ki yılda iki yüzdür hem de beş dirhemini çıkarısunlar (8) daħı fuĝarāya virsünler tā ki ol pāk ola ben daħı anlara (9) şūr-ı ħisāb şorıcaĝ āsānluĝla şoram imdi ey benüm (10) ħabībüm benüm ħazretüme dīzārumdan ĝayrı ĝāyet sevgülü (11) nesne yokdur mü'min daħı benden ĝāyet sevdüĝi nesneyi (12) ister imdi ben daħı mü'min kullarından ĝāyet sevdüĝi (13) nesneyi isterem dir Resül ħazret imdi yā Rab mü'minüñ (14) ĝāyet sevdüĝi ne nesnedür Tañr[ı] te'ālā eydür anlaruñ altun (15) gümüşdür tavadur daħı igen tırladur bāĝ bōstāndur [64b] (1) imdi eger kullarum benüm buyuruĝum tıutup sevdüĝi nesne'i (2) benden dirīĝ itmezlerse ben daħı anlardan dīzārum (3) ni'metin dirīĝ itmezsin eger anlar benüm 'aşķum yolında şol (4) birķaĝ dirhem gümüşden ötüri benüm dīdārum ni'metinden vazgelürlerse (5) anlar daħı benden dizār görmek

⁷⁸ Şūra 42/20 'Kim dünya kazancını tercih ederse ona da bundan veririz; ama onun âhirette hiçbir nasibi olmaz.'

⁷⁹ Metinde - - işareti ile belirtilen kısım derkenara eklenmiştir.

um[ma]sunlar didi *ne‘ūzū (6) billāhi min-zalik* Resül Һazret eydür yā Rab sen Һālīksin (7) kerīmsin raḥīmsin ған̄isin cömerdsin anlar maḥlūkdur (8) ḥaḳīrlerdür za‘īflerdür eksüklüldür ‘ācizlerdür Tañr[1] te‘ālā (9) eydür ey ḥabībüm belī eyledür illā bunlar şol hevāyla muḥabbet (10) olduğı vişāle dīzāra ḳa‘īl degüldür Tañr[1] te‘ālā eydür (11) ey benüm ḥabībüm ben Tañr[1] te‘ālā ḳādirem ki cemī‘ ḳullarımı toğr[u] yola (12) götürem hīç kimse enbiyāya muḥtāc olmaya ve daḥı ḳādirem ki (13) etmegi gökden pişmiş endürem hīç kimse öñüne muḥtāc olmaya (14) eger ḳullarımı varlu yaradam kimse kimseden nesne dilemeye illā dürüşmegi (15) ḳazanmağa sebep ḳıldum daḥı ḳādirem ki ‘avrat erle cem‘ olmadın **[65a]** (1) oğlan yaradam nice kim Adem ve Ḥavvāy[1] yaratdum daḥı ḳādirem ki (2) adsuz ‘avratdan oğlan vücūda getürem netekim ‘īsā nebīyi (3) getürem daḥı ḳādirem ki ‘avratsız erden oğlan ḥalḳ idem (4) netekim şīti ḥalḳ itdüm illā erle ‘avrat cem‘ olmağı sebep ḳıldum (5) oğlan vücūda gelmeklige imdi ey benüm ḥabībüm ḳādirem ḳullarımıla (6) daḥı ki ‘amel itmedin raḥmet eyleyem ammā benüm buyuruğum tıutup senüñ (7) sünnetüñi tıutmağla sebep ḳıldum benüm raḥmetümle cennetüme gelüp dīzārum (8) görmeklige daḥı ḳādirem ki ған̄ilerüñ mälların zekātsiz daḥı (9) arı eyleyem illā faḳīrleri sevindürmegi sebep ḳıldum ol (10) māluñ arınmasına Allah te‘ālā ‘azze ve celle buyurur ki ey mü’mın (11) ḳullarım gerçek ‘aşıḳlar ma‘şūḳ ḥūyla ḥūylanmaḳ gerek (12) ve anuñ şıfatıyla şıfatlanmak gerek *tahallāḳū bi-aḥlāḳillāh* (13) ya‘ni ḥulḳlanuñ Allah ḥulḳıyla ben ‘alīmem siz daḥı ‘alīm oluñ (14) ben şābirem siz daḥı şabr idici oluñ ben ‘ādilem siz daḥı ‘adl (15) edici oluñ ben raḥīmem siz daḥı eliñüz altındağılara daḥı **[65b]** (1) za‘īfleri esirgeyici oluñ ben baḥīli sevmezın cömerdin siz (2) daḥı baḥīl olmañ cömerd oluñ ben settāram ‘ayblar örtücüyem (3) siz daḥı birbirüñüz ‘aybın örtüñ ben ғаḫūram ya‘ni şuçlar (4) bağışlayıcıyam siz daḥı şuçlularuñ şuçın mu‘āf idüñ ben (5) münezzeḫ pākem siz daḥı pāk oluñ nefsuñ yaramaz şıfatlarından (6) arıduñ imdi eger yā mü’mın ḳullarım ḳullarım siz benüm

bu şifatlarumla (7) şifatlanursañuz yarın kıyāmetde ben daħı size eyidem merħabā (8) merħabā şafā geldüñüz ey benüm şifatlarumla şifatlanmış kullarum (9) sizi şorusız ħesabsız cennete koyam ve dürlü ni‘metler virem (10) daħı dīzārum gösterem laṭīf Tañrı te‘ālā buyurur ki ey mü‘min kullarum (11) nefsuñüz size eydür ki māluñuzı telef eylemeñ faķırlere virmeñ (12) oğluñuz kızuñuz gerek ola tā ki anlar kimseye muhtāc olmayalar (13) ben eydürem ki ey kullarum rızık size viren benem virüñ (14) benüm faķırlerüme eger siz şeyṭān sözine uymayup benüm buyuruğum (15) tatarsañuz ben daħı şeyṭānı red eyleyem nefsuñüzi Müslümān eyleyem [66a] (1) māluñuza berekāt virem daħı āḫiretde benüm cennetüme cemālüme (2) lāyık olasız ey mü‘min kullarum beş vaķt namāzı kılıñ (3) cemī‘ ömrüñüzi namāz kılmağla geçmişse size şevāb vireyüm ey kullarum (4) bugün siz benüm faķır kullarumı dünyāda esirgeñ yarın kıyāmetde siz (5) daħı faķır olıcaķ ben daħı sizi esirgeyem laṭīf Tañrı te‘ālā (6) ğanīlere ‘ināyet eyledi faķırleri bunlara ħavālet eyledi anuñçün ki (7) ğanīler mālın severler eger faķırler olmasaydı ğanīler ol sevdügi (8) mālı (māl) hep bunda koyup giderlerdi faķırleri bundan (9) raħmet viripdüm ki bunlar dünyāda sevdügi nesnelere anlara vireler (10) anlar daħı bunlaruñ cemālligin eyleyeler bunlaruñçün āḫirete (11) iledivireler *ni‘me’l-ķavmü’s-sā’ilüne yaħmilüne zādenā ile’l-* (12) *āḫireti* ya‘ni sā’illerin ħōş ṭā‘īfedür ki bizüm götürmedüğüümüz (13) azığı götürürler āḫirete iletürler bizümçün laṭīfe (14) bir gün Cebrā’ıl Nūḫa geldi eydür yā Nūḫ Allah te‘ālā saña (15) selām kılar buyurd[ı] ki Nūḫ şu bir ķarış miķdārınca ağaķ [66b] (1) budacuğını varsun falan yerde diksün ķosun (2) gitsün tā benüm buyuruğum olmayınca ol ağacuñ ķatına varmasun (3) didi Nūḫ peyğamber vardı ağacı Allah te‘ālā buyurduğı yerde dikdi (4) gitdi bunuñ üzerine iki yüz yıl geçdi bir gün kāfırlar Nūḫ (5) peyğamberüñ ellerin daħı ayağına bir ip ṭaķdılar daħı yüz (6) üstine çöplüklerde süridiler şöyle ki gökde melekler (7) Nūḫ için zār u zār ağlaşdılar Ḥaķ te‘ālā eyitdi ki (8) yā Nūḫ dileğüñ nedür benden ķabül kılayın didi ki yā Rab (9)

“*lā tezer ‘alā’l-arḍi min[el]-kāfirīne deryyārā*”⁸⁰ ya‘ni ilāhī yeryüzinde (10) kāfirler[den] bir kāfir ḳoma hep helāk eyle didi andan (11) Hāḳ te‘ālā Nūḩuñ du‘āsını ḳabūl itdi Tañrı te‘ālā (12) Cebrā’īl Nūḩa viripdi ki yā Nūḩ ṯur var ol falan (13) yerde bir büyük ağac vardır var ol ağacı kes daḩı (14) bir gemi düz küllī daḩı saña uyan mü‘minleri ol gemiye ḳoyḡıl (15) ve daḩı her cins canavārdan birer çift bile gemiye ḳoyḡıl **[67a]** (1) didi andan Nūḩ vardı ol ağacı kesdi getirdi (2) bir gemi düzdi Tañrı te‘ālā eydür yā Nūḩ bu ağac ne ağacdur (3) bilü misin Nūḩ eydür ilāhī bilmezem Allah te‘ālā eydür yā Nūḩ (4) bu şol bir ḳarışca ağacdur ki falan gün Cebrā’īl saña (5) getürdi sen anı falan yerde dikdūñ ben bilürdüm ki (6) kāfirler seni incideceklerdi sen anlara ḳarşı viriserdūñ (7) ben anları ṯūfānla helāk eylerdüm saña kimi gerek olıardı (8) ilerüde anuñ çaresin eyleyüvirdüm didi yarın ḳıyāmetde (9) Tañr[ı] te‘ālā buyura ki getürüñ mü‘minüñ zekātını yüz biñ yigirmi (10) dört biñ peygamberüñ ümmetleri ve yedi ḳat gök feriştelere (11) ḩāzırken mü‘minüñ zekāt şevābın ṯāḡlar gibi getüreler emrle (12) ḩayr terāzisine ḳoyalar Allah te‘ālā eyide ki yā ḳulum ḩiç bilür misin (13) bu şevāb ne şevābdur mü‘min eydür ilāhī bilmezem diye Tañr[ı] te‘ālā (14) eyide ey mü‘min ḳulum zekātun şevābıdır ki ol fānī dünyāda (15) yoḩsuluma virdüñ ben anı keremümle luṯfumla terbiye itdüm **[67b]** (1) çoḡaltdum diye mü‘min anı görüp şād ola Resūl ḩāzreti a.s (2) buyurur ki zekat mü‘minüñ elinden çıḳduḡı vaḳtın Hāḳ te‘ālānuñ (3) ḳudret eline girür ḩikmet oldur ki anı besler çoḡaldur ḳıyāmet (4) güninde ṯāḡlar gibi eyler tā ki mü‘minüñ ḩayrı artuḳ olsun (5) diyü nükte Allah te‘ālā eydür ey mü‘min ḳulum bireḡü bir avuc (6) toḩum[ı] yere şaçar ol yer benüm buyuruḡumla ol toḩum şaḳlar bir zamāndan (7) şoñra birisi yedi yüz olur girü issına ṯapşurur imdi (8) benüm ḳudret elüm yerden alu degül daḩı benüm ‘izzetüm ‘azametüm ḩaḳḳıçün (9) bir mü‘minüñ bir ḩayr ‘ameline yedi yüz biñ şevāb virem didi (10) Resūl ḩāzret şallallāhü ‘aleyhi ve sellem buyurur ki

⁸⁰ Nūḩ 71/26 “Rabbim” dedi, “Yeryüzünde inkārcılardan ḩiç kimseyi sağ bırakma!”

mü'minüñ (11) şadaķası şevābını Allah te'ālā ķudret elinden gidermedüģine (12) iki
 hikmet vardur birisi oldur ki ğanī faķire şadaķa virdüm (13) diyü minnet eyler Tañrı
 te'ālā eydür ey ğanīler faķirlere virdüģüñüz (14) şadaķayı minnet eylemeñ ki ol
 rızķ[1] size gene ben virmişemdür (15) dağı ol virdiģüñüz şadaķanuñ 'ivāzın ben size
 dünyāda [68a] (1) dağı āhıretde dütdede virürem imdi ey faķir ķullarum (2) siz dağı
 bize falan kiři 'aťā itdi diyü minnetlü olmañ (3) ol size olan 'aťāyı viren benemdür
 Resül ğazreti (4) şallallāhü 'aleyhi ve sellem kaçan ki fuķarāya şadaķa virmek dilese
 (5) ol vireceğini kelā birle yürüdi müşkilleri dağı elinüñ ayāsına (6) ķordı faķire
 vireceği vaķtın mübārek elin aşıģa tıtaradı (7) dağı faķir Resül ğazretinüñ mübārek
 elinüñ özinden (8) alardı eyitdiler yā Resülallāh mübārek elüñi niçün aşıģa (9)
 tıtarıñ didiler ol şadaķayı alan Ħaķ te'ālānuñ ķudret elidür viren (10) mahlūk elidür
 anuñçün ben elümi aşıģa tıtarıñ didi laťife (11) Mūsā peyģamber 'aleyhi's-selām
 eydür Tevrātda ğördüm ki Ħaķ te'ālā (12) eydür āhır zamānda bir peyģamber ğele
 ben anuñ ümmetinden ödünc dileyem didi (13) Mūsā peyģamber eydür ta'accüb ider
 İlahī ödünc dilemek ğod 'ācizlik nişān[1]dur sen (14) ğod 'ācizlikden münezzehsin
 nite ödünc dilersin didi Tañrı te'ālā (15) eydür yā Mūsā bir kimesne bir ķulına māl
 virse var sen de al şat [68b] (1) dise dürüst midür Mūsā eydür dürüstdür yine ol
 ķulına (2) eyitse baña ol mālınđan ödünc vir dise yine saña virem dise (3) ol ķul azād
 olur mı Mūsā eydür İlahī niyeti alursa olur Ħaķ te'ālā (4) eydür yā Mūsā niçün azād
 olur Mūsā eydür İlahī anuñçün ki ol ķul (5) māl ıssı olıcaķ māl senüñdür sen ifādesin
 dimiş gibi olur degül (6) illā kināyetle şartı olmış olur Tañr[1] te'ālā eydür ğerçek
 eydürsin (7) yā Mūsā hem eyledür didi imdi yā Mūsā bilgil ki cemī' mü'minler (8)
 benüm ķullarumdur bunlaruñ mālaları cānları benümdür dir imdi bunlar[a] (9)
 ğetürüñ mālunuñdan ya ödünc virüñ diyicek bunlaruñ nefsleri (10) tıamudan azād
 olmuş olur ol mālun 'ivaızı dağı bunlara (11) virilecekdür eğer ol mālunuñdan baña
 bağış virüñ desem (12) ğaťırlarına ğoş gelmez didi illā bilürler ki ödünc elbetde yine

(13) ıssına virmelüdüdür gönülleri incitmez didi Mūsā eydür bu ne ‘ināyetdür ki (14) bunlara eylemişsin Allah te‘ālā eydür yā Mūsā ḥabībüm Muḥammedüñ ümmetleridür (15) anuñ keremine başı şadaqasınadur bunlara itdügüm ‘ināyetler yüzüñ [69a] (1) incidür didi laṭife teşrîf ümmet-i Muḥammed Allah te‘ālā ‘azze ve celle (2) eydür yā Mūsā diler misin ki ben saña boynuñ tamarlarından daḥı (3) yakın olam ve gözünüñ aқыyla қarasından yakın ve daḥı dilüñdeki (4) sözüñden yakın olam Mūsā eydür belī yā Rab bunuñ gibi ‘aṭāyı (5) keremi kim ola ki istemeye Allah te‘ālā eydür imdi yā Mūsā Muḥammed daḥı (6) Muḥammedüñ āline şalavāt getür didi andan Mūsā eydür yā Rab Muḥammed (7) kimdür anuñ āli kimlerdür ki ben aña ve āline şalavāt getürmeyince saña (8) yakın olmayam didi Allah te‘ālā eydür yā Mūsā eger Muḥammed olmasaydı (9) daḥı anuñ ümmeti olmasaydı ‘izzetüm ‘azametüm ḥaқkıçün ‘Arş Kürsi Levḥ u (10) Қalemi yaratmayaydum yerleri gökleri ve melekleri yaratmayaydum daḥı (11) ayı güneşi daḥı cenneti cehennemi yaratmayaydum daḥı Ādem Şafī Nūḥ Neci İbrahim (12) Ḥalil daḥı sen Mūsā-yı Kelīmi yaratmayaydum sizi daḥı anuñ (13) keremine yaratdum imdi yā Mūsā eger Muḥammed ve anuñ ümmetinüñ faziletine (14) ikrār itmezseñ seni ḥışm odına yandururam eger İbrāhīm Ḥalīlsin (15) daḥı Mūsā eydür yā Rab ikrār itdüm daḥı şehādet itdüm i‘tikādla [69b] (1) iḥlāşile ki Ḥaқ peygamberüñdür daḥı ben aña şalavāt getürdüm daḥı (2) ‘ömrüm oldukça ben aña şalavāt getürem Mūsā eydür yā Rab Muḥammedi mi çok (3) seversin yoḥsa ya beni mi çok seversin Allah te‘ālā eydür yā Mūsā (4) sen benüm kelīmümsin Muḥammed benüm ḥabībümdür imdi ḥabīb kelīmden efdaldür (5) yā Mūsā sen benümle Sinā ṭāğında münācāt idersin Muḥammed benümle (6) ‘arşdan yuқaru *ḳābe ḳavseyne* münācāt idiserdür ḳurbet (7) bisāṭında Mūsā eydür yā Rab Muḥammed ümmetini mi çok seversin yoḥsa (8) benüm ümmetümi mi çok seversin Allah te‘ālā eydür yā Mūsā hemīn (9) senün ümmetün degil cemī‘ ümmetlerden Muḥammed ümmet[i] sevgilüdür baña dir (10) Mūsā eydür yā Rab niçün cemī‘ ümmetden saña

bunlar (11) sevgilidir Allah te‘ālā eydür yā Mūsā Muḥammedüñ keremine ‘izzetine
 (12) muḥabbetine anlar[1] daḥı sevdüm didi yā Mūsā ben bunlar[1] sevdüm (13) daḥı
 andan yaratdum daḥı benüm sevgümi daḥı benüm ḥabībüm sevgisini bunlaruñ (14)
 gönüllerinde ḳodum daḥı cemī‘ ṭā‘atüñ ‘ibādetüñ efdalini (15) bunlara virdüm daḥı
 kitablaruñ güzīdesin bunlara virdüm [70a] (1) daḥı aylaruñ şevāblusını bunlara
 virdüm receb ayı şa‘bān ayı (2) ramazān ayı ve ol ayuñ içinde ḳadir gicesini virdüm
 ki (3) ol giceyi iḥyā itmek anlara benī İsrā’īlūñ biñ aylık ‘ibādetinden (4) yegrekdür
 daḥı anlara zīl-ḥicce ayın virdüm daḥı ‘āşure ayın (5) virdüm ki bunlar cemī‘ aylaruñ
 yegregidür ve daḥı günlerüñ yegregin (6) anlara virdüm ki cum‘a gündür ki ol günde
 gusl ideler cum‘a namāzın (7) kıllar bir cum‘adan bir cum‘aya itdükleri günāhları
 ben raḥmetümle bağışlayam (8) daḥı ben anlara dünyāda cennet bağıçelerinden bir
 bağıçe virem Mūsā (9) eydür yā Rab cennet bağıçesinüñ şüreti ne nesnedür yā Mūsā
 (10) meclisidür daḥı ‘ulemā meclisidür andan va‘z nasīḥat (11) ideler daḥı diñleyeler
 ve ol meclise gelen kimseler eger tağlar deñlü (12) ve deñizler ḳum kır şağışı günāhla
 gelseler cemī‘sin raḥmetümle (13) yarlıgayam ol diger tevḥīd va‘z nasīḥat
 berekātında ve ḳaçan ki (14) ol meclisde ḳalksalar ol günāhları cemī‘ maḥv ola ve ol
 günāhlar (15) miḳdārınca şevābla gideler benüm raḥmetüm ve berekātum anlaruñ
 üzerine ola [70b] (1) imdi yā Mūsā sev Muḥmmmed[i] şol kendü öz cānuñı sevdüğüñ
 gibi (2) ve daḥı Muḥmmmedüñ ümmetüñi şol kend[i] ümmetiñi sevdüğüñ gibi ve eger
 böyle (3) itmezseñ adunı peygamberlik dīvānından yuyuram itdüğüñ ‘amelleri (4)
 hebā’en mensūrā iderem didi yā Mūsā her kim ki Muḥammede ya anuñ (5)
 ümmetine inkār itse raḥmetüm daḥı ḥabībümüñ şefā‘ati aña ḥarām (6) ola yā Mūsā
 her kim ki Muḥammedi ya anuñ ümmetini bir kelime ile ya ḥarfle (7) red itse
 zebāñilere buyuram ol kimseyi yüz üzerine süriyü süriyü (8) cehenneme birağalar yā
 Mūsā eger muḳarreb meleklerden veya mürsel peygamberlerden (9) her kim ki
 Muḥammede ve anuñ ümmetine inanmasa ve anlara müştāk olmasa (10) ben anlaruñ

cemîc ‘amellerin red eyleyem ve adlarını sa‘îdler divânından (11) yuyam şaķiler
 divânında yazam yâ Mūsā yarın kıyāmet güninde (12) cemîc peygamberler nefsi ola
 ümmetlerin ańmayalar illā Muḥammed ümmetin (13) dileye yâ Mūsā Muḥammed(e)
 ümmetinüñ bir ḥasenetine yedi yüz şevāb (14) virem ve günāhlarına birine bir
 yazam ve eger tizcek istiġfār (15) iderse ol günāhı yuyam daḥı birine on ḥasenāt
 yazam [71a] (1) yâ Mūsā ben raḥmetümi biñ baḥş eyledüm tokuz yüz tokısan (2)
 tokuzını Muḥammed ümmetine naşib itdüm ve birincisini cemîc (3) enbiyā
 ümmetlerine virdüm Mūsā eydür yâ Rab bunlar saña (4) hiç ‘aşı olmazlar mı ki
 bunlara bunca luḥf in‘ām idersin (5) Allah te‘ālā eydür yâ Mūsā bunlar baña ‘aşı
 olurlar ben daḥı (6) bunlara incünüp bir ḥışm göndersem bunları sevdüğümden (7)
 raḥmetüm ğazabımı öñürdür tiz ilerü varur bunları ihāta (8) ider kaplar ğazabum
 görür ki raḥmet bunları kaplamış ğazabum (9) te’sirinden maḥv olur bunlar
 kurtulurlar yâ Mūsā cemîc (10) maḥlūķāta ümmet-i Muḥammedden ‘aziz ḥürmetlü
 kimse yaratmadum ve ‘ālem-i (11) ervāḥa bunları cemîc maḥlūķātdan yedi yüz yıl
 öñdin yaratdum (12) ammā şüret ‘āleminde cemîc ümmetden soñra getürsem
 gerekdür (13) ve zamānuñ āhirinde getürem girü kalan ümmetler gibi yer altında
 çok (14) yatmasunlar diyü imdi yâ Mūsā diler misin ki anlaruñ āvāzlarını saña (15)
 işitdürem Mūsā eyitdi yâ Rab kerem eyle işitdürgil andan Allah te‘ālā [71b] (1) ‘azze
 ve celle bir kerre ḥiṭāb itdi ki yâ ümmet-i Muḥammed derḥāl ām (2) ḥās erkek dişi
 cemîc bir āvāzdan cevāb virüp eyitdiler ki (3) *Allāhumme lebbeyk vaḥdeke lā-şerike
 leke lebbeyk inne’l-ḥamde ve’n-ni‘mete leke (4) ve’l-mülke lā şerike leke lebbeyk*
 kaçan ki ḥazret-i Mūsā bunlaruñ āvāzını (5) eşitdi hemīn dem yüzi üzerine düşdi daḥı
 eyitdi ki yâ Rab (6) beni daḥı ümmet-i Muḥammedden eyle diyü zārliķ eyledi Allah
 te‘ālā eyitdi ki (7) kaldur başuñı yâ Mūsā saña daḥı virdüğüme şükr eyle seni daḥı
 (8) nice peygamberlerden efḍal eyledüm risāletle kelimātla ol (9) kerāmeti ki
 Muḥammede virdüm ve anuñ ümmetine virdüm ne hiç bir peygambere (10) virürem

ve ne bir ümmete virürem didi imdi yā Mūsā yür[i] imdi (11) var beni İsrāʿīl kavmine
 bunları haber vir cān-ı göñülde (12) Muḥammed ümmetini sevsinler gece gündüz
 şalavāta meşgūl (13) olsunlar tā ki ben daḥı anlardan rāzī olam raḥmet eyleyem (14)
 anları daḥı cennete koyam didi faşl miʿrāc gicesi Tañrı teʿālā (15) eydür yā
 Muḥammed senüñ ümmetüñi ğayet sevdüğümçün bunlar[1] [72a] (1) cemīʿ
 ümmetlerden şoñra getürdüm daḥı boylarını kısacuk (2) eyledüm daḥı ʿömrlerin
 azcuk eyledüm daḥı mālların azcuk (3) eyledüm daḥı gövdelerin zaʿīfce eyledüm
 Resūl ḥazret eydür (4) ilāhī bu maʿnilerde ḥikmet nedür baña bildürgil dir Tañr[1]
 teʿālā (5) eydür ey benüm ḥabībüm anuñçün kamudan şoñra getürdüm ki (6) cemīʿ
 ümmetlerüñ ʿaybını senüñ ümmetüñe bildürem senüñ ümmetüñüñ ʿaybını (7)
 bildürmeyem ancak ben bilem imdi yā Muḥammed eger senüñ ümmetüñi kıyāmet
 güninde (8) rüsvāy kılsay mısam dünyāda daḥı bunları rüsvāy iderdüm (9) bir vech
 daḥı anuñçün bunları şoñra getürdüm ki kamu ümmetlerden (10) bunlara şikāyet
 eyledüm bunları dost tutundum bunlardan (11) kimseye şikāyet eylemeyem imdi
 eger bunları yarın kıyāmetde ḥalāyık (12) ortasında ben bunları rüsvāy eylesem
 ḥikmetden taşra olmuş (13) olur imdi ḥāşā ki benüm işüm ḥikmetden daşra ola yā
 Muḥammed (14) ben dilerem ki bunlaruñ ʿaybların saña daḥı bildürmeyem tā ki (15)
 sen bunları eyü kişi şanup şefāʿat kılasın ben bunları [72b] (1) ʿayblarıyla kabūl idüp
 raḥmet kılam eger sen bunlaruñ ʿaybların (2) muḥḥaliʿ olursañ bunlardan bīzār olup
 bunları şefāʿatden (3) maḥrūm kılasın imdi Resūl ḥazreti eydür ilāhī ümmetümi (4)
 yavlaḥ severin kerem eyle bunlara raḥmet kıлмаğı baña koğıl (5) bunlara ben şefkatle
 raḥmet eyleyeyin didi Allah teʿālā (6) eydür yā Muḥammed bu sözüñ ümmetüñ
 ḥaḥḥında maşlahatlu söz (7) degüldür benüm ʿizzetüm ʿazametüm ḥaḥḥıçün eger
 birisinüñ ʿaybını (8) saña bildürsem şol sāʿat incinesin kaḥıyasın cemīʿsinden (9) bile
 bīzār olasın yā Muḥammed sen maḥlūḥsın maḥlūḥ ḥavşalası (10) buña ḥāḥat
 getüremez anlaruñ biñine yā on biñine yā yüz biñine (11) raḥmet kılasın girü ḥalanın

rahmetden mahrûm kılasın (12) imdi yā Muḥammed maşlahat budur ki bunlaruñ
 ‘aybların sen daḥı (13) bilmeyesin eyü kişi şanup şefā‘at kılasın ben ‘izzetüme (14)
 lâyıḳ rahmet eyleyem bir vech daḥı oldur ki anuñçün (15) ümmetüni ümmetlerden
 soñra getürdüm ki toprak altında [73a] (1) az yatsunlar diyü bir vech daḥı şeytān[ı]
 za‘îf bulsunlar (2) diyü soñra getürdüm zîra şeytān yiñidi koydı ilerüki (3) ümmetleri
 çekişi çekişi āḥir yiñidi şimdi za‘îf oldı (4) senüñ ümmetüñe mekr idemez bir vech
 daḥı oldur ki ilerüki (5) ümmetler zaḥmetler çekdiler yol bellü eyleyinceden senüñ
 ümmetüñ (6) anuñçün soñra getürdüm ki yolu geñezce buldı zaḥmetsüz (7) yürüdiler
 bu şuna beñzer ki yola kar düşüp evvel kuvvetlülere (8) yürüdürler çıḡır eylesünler
 diyü andan za‘îfleri yürüdürler (9) bir vech daḥı ‘ömrlerin kışa itdük hikmet budur
 ki ‘ömr (10) iki dürlüdür bir dürlüsü oldur fısqda fücürda günāhdā (11) ma‘şiyetde
 geçer bir dürlüsü daḥı budur tã‘atde ‘ibādetde (12) geçer imdi ‘ömr kışa olduḡı
 yegdür zîra tã‘atde ‘ibādetde (13) geçen ‘ömr daḥı rahmetdür fesādda geçen ḥod her
 gün günāhın (14) arturur imdi ‘ābidüñ ‘ömr kışa olsa zaḥmet az olur (15) fāsıḳuñ
 ‘ömr kışa olsa günāhı az olur bir vech daḥı [73b] (1) oldur ki dünyā zindāndur dost
 dostı zindānda (2) olduḡın revā görmez bir vech daḥı oldur ki ‘ömr uzun (3) olmaḡda
 fāyide oldur ki günden güne ḥayr ziyāde olaydı (4) Tañrı te‘ālā Muḥammed
 ümmetine az ‘ömrde çok şevāb virdi (5) ayruḳ ümmetler yüz yılda kazandıḡın
 Muḥammed ümmetine bir sã‘atde (6) ḥāşıl olur eyle olıcaḳ uzun ‘ömr nider
 şüretlerin (7) anuñçün ḥaḳîr kıldı ki kıyāmet günü olıcaḳ ḥiṭāb gele ki (8) getir bu
 za‘îf kullarumuñ ‘amelini bunlaruñ ‘amelini getüreler (9) taḡlardan taşlardan ağır
 gele andan Allah te‘ālā (10) eyide getürüñ ol uzun boylu çok ‘ömlü güçlü (11)
 kuvvetlü kullarumuñ daḥı ‘amelini diye anlaruñ daḥı ‘amelin getüreler (12) şöyle ki
 bu kişinüñ ‘ameli bir za‘îfceden mü’min ‘amelince daḥı (13) olmaya andan Ḥaḳ te‘ālā
 buyura ki yā kullarum siz iş bunuñ gibi (14) uzun boylu çok ‘ömrle ‘amelüñüz azacıḳ
 bunlar kışacıḳ (15) boylu azacıḳ ‘ömrle ḥaḳîrce şüretle ‘amelleri çok [74a] (1) ne

dirsz eyideler ki Hüdāvende ḥaḳ budur ki bunlar (2) bizden artuḳ mertebeye lāyık olalar cennete daḫı (3) bizden öñdin gireler diyeler imdi zihī luṭf-ı kerem ol (4) keremi çok pādişāhuñdur ki bu ümmet ḥaḳḳında kılmışdur (5) zihī ‘ināyet kim azacuk eyleyen oldur ve bu za‘iflerüñ (6) azacuk ‘amellerin ayruḳlara çok gösteren oldur bunlara (7) ikrār itdüren oldur bir vech daḫı oldur ki ḳavīlere (8) yüki ağır ururlar za‘iflere yeyincek ururlar ilerüki (8) ümmetlerüñ boyları uzun ‘ömleri uzun yükleri (10) ağırdı bu ümmetüñ boyları kıscuḳ ‘ömleri azıcuḳ (11) yükleri yeyincek ilerüki ümmetlerüñ birisi bir günāh işlese (12) anlar şerī‘atlerinde ḥükm buyidi ki ol günāh eyleyen (13) kişi kendü üzerini yüz yıl yalan zaḫmet içinde ṭutsa (14) gerekdi yüz yıldan şoñra kendü ta‘alluḳından bir kimesne bir kılıçla (15) bunuñ boynını urmaḳ gerekdi tā ki tevbesi ḳabül olup [74b] (1) ol itdigi günāhdan ḳurtulaydı ammā Allah te‘ālā ‘azze (2) ve celle ḫazret-i Muḫammed Muştafānuñ keremine bu nesnelere ümmetine (3) bağışladı kırk elli yıllık günāhına şıdkıla i‘tikādla (4) bir tevbeyle ḳabül kılar anuñ günāhların bağışlar yirine bir ol (5) miḳdar ḫasenāt virür bir vech daḫı mälların az kılduḳına (6) ḫikmet budur ki ḫalāliçün ḫisāb olur ḫarām için ‘azāb (7) olur anuñ mälların az virdi ki mü’mine ḫisāb olmaya (8) andan Allah te‘ālā eydür yā Muḫammed senüñ ümmetüñe itdüğüm in‘āmı iḫsānı (9) yüz biñ yigirmi dört bin peygamberlerüñ ümmetine itmedüm temmet bi-‘avnillāhi te‘ālā

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KİTÂB-I Mİ‘RÂCNÂME’NİN SEÇME SÖZLÜĞÜ

‘âbid	Ar.	İbâdet eden, kulluk eden kimse.
aḥsen	Ar.	Çok (daha, en, pek) güzel.
aķçe	Ar.	Selçuklular ve Osmanlılar’da para birimi olarak kullanılan gümüş sikke
‘amūd	Ar.	Değnek, sopa
‘arasât	Ar.	Mahşer yeri, haşır ve neşir meydanı.
āsān	Türkçe	Elde durmayıp kolay kayan.
aşşı	Türkçe	Fayda, kâr, menfaat.
ayruķsı	Türkçe	Başka, başka türlü, farklı.
āzād	Fars.	Serbest bırakma, serbestlik.
azıķ	Türkçe	Yolculuk sırasında veya dışarıda çalışırken yenmek üzere hazırlanan yiyecek, kumanya, nevâle.
bāk	Fars.	Korku, kaygı, çekinme.
bāzergān	Fars.	Tüccar, tâcir.
bend	Fars.	Bağ,bağlanma.
berāt	Ar.	Bir kimseye bir imtiyaz verildiğini gösteren belge.
bes	Fars.	Yeter, yetişir, elverir, kâfi, kolay.
beşâret	Ar.	Müjde, iyi haber.
bevl	Ar.	Sidik, çiş, idrar.
bī-hūş	Fars.	Aklı başında olmayan, kendinden geçmiş, baygın; şaşkın, sersem.
biryān	Fars.	Kebap etmek, kavurmak, yakmak.

bīzār	Fars.	Bıkmış, usanmış, bezmiş.
buğz	Ar.	Kin, nefret, düşmanlık.
Çalap	Türkçe	Tanrı, Allah.
cāmūş	Türkçe	Haşarı ,sert başlı hayvan.
çāšnī	Fars.	Çeşni, lezzet, tat.
cehd	Ar.	Alışıp çabalama, büyük gayret sarfetme, uğraşma.
cevr	Ar.	Haksızlık edip incitme, eziyet, cefâ, gadr, zulüm.
cihet	Ar.	Yön, taraf, istikâmet, cânip.
cühūd	Ar.	Yahûdi, çıfit.
cüş	Fars.	Coşma, taşma, kaynama, coşkunluk, galeyan.
dānā	Ar.	Âlim, bilgin, bilgili, bilen kimse.
deprenmek	Türkçe.	Harekete gelmek, kımıldamak.
derīçe	Fars.	Küçük kapı, kapıcık.
dīdār	Fars.	Yüz, güzel yüz, çehre.
dirīğ	Fars.	Esirgeme, kıyamama.
dükeli	Türkçe	Hep, hepsi, bütün cümle, herkes.
dürr	Ar.	İnci.
düzmek	Türkçe	Bir şeyi, onun için gerekli hususları hazırlayarak meydana getirmek, bir bütün hâlinde hazırlamak, tertip etmek.
ecr	Ar.	Bir iş karşılığında verilen ücret, Mânevî karşılık, sevap.
ednā	Ar.	Çok (daha, en, pek) aşağı, âdî.
elitmek	Türkçe	İletmek.
envār	Ar.	Nurlar, ışıklar.

ervāh	Ar.	Ruhlar.
fāriġ	Ar.	Vazgeçmiş, terketmiş, el çekmiş
fāsık	Ar.	Fısk u fucur sâhibi, şerîat hükümlerine uymayan günahkâr kimse.
fazîh	Ar.	Rezil, rüsvâ; yersiz ve çirkin.
fazl	Ar.	Âlîcenaplık ve cömertlik, iyilik, lutuf, kerem.
ferişteh	Ar.	Melek.
firāk	Ar.	Ayrılık, ayrılma, ayrı düşme, hicran, firkat.
ġāşiye	Ar.	At eyerinin altına örtülen sırmalı veya şerit süslemeli, sâhibinin servetine göre kıymetli taşlarla bezenmiş örtü.
geñez	Türkçe	Kolay.
ġill	Ar.	Gizli kin, düşmanlık, garaz.
gökcek	Türkçe	Güzel, sevimli, hoş.
güzîde	Fars.	Seçkin, seçilmiş, mümtaz, elit.
ġabîb	Ar.	Sevilen kimse, sevgili, dost.
ġâcet	Ar.	Gerek duyulan, muhtaç olunan şey, ihtiyaç.
ġacîl	Ar.	Utancından kimsenin yüzüne bakamayacak duruma düşmüş olan.
ġaġâyık	Ar.	Hakikatler, gerçekler.
ġaġîr	Ar.	Değersiz, îtibarsız, küçük.
hâlik	Ar.	Helâk olan, helâk olacak durumda bulunan, fânî.
ġalk	Ar.	Yaratma, yok iken var etme.
ġasîs	Ar.	Paraya, mala aşırı düşkünlüğü yüzünden elindekini harcayamayan (kimse), cimri, pinti, bahil.

havās	Ar.	Hasseler, duyular.
havf	Ar.	Korku.
havşala	Ar.	İnsanın anlama, kavrama, kabul edebilme ve tahammül derecesi.
hayız	Ar.	Âdet hâli, aybaşı.
hebā'en menṣūrā	Ar.	Boşuna, faydasız olarak.
hemān-dem	Fars.	Derhal, o anda, çabucak, hemen.
hevā	Ar.	İstek, arzu, heves, meyil.
hicāb	Ar.	Utanma, sıkılma, mahcûbiyet, örtü.
hık	Ar.	Balgam.
hil'at	Ar.	Pâdişahlar ve vezirler tarafından birine iltifat veya mükâfat olarak giydirilen, kürklü veya işlemeli kıymetli kaftan.
hîn	Ar.	Zaman, vakit.
hınzır	Ar.	Hâin, gaddar, inatçı, pis, domuz.
hışm	Fars.	Öfke, kızgınlık, gazap.
höd	Fars.	Kendi, bizzat, -de, dahi.
hor	Fars.	Değersiz, bayağı, hakir.
hubs	Ar.	Habislik, habâset, kötülük, alçaklık.
Hudāvend	Fars.	Efendi, sâhip, mâlik, hükümdar.
hulḳ	Ar.	Doğuştan olan huy, yaratılış, tabiat.
hulle	Ar.	Cennette giyilecek elbise.
hūrī	Ar.	Cennet kızı.
huşū'	Ar.	Varlığının farkında olamayacak derecede kendini karşısında bulunduğu şeyin heybet ve câzibesine kaptırma.
huzū'	Ar.	Alçak gönüllülük, tevâzu.

icābet	Ar.	Teklif edilen, istenen bir şeyi kabul etme, muvâfakat etme, uyma.
ictināb	Ar.	Kaçınma, sakınma, çekinme.
‘ifrīt	Ar.	Cinlerin çok zararlı ve çok korkunç kabul edileni.
iḥāṭa	Ar.	Bir şeyin etrâfını çevirme.
iḥlāṣ	Ar.	Riyâsız ve yapmacıksız inanış, çok samîmî bağlılık, katışıksız tam doğruluk.
iḥtiyār eylemek	Ar.	Seçmek, tercih etmek.
iḳrār	Ar.	Gizlemeyip açıklama, itiraf etme.
i‘lām	Ar.	Bildirme, anlatma.
‘imāret	Ar.	Bir yeri bayındır ve mâmur etme, bayındırlık.
imtiṣāl	Ar.	Örnek olarak alıp ayak uydurma, uyma, uyulma.
in‘ām	Ar.	Lutuf ve ihsanda bulunma, iyilik etme.
‘ināyet	Ar.	Lutuf, ihsan, iyilik.
ırak	Türkçe	Uzak.
‘iṣret	Ar.	İçki içme, içki.
isti‘ānet	Ar.	Yardım isteme.
istiġfār	Ar.	Allah’tan günahlarının bağışlanmasını isteme, tövbe etme.
isti‘māl	Ar.	İş işlemek, yapmak, icrâ etmek”ten, kullanma.
i‘tikād	Ar.	İnanma, kalben tasdik ederek inanma, inanç.
ittihād	Ar.	Bir olma, birleşme.
ittisāf	Ar.	Bir sıfatla sıfatlanma, bir şey kendisinde hal ve sıfat olarak bulunur olma, muttasıf olma.

‘ivaz	Ar.	Bir Şeye karşılık olarak verilen veya alınan Şey, bedel, karşılık
ivmek	Türkçe	Acele etmek, koŐmak, çabuk davranmak, Őitap etmek.
‘izzet	Ar.	Hürmet, saygı, ikram.
ķabīh	Ar.	Çirkin.
ķabza	Ar.	Kılıç, tabanca, ok vb.nin tutulacak yeri.
ķadem	Ar.	Ayak.
ķa’īl	Ar.	Râzı olmuş, boyun eğmiş.
ķā’im	Ar.	Ayakta duran, ayaĝa kalkmış durumda olan, kıyamda bulunan.
ķakmak	Türkçe	El veya ayakla itmek, ittirmek, itip dürtmek, vurmak.
kāmīl	Ar.	Noksansız, tam, bütün.
ķamu	Türkçe	Bir memleketteki halkın bütünü, amme.
ķanķı	Türkçe	Hangi.
ķaravaŐ	Türkçe	Câriye, halayık.
kārbān	Fars.	Kervan kelimesinin eski metinlerde rastlanan Şekli.
ķasem	Ar.	Yemin etmek.
ķaṭre	Ar.	Damla.
ķavī	Ar.	Güçlü, kuvvetli.
ķavl	Ar.	Söz, kelâm.
ķayrak	Türkçe	Topraĝı kayan ve ekime elveriŐli olmayan verimsiz arâzi.
kebā’ir	Ar.	Hakkında açık hüküm bulunan büyük günahlar, kebîreler.
kefâret	Ar.	İŐlenmiş bir günah, suç veya kabahatin affi için Şerîat hükmünce verilmesi veya yapılması gereken Şey.

kelb	Ar.	Köpek.
kerâmet	Ar.	Kerâmetler, ermişlerden zuhur eden olağanüstü haller.
kerrübî	Ar.	Cenâb-ı hakk'a en yakın olan ve "melâike-i mukarrebîn" denen meleklerden her biri.
keşâfet	Ar.	Koyuluk, koyu olma durumu, yoğunluk.
kesb	Ar.	Kazanma, çalışarak kazanma.
kethüdâ	Fars.	Eskiden büyük devlet adamlarının, zenginlerin işlerini gören kimse, kâhya.
kevser	Ar.	Cennette bir nehir veya havuz.
kibr	Ar.	Büyüklik taslama, kendini herkesten üstün görme.
kifâf	Ar.	Yaşamaya yetecek kadar rızık.
kifâyet	Ar.	Yeter miktarda olma, yetişme, elverme, kâfi olma.
kırañı	Türkçe	Dağ sırtı, bayır.
ķırba	Ar.	Sakaların su taşıdığı, altı geniş, ağzı dar deriden kap, meşin su tulumu.
ķırķıl	Türkçe	Saçına sakalına ak düşmüş, kıranta.
kisve	Ar.	Elbise, üst baş, kılık kıyâfet.
kizb	Ar.	Yalan.
ķulmaşlık	Türkçe	Aldatıcılık, hilecilik, kalleşlik.
ķurb	Ar.	Yakınlık.
la'net	Ar.	Allah'ın rahmetinden, af ve merhametinden mahrum olma.
lerze	Fars.	Titreme, titreyiş.
leşker	Fars.	Asker.
leţâfet	Ar.	Hoşluk, güzellik, incelik.
levn	Ar.	Renk.

mağbūn	Ar.	Bir şeyin iç yüzünü, gerçeğini bilmediği için aldanmış, kanmış olan.
mağfūr	Ar.	Allah tarafından günahları bağışlanan veya günahlarının bağışlanması için Cenâbıhakk'a duâ edilen (ölmüş kimse).
mālik	Ar.	Bir şeye sâhip olan (kimse), sâhip.
maşhara	Ar.	Maskara kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli. Tuhafıklar yaparak çevresini eğlendiren, hoş, sevimli, şaklaban.
maşlahat	Ar.	İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan şey.
masñu ^ç	Ar.	Sanatla yapılmış, sanat mahsûlü.
maşriğ	Ar.	Güneşin doğduğu yer veya yön, gün doğusu, doğu, şark.
mecîd	Ar.	Şânı, şerefi yüce olan, çok büyük, ulu, Hz. Allah.
mefkūd	Ar.	Mevcut olmayan, bulunmayan, yok.
meknūn	Ar.	Saklanıp korunan, saklı, gizli.
mekr	Ar.	Hîle, düzen, aldatma.
mekrūh	Ar.	Tiksinti veren, iğrendiren, iğrenç, kerih.
mel ^ç anet	Ar.	Lânete sebep olacak, lâneti gerektirecek kadar kötü iş ve davranış, alçaklık, mel'unluk.
mel ^ç ūn	Ar.	Kovmak, uzaklaştırmak'tan, lanetlenmiş.
menkūl	Ar.	Bulunduğu yerden başka bir yere taşınmış, götürülmüş, nakledilmiş.
menşūr	Ar.	Yayılmış, dağıtılmış.
meşakkat	Ar.	Güçlük, zorluk, sıkıntı, eziyet, zahmet.
meşâyih	Ar.	Şeyhler.

mevc	Ar.	Dalga.
mismil	Fars.	Temiz, pak şey.
mīzān	Ar.	Tartı, ölçü âleti, terâzi.
mu‘aţţar	Ar.	Güzel kokulu, ıtırılı.
müberrrā	Ar.	İlgisi, alâkası kalmamış, arınmış, arındırılmış.
muḥkem	Türkçe	Dayanıklı, güçlü duruma getirilmiş, sağlamlaştırılmış, sağlam, kuvvetli, metin.
muḳaddem	Ar.	Önde olan, önden giden, ileride bulunan.
muḳarreb	Ar.	Yaklaşmış, dost kabul edilmiş (kimse), yakın. Allah’a yakın olan.
muḳarrer	Ar.	Hakkında karar alınmış, karar verilmiş, kararlaştırılmış.
mülevves	Ar.	Pis, kirli, iğrenç.
mülġā	Ar.	Kaldırılmış, feshedilmiş, lağvolunmuş.
münezzeh	Ar.	Eksiklik, noksanlık, kötülükten arındırılmış olan, uzak, berî.
mūnis	Ar.	Kolayca dostluk kurabilen, sokulgan, sıcakkanlı, cana yakın.
muntazır	Ar.	Ölmek üzere olan, can çekişen.
murdār	Fars.	Kirli, pis, iğrenç.
mürīd	Ar.	Tarīkata girip bir mürşide bağlanan kimse.
mürsel	Ar.	Gönderilmiş, yollanmış.
müşābih	Ar.	Benzeyen, benzer, mümâsil.
müşāhede	Ar.	Gözle görme.
müşerref	Ar.	Şeref kazanmış, şereflenmiş, şerefli.
müstagraḳ	Ar.	atmış, dalmış, içine gömülmüş, garkolmuş.
müstecāb	Ar.	Olumlu, müspet cevap alınan, kabul edilen.

muştuluk	Türkçe	İyi ve muştulu haber getirene verilen armağan.
mutaşarrıf	Ar.	Bir mal yâhut mülkün sâhibi, mâliki olup kullanma hakkını elinde bulunduran (kimse).
mütehâyir	Ar.	Şaşmış, şaşırılmış, hayrete düşmüş.
mütelâşî	Ar.	Telâş eden, telâşlı, yok olan, mahvolan, izmihlâle uğrayan.
muṭîc	Ar.	Uyan, itâat eden, boyun eğen, tâbi olan (kimse).
muṭṭali ^c	Ar.	Bir işi haber almış olan, bilen, öğrenen, vâkıf ve haberdar olan.
muttaşif	Ar.	Bir hal ve sıfatla nitelenmiş olan, kendisinde o hal ve sıfat bulunan.
muvaḥḥid	Ar.	Allah'ın birliğine inanan, tevhit inancını benimseyen kimse, Müslüman.
muẓır	Ar.	Zarar veren, zararlı.
naẓîr	Ar.	Benzer, eş.
necâset	Ar.	Pislik, murdarlık.
nekes	Fars.	Cimri, eli sıkı, hasis.
nemed	Fars.	Keçe.
nerdübân	Fars.	Merdiven kelimesinin eski metinlerde rastlanan şekli.
nevâhî	Ar.	Menedilen, yasaklanan şeyler.
nevâziş	Fars.	Okşama, gönül alma, iltifat etme.
nifâk	Ar.	İnsanlar arasında anlaşmazlıktan gelen ayrılık, ara bozukluğu.
nîme	Fars.	Yarım, yarı, buçuk.
nisyân	Ar.	Unutma.
nîyâz	Fars.	Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarma, yakarma, ricâ.

perākende	Fars.	Birbirinden ayrı, dağınık, darmadağınık.
pīrlık	Türkçe	Pir olma durumu, ihtiyarlık.
rāyegān	Fars.	Karşılıksız, bedelsiz, bedâva.
revā	Fars.	Lâyık, uygun, yerinde, münâsip.
rif'at	Ar.	Yücelik, yükseklik, özellikle mevki yüksekliği.
riyā	Ar.	Olduğundan başka türlü görünme, özü sözü bir olmama, iki yüzlülük.
rubūbiyet	Ar.	Rab olma durumu, Tanrılık.
rūşen	Fars.	Parlak, aydın, aydınlık.
rūzī	Fars.	Rızık, azık.
şacı	Türkçe	Kimi düğün ve şenliklerde ortaya saçılması gelenek olan inci, para, şeker, tahıl gibi şeyler.
şafā	Ar.	Gönül şenliği, rahat, huzur, kedersizlik.
sā'il	Ar.	Soru soran kimse, dilenen kimse, dilenci.
şā'im	Ar.	Oruç tutan (kimse), oruçlu.
şākır	Ar.	Şükreden kimse, şükredici.
şavm	Ar.	Oruç.
şavma'a	Ar.	İçinde ibâdet edilen ve uzlete girilen çeşitli dinlere âit tapınak.
şayd	Ar.	Av, şikâr.
şebāt	Ar.	Karârından ve sözünden dönmeme, bir iş veya davranışta azim ve kararlılık gösterme.
şefā'at	Ar.	Bir suçun bağışlanması veya bir isteğin yerine getirilmesi için aracı olma.
şefi'	Ar.	Şefâat eden, bir kimsenin affa uğraması için aracılık eden kimse.

sehel	Türkçe	Az azıcık, pek basit.
semirmek	Türkçe	Besili ve semiz duruma gelmek, yağ bağlamak.
sergerdān	Fars.	Başı dönen, ne yapacağını bilmeyen, şaşırılmış, sersemlemiş bir durumda olan kimse.
serheng	Fars.	Bekçi, yasakçı, kavas.
şerīk	Ar.	Ortak.
server-i ka'ināt	Ar.	Hız.Muhammet, bir topluluğun en ileri geleni, başkan, reis.
settār	Ar.	Kullarının hatâ, kusur, ayıp ve günahlarını örten, bağışlayan” anlamında Allah için kullanılır.
şidk	Ar.	Doğruluk, gerçeklik.
şımak	Türkçe	Kırmak.
şirā	Ar.	Satın alma, satın alınma.
şıyrıncık	Türkçe	Elde durmayıp kayan, kaygan.
şomlık	Ar.	Uğursuz.
söyünmek	Türkçe	Sönmek.
şuḥuf	Ar.	Allah'ın Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'ân-ı Kerim isimleriyle bilinen dört büyük kitaptan başka bâzı peygamberlere gönderdiği vahiyleri ihtivâ eden sahîfeler, risâleler.
şūmlık	Ar.	Uğursuzluk
şundurmak	Türkçe	İleriye doğru uzatmak”tan fiil ismi ekinin kalıplaşmasıyla “İleriye doğru uzatılan şey”.
sündüs	Ar.	Dokumasında altın ve gümüş teller bulunan, parlak renkli ve değerli bir ipek kumaş çeşidi.

şuver	Ar.	Sûretler, şekiller.
ta‘accüb	Ar.	Şaşma, hayret etme.
ta‘alluk	Ar.	İlişik, ilgi, bağ.
ta‘ām	Ar.	Yemek, aş.
ta‘at	Ar.	Allah’ın emirlerine uyma, emredileni yapma.
ta‘azzum	Ar.	Büyüklik taslama, kibirlenme.
tafdīl	Ar.	Birini veya bir şeyi diğerlerine tercih etme, diğerlerine üstün görme.
taḥāret	Ar.	Temiz olma, temizlik.
taḥkīk	Ar.	Bir şeyin ne olduğunu, doğru olup olmadığını anlamak için yapılan araştırma, soruşturma.
tā’ib	Ar.	Allah’a dönen, tövbe eden kimse.
ṭammak	Türkçe	Damlamak.
ṭamu	Türkçe	Cehennem.
ṭañ	Türkçe	Güneş doğmadan önceki alaca karanlık, fecir.
taşadduk	Ar.	Sadaka vermek.
tażarru‘	Ar.	Yalvarma, yakarma.
ta‘ẓīm	Ar.	Hürmet etme, saygı gösterme, büyük sayıldığını belli edecek şekilde güzel muâmelede bulunma.
tehlīl	Ar.	Kelime-i tevhîdi, “Lâ ilâhe illallah” sözünü söyleme.
tekebbür	Ar.	Kibirlenme, büyüklük satma.
tekzīb	Ar.	Yalanlama, doğru olmadığını açıklama.
temcīd	Ar.	Ululama, yüceltme.
temerrüd	Ar.	İnat etme, karşı durma, kafa tutma.

teveccüh	Ar.	Bir tarafa doğru yönelme, doğrulma.
te'vîl	Ar.	Bir söz veya davranışa bilinen anlamından başka bir anlam verme, başka bir mana ile yorumlama.
tıfillik	Türkçe	Çocukluk.
‘ucb	Ar.	Şaşmak, hayret etmek, yadırgamak.
ulvî		Yüce, yüksek.
‘unf	Ar.	Şiddetli, sert, kaba.
uş	Türkçe	Akıl.
uş	Türkçe	İşte şimdi, çünkü, ancak.
üzengü	Türkçe	Ata binebilmek için ayakla üzerine basılan, bir kayışla eğerin yanına asılmış, altı düz mâdenî halka.
vaqf	Ar.	Durma, duruş.
varṭa	Ar.	Tehlike, uçurum, kuyu gibi derin yer, çukur.
vech	Ar.	Yüz, çehre.
vehm	Ar.	Gerçekte var olmayan, fakat var olduğu sanılan, varmış gibi tasarlanan düşünce ve zan.
veyl	Ar.	Cehennemde bir vâdînin adı.
vildân	Ar.	Bebekler,köleler.
vişâl	Ar.	Sevdiğine kavuşma, vuslat.
yaḥşî	Türkçe	Güzel, iyi.
yāve	Fars.	Saçma sapan söz, anlamsız boş lakırdı.
yavlak	Türkçe	Pek, çok, gayet.
yeg	Türkçe	Daha iyi, üstün.
yegrek	Türkçe	Daha üstün tutulan, tercih edilen, müreccah.

yeyincek	Türkçe	Haffifce, hafif.
yeyinletmek	Türkçe	Hafifletmek.
yumak	Türkçe	Temizlemek.
zāhir	Ar.	Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan (şey).
zā'ik	Ar.	Tadan, lezzet alan.
zebūn	Fars.	Güçsüz, zayıf, âciz.
zengī	Fars.	Sütun, direk.
zihī	Fars.	Ne güzel, ne hoş, ne iyi.

SONUÇ

Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde 105 kayıt nolu eser, üç bölümden oluşmaktadır. Kitâb-ı mi'râc-nâme, Kimyâ-yı Saadet ve Gayrı. Bu bölümler arasında 1b-74b sayfeleri arasında kalan Kitâb-ı mi'râc-nâme bölümü bu tezde incelenmiştir. Birinci bölümünde mi'râcın ne olduğu ve İslam dininde mi'râc hâdisesinin nasıl işlendiği açıklanmış, mi'râc-nâmeler hakkında bilgi verilip tarihi seyri ele alınmış ve Türk edebiyatında mi'râc-nâmeler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde metnin şekli, içeriği ve genel hatlarıyla dil ve imlâ özelliklerinden bahsedilmiş, eserdeki motifler bulunmuştur, diğer eserler arasındaki farkı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde metni oluştururken dikkat edilenler belirtildikten sonra metnin transkripsiyonlu çevirisi yapılmıştır. Dördüncü bölümde ise metnin daha kolay anlaşılması için seçme bir sözlük eklenmiştir.

Çalışma konusu olan eser, mensur biçimde yazılmıştır. Allah adının methi ve tevhid bölümüyle başlayan Kitâb-ı Mi'râc-nâme'nin; İslâmın beş şartı, cehennem ve cennet ehli, ibadet etmenin önemi, namaz kılmanın gereği vb. hakkında verdiği bilgiler göz önünde bulundurulduğunda eserin halkı dinî konularda eğitmek amacıyla yazılmış didaktik bir içerikli bir eser olduğu söylenebilir.

Mi'râc-nâmelerin mevlid gibi mi'râc gecelerinde bir araya gelinerek okunduğunu göz önünde bulundurursak bu eserlerin halkın kültürüne sirayet etmesi açısından önemli olduğu kanısına varabiliriz. Konular da bu anlamda öğretici ve bilgi verici seçilmiş, içindeki bilgilere ilaveten gündelik hayattan kültürel öğeler, hikâyeler verilerek desteklenmiştir. İmlâsı bakımından ise hem Eski Anadolu Türkçesi hem de günümüz Türkçesine yakın kelime ve ekleri bir arada bulundurduğu için Türkçenin tarihi için de önemli olduğunu sanıyoruz. Ayrıca tez çalışmasının yeni bir mi'râc-nâme örneğini ihtiva etmesi bakımından mi'râc-nâmeler üzerine yapılacak çalışmalar için de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aça, Mehmet, vd., *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul 1999.
- Ağırakça, Ahmet, “Kaynaklar Işığında İsrâ ve Miraç Olayı”, *Artuklu Akademi*, 2014, ss.1-30.
- Akar, Metin, *Türk Edebiyatında Manzum Mirâc-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.
- Alkan, Kadriye, *Türk Edebiyatında Mensur Mi ‘râc-nâmeler ve Musa B.Ahmed Antakî’nin Mensur Mi ‘râc-nâmesi*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2015.
- Arpağuş, Hatice Kelpetin, “İlmihal”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000, ss.139-141.
- Arslan, Mehmet, *Manzum Mi ‘râc-nâmeler ve Mi ‘râciyyeler*, Sivas 2019, C.1, s.19.
- Banarlı, Sami Nihat, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I-II*, MEB Yayınları, İstanbul 1977.
- Bozkurt, Nebi, “*Mescid-i Aksa*”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 29, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2004, ss.268.
- Çimen, Sema, *15.Yüzyılda Ananım Bir Mi ‘râc-nâme (Transkripsiyonlu Metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010.
- Develi, Hayati, “Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Manzum Bir Miracnâme”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.18,1998,ss.81-229.
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2013.
- Dikmen, Melek, “Son Müstakil Miraciyelerden Biri: Mehmed Bahâeddin ve Mi‘raciye’si”, *Ekev Akademi Dergisi*, S. 67, 2016, ss. 237-260.
- Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.
- Doğan, Cihan, “Mirâc-nâme Harezm Türkçesiyle Mi Yazılmıştır?” *Ankara Üniversitesi Türkoloji Dergisi*, C. 22/1, 2018, ss. 52-98.
- Efendioğlu, Mehmet, “*Sahâbe*”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, ss. 491.
- Esir, Hasan Ali, “Anadolu Sahası Mesnevilerinde Mirac Mevzuu”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 39, 2009, s. 688.
- Gülüm, Emrah, “Türk Edebiyatında Mi‘râcnâmeler Üzerine Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bibliografya Denemesi” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research*, 7/35, 2014, ss.105- 111.
- Gürsoy, Nebahat, *Miraç-name, Vefat, İsimsiz Bir Mesnevi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993.
- Güzelişik, Gülten Feşel, *Şeyyâd Hamza Mi ‘râc-nâme*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul 1996.
- İsen, Mustafa vd., *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Grafiker Yayınları, 6. Basım, Ankara 2011.
- Kaya, Hasan., “Ömer Hâfız-ı Yenişehir-i Fenârî’nin Mi‘râciyesi”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9/6, 2014, ss. 677-718.

- Kubbealtı Lugati, www.lugatim.com, (03.07.2020)
- Meyân, A. Fârûk, *Meâricü'n-Nübüvve Altıparmak Peygamberler Tarihi*, İstanbul 1976.
- Mişkiniene, Galina, “Litvanya Tatarlarına Ait El Yazmalarında Bulunan Miracname”, *Hacattepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2011, C. 14, ss. 225-239.
- Öz, Mustafa, “Burak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.6, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1992, ss.417.
- Onay, Talat Ahmet, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü*, haz. Cemal Kurnaz, Kurgan Edebiyat Yayınları, İstanbul 2013.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 1995.
- Pala, İskender, “Mirac”, *Miraciye (Miraçnâme)*, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler / İsimler / Eserler / Terimler)*, C. VI, Dergâh Yayınları, İstanbul 1986, ss. 372-374
- Palacios, Miguel Asin, *Dante ve İslâm*, Okuyan Us Yayınları, İstanbul 2010.
- Safa, Zebîhullah, *İran Edebiyatı Tarihi*, çev. Hasan. Almaz, NüshaYayınları, Ankara 2002.
- Sami, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2015.
- Sır, Ayşe Nur “Eski Türkiye Türkçesi Devresine Ait Mensur Bir Eser: Risâle-i Mi‘râciyye”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8/1, 2013, ss. 2257-2349,
- Şener, Hasan, “Türk Edebiyatında Mi‘râciyye Geleneği ve Harputlu Rahmî’nin Beyân-ı Mi‘râc Başlıklı Manzumesi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26/2, ss.77-91.
- Uludağ, Süleyman “*Sidretü’l-Müntehâ*” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss.151-152.
- Uluscu, Gizem, *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Miraçname (Mein-Gramer-Dizin)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013.
- Uzun, Mustafa, “*Mi‘râciyye*”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2009, ss.135-140.
- Ürkmez, Ertan, *Türk-İslam Mitolojisi Bağlamında Mi‘râç Mitifi ve Türkiye Kültür Tarihine Yansımaları*, Hacattepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.
- Yavuz, Salih Sabri, “*Mi‘rac*”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 30, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2005, ss.132-135.

EKLER

Ek 1. Eserin İç kapağı

Ek 2. Eserin ilk sayfası

Ek 3. Eserin 'Kitab-ı Mi'râc-nâme' kısmından bir sayfa

Ek 4. Eserin 'Kitab-ı Mi'râc-nâme' kısmından bir sayfa

Ek 6. Eserin 'Kitab-ı Mi'râc-nâme' kısmından bir sayfa

Ek 7. Eserin 'Kitab-ı Mi'râc-nâme' kısmından bir sayfa

Ek 8. Eserin 'Kitab-ı Mi'râc-nâme' kısmından bir sayfa

شونلرکه دینی دنیا طوذاغنه برکتی اخرجت عملیه دنیا
 کسبیا لیسه سؤل اولجه طوزوق قورب دخی خا اورالیم
 کجه دینلرجه طوزوق ایشلردور دنیا صید ایدر لر اولرک
 اجرتی دنیا ده ویره کر آخرت وار جی انلره دینلر کورکه
 بزرگ اکار و بزرگ اجر کور دنیا ده و برکد آخرت نغسوت
 سوره نصیب یوقدور دیر نغوزد بالله من ذلک شکم الله تعالی
 بیورد که **وَمَنْ كَانَ يَرْيدُ حَوتَ الدُّنْيَا نُوبَهُ يَهَا وَهَاهُ**
عَنِ الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ اما شونلرکه بودنیا به کلدنیر الله تعالی
 سوکین اولمیدیر اما دنیا به دخی مشغول اولدیلر انک مشغول
 جم اندیلر الله تعالی عز وجل حبیب محمد سطفای بولر
 کوندر روی بیوردیم ای بنم حبیب محمد وار انلره ایشکل
 قاین اول اول عالمیده پادشا هکنر له عهد ایوب شک
 قوللنکم قوللنکدن غیر منیب مشغول اولمیوز دیوقولاندک
 سید بخون بوقال دنیا نیک بلنجی زینته الدن کور دخی بونک
 اولمردار النون کومیشن الکزه الیکور دیکل رسول ^{خبر}

ایدر یارب بوا النون کسک ظاهرا هیچ مراد لغنه حکت
 ندرتک تعالی ایدر یا بنم حبیب اول النون کیشی شیطانات
 انده ملکوت اولمشدی انلر کاتبیل ایوب المرزیه اللر لیسنه
 ک کوی ایدی بن کرم نکر عزتم عظمت حبیبون اول المرزیه
 الذقوی صوحی بنشده اما اول مالی بوسونلر رسول حضرت ایدر
 ایمانک یوما سی بنجه درتک تعالی ایدر ای بنم حبیب اول مالک
 یوما سی بوزدر که یلده اکی بوز در هده بشیر من جعفر ^{سئل}
 دخی فقرایه ورسونلر تا که اول پاک اوله بندخی انلره
 صور حساب صور جی اسان لفظله صورم امدانی
 حبیبیم بنم حضرت نه دیزار مدن غیری غایت سوکلر
 نشنه بوقدر مؤمن دخی بندن غایت سوکلر شیخی
 ایسترامدی بندخی مؤمن قوللردن غایت سوکلر
 نشنه ایسترم در رسول حضرت ایدر یارب مؤمنک
 غایت سوکلر نه نسندر تک تعالی ایدر انلر النون
 کشف طوار در دخی کن طرکه در باغ بستاند

دیدار اولمور کور بونک

ایدر

Ek 11. Eserin 'Kimyâ-yı Saadet' bölümünden bir varak

Ek 13. Eserin 'Ve Gayrı' kısmından bir varak

Ek 14. Eserin son sayfası

ÖZ GEÇMİŞ

Çiğdem DEMİRTAŞ, Asarcık Anadolu Lisesi'ni bitirdikten sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nden 2018 yılında mezun olmuştur. 2018 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde yüksek lisans yapmaya hak kazanmıştır. 2018 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde Pedagojik Formasyon Sertifikası almıştır. 2018 yılında OMÜ-TÜRKÇE'de Yabancılara Türkçe Öğreticiliği Sertifikası almıştır.

Halen yabancılara Türkçe eğitimi veren bir kurumda çalışmaktadır. B1 düzeyinde İngilizce bilgisi mevcuttur. Orta düzeyde İngilizce bilmektedir.

İletişim Bilgileri

ORCID ID: 0000-0002-5809-8384